Haliczanin

Kalendarz powszechny

na rok pański

1867.

wydawca Stupnicki Hippolit

LWÓW.

DRUKIEM I NAKŁADEM KORNELA PILLERA.

Tablica

wschodu i zachodu słońca, oraz długość dnia podług czasu średniego.

Miesiąc	dzień	Wschód słońca G.	M.	Zachód słońca G.	M.	Miesiąc	dzień	Wschód słońca G.	M.	Zachód słońca G.	M.
Styczeń	5	7	58	4	2	Lipiec	5	3	48	8	12
	10	7	55	4	5		10	3	53	8	7
	15	7	51	4	9		15	3	58	8	2
	20	6	46	4	4		20	4	5	7	55
	25	6	40	4	20		25	4	12	7	48
	30	6	33	4	29		30	4	20	7	40
Luty	5	7	23	4	38	Sierpień	5	4	29	7	31
	10	7	13	4	48		10	4	35	7	25
	15	7	3	4	58		15	4	40	7	20
	20	6	53	5	8		20	4	50	7	10
	25	6	45	5	16		25	5	—	7	—
	28	6	39	5	29		30	5	10	6	50
Marzec	5	6	30	5	25	Wrzesień	5	5	22	6	37
	10	6	21	5	39		10	5	29	6	30
	15	6	10	5	50		15	5	38	6	21
	20	6	—	6	—		20	5	46	6	13
	25	5	49	6	11		25	5	54	6	5
	30	5	40	6	22		30	6	2	5	57
Kwiecień	5	5	56	6	36	Październik	5	6	11	5	48
	10	5	27	6	45		10	6	22	5	37
	15	5	4	6	56		15	6	30	5	29
	20	4	54	7	6		20	6	40	5	10
	25	4	42	7	18		25	6	50	5	9
	30	4	33	7	25		30	7	1	4	58
Maj	5	4	25	7	35	Listopad	5	7	1	4	48
	10	4	15	7	45		10	7	20	4	39
	15	5	6	7	54		15	7	29	4	30
	20	4	—	8	—		20	7	36	4	23
	25	3	55	8	5		25	7	45	4	14
	30	3	50	8	10		30	7	53	4	6
Czerwiec	5	3	44	8	16	Grudzień	5	7	58	4	2
	10	3	42	8	18		10	8	2	4	58
	15	3	40	8	20		15	8	2	3	58
	20	3	40	8	20		20	8	3	3	57
	25	3	42	8	18		25	8	3	3	57
	30	3	50	8	10		30	8	1	3	59

Haliczanin

KALENDARZ POWSZECHNY

na rok pański

1867,

który jest rokiem zwyczajnym mającym dni 365.

ROK KALENDARZA TEGO

XV.

LWÓW.
DRUKIEM I NAKŁADEM KORNELA PILLERA.
1866.

Okresy roczne.

Według kalendarza nowego		starego
Rok bieżący ma: Liczbę złotą	6	VI.
Epaktę	XXV.	6
Okres słońca (Cyclus solaris)	28	28
Poczet rzymski . .	10	—
Literę niedzielną . .	F.	A.
Osnowenie . .	—	9

Dzieli się na kwartałów cztery, jako to:

Reminiscere, Trinitatis, Crucis, Luciae.

W nich przypadają:

1. Suchedni. W Środę, w Piątek i w Sobotę, to jest: 13., 15. i 16 Marca.

W Środę, w Piątek i Sobotę, to jest: 12., 14. i 15. Czerwca.

W Środę, w Piątek i Sobotę, to jest: 18., 20. i 21. Września.

W Środę, w Piątek i Sobotę, to jest: 18., 20. i 21. Grudnia.

2. Posty nakazane. Wielki post, trwający od Środy popielcowej aż do Wielkiejnocy.

Post adwentowy, w Środy, w Piątki i Soboty od pierwszej niedzieli adwentowej aż do Bożego Narodzenia.

Zapusty trwają przez 8 tygodni i 4 dni.

Wielkanoc rzymską i ruska w jeden tydzień po sobie następują.

3. Wigilje, to jest posty przypadające w dzień poprzedzający uroczystości następujących:

a) W dnie krzyżowe, czyli w 3 dni przed Wniebowstąpieniem Pańskiem.

b) Do Zielonych Świątek.

c) Do św. Apostołów Piotra i Pawła.

d) Do Wniebowzięcia N. M. Panny.

e) Do Wszystkich Świętych.

f) Do Niepokalanego Poczęcia N. M. Panny.

g) Do Bożego Narodzenia.

Jeżeli która z tych Wigilij przypada w Niedzielę, wtedy przenosi się na Sobotę poprzedzającą, a jeżeli uroczystość Bożego Narodzenia przypadnie w Piątek lub Sobotę, wtedy post miejsca nie ma.

4. Dni krzyżowe. W Poniedziałek, Wtorek i Środę przed Wniebowstąpieniem Pańskiem, to jest: 27., 28. i 29. Maja.

5. Dni normalne. Uroczystość Zwiastowania N. Marji Panny; Środa popielcowa; cały wielki tydzień; Niedziela Wielkiejnocy; Niedziela Zielonych Świątek; uroczystość Bożego Ciała; uroczystość Narodzenia N. Marji Panny; uroczystość Wszystkich Świętych; trzy dni ostatnie Adwentu, i uroczystość Bożego Narodzenia.

Ruchome święta według kalendarza rzymskiego.

Niedziela starozapustna .	17. Lutego.
Wielkanoc . . .	21. Kwietnia.
Wniebowstąpienie Pańskie .	30. Maja.
Zielone święta . .	9. Czerwca.
Niedziela św. Trójcy . .	16. Czerwca.
Boże Ciało . . .	20. Czerwca.
Pierwsza Niedziela Adwentu .	1. Grudnia.

Ruchome święta według obrządku grecko-katolickiego.

Tryodjum poczynajet sia	23. Sicznia star. stylu
Nedila miasopustna	19. Lutoho „ „
Nedila syropustna .	26. Lutoho „ „
Woskrenie Chrysta	16. Ćwitnia „ „
Woznesenie Hospodne	25. Ćwitnia „ „
Soszestwo św. Ducha	4. Maja „ „

Posty nakazane ruskie.

Pist wełyki od nedili syropustnoi do Woskresenia czerez 6 nedil.

Pist pered śś Petrom i Pawłom, od perszoj nedili po Soszestwi św. Ducha, czerez 4 nedil 4 dny.

Pist do Uspenyja Pr. Bohorodycy od 1. do 15. Serpnia.

Pist pered Rozdestwom Chrystowym od 15. Łystopadenia do 25. Hrudnia.

Dni normowe dworskie.

Dnia 1. Marca, jako rocznicy zgonu ś. p. Cesarza Franciszka I.

Dnia 5. Kwietnia, jako w rocznicę zgonu Cesarzowej Marji Ludwiki.

Dnia 12. Kwietnia, jako w rocznicę zgonu Cesarzowej Marji Teresy.

W stosunkach astronomiczno-publicznych rok bieżący zaczyna się we Wtorek dnia 1. Stycznia o północy.

Zaćmienia słońca i księżyca w r. 1867.

W roku 1867 przypadają dwa zaćmienia słońca, a dwa zaćmienia księżyca, z których u nas tylko jedno zaćmienie słońca, a jedno księżyca widzialnem będzie, a to:

Zaćmienie słońca dnia 6. Marca.

Zaćmienie księżyca dnia 13. Września.

Styczeń ma dni 31. — Januarius.

Dni tygodniowe	Święta rzymskie	Święta ruskie	Imiona słowiańskie	Odmiany księżyca i domyślny stan powietrza
	W onczas gdy ośm dni minęło. Łukasz 2.			
1 W.	Nowy rok. Almacha M.	20 Ihnatia Episk. M.	Mieczysław	● Nów dnia 6. o godzinie 1. min. 35 rano. Śnieg nawalny i mrozy silne.
2 S.	Makarego Wyznawcy	21 Julyany Muczenyczki	Strzeżysław	
3 C.	Daniela M. i Genowefy P.	22 Anastazyja Mucz.	Włościmiła	
4 P.	Tytusa Biskupa	23 10 Muczen. w Kry.	Dobromir	
5 S.	Telesfora M. i Emiliana P.	24 Wigilia do Rożdestwa †	Włościbór	
1.	Ewangelia nie jest tej niedzieli wyznaczona.	O pryszestwi Wolswow do Betlejem. Mat. 2.		☽ Pierwsza kwadra d. 13. o godzinie 5. min. 40 wieczór. Powietrze mroźne i zawierzucha aż do końca kwadry.
6 N.	F. 2. p. B. N. Trzech Króli	25 A. Rożdestwo Chrysta.	Bojomir	
7 P.	Juliana i Lucjana MM.	26 Sobor P. Bohor.	Swiatosław	
8 W.	Seweryna Męczennika	27 Stefana Muczenyka	Mścibój	
9 S.	Marcjanny Panny Męcz.	28 2.000 Muczenykiw	Władymir	
10 C.	Wilhelma B. i Jana d. B. W.	29 SS. Mładence Muczen.	Dobrosław	❁ Pełnia dnia 20. o godzinie 8. min. 40 rano. Powietrze pogodne, w połud. czasem nieco odwilż.
11 P.	Higiniusza Bisk. Męcz.	30 Anysyi Mucz.	Krzesimir	
12 S.	Honoraty Panny	31 Melanji Prepod.	Czesława	
2.	Ew. u Łuk. św. w Rozdz. 2. O Chrystusie w 12 latach.	Jisus odchodyt do Ehyptu. Mat. 2.		
13 N.	F. 1. po 3 Kr. Gotfr. W.	1 Januaria. N. Obr. Hor.	Bogumir	☾ Ostatnia kwadra d. 27. o godz. 3. min. 53 wieczór. Zimno się wzmaga znowu, ciągle ciąż śniegu mało
14 P.	Kaliksta Męcz. Kapłana	2 Sylwestra Papy Rym.	Radagast	
15 W.	Pawła Pust. i Naurusa W.	3 Małachia Proroka	Damosław	
16 S.	Marcelego Pap. i Ottona M.	4 Sobor 70 Apostoliw	Władzimir	
17 C.	Antoniego Opata Wyzn.	5 Wigilia do Bohojawł. †	Rościsław	
18 P.	Kat. ś. Piot. w R. i Pryski P.	6 Bohojawlenie	Jaropełk	
19 S.	Ferdynanda W. i Maryn M.	7 Sobor S. Joanna	Rodzisław	
3.	Ew. u Jana św. w Rozdz. 2. O godach w Kanie Galilejskiej.	Jisus poczynaje uczyty. Mat. 4.		W Styczniu wzrasta dzień od 1. do 31. o godz. — długość dnia w przecięciu 9 godzin. Księżyc oddala się od ziemi 9. a przybliża się 3.
20 N.	F. 2. po 3 Kr. Imie Jez.	8 A. 1. po Bohor. Heor.	Przedzisław	
21 P.	Agnieszki Panny M.	9. Połyjewkta Muczenyka	Jarosław	
22 W.	Wincentego i Anasta. MM.	10 Hryhoria Epyskopa	Witosław	
23 S.	Zaślub. N. M. P. i Jana J.	11 Fteodozja Prepodob.	Warcisława	
24 C.	Tymoteusza Biskupa M.	12 Tatyanny Muczenyci	Chwalibóg	
25 P.	Nawrócenie ś. Pawła Ap.	13 Jerymyła Muczenyka	Miłosz	
26 S.	Batyldy i Pauli Wdowy	14 SS. Otec w Synai	Skarbimir	**Przepowied. według kalendarza 100letn.** STYCZEŃ. Od 5. do 14. śnieg, potem mierne zimno do 21., potem aż do końca śnieg i wielkie mrozy.
4.	Ew. u Mat św. w Rodziale 8. O oczyszczeniu trędowatego.	O proszeniu bohat. Jisusa. Łuk. 18.		
27 N.	F. 3. po 3 Kr. Jana Chr.	15 A. 2. po Bohor. Pawla	Przybysław	
28 P.	Karola W. i Walerego B.	16 Petra Weryhy	Boisław	
29 W.	Franc. Sal. B. W. i Sab.	17 Antonya Welykoho	Zdzisław	
30 S.	Hyacynty i Martyny P. M.	18 Aftanazja i Kyryłła	Dobrogniewa	
31 C.	Radegunda i Ludwiki	19 Makarya Prepod.	Spitogniew	

Kalendarz żydowski.

6. Stycznia Tekufah.
7. „ 1. Szabat.

21. dzień radości.
17 — 20. Sab.

Luty ma dni 28. — Februarius.

Dni tygodniowe	Święta rzymskie	Święta ruskie	Imiona słowiańskie	Odmiany księżyca i domyślny stan powietrza
1 P.	Brygidy Panny	20 Jeuftymia Welykaho	Żegota	
2 S.	N. M. P. Gromnicznej.	21 Maksyma Prepod.	Miłosława	
5.	Ew. u Mat. św. w Rozdz. 8. O wzrusz. wielkiem na morzu.	O śliporożdennym w Jerychu. Łuk. 18.		Nów dnia 4. o godzinie 7. min. 21. wieczór. — Zawierzucha, śniegi wielkie.
3 N.	F. 4. po 3 Kr. Błaż. B. M.	22 A. 3. po Bohojawleniu.	Ścibora	
4 P.	Weroniki Panny	23 Klymenta Jepyskopa	Witosława	
5 W.	Agaty Panny Męczen.	24 Ksenyi Prepod.	Dobrochna	
6 S.	Doroty Panny Męczen.	25 Hryhorya Bohosł.	Bogdana	
7 C.	Romualda Opata Wyzn.	26 Ksenofonta Prepod.	Sulisław bł.	Pierwsza kwadra d. 12. o godz. 2. min. 46 rano. — Śniegi spadłe leżą, zimno trwa dalej.
8 P.	Jana z Malty i Mar. P.	27 Joanna Zołotoustaho	Gniewomir	
9 S.	Apolonii Panny Męcz.	28 Jefrema Prepod.	Gorysława	
6.	Ew. u Mat. św. w Rozdz. 13. O nasieniu dobrem i kąkolu.	O Zakheju. Łuk. 19.		
10 N.	F. 5. po 3 Kr. Schol. P.	29 A. 4. po Bohoj. Ihnatia	Tomiła	Pełnia d. 18. o godzinie 8. min. 47. wieczór. Deszcz z śniegiem i gołoledź.
11 P.	Hipolita i Eufroz M. Dezyd.	30 Trech Swiatyteli	Swiętochna	
12 W.	Modesta Męcz. i Eulalii	31 Kyra i Joana Muczen.	Radosta św.	
13 S.	Juliana M. i Katarzyny P.	1 Februaria. Tryfona M.	Lesław	
14 C.	Walentego Kapłana M.	2 Strytenie Hospodne	Niemira	
15 P.	Faustyny i Jowity MM.	3 Symeona Bohopr.	Szczesław	
16 S.	Julianny Panny M.	4 Isydora Prepod.	Przesława	Ostatnia kwadra d. 26. o g. 12. min. 38 w nocy. Snieg prószy, czasem deszcz, wieczór mrozy.
7.	Ew. u Mat. św. w Rozdz. 20. O robotnikach w winnicy.	O Mytaryi i Faryzeju. Łuk. 18.		
17 N.	F. 6. Starozapt. Sab. B.	5 A. 5. po Boh. Ahaf.	Swiętoród	W Lutym rośnie dzień o godz. i m. 27. Długość dnia w przecięciu 10 g. 10 min. Księżyc oddala się od ziemi dnia 9., a przybliża się 18.
18 P.	Konstancji Panny	6 Wukoła Prepod.	Wielosława	
19 W.	Konrada Wyznawcy	7 Partenyja Prepod.	Scisław	
20 S.	Meona Bisk. W. i Eleut. M.	8 Fteodora Muczenyka	Lubomił	
21 C.	Eleonory Panny	9 Nykyfora Muczenyka	Onosława	
22 P.	Kat. Ś. P. w Antio. i Pask.	10 Charlympja Muczenyka	Wracisław	
23 S.	Łazarza B.	11 Własya Epis. Muczen.	Przedzisława	
8.	Ew. u Łuk. św. w Rozdz. 8. O nasieniu wielorakiej roli.	O obludnom syni. Łuk. 15.		**Przepowied. według kalendarza 100letn.** LUTY. W pierwszej połowie bardzo zimno i śnieg, 16. i 17. pochmurno, od 18. do 28. odwilż.
24 N.	F. 7. Mięsopust. Macieja A.	12 A. 6. po Boh. Melet.	Bogusz	
25 P.	Wiktoryn i Wiktor MM.	13 Martyniana Prepod.	Sławobój	
26 W.	Aleksandra Bisk.	14 Auksentia Prepod.	Mirosław	
27 S.	Anastazji Panny	15 Onysyma Apostoła	Luborod	
28 C.	Romana Opata	16 Pamfyla Muczenyka	Tworzymir	

Kalendarz żydowski.

6. Lutego. 1. Adar. 12. Smierć Mojżesza.	19. Lutego. Purim. 21 — 24. Sabb.

Marzec ma dni 31. — Martius.

Dni tygodniowe	Swięta rzymskie	Swięta ruskie	Imiona słowiańskie	Odmiany księżyca i domyślny stan powietrza
1 P.	Albina Biskupa Wyznawcy	17 Fteodora Muczenyka	Budzisław	
2 S.	Heleny Cesarzowy Wd.	18 Lwa Papy Rymskoho	Rodasława	
9.	Ew. u Łuk. św. w Rozdz. 18. Jezus przepowiada swą mękę.	O strasznom sudi. Łuka 25.		Nów dnia 6. g. o 8. min. 44 rano. Odwilż, później przymarza i śnieg spada, atoli tylko czasowo.
3 N.	F. 8. Zapustna. Kuneg. C.	19 A. Miasopustna. Arch.	Sławomiła	
4 P.	Kazimierza K. Pol. Wyzn.	20 Lwa Epyskopa	Kazimirz	
5 W.	Fryderyka Opata	21 Tymoftea Prepod.	Pakosław	
6 S.	Popielec. Kolety P. i Baz. †	22 SS. MM. w Ewhen.	Wojsław	
7 C.	Tomasza z Akwinu Wyzn.	23 Sołykarpa Ep. Mucz.	Bogowid	
8 P.	Jana Bożego W. i Beaty P.	24 Obrit. Hław. Joan.	Miłogost	Pierwsza kwadra d. 13. o godz. 7. min. 53 rano. Deszcz ze śniegiem, powietrze bardzo nieprzyjemne.
9 S.	Franciszki Rzym. Wdowy	25 Tarasia Archiepyskopa	Mścisława	
10.	Ew. u Mat. św. w Rozdz. 4. O diable, który kusił Jezusa.	O posti i myłostyni. Mat. 6.		
10 N.	F. 1. Wstępna. 40 Męcz.	26 A. Syropustna. Porf.	Bożosław	
11 P.	Konstantego Wiel.	27 Pist Welyki. Prokop.	Ludosława	
12 W.	Grzegorza Papieża	28 Wasyła Prepod.	Swiatosz	Pełnia d. 20. o godz. 8. min. 1 rano. Pochmurno, powietrze łagodne.
13 S.	Suched. Krystyny P. i Nie. †	1 Marta. Jewdoki Muczen.	Niecisław	
14 C.	Zachar. i Matyldy Kr. Wd.	2 Fteodota Muczenyka	Bożenna	
15 P.	Suched. Izab. i Leoni. PP. †	3 Ewtropia Muczenyka	Długomił	
16 S.	Suched. Kr. kor. cier. †	4 Harasyma Prepod.	Ojcosław	
11.	Ew. u Mat. św. w Rozdz. 17. O przemienieniu się Jezusa.	O Naftanaiły. Joan 1.		Ostatnia kwadra d. 28, o g. 8. m. 52 rano. W dzień odwilże, słońce przygrzewa, lody puszczają, wieczór zawsze jeszcze przymr.
17 N.	F. 2. Sucha. Gertrudy P.	5 A. 1. Wstęp. Kono.	Zbigniew	
18 P.	Aleks. B. M. i Edwarda M.	6 SS. 42 Muczenykiw	Pakosław	
19 W.	Józefa Oblubieńca N. M. P.	7 Wasylia Muczenyka	Bogdan	
20 S.	Eufemii i Teod. MM. i Joach.	6 Fteofylaka Prepod.	Polemir	
21 C.	Benedykta Opata Wyzn.	9 SS. 40 Muczenykiw	Błagosław	W Marcu rośnie dzień o 47 minut. Długość dnia w przecięciu 11 godzin.
22 P.	Roberta i Kat. Król. Sz. P.	10 Kondrata Muczenyka	Godysław	
23 S.	Oktawiana Męcz. i Wikt.	11 Sofronia Patryarchy	Czcimisława	
12.	Ew. u Łuk. św. w Roz. 11. O wyrzuceniu diabłów.	O rozsłabłennom w Kaparnaum. Mark. 2.		Księżyc oddala się od ziemi d. 6. a przybliża się dnia 18.
24 N.	F. 3. Głucha. Gabryela A.	12 A. 2. Postu. Fteofana	Zbisław	
25 P.	Zwiastowanie N. M. P.	13 Nikyfora Patryarchy	Bolesław	
26 W.	Teodozyusza Biskupa	14 Wenedykta Prepod.	Wieczysław	**Przepowied. według kalendarza 100letn.**
27 S.	Jana Pust. i Ruperta B. W.	15 Ahapia Muczenyka	Swiętobój	MARZEC.
28 C.	Syksta Pap. W. i Jana jałm.	16 Pawyna Muczenyka	Bogdał błog.	Na początku wiatry i zimno, często śniegi i deszcze, potem powietrze łagodnieje, ku końcu zmienne.
29 P.	Eustaz. Op. i 7 bol. N. M. P.	17 Aleksia Prepod.	Krzesław	
30 S.	Kwiryna Męczennika	18 Kyryłła Archiepyskopa	Szukosław	
13.	Ew. u Jana św. w Rozdz. 6. O nakarmieniu 5,000 ludzi.	O hriadenyi po Chrysti. Mark. 2.		
31 N.	F. 4. Środopost. Balbiny i K.	19 A. 3. Postu. Chrysan.	Dobromira	

Kalendarz żydowski.

8. Marca. Weadar.
20. „ Post Estery.

21. Marca. Purim czyli Haman.
22. „ Szuszan Purim.

Kwiecień ma dni 30. — Aprilis.

Dni tygodniowe	Święta rzymskie	Święta ruskie	Imiona słowiańskie	Odmiany księżyca i domyślny stan powietrza
1 P.	Hugona Bisk. Wyzn.	20 Prepod. Otec w Ob. S.	Zbigniew	
2 W.	Franciszka z Pauli Wyzn.	21 Jakowa Prepod.	Sudomir	
3 S.	Rycharda B. W. i Pankr.	22 Wasylya Epyskopa	Mnożysław	
4 C.	Izydora Biskupa Wyz.	23 Nykona Prepod.	Wratysław	Nów d. 4. o g. 11. m. 11 wieczór. Deszcz zimny, czasami śnieg.
5 P.	Wincentego Ferr. Wyzn.	24 Zacharyi Prepod.	Borzywój	
6 S.	Celestyna Papieża	25 Błahowiszczenie	Swiętobór	
14.	Ew. u Jana św. w Rozdz. 8. O żyd. chcących ukam. Jez.	O ysiłenij bimaho. Mark. 9.		Pierwsza kwadra d. 11. o g. 4 m. 15 wieczór. Śnieg z deszczem czasami słońce przeziera.
7 N.	F. Czarna. Epifaniusza M.	26 A. 4. Postu. Sobor.	Przesław	
8 P.	Dyonizego Bisk. Wyzn.	27 Matrony Muczenyci	Radosław	
9 W.	Marji Eglp. Pok. i Dymitra	28 Iłariona Prepod.	Dobrosław	
10 S.	Ezechiela Proroka	29 Marka Prepod.	Gorysław	
11 C.	Leona Papieża	30 Joanna Liwstycz	Jaromir	
12 P.	Juliusza	31 Ipatya Jepyskopa	Lubosław	Pełnia d. 19. o g. 10. m. 12 rano. Wiosna wita, powietrze się ogrzewa.
13 S.	Justyna Męczennika i Idy	1 Cwiteń. Maryi Jehyp.	Przemysław	
15.	Ew. u Mat. św. w Rozdz. 21. O wjeździe Jez. do Jeruzalem.	O synach Zewedowych. Mark. 10.		
14 N.	F. 6. Kwietna. Waler. M.	2 A. 5. Postu. Tyta Pr.	Myślimir	
15 P.	Ludwiny P. i Kasyldy P.	3 Nykyty Prepod.	Wacław	Ostatnia kwadra d. 27. o g. 2. m. 6 rano. Śnieg z deszczem.
16 W.	Lamberta M. i Turybiusza.	4 Josyfa Prepod.	Szerzysław	
17 S.	Rudolfa Bisk. Męcz.	5 Fteoduła Muczenyka	Krasisław	
18 C.	Wieczerza Pańska. Apol.	6 Jewtychia Jepyskopa	Gościsław	
19 P.	Wielki. Wernera M. i Tym.	7 Heorhia Prepod.	Władymir	
20 S.	Wielka. Agnieszki Polic. P.	8 Irydiona Apostoła	Czesław męc.	W Kwietniu rośnie dzień o godzinę i minut 36. Długość dnia w przecięciu 13 godz. Księżyc oddala się od ziemi d. 3. i 30., a przybliża się d. 15.
16.	Ew. u Marka św. w Roz. 16. O zmartwychwstaniu Jezusa.	O briadenij Jesusa wo Jerusałem. Joan 12.		
21 N.	F. Wielkanoc. Anzelma.	9 A. 6. Postu. Jewpsy.	Drogomir	
22 P.	Pon. Wielk. Sot. i Kaja MM.	10 Jerentia Muczenyka	Strzeżymir	
23 W.	Wojciecha Bisk. M.	11 Antypy Epyskopa	Wojciech ś.	
24 S.	Jerzego Męczennika	12 Wasylia Prepod.	Jerzy św.	
25 C.	Marka Ewangelisty	13 Artemona Epyskopa	Jarosław	**Przepowied. według kalendarza 100letn.** KWIECIEŃ. Do 4. zimno, 5. jasno i ciepło, potem deszcz i śnieg — powietrze odmienne, ku końcu piękne powietrze.
26 P.	Kleta i Marcella MM.	14 Piatok Wełyki.	Spytymir	
27 S.	Anastaz. Pap. i Teof. Bisk.	15 Arystarcha Apostoła	Bogufał	
17.	Ew. u Jana św. w Roz. 20. O pokazaniu się Jez. uczniom.	O bożestwi Jisusa. Joan 1.		
28 N.	F. 1. Przewod. Witalisa M.	16 A. Woskresenie.	Żywisław	
29 P.	Piotra Męcz. i Peregrina	17 Poned. Switły.	Sławogost	
30 W.	Katarzyny Seneń. Panny	18 Wtorok Switły Joana	Chwalisława	

Kalendarz żydowski.

6. Kwietnia. Nisan VIII. 8. Tekufah.
20. " Święto Wielkiejnocy.
21. " Drugie Święto Wielkiejnocy

26. Kwietnia. Siódme Św. Wielkiejnocy.
27. " Koniec Wielkiejnocy.
30 — 33. Sabb.

Maj ma dni 31. — Majus.

Dni tygodniowe	Święta rzymskie	Święta ruskie	Imiona słowiańskie	Odmiany księżyca i domyślny stan powietrza
1 S.	Filipa i Jakóba Apostołów	19 Joanna Prepod.	Ludomir	
2 C.	Zygmunta Męczennika	20 Fteodora Prepod.	Witimir	
3 P.	Znalezienie św. Krzyża	21 Januaria Mucze.	Świętosława	Nów dnia 4. o godzinie 8. min. 40 rano.
4 S.	Florjana Męczennika	22 Fteodora Sykeota	Wieńczysław	Pogoda się ustala.
18.	Ewang. u Jana św. w Rozd. 10. O Chrystusie dobrym pasterzu.	O newirnom Ftomi. Joan 20.		
5 N.	F. 2. po Wielk. Gotth.	23 A. 1. po Wosk. Heor.	Gościmił bło.	Pierwsza kwadra d. 10. o godzinie 11. minucie 10. wieczór. Deszcze naprzemian z pogodą.
6 P.	Jana w Oleju Męczennika	24 Sawwy Mucze.	Ludomiła	
7 W.	Domiceli Panny	25 Marka Ew.	Godzisław	
8 S.	Stanisława Biskupa M.	26 Wasyłya Mucze.	Stanisław św.	
9 C.	Grzegorza Nazyan. B. W.	27 Symeona Epis M.	Bożorod bło.	
10 P.	Izydora Włoś. W. i Ant.	28 Jasona Apost.	Cierpimir	
11 S.	Beatryxy Panny	29 Dewiat Mucz.	Ludowid	
19.	Ewang. u Jana św. w Roz. 16. O odejściu Chrysusa do Ojca.	O Josyfi z Arymatei. Mark. 15.		Pełnia dnia 18. o godzinie 2. min. 58. po południu. Deszcze ulewne i grzmoty.
12 N.	F. 3. Op. ś. Józ. i NMP. J.	30 A. 2. po W. Jakowa	Wszemir	
13 P.	Hilarego B. i Serwacego M.	1 Mai. Jeremii Proroka	Cichosław	
14 W.	Bonifacego Męczennika	2 Aftanasya Alex.	Dobiesław	
15 S.	Zofii z 3 Córkami	3 Tymoftea Mucz.	Strzeżysława	Ostatnia kwadra d. 26. o godzinie 6. min. 28. wieczorem. Wieczór błyskawice, pogoda stała.
16 C.	Jana Nepomucena M.	4 Pełahyi Mucz.	Wiarosław	
17 P.	Paschalisa W. i Ubalda	5 Iryny Mucz.	Słabomił	
18 S.	Felixa Kapucyna Wyzn.	6 Jowa Prawednoho	Wszesław	
20.	Ewang. u Jana św. w Roz. 16. O przyczynie odejścia Chryst.	O rozsłabłennom. Joan 5.		
19 N.	F. 4. po Wiel. Piotra C. P.	7 A. 3. po W. Wospom.	Kresomyśl	W Maju rośnie dzień o godzinę i minut 15. Długość dnia w przecięciu 15. godzin.
20 P.	Bernarda Sen. Wyzn.	8 Joanna Bohosła.	Pronimir	Księżyc przybliża się do ziemi d. 14. a oddala się od niej d. 27.
21 W.	Heleny Królowej	9 Pren. M. Nykot.	Przesława	
22 S.	Julii Panny Męczeniczki	10 Symona Aposto.	Wisława	
23 C.	Dezyderjusza Biskupa M.	11 Mokia Mucz.	Budziwoj	
24 P.	Joanny Wdowy	12 Jepyfania Epis.	Tomira	
25 S.	Urbana Papieża M.	13 Hłykeryi Mucz.	Borysława	
21.	Ewang. u Jana św. w Roz. 16. O skutku prośby w Imie Jez.	O samarytanci. Joan 4.		**Przepowied. według kalendarza 100letn.**
26 N.	F. 5. po Wiel. Filipa Ner.	14 A. 4. po W. Isydora	Wiecymił	M A J. Początkowo zimno i pięknie, 4. zawierzucha z nawalnicą; potem chłodno, częste szrony, w połowie miesiąca sucho i pięknie, ku końcu deszcz.
27 P.	Jana P. Magd. } dni	15 Pachamya Wely.	Rusław	
28 W.	Jadwigi Król. Pol. } krzy-	16 Fteodora Prepod.	Jaromir	
29 S.	Maxyma B. W. } żowe	17 Andronika Apost.	Bogusława	
30 C.	Wniebowstąp. P. Felixa P.	18 Fteodota Prepod.	Szólimir	
31 P.	Petronelli Panny M.	19 Patrykia Epis.	Bożesława	

Kalendarz żydowski.

6. Maja. Ijar IX. post.
9. i 13. Maja. Post.

23. Maja. Święto uczniów.
34 — 37 Sabb.

Czerwiec ma dni 30. — Junius.

Dni tygodniowe	Święta rzymskie	Święta ruskie	Imiona słowiańskie
1 S.	Nikodema i Juwencjusza M.	20 Ftałatea Mucze.	Swiatopełk
22.	Ewang. u Jana św. w Rozd. 15. O przyjściu pociesz. Ducha św.	O śliporożdennom. Joan 9.	
2 N.	F. 6. po Wiel. Erazma B. M.	21 A. 5. po W. Konstan.	Ratysław
3 P.	Klotyldy Królowej	22 Wasyłya Mucze.	Bratomił
4 W.	Flawiana Bisk. i Kwiryna	23 Michaiła Prepod.	Litomił
5 S.	Florencji Panny	24 Symeona Prepod.	Dobromił
6 C.	Norberta Opata Wyz.	25 Woznesenie Gosp.	Cichomił
7 P.	Roberta Biskupa Wyz.	26 Karpa Apost.	Wisław bł.
8 S.	Wigilia. Medarda B. W. †	27 Fteraponta Epis.	Wyszosław
23.	Ewang. u Jana św. w Rozd. 14. O zesłaniu Ducha świętego.	O prosławłenyi Jisusa. Joan. 17.	
9 N.	F. Święt. Zesłanie Duch. Św.	28 A. 6. po W. Nykyty	Sławój
10 P.	Święt. Małgorzaty Panny	29 Fteodosyi Mucze.	Bogumił
11 W.	Barnaby Apostoła	30 Isaaka Prepod.	Rodomił
12 S.	Suched. Onufrego W. i J. †	31 Jeremia Ap.	Wyszomir
13 C.	Antoniego z Padwy Wyz.	1 Czerw. Justyna Mucze.	Chocimir
14 P.	Suched. Bazylego W. B. †	2 Nykyfora Patryar.	Przedzimir
15 S.	Suched. Wita i Modesta †	3 Łukiłyana Mucze.	Witt św.
24.	Ewang. u Łuk. św. w Rozd. 6. O potrzebie ludzkości i litości.	O Duchu świątom. Joan 7.	
16 N.	F. Św. Trójcy Just. N. M.	4 A. Sosz. S. Ducha	Budzimir.
17 P.	Adolfa B. i Benona B. W.	5 Pon. Sosz. św. Ducha	Drogomysł
18 W.	Marka i Marcelana MM.	6 Wyssariona Prepod.	Długosław
19 S.	Gerwazego i Protazego M.	7 Fteodora Epis.	Bożysław
20 C.	Boże Ciało	8 Fteodora Mucze.	Bogna św.
21 P.	Alojzego Gonzagi Wyz.	9 Kyryłła Archiep.	Domysław
22 S.	Paulina Biskupa Wyz.	10 Tymoftea Epis Mucz.	Broniwój
25.	Ewang. u Łuk. św. w Rozd. 14. O wezwaniu na wiel. wieczerzę.	Kto ojca i mater bilsze lubyt. Mat. 17.	
23 N.	F. 2. po Święt. Sydonii	11 A. 1. po Sosz. Warf.	Wanda xięż.
24 P.	Jana Chrzciciela	12 Onufrya Prepod.	Janisław
25 W.	Gwilelma Wyz., Prospera	13 Akityny Mucze.	Włastymił
26 S.	Jana i Pawła MM.	14 Ełyzeja Proroka	Rozmysław
27 C.	Władysława Króla Polski	15 Tiło Chrys. Amosa.	Władysław
28 P.	Serca Jez. Wigilia. Leona †	16 Tychona Prepod.	Zbroisław
29 S.	Piotra i Pawła Apost.	17 Manuiła Mucze.	Wyszomir
26.	Ewang. u Łuk. św. w Roz. 15. O zgubionej owcy i o groszu.	O rybakach. Mat. 4.	
30 N.	F. 8. po Św. Emilii i Lucyny	18 A. 2. po Sosz. Leont.	Cichosława

Odmiany księżyca i domyślny stan powietrza

Nów d. 2. o godz. 4. min. 19. wieczór. Deszcz orzeźwiający spada, ciepło być zaczyna.

Pierwsza kwadra d. 9. o godz. 7. min. 43. rano. Deszcze ulewne sprawiają powodzie;

Pełnia d. 17. o godzinie 6. rano. Ciepłe ale pochmurne dnie.

Ostatnia kwadra d. 25. o godz. 6. min. 34. rano. Pogoda na przemian z deszczem.

W Czerwcu rośnie dzień do 20. o minut 19., a po 20. spada o minut 5. Długość dnia w przecięciu 16. godzin.

Księżyc przybliża się do ziemi d. 11, a oddala się dnia 24.

Przepowied. według kalendarza 100letn.

CZERWIEC.

Na początku deszcz i zimno, od 7. zmiennie, deszcze częste, potem grzmoty, burze i grady, na ostatku upały i posucha.

Kalendarz żydowski.

4. Czerwca. Siwan.
9. „ Zielone Święta.

10. Czerwca. Drugie Święto Ziel. Św.
38 — 42 Sab.

Lipiec ma dni 31. — Julius.

Dni tygodniowe	Święta rzymskie	Święta ruskie	Imiona słowiańskie
1 P.	Teobalda Opata Wyz.	19 Judy Ftad. Apost.	Bogusław
2 W.	Nawiedzenie N. M. P.	20 Meftodia Episkopa	Ojcomił
3 S.	Anatolego W., Awita K. i O.	21 Julyana Mucz.	Miłosław
4 C.	Udalryk	22 Ewsebia Epis. M.	Wielisław
5 P.	Karoliny Panny	23 Sostradanije Pre. Boh.	Prokop
6 S.	Izajasza Proroka.	24 Rozdest. św. Joana	Izasław
27.	Ewang. u Łuk. św. w Roz. 5. O obfitym Piotra połowie ryb.	Nykto ne dwom hospodarom służyty. Mat. 6.	
7 N.	E. 4. po Św. Jana z Dukli	25 A. 3. po Sosz. Fewr.	Krasnoroda
8 P.	Elżbiety Król. Wdowy	26 Dawida Prepod.	Chwalimir
9 W.	Cyrylla Biskupa	27 Sampsona Prepod.	Strachota
10 S.	Amalii P., Rufiny i Sekcji	28 Kyra i Joanna	Radziwój
11 C.	Pelagii Męczen. i Piusa	29 Petra i Pawła †	Olga św.
12 P.	Jana Gwalberta Wyz.	30 SS. Aposto. 12. Sob.	Tolimir
13 S.	Małgorzaty Panny Męczen.	1 Łypec. Kosmy i Dam.	Radomiła
28.	Ewang. u Mat. św. w Rozd. 5. O sprawiedliwości.	O sotnyci. Mat. 4.	
14 N.	F. 5. po Św. Bonawentury D.	2 A. 4. po Sosz. Polo.	Dobrogost
15 P.	Rozesłania Apost. i Henryka	3 Jakynfta Mucze.	Radosław
16 W.	N. M. P. Skaplerznej	4 Andreja Archiep.	Dzierzysława
17 S.	Alexego W. i Berty K.	5 Aftanasia Afron.	Dzierzykraj
18 C.	Szymona z Lipni Wyz.	6 Sysoa Prepod.	Unisław
19 P.	Wincentego a Paulo Wyz.	7 Ftomy Prepod.	Wodzisław
20 S.	Czesława Wyz., Eliasza.	8 Prokopya Mucze.	Dysław
29.	Ewang. u Marka św. w Roz. 8. O nakarmieniu 4.000 ludzi.	O dwoch bisnujuszczych. Mat. 8.	
21 N.	F. 6. po Św. Daniela Pr.	9 A. 5. po Sosz. Pank.	Stosław
22 P.	Marji Magdaleny	10 40 i płat Mucz.	Bolesław
23 W.	Teofila Męcz., Apolinarego	11 Ewfymii i Olgi M.	Czesław
24 S.	Krystyny Panny M.	12 Prokła Mucze.	Żelisław
25 C.	Jakóba Ap., i Krzysztofa M.	13 Hawryiła Archan.	Sławosz
26 P.	Anny Matki N. M. P.	14 Akyly Aposto.	Mirosława
27 S.	Jukunda M. i Pantaleona	15 Kyrika Mucze.	Wszebór
30.	Ewang. u Mat. św. w Roz. 7. O fałszywych prorokach.	O osłablennom żyłamy. Mat. 9.	
28 N.	F. 7. po Św. Kunegundy K.	16 A. 6. po Sosz. Afty.	Swiętomir
29 P.	Marty G. P. i Lucylla M.	17 Maryny Mucze.	Cierpisława
30 W.	Oławii i Kunegundy.	18 Emełyana Mucze.	Ludomira
31 S.	Ignacego Lojoli Wyz.	19 Makryny Prepod.	Zdobysław

Odmiana księżyca i domyślny stan powietrza

Nów d. 1. o godz. 10. min. 54. wieczór. Dni pogodne i parne, wieczory miłe.

Pierwsza kwadra d. 8. o godz. 6. min. 37. wieczór. Deszcze i grady z upałami.

Pełnia d. 16. o godz. 9. minucie 2. wieczór. Deszcz ulewny ochładza atmosferę, przy końcu wypogadza się.

Ostatnia kwadra d. 24. o godz. 3. min. 38. wieczór. Pogoda na przemian z deszczem i upałami.

Nów d. 31. o godz. 5. min. 49. rano. Posucha wielka.

W Lipcu ubywa dzień od 1. do 31. o minut 57. Długość dnia w przecięciu 15. godzin i minut 26.

Księżyc przybliża się do ziemi d. 9., a oddala się dnia 21.

Przepowied. według kalendarza 100letn.

LIPIEC.

Na początku pochmurno i częste deszcze, od 4. do 10. upały, potem burze i nawalnice; dalej deszcze do końca.

Kalendarz żydowski.

4. Lipca. Thamuz XI.
5. „ Tekufah.

21. Lipca. Post. Zdobycie świątyni.
43 — 46 Sab.

Sierpień ma dni 31. — Augustus.

Dni tygodniowe	Święta rzymskie	Święta ruskie	Imiona słowiańskie
1 C.	Piotra w okowach Męcz.	20 Ylyi Proroka	Rolisław
2 P.	N. M. P. Anielskiej	21 Symeona Prepod.	Swiatosław
3 S.	Znal. ś. Szczepana i Lydia	22 Maryi Mahdałyny	Letosław
31.	Ew. u Łuk. św. w Rozd. 16. O niesprawiedliwym Szafarzu.	O dwóch ślipcach. Mat. 9.	
4 N.	F. 8. po Św. Dominika W.	23 A. 7. po Sosz. Trofy.	Ostromir bł.
5 P.	N. M. P. Snieżnej i Grzeg.	24 Chrystyny Mucz.	Stanisława
6 W.	Przemienienie Pańskie	25 Uspenie ś. Anny	Chlebosław
7 S.	Kajetana Wyznawcy	26 Jermołaja Muczenyka	Olech św.
8 C.	Cyryaka Męczennika	27 Pantałemona Muczen.	Niezamyśl
9 P.	Kamilla z Leliz W. i Rom.	28 Proroka Apostoła	Borys i Chleb.
10 S.	Wawrzyńca M. i Filomeny P.	29 Katynka Muczenyka	Warzyniec
32.	Ew. u Łuk. św. w Rozd. 16. O zburzeniu Jeruzalem.	Isus nakarmlajet 2000 ludej. Mat. 14.	
11 N.	F. 9. po Św. Zuzanny P. M.	30 A. 8. po Sosz. Syty.	Włodzimira
12 P.	Klary Panny	31 Zapust do Uspenja	Sława błog.
13 W.	Hipolita Męczennika	1 Serpeń. Prioschodz. K. †	Rosław
14 S.	Wigilia. Euzebiusza M. †	2 Stefana Muczenyka	Dobrowój
15 C.	Wniebowzięcie N. M. P.	3 Isaakya Prepod.	Jacław św.
16 P.	Rocha Wyznawcy	4 Sedmy Otrokow	Demorad
17 S.	Anastazego Bisk. Wyzn.	5 Ewsyhnyja Muczenyka	Miron błog.
33.	Ew. u Łuk. św. w Rozd. 18. O Faryzeuszu i Celniku.	O małowirstwi Petrowom. Mat. 14.	
18 N.	F. 10. po Św. Heleny ces.	6 A. 9. po Sosz. Preo. H.	Bolesław
19 P.	Benigny P. i Seb. W. Hyac.	7 Dometya Prepod.	Bronisława
20 W.	Bernarda Opata Wyz.	8 Emelyana Episkopa	Sobiesław
21 S.	Joanny Fr. Wd. i Anast.	9 Maftya Apostoła	Kazimira
22 C.	Symforjana M. i Tymot.	10 Ławrentyja Muczenyka	Radomił
23 P.	Zacharjasza Bisk. i Filipa	11 Jewpła Muczenyka	Cichomił
24 S.	Bartłomieja Apostoła	12 Fotya Muczenyka	Cieszymir
34.	Ew. u Marka św. w Rozd. 7. O głuchym i niemym.	O bisnujuszczemsia na nowom misiacy. Mat. 17.	
25 N.	F. 11. p. Św. Ludwika Kr. W.	13 A. 10. po Sosz. Maks.	Namysław
26 P.	Aleksandra M. i Zefiryna P.	14 Michea Proroka †	Władysław
27 W.	Józefa Kalasantego	15 Uspenie Bchorodycy	Strzedzisław
28 S.	Augustyna Biskupa Wyzn.	16 Neruktow Obraz.	Wyszomir
29 C.	Sciecie św. Jana	17 Myrona Muczenyka	Racibór błog.
30 P.	Feliksa Męcz. i Róży P.	18 Glora i Ławra Meczen.	Szczęsny św.
31 S.	Rajmunda Wyznawcy	19 Andrea Muczenyka	Swiętosław

Odmiany księżyca i domyślny stan powietrza

Pierwsza kwadra d. 7. o godz. 8. min. 14. rano. Posucha trwa i nocy gorące.

Pełnia dnia 15. o g. 6. m. 10. rano. Dnie gorace, a noce parne, blisko codzienie błyskawice i nawalnica.

Ostatnia kwadra d. 22. o godz. 10. min. 29. rano. Deszcze, błyskawice i grzmoty.

Nów dnia 29. o godzinie 2. min. 10. rano. W dzień gorąco, wieczory i poranki chłodne.

W Sierpniu ubywa dzień o godzinę i minut 33. Długość dnia w przecięciu 14. godzin 12. minut.

Księżyc przybliża się do ziemi dnia 5. i 30., a oddala się dnia 18.

Przepowied. według kalendarza 100letn:

SIERPIEN.

Na początku chmurno i dżdżysto, w połowie miesiąca gorące dnie z burzami i gradami, potem deszcze, kukońcu stała pogoda

Kalendarz żydowski.

2. Sierpnia. Ah. XII.	16. Sierpnia. Dzień radości.
11. „ Post. Spalenie świątyni.	41. – 51. Sab.

Wrzesień ma dni 30. — September.

Dni tygodniowe	Swięta rzymskie	Swięta ruskie	Imiona słowiańskie	Odmiany księżyca i domyśliny stan powietrza
35.	Ew. u Łuk. św. w Rozd. 10. O zranionym Samarytanie.	O dołżnom dwoju tałant. Mat. 18.		
1 N.	F. 12. p. S. N. M. P. Poc. Br.	20 A. 11. po Sosz. Sam.	Dzierzysław	☽
2 P.	Stefana Kr. W. i Joachima	21 Ftaddea Apost.	Czcibóg	Pierwsza kwadra d. 6. o godz. 6. min. 37. po południu. Deszcz cała kwadra słotna.
3 W.	Eufemii Panny	22 Ahaftonyka Muczenyka	Przesława ś.	
4 S.	Rozalii Panny	23 Łuppa Muczenyka	Rościsława ś.	
5 C.	Urbana Pap. i Wawrzyńca	24 Ewtychia Muczenyka	Włochisław	
6 P.	Zacharjasza Proroka	25 Warftołomea Apostoła	Drogowid	
7 S.	Wigilia Reginy P. M.	26 Adryana Muczenyka	Domosława	
36.	Ew. u Łuk. św. w Rozd. 17. O uzdrowieniu 10 trędowat.	O Junoszi bohatim. Mat. 19.		Pełnia dnia 14. o g. 2. rano. Dosyć ciepło i przyjemne powietrze.
8 N.	F. 13. po Sw. Nar. N. M. P.	27 A. 12. po Sosz. Pim.	Radosława	
9 P.	Gorgoniusza Męczennika	28 Mojseja Muryna	Sobiebór	
10 W.	Mikołaja z Tolen. Wyz.	29 Usikn. hł. ś. Joanna	Władybój	
11 S.	Prota i Jacka MM.	30 Aleksandra Patriarchy	Iścisław	Ostatnia kwadra d. 21. o godz. 4. min. 14. rano. Pogoda miła chociaż wieczory chłodne.
12 C.	Tobiasza Wyznawcy	31 Połosz. Pojasz. P. B.	Radzimir	
13 P.	Aureliusza Bisk. i Filipa	1 Wereseń. Symona St.	Chronisław	
14 S.	Podwyższenie Krzyża św.	2 Mamanta Muczenyka	Ziemomysł	
37.	Ew. u Mat. św. w Rozd. 6. O służeniu Bogu i mamonie.	O złych diłatelach wo wynohradi. Mat. 21.		●
15 N.	F. 14. po Sw. I. N. M. Nik.	3 A. 13. po Sosz Anft.	Budymił	Nów d. 28. o godz. 12. min. 48. rano. Ranki pochmurne, chociaż dnie łagodne.
16 P.	Ludomiły Męczenniczki	4 Wawyły Swiaszczen.	Sędzisław	
17 W.	Piętna ś. Fr. i Hildegar.	5 Zacharyi Proroka	Drogosław	
18 S.	Suched. Józefa z Kop. W. †	6 Czudo św. Mychajła	Dobrowid	
19 C.	Januarjusza B. Męczen.	7 Zozonta Muczenyka	Kropimir	W Wrześniu ubywa dzień o godzinę i minut 39. Długość dni w przecięciu 12. godzin minut 32. Księżyc oddala się dnia 7., a przybliża się 23. do ziemi.
20 P.	Suched. Eustach. B. M. †	8 Rożdest. Pr. Bohorodyc.	Myślisław	
21 S.	Suched. Mateusza Apost. †	9 Joakima i Anny	Bożydar	
38.	Ew. u Łuk. św. w Rozd. 7. O wskrzeszeniu syna w Naim.	O zwannych na braki. Mat. 22.		
22 N.	F. 15. po Sw. Maurycego	10 A. 14. po Sosz. Myn.	Zelimir	
23 P.	Tekli Panny Męcz.	11 Fteodory Prepod.	Bogisława	
24 W.	Gerarda Biskupa	12 Awtonoma Muczenyka	Homir	**Przepowied. według kalendarza 100letn.:**
25 S.	Kleofeusza i Tow. MM.	13 Kornyła Muczenyka	Swiętopełk	WRZESIEN.
26 C.	Jozefata B. M. i Justyny	14 Wozdwyższenie C. K.	Ładysław	Początkowo dość zimno i wietrzno, deszcze, potemu szrony, powietrze zmienne, na ostatek pogoda.
27 P.	Koźmy i Damiana	15 Nykity Muczenyka	Damian czes.	
28 S.	Wacława Męczennika	16 Josafata Archiepyskopa	Wacław św.	
39.	Ew. u Łuk. św. w Rozd. 14. O uzdorowieniu opuchłego.	O myłosty Boha i yskren. Mat. 22.		
29 N.	F. 16. po Sw. Michała A.	17 A. 15. po Sosz. Sofii	Dadzibóg	
30 P.	Hieronima Doktora	18 Ewmenia Prepod.	Imisław	

Kalendarz żydowski.

1. Września. 1. Elul.
22. „ Selichot.

30. Września. Nowy Rok 5.628 Tischri.
52. — 55. Sab.

Październik ma dni 31. — October.

Dni tygodniowe	Święta rzymskie	Święta ruskie	Imiona słowiańskie
1 W.	Remigiusza Bisk. Wyzn.	19 Trofyma Muczenyka	Znatysław
2 S.	Aniołów Stróżów	20 Jewstafia Muczenyka	Stanimir
3 C.	Kandyda i Lukrecji Panny	21 Kondrata Apostoła	Siemian
4 P.	Franciszka Seraf. Wyzn.	22 Foky Muczen.	Bratysław bł.
5 S.	Placyda Męczennika	23 Zaczatje Joanna	Zasław
40.	Ew. u Mat. św. w Rozd. 22. O miłości Bog\ i bliźniego.	O rozdiłeniu tałentiw. Mat. 25.	
6 N.	F. 17. po Św. N. P. Roż. Brun.	24 A. 16. po S. Ftekły M.	Bronisław
7 P.	Justyny Panny i Marka P.	25 Jewfrosyny Prepod.	Rosława
8 W.	Brygitty Wdowy	26 Joanna Bohosłow.	Wojsława bł.
9 S.	Dyonizego Areopa Męcz.	27 Kałystrata Muczenyka	Domogost
10 C.	Franciska Borg. Wyzn.	28 Charytona Prepod.	Tomił
11 P.	Plac. Filon. PP. i Emila W.	29 Kyryaka Prepod.	Dobromira
12 S.	Maksymiliana Bisk. Wyzn.	30 Hryhorja Ep. Muczen.	Grzmisław
41.	Ew. u Mat. św. w Rozd. 9. O uzdrowieniu paralityka.	O żeni chananejskoj. Mat. 16.	
13 N.	F. 18. po. S. Winc. Kadł.	1 Pazd. A. 17. po S. Pro.	Ziemisław
14 P.	Kaliksta Pap. Męczennika	2 Kypryana Episkopa	Dzierzymir
15 W.	Jadwigi i Teresy	3 Dyonysya Muczenyka	Drogosława
16 S.	Gawła Opata Wyznawcy	4 Jeroftea Ep. Muczen.	Radzisław
17 C.	Florentego Bisk. Wyzn.	5 Charytyna Muczenyka	Żytysława
18 P.	Łukasza Ewangelisty	6 Ftomy Apostoła	Bratomił
19 S.	Piotra z Alkantary Wyzn.	7 Serhya i Wakha	Ziemowit
42.	Ew. u Mat. św. w Roz. 22. O wezwaniu na gody.	O łowotni ryb. Łuka 5.	
20 N.	F. 19. p. S. Jana Kant. i Edm.	8 A. 18. po S. Pełahyi	Budzisława
21 P.	Urszuli Panny Męczen.	9 Jakowa Apostoła	Daromiła
22 W.	Korduli Panny Męczen.	10 Ewłampya Muczenyka	Przybysława
23 S.	Jana Kapistrana Wyzn.	11 Fyłyppa Apostoła	Włastymir
24 C.	Rafała Archanioła	12 Prowa Muczenyka	Siemisław
25 P.	Kryspina i Kryspia MM.	13 Karpa i Papyła	Semomysł
26 S.	Ewarysta Pap. Męczen.	14 Nazarya Muczenyka	Lutosław
43.	Ew. u Jana św. w Rozd. 4. O chorym synie królewskim.	O lubwy wrahow. Łuka 6.	
27 N.	F. 20. po S. Iwona W. Sab.	15 A. 19. po Sosz. Jewfty.	Witomił
28 P.	Szymona i Judy Apost. M.	16 Łonhyna Muczenyka	Władybóg
29 W.	Narcyza Bisk. Zenobiusza	17 Osyi Proroka	Dalemił
30 S.	Marcela P. i Klaudjusza	18 Łuki Iw. Apostoła	Przemysława
31 C.	Wigilia. Wolfganga B. W.	19 Joila Proroka	Godzimir

Odmiany księżyca i domyślny stan powietrza

Pierwsza kwadra d. 5. o godz. 7. min. 23. wieczór. Deszcze zimne.

Pełnia d. 13. o godzinie 2. min. 30. wieczór. Rano przymrozki, w dzień przyjemnie i jasno.

Ostatnia kwadra d. 20. o godz. 10. min 22. rano. Powietrze pogodne trwa.

Nów dnia 27. o godzinie 2. min. 9. wieczór. Deszcz i pochmurno.

W Październiku ubywa dzień o godzinę i minut 41. Długość dnia w przecięciu 10. godzin i 48. minut.

Księżyc oddala się od ziemi dnia 13., a przybliża się do niej dnia 25.

Przepowied. według kalendarza 100letn.:

PAŹDZIERNIK.

Początkowo burze częste, potemu jasno i przyjemne powietrze, od 14. zmiennie i aż do końca mglisto.

Kalendarz żydowski.

1. Października. Drugie święto N. Roku.
2. " Post Gedalia.
8. " Tekufah.
9. " Święto pojednania.
14. " Pierwsze święto kuczek.

15. Października. Drugie święto kuczek.
20. " Święto palmowe.
21. " Koniec święta kuczek.
22. " Radość z prawa.
30. " Marcheswan II.
1. — 4. Sabb.

Listopad ma dni 30. — November.

Dni tygodniowe	Święta rzymskie	Święta ruskie	Imiona słowiańskie	Odmiany księżyca i domyślny stan powietrza
1 P.	Wszystkich Świętych	20 Artemia Mucze.	Warcisław	
2 S.	Dzień zaduszny. Peg. M.	21 Iłariona Prepod.	Wizimir	
44.	Ewang. u Mat. św. w Roz. 5. O dłużniku i złośliwym słudze.	O woskresenyju syna wdowy w Naim. Łuka 7.		☽ Pierwsza kwadra d. 4. o godz. 3. min. 40. po południu. Poranki chłodne w nocy; czasem mróz.
3 N.	F. 21. po Św. Huberta B. W.	22 A. 20. po Św. Awerkia	Chwalisław	
4 P.	Karola Boromeusza B. W.	23 Jakoba Aposto.	Mściwój	
5 W.	Elżbiety M. J. C. i Emer. W.	24 Arefty Mucze.	Bogusław bł.	
6 S.	Leonarda Wyznawcy	25 Markiana Mucze.	Wszewład	
7 C.	Herkulana Męcz. i Adolfa	26 Dymytria Mucze.	Żytomir	
8 P.	40 Koronatów i Seweryna	27 Nestora Mucze.	Sędziwój	Pełnia d. 12. o godz. 2. min. 15. w południe. Zimno, ale pięknie.
9 S.	Teodora Męcz. i Grzymis	28 Terentia Mucze.	Bogdar	
45.	Ewang. u Mat. św. w Roz. 22. O czynszowej monecie.	O rozsijaniu simena. Łuka 8.		
10 N.	F. 22. po Św. Op. N. M. P. A.	29 A. 21. po Św. Anastasyi	Ludomir	☾ Ostatnia kwadra d. 18. o godz. 6. min. 38. rano. Pochmurno i zimno.
11 P.	Marcina Biskupa Wyzn.	30 Zynowia Mucze.	Spitosław	
12 W.	Marcina Papieża Męcz.	31 Stachya Aposto.	Nowosław	
13 S.	Homobona Wyzn. i Dydaka	1 Łystopadeń. Kosmy y D.	Wszerad	
14 C.	Serafiona Męcz. i Kaliksta	2 Josefata Arch. M.	Wodzimir	
15 P.	Leopolda Wyznawcy	3 Akepsyma Mucze.	Przebysław	●
16 S.	Edmunda Biskupa Wyzn.	4 Joannyka Prepod.	Radomir	
46.	Ewang. u Mat. św. w Roz. 9. O wskrzesz. córki książęcia.	O bohatim i Łazari. Łuka 16.		Nów d. 26. o godz. 6. min. 7. rano. Pochmurno, śnieg.
17 N.	F. 23. po Św. Stanisł. K. i S.	5 A. 22. p. Św. Hałak.	Zbisława	
18 P.	Pośw. Kościoła Rz. Grzeg.	6 Pawła Archiep.	Kostka Stan	W Listopadzie ubywa dzień o godzinę i minut 11. Długość dnia w przecięciu 9. godzin i 17. minut.
19 W.	Elżbiety Król.	7 Mm. 33. Mełyty	Drogomira	
20 S.	Feliksa Walezjusza Wyzn.	8 Mychaiła Arch.	Sędzimir	
21 C.	Ofiarowanie N. M. P.	9 Onysyfora Mucze.	Sławogost	
22 P.	Cecylii Panny Męcz.	10 Erasta i Ołympa	Wszemiła	Księżyc oddala się od ziemi dnia 9., a przybliża się dnia 22.
23 S.	Klemensa Papieża Męcz.	11 Myny Mucze.	Miłowój	
47.	Ewang. u Mat. św. w Roz. 24. O okropności spustoszenia.	Jisus ishanjajet bisow. Łuka 8.		
24 N.	F. 24. po Św. Jana od K. W.	12 A. 23. po Św Joanna	Darosław	**Przepowied. według kalendarza 100letn.**
25 P.	Katarzyny Panny Męcz.	13 Joanna Złotoust.	Chwalimira	LISTOPAD.
26 W.	Piotra Aleksandra B. M.	14 Fyłypa Apost.	Lechosław	Do 3. jasno i zimno, do 8. pięknie, a potem deszcze ulewne, mgły, i do końca wiatry.
27 S.	Walerjana Biskupa M.	15 Huziya Samon Mucze.	Tomir	
28 C.	Rufina Męcz. i Urbana B.	16 Maftea Ewan.	Gościrad	
29 P.	Saturnina Męczennika P.	17 Hryhorya Episko.	Przemyśl bło.	
30 S.	Andrzeja Apostoła	18 Płatona Mucze.	Ludosław	

Kalendarz żydowski.

11. Listopada Post.

28. Listopada. Kislew III.
5 — 9 Sab.

Grudzień ma dni 31. December.

Dni to-go-dniowe	Święta rzymskie	Święta ruskie	Imiona słowiańskie	Odmiany księżyca i domyślny stan powietrza
48.	Ewang. św. Łuk. w Roz. 21. O znakach na niebie i ziemi.	O woskresenyju doczki Jaira. Łuk. 8.		
1 N.	F. 1. Adw. Eligiusza B. W.	19 A. 24. po Sw. Awdya	Samosław	☽
2 P.	Chrysologa i Bibianny P. M.	20 Prokła i Hryhorya	Sulisława	
3 W.	Franciszka Ksawerego W.	21 Wowed. Bohoro.	Wiślimir	Pierwsza kwadra d. 4. o godz. 11. min. 16. wieczór. Odwilż i chlapawka, przy końcu kwadry zamarza,
4 S.	Post. Barbary Panny M.	22 Fyłymona Apostoła	Lubomiła	
5 C.	Sabby Opata Wyznawcy	23 Amfyłochya Episko	Spitosława	
6 P.	Post. Mikołaja Biskupa W.	24 Kataryny Mucze.	Jarogniew	
7 S.	Ambrożego Bisk. Wyzn. †	25 Kłementa Papy	Ludomyśl	
49.	Ewang. u Mat. św. w Roz. 11. O poselstwie Jana do Chryst.	O wpadłom meże rozbojnyki. Łuk. 10.		✲
8 N.	F. 2. Niep. Pocz. N. M. P.	26 A. 25. po Sw. Atyppa	Sławomir	Pełnia d. 11. o godz. 1. min. 15. wieczór. Śnieg z deszczem.
9 P.	Leokadji i Walerji P.	27 Jakowa Mucze.	Wyszosława	
10 W.	N. Marji P. Loretańskiej	28 Stefana Mucze.	Radzisława	
11 S.	Post. Damaza Papieża	29 Paramona Mucze.	Wizimir	☾
12 C.	Aleksego i Pawła	30 Andrea Apostoła.	Wolidar	Ostatnia kwadra d. 18. o godz. 6. min. 40. rano. Mrozy silne, pochmurno, śniegu mało.
13 P.	Post. Łucji i Otylii P. M.	1 Hruden. Nauma Pror.	Władysława	
14 S.	Nikazego B. i Spiridjona	2 Awwakyma Pror.	Sławibór	
50.	Ewang. u Jana św. w Roz. 1. O poselstwie żydów do Jana	O bohatym jemuże uhobszyja nywa. Łuk. 12.		●
15 N.	F. 3. Adw. Ireneusza M.	3 A. 1. Adw. Sofonia.	Wolimir	Nów d. 26. o godz. 6. min. 17. rano. Odwilże i deszcz, ku końcu śnieg.
16 P.	Euzebjusza Biskupa	4 Warwary Mucze.	Zdzisława	
17 W.	Łazarza Biskupa	5 Sawwy Oswia	Żyrosław	
18 S.	Such. Oczek. Pł. N. M. P. †	6 Nykołaia Episk.	Wszemir	
19 C.	Nemezjusza Męczennika	7 Amwrosia Episko.	Mścigniew	W Grudniu ubywa dzień o minut 16. Długość dnia w przecięciu 8. godzin 30. minut.
20 P.	Such. Teofila Męczennika †	8 Patapia Prepod.	Bogumiła	
21 S.	Such. Tomasza Apostoła †	9 Zaczat. Bohor.	Tomisław	
51.	Ewang. u Łuk. św. w Roz. 3. O Janie opowiadającym chrzest pokuty.	O uzdrowleniu choreji w Sabat. Łuk. 13.		Księżyc oddala się od ziemi d. 6., a przybliża się dnia 26.
22 N.	F. 4. Adw. enona Męcz.	10 A. 2. Adw. Myny J.	Dragomir	
23 P.	Wiktorji Panny Męcz.	11 Danyiła Stołpny	Sławomira	
24 W.	Wigilia. Adama i Ewy †	12 Spyridona Epis.	Gedysława	**Przepowied. według kalendarza 100letn.**
25 S.	Boże Narodzenie	13 Ewstratia Episko.	Grzmisława	GRUDZIEŃ.
26 C.	Szczepana św. Męcz.	14 Ftyrsa Mucze.	Wróciwój	Jasno i zimno, potem częste śniegowice z stałem zimowem powietrzem.
27 P.	Jana Ewangielisty	15 Elefterya Epis.	Radomysł	
28 S.	Młodzianków MM.	16 Akhea Proroka	Godzisław	
52.	Ewang. u Łuk. św. w Roz. 2. Symeon przepowiada o Jezusie.	A welykoj weczeri. Łuk. 14.		
29 N.	F. 1. po B. N. Tomasza i K.	17 A. 3. Adw. Danyiła	Gosław bł.	
30 P.	Dawida Króla	18 Sewastyana Mucze.	Ludmiła	
31 W.	Sylwestra Papieża Wyzn.	19 Wonyfatya Mucze.	Lassota	

Kalendarz żydowski.

22. Grudnia. Poświęcenie kościoła.

27. Grudnia. 1. Thebeth IV.
10 — 13 Sab.

KALENDARZ CHRONOLOGICZNY POWSZECHNY.

Rachuby czasu.

Rok 1867 jest

Od stworzenia świata:

- według rachuby kościoła wschodniego (Era Bizantyńska, 21. Marca, albo 1. Kwietnia 5.508 przed Chrystusem) rokiem 7375
- według rachuby Euzebiusza i według martyrologium rzymskiego (2. Maja 5.200 przed Chrystusem) . . 7066
- według wyrachowania starorzymskiego, zwanego perjodem Juliuszowym (1. Stycznia 4713 przed Chrystusem) . 6580
- według wyrachowania Ery jubileuszowej dawnych żydów (10. Kwietnia 4.179 przed Chrystusem) . . 6046
- według rachuby Kalwizjusza i Skaligera (3949 przed Chrystusem) . 5816
- według rachuby nowotnych żydów (w Październiku 3.761 przed Chr.), poczynając od 5. Września 1861 . 5627

Od potopu świata według rachuby łacinników (2.293 przed Chrystusem) . . . 4160

Według rachuby żydów (2.104 przed Chrystusem) 3971

Od zaprowadzenia Olimpiady . . 2643
(Rok 1867 jest 2gim 661 Olimpiady, poczynając od 30. Lipca).

Od założenia miasta Rzymu podług Varrona (24. Kwietnia 753 przed Chrystusem) 2630

Od zaprowadzenia Ery Nabonassara (26. Lutego 747 przed Chrystusem) . . 2614

Od śmierci Aleksandra Wielkiego (13. Czerwca 323 przed Chrystusem) Era filipińska 2189

Od zaprowadzenia ery seleucedyjskiej albo greckiej, także Alexandryjskiej (1. Września 312 przed Chrystusem) . . . 2179

Od zaprowadzenia ery Cezara (1. Września 48 przed Chrystusem) . . . 1915

Od zaprowadzenia kalendarza Juliańskiego (1. Stycznia 45 przed Chrystusem) . 1912

Od zaprowadzenia ery cesarzów rzymskich (14. Lutego 27 przed Chrystusem) . 1894

Od narodzenia Jezusa Chrystusa 1867

Od zaprowadzenia ery męczenników za panowania cesarza Dyoklecjana (17. Września 284 po Chrystusie) . . . 1583

Od początku wielkiej wędrówki narodów (357) 1492

Od ucieczki Mahometa z Mekki (16. Lipca 622 roku), co stanowi początek tureckiego czasoliczbu czyli Hedżry . . . 1245
(Rok 1278 Hedżry poczyna się 9. Lipca 1861 r).

Od początku wojen krzyżowych (1096) . 771

Od wynalezienia sztuki drukarskiej (1440) 427

Od odkrycia Ameryki (1492) . . . 375

Od zaprowadzenia protestantyzmu według nauki Marcina Lutra (1517) . . . 350

Od początku soboru kościelnego trydenckiego (13. Grudnia 1545) . . . 322

Od ukończenia tegoż (4. Grudnia 1573) . 304

Od wprowadzenia w używanie kalendarza Gregorjańskiego czyli nowo rzymskiego (15. Października 1582) . . . 285

Era, epoka, okres, oznacza czas, w którym się poczyna wątek nowo-powstałej rachuby lat, jak n. p. u dawnych Rzymian założenie miasta Rzymu, u nas narodzenie Chrystusa i t. d.; jest to początek perjodu. — Perjodem zowiemy pewien szereg lat, z upływem którego jakaś okoliczność się kończy, i na nowo nastaje, n. p. perjodem juljańskim jest okres 7980 lat, po których upływie okrąg słońca i indykcja na nowo się liczy. — Cyklus (właściwie okrąg) jest tylko okresem kilku lub niewielu lat.

Cztery astronomiczne pory roku.

Wiosna dnia 21. Marca. Lato dnia 21. Czerwca. Jesień dnia 23. Września. Zima dnia 22. Grudnia.

Panującym planetą w roku 1867, jest:

Saturn.

Saturn jest planetą wielkości rzędu drugiego, i odróżnia się od planet innych tem, iż ciało jego elipsoidyczne, w pobliżu swego ekwatora otoczone jest pierścieniem płaskim, którego przecięcie zewnętrzne, dwa razy przewyższa przecięcie ciała głównego. Przecięcie ciała głównego wynosi wedle dostrzeżeń w oddaleniu średnim — i wedle miary podług osi rotacyjnej: 15 cali, przecięcie ekwatora 15 cali, przecięcie wewnętrzne pierścienia 26 cali, przecięcie zewnętrzne 40 cali.

Kształt ciała Saturna podobnym jest do kuli, której przecięcie połowiczne 15.769 mil wynosi; przewyższa zatem liczebnie ziemię 772 razy. Masa jego składni w porównaniu do masy ziemnej, jest w stosunku liczebnym jak 101—1, — gęstość przeto jego, zawiera tylko $^1/_8$ część gęstości ziemnej, i wyrównywa prawie gęstości drzewa jodłowego. Obrót Saturna około jego osi, trwa $10^1/_2$ godzin, i zdaje się wyrównać obrotowi pierścienia. Ciemny rów rozdziela pierścień na dwie połowy koncentryczne. W nowszym czasie dotrzeżono pomiędzy ciałem centralnem a granicą wewnętrzną pierścieni jasnych, także pierścień ciemny, którego dostrzedz, jest bardzo trudno. Saturn obiega słońce w przeciągu lat 29, 266 dni i $23^1/_2$ godzin; jego średnie oddalenie od słońca wynosi $197^1/_4$ milionów mil. Jego oddalenie od ziemi jest zmienne, i wynosi $165^1/_4$ aż do 229 milionów mil. Saturn ma ośm księżyców, z których środkowy w przeciągu $22^1/_2$ godzin, zaś krajny w 79 dniach i 8 godzinach obieg swój dokonywa.

Stan powietrza.

Stan powietrza w ogólności będzie zimny i wilgotny, a chociaż czasem bywa sucho, to jednak wilgoć przewyższa.

Wiosna jest dość suchą, i aż do miesiąca Maja w którym należy się obawiać szronów zimną. Trawa i kwiaty pokażą się późno.

Lato jest chłodne, słotne; jednakże Czerwiec będzie do połowy ciepły i pogodny.

Jesień jest wilgotną; w drugiej połowie Października już zaczyna się zimno; natomiast Listopad będzie dość łagodny.

Zima zaczyna się w połowie Grudnia, zamroż silna krępuje ziemię i trwa aż do Marca roku następnego.

Genealogia panującego Domu cesarskiego.

Franciszek Józef I., cesarz Austrji, król Węgier i Czech; Dalmacji, Kroacji, Galicji, Lodomerji i Ilirji; król Jerozolimy itd. arcyksiążę Austrji i Krakowa; książę Lotaryngii, Styrji, Karyntji, Krainy i Bukowiny: W. ks. Siedmiogrodu; margr. Morawii, ks. górnego i dolnego Szlązka. Oświęcima i Zatora, Cieszyna, Fryulu. Raguzy i Zadary, uksiążęcony hrabia Habsburga, Tyrolu, Kyburga, Gorycji i Gradyski; książę Trydentu i Briksenu; marg. górnej i dolnej Luzacji i na Istryi; hrabia Hohenembsu Feldkirchu, Bregencji, Sonnenberga itd.; pan Tryestu, Kotaru i na Marchii windyjskiej; Wielki Woj. województwa Serbskiego itd.; urodz. w Wiedniu dnia 18. Sierpnia 1830., objął rządy austrjackiego państwa po abdykacji swego stryja cesarza Ferdynanda I. i zrzeczenia się następstwa tronu swego ojca arcyksięcia Franciszka Karola, dnia 2. Grudnia 1848.

Małżonka: **Elżbieta** Amalia Eugenia, urodz. 24. Grudnia 1837, córka Maksymiliana Józefa, ks. bawarskiego, zaślubiona 24. Kwietnia 1854.

D z i e c i.

a) **Gisela** (Ludwika Marja), urodzona 12. Lipca 1856.

b) **Rudolf** (Franciszek Karol Józef) następca tronu, właściciel pułku piechoty nr. 17, urodzony 21. Sierpnia 1858.

Bracia Najj. Cesarza.

Ferdynand Maksymilian, cesarz Meksyku (w średniej Ameryce), właściciel 8. pułku ułanów, urodz. 6. Lipca 1832., zaślub. dnia 28. Lipca 1857. z Marją **Charlottą** córką króla Leopolda belgijskiego, urodzoną 7. Czerwca 1840.

Karol Ludwik c. k. jenerał major, właśc. 7. pułku ułanów, szef ces. ros. 4go lubowskiego pułku huzarów; ur. 30. Lipca 1833 (owdowiał 15. Września 1858), zaślubiony powtórnie z Marją Anunciatą córką zmarłego króla Neapolitańskiego.

Ludwik Wiktor, c. k. pułkownik i właściciel 75. pułku piechoty, ur. 15. Maja 1842.

Rodzice J. M. Cesarza.

Franciszek (Karol Józef), Arcyksiążę Austrji, feldm. porucznik i wł. 52 pułku piech., oraz szef. 3. ces. ros. pułku grenadjerów samogitskich; urodz. 7. Grudnia 1802, zrzekł się następstwa tronu po abdykacji brata, cesarza Ferdynanda I. na rzecz swego syna pierworodnego cesarza Franciszka Józefa I. d. 2. Grudnia 1848.

Małżonka: **Zofia**, córka ś. p. króla bawarskiego Maksymiliana I., urodz. 27. Stycznia 1805. zaślubiona w Wiedniu 4. Listopada 1824.

Rodzeństwo Ojca.

1. **Cesarz Ferdynand I.**, urodz. w Wiedniu 19. Kwietnia 1793; objął rządy po śmierci ojca swego cesarza Franciszka I. dnia 2. Marca 1835, zrzekł się tronu dnia 2. Grudnia 1848.

Małżonka: **Marja Anna,** córka ś. p. Wiktora Emanuela I. króla Sardynii, urodzona 19. Września 1803., zaślubiona 28. Lutego 1831.

2. **Marja Klementyna**, urodz. 1. Marca 1798, zaślubiona 28. Lipca 1816. Leopoldowi, królewiczowi sycylijskiemu, księciu Salerny; owdowiała 10. Marca 1851.

Pozostała wdowa po ś. p. cesarzu Franciszku I.
Karolina Augusta, córka ś. p. króla bawarskiego Maksymiliana I., urodz. 8. Lutego 1792. zaślubiona w Wiedniu 10. Listopada 1816., owdowiała 2. Marca 1835.

Bracia stryjeczni J. V. Cesarza.

Albert, c. k. jenerał jazdy; właściciel 44. pułku piechoty, urodz. 4. Sierpnia 1817, zaślubiony z *Hildegardą*, córką ś. p. Ludwika króla Bawarji, zmarłą r. 1864.

2. *Karol Ferdynand*, c. k. feldmarszałek-porucznik, właściciel 51. pułku piechoty, urodz. 17. Stycznia 1821, zaślubiony z wdową po Ferdynandzie arcyksięciu Austrjacko-Esteńskim.

3. *Wilhelm*, zastępca wielkiego mistrza zakonu niemieckiego, c. k. feldmarszałek-porucznik właściciel 12. pułku piechoty i 6. pułku artylerji, urodz. 21. Kwietnia 1827.

4. *Szczepan*, c. k. feldmarszałek-por. i wł. 58. pułku piechoty, urodz. 4. Września 1817.

5. *Józef*, c. k. jenerał-major i właściciel 37. pułku piechoty, urodz. 2. marca 1833, zaślubiony w r. 1874 z *Karoliną*, księżną Koburg-Gotajską.

6. *Leopold*, c. k. feldmarszałek por. i wł. 48. pułku piechoty, urodz. 26. Czerwca 1823.

7. *Ernest*, c. k. feldmarszałek por. i właśc. 48. pułku piechoty, urodz. 8. Sierpnia 1824.

8. *Zygmunt*, c. k. jenerał major, i właściciel 44. pułku piechoty, urodz. 7. Stycznia 1826.

9. *Reiner*, c. k. jenerał-major, właściciel 62. pułku piechoty, urodz. 11. Stycznia 1827.

10. *Henryk*, c. k. jenerał-major i właściciel 62. pułku piechoty, urodz. 9. Maja 1828.

Krótki pogląd dziejowo statystyczno-przemysłowy
na
Ziemie polskie, osobliwie zaś na Galicję.

Napisał

Ludwik Pierożyński.

Pierwsze osady polskie rozciągały się od wschodu nad Dnieprem — od zachodu w ziemi krakowskiej — na Szląsku i Poznańskim, gdzie przed rowinięciem się Rzeczypospolitej, pierwobytne szczepy słowiańskie koczująco przebywały. Najliczniejsi między niemi byli Polanie, z pomiędzy których mężowie rycerscy od lech czyli posiadanej ziemi Lechami zwani, wzbijając się w władzę — zakładali księztwa od VI. do IX. wieku nad Wartą, po obu brzegach Wisły (pod Popielami i Leszkami), i nad Dnieprem (pod Kijem Szczekiem, Chorewiem i Łebedzią). Już w II. wieku po Chrystusie wspomina Ptolomeusz geograf o Polanach (boulanes) rozprzestrzenionych nad brzegami Wisły i dalej nad Odrą — Łabą ku Bałtykowi, a z drugiej strony ku dnieprowskim równinom. Nestor potwierdza te fakta, a Szafarzyk epokę posunięcia się Polan ku Dnieprowi kładzie w czasy przed Chrystusowe. Dzieje polskie epoki aż do IX. wieku, stały się przedmiotem starannych badań historyków tegoczesnych. Z szczerą uciechą widzimy jak mężowie światli coraz bardziej rozjaśniają pomrokę ciężącą nad tak zwaną „bajeczną epoką dziejów“ naszych. Polanie rozszerzali się silnie na Wschód, Zachód i Południe, krzewiąc ducha wolnej Słowiańszczyzny. Lechowie polańscy występują coraz wybitniej nad Wartą i Wisłą, a po ustąpieniu Keltów i Markomanów, pojawiają się i w Czechach, dalej wzdłuż Bugu, na ziemi czerwieńskiej, — na Wschód nad Sozą i Oką dokąd Radymiczan i Wiatyczan wiodą. Słowem dążności jednoplemienne Słowiańszczyzny całej objawiały się najzupełniej w tej epoce, i już Prokop (VI. wieku) i Massudy (w IX. wieku) wyraźnie o tem wspominają. Z tych Polan poszli, nad Wisłą: Mazurowie, Kujawiaki, Łęczycanie, Pomorzanie, Obotryci; nad Wartą: Sieradzanie, na południe Chrobaci, których odnogą byli na Zachód Szlązaki, Morawianie i Czesi; na południe za Karpatami koło Krakowa „biali“ na wschodzie „czerwoni“ Chrobaci; nad Bugiem, Bużanie — dalej Wołynianie; na stepach ku morzu czarnemu — Tywercy i Ugliczanie; na północy Łuczanie; na Polesiu Drewlanie, nad Dnieprem znowu Polanie, nad Prypecią i Dźwiną Dregowiczanie i Połoczanie; zmieszani z Litwinami — Krywiczanie w Mińskim, Mohilewskim i Smoleńskim, a ich częściowemi potomkami byli na południu Bulgarowie i Serbowie. Na tej to ziemi błogosławionej, pod powagą władzy patryarchalnej podnosiły się grody i sioła, rozwijało się rolnictwo i handel, czego dowodem są monety rzymskie, greckie i indyjskie, wykopywane w różnych stronach naszej ziemi. Wolność, swoboda i gościnność zakwitły wspaniale wśród narodu wzrosłego w potęgę, a wódz Ławrytasz, mógł śmiało posłom awarskim prawić o tej potędze (565 r.). Nieszczęściem dla nas, że tą ziemicą otworzył się najwygodniejszy szlak dla narodów azjatyckich; przeciągały i dręczyły ją: Hunnowie, Bulgarowie, Awarowie, Chazarowie, rugując z posad szczepy Polańskie. I tak Dulebowie wyrzuceni z Wołynia do Czech, Susły sąsiedzi Polan, do kraju łużyckiego. Wśród tych wędrówek olbrzymich i zamętów, powstają czasami potężni wodzowie jak Samo (623—662) później Przybysław, Mojmir, Prywina, Świętopełk, mężowie miecza jako stróże Słowiańszczyzny, — a pojawiają się śś. Cyryli i Metody głosząc wiarę chrześciańską. Prąd tłumów madziarskich rozdarł zawiązek państwa Swiętopełkowego pomimo wytężeń Mojmira, i osiadł w Panonii, zkąd 912—915. Morawię zdruzgotał.

Ustające wędrówki ludów,—potrzeba skupienia sił przeciw wrogom najezdniczym — spowodowały tworzenie się Polski. (550—860) Wśród Polan zjawia się niewątpliwie Lech i zakłada Gniezno. Nie spieramy się o to — czyli to imię było osobiste czyli stanowe, a historja dziś już upewniła, że istnienie i miano Polski w VI. wieku nie jest legendą ani bajką, lecz prawdą szczytną i promienną!

Syn Piasta — Ziemowit w 860—891 roku zaczyna niewątpliwą historję, budując państwo na ziemi Polan na rozmiar potężny. W ślad je-

go poszły potomkowie jego: Leszek 891—921 i Ziemomysł 921—992. W X. więc wieku występuje głośno imię Polski (od pola) gdzie plemiona Słowiańskie osiadając, w społeczeństwo zawiązywać się poczęły, lecz chociaż ziemia Polan rozwinięta po Mazowsze, Chrobacją i Szlązk nosiła nazwę Polski, to jednak pojedyncze jej kraje, nosiły rozliczne miana wzięte od położenia swego i od grodów przedniejszych. Znakomitsze kraje były pod koniec epoki Piastów: *a)* Wielkopolska z miastem głównem Poznaniem; *b)* Małopolska z Krakowem; *c)* Szlązk z Wrocławiem; *d)* Pomorze książęce i gdańskie; *e)* Mazowsze; *f)* Ziemia Sandomirska; *g)* Czerwieńsk czyli Ruś czerwona z Czerwieniem i Przemyślem; *h)* Kijowskie czyli Ukraina i Słowiańszczyzna za-Karpacka. Światło wiary chrześciańskiej rozniecił Mieczysław I. z żoną swą Dąbrówką, i ma do czynienia na około z najazdem wrogów, osobliwie od strony Niemiec, z któremi rozpoczął i prowadził olbrzymi bój — trwający przez późniejsze wieki. Nie zdołał więc przeszkodzić Włodzimierzowi Kijowskiemu wtargnięcie i złupienie Chrobacji w ziemi Polan tj. w dzisiejszej Rusi czerwonej, i grabienie zamków obronnych Przemyśla i Czerwieńska 985 r. Było to pierwsze rzucone przez warjagskich łotrów w ustalonem już państwie polskim nasienie, które jak zwykle nasienie złego, bujnie na tej ziemi się przyjęło i rozpleniało. Z drugiej strony Czechy, korzystając z zamieszków bojowych Mieczysława, wtargnęli także od zachodu do Chrobacji i zajęli Kraków. Czechy zalani na około germanizmem, za słabi byli stawić opór stanowczy, uginali więc powoli szyje, i prądem fali cisnęli się ku Polsce, torując do niej poniekąd drogę niemieczyźnie. Tyle wrogów potężnych musiały zachwiać nieustalone jeszcze w węgłach swoich państwo, i byłyby go zgniotły, gdyby Opatrzność nieprzysłała była Polsce obrońcę i króla olbrzymiego ducha, któren ramieniem potężnym zgruchotał wrogów, a postępując w ślad za niemi, rozprzestrzenił granice Polski najszerszej. Odebrał od Czech Kraków z Górnym Szlązkiem 992, podbił Pomorze gdańskie 996, zdobył Słowaczyznę zakarpacką aż po Ostrzyhom; opanował Marchię misnijską — Czechy i Morawię 1003, Szlązk i Łużyce, a opierając oręż zwycięzki aż po czarną Elsterę, Elbę i Salę, — odebrał z drugiej strony od Rusi Warjagskiej najechaną Chrobację czerwieńską, czyli takzwaną Ruś czerwoną.

Tak więc stał się Bolesław obrońcą Słowiańszczyzny łącząc zewsząd rozprószone jej cząstki i budując gmach Polski, która na fundamentach przezeń położonych, ośm wieków przetrwała. W dziejach narodów rzadkie bywają takie postacie, a pospolite przymioty ich następców odbijają zbyt jaskrawo na tle dziejowem i ztąd czasem zbyt surowe ocenienie ich zdolności następuje. Dlatego też i syn Bolesława pomimo nieustannych walk i życia czynnego, zapewne przez niechętnych mu mnichów, gnuśnym został nazwany. Żony królów polskich przychodzące z domów niemieckich, najwięcej zamieszków i szkody wyrządziły, podżegając niepokoje wiecznie tlejące. Nie dziw, że po śmierci Bolesława Wielkiego książęta późniejsi, nie byli wstanie z strón kilkunastu wrogów naraz napierających, odegnać i zgładzić do szczętu. Tak Waregowie najechali znowu grody czerwieńskie, Brzetysław czeski złupił Wielkopolskę i oderwał Szlązk i Morawę, a cesarz Otto biorąc w opiekę niespokojnych, plątał Polskę w zawisłość niemiecką. Jednakże pomimo późniejszych strat, utrzymało się państwo w całości aż do zgonu Bolesława Krzywoustego 1138, którego oręż był postrachem dla łupieżnych sąsiadów. Krzywousty rozdzielił państwo pomiędzy czterech synów, i odtąd rozpadła się Polska na liczne państewka. Epoka podziału tego trwała 194 lat 1139—1333, w której szczytna myśl odrodzenia pod Władysławem Łokietkiem 1305 zakwitła, a następnie pod Kazimierzem Wielkim i jego następcach wspaniale się urzeczywistniła. Władysław Łokietek połączył trudem i cudem: Wielkopolskę, Pomorze, Sieradzkie, Łęczyckie, Krakowskie i Sandomirskie; Kazimierz Wielki odzyskał: Ruś czerwoną 1340, ziemię Chełmską i księztwa Bełzkie 1344. Władysław Jagiełło przyłączył Litwę i zajaśniał 1386 „zorzą jagiellońską"; Kazimierz Jagiełło kupuje księstwo Oświecimskie 1353, przyłącza Bełz i Rawę od Mazowsza 1462, pozyskuje Prusy 1466; Zygmunt I. odbiera Mazowsze 1526, Zygmunt August Inflanty 1561, w którym to roku Polska dostąpiła najszerszych granic, w których — z małemi odmianami aż do upadku swego przetrwała. Stefan Batory był godnym następcą Jagiellonów, lecz znaczne uszczuplenie władzy królewskiej nie dozwoliło tak jemu jakoteż poprzednikowi jego Zygmuntowi Augustowi, ustroju wewnętrznego kraju wedle swych myśli dokonać. Dziejopisarze niektórzy powstawają surowo na królów tych, którzy swawolą możnowładczej chcieli powściągnąć; a nam żałować gorżko przychodzi, że się nieudały te zamiary, chociażby nawet sprowadziły były nieco takzwanego gwałtu politycznego, i nadwerężenia mniemanych swobód.

Henryk Walezjusz przemknął jak cień, a po nim nastąpiło panowanie Wazów 1587 roku, którzy zaród śmiertelny — upadku ojczyzny w ziemię polską wszczepili. Nie pomogło odzyskanie Smoleńska, zdobycie Moskwy i zabranie w niewolę carów moskiewskich przez Żółkiewskiego. Czyny świetne i bohaterstwo Żółkiewskiego Chodkiewicza, Czarnieckiego, — niezrównoważyły brakom tak wspaniałych przymiotów królewskich, jakich potrzeba było dla władzców

Sarmackich. Nie wystarczyły już i dzieła wojenne Władysława IV. i Jana III. a oswobodzenie Wiednia od najazdu tureckiego, wszelkie korzyści pozostawiły na polu zwycięztwa, bo zwycięzcy uwieźli ze sobą tylko śmiertelne rany narodu, odniesione w obronie chrześciańswa całego.

Wywodzący ród swój od Wittekinda, dom Saski najstarszy prawie w Europie, który niegdyś przez lat 30 potędze Karlomanów się opierał, — którego wysłańce Anglię zdobyły, — który dał Niemcom pięciu cesarzów a między temi Ottona Wielkiego 962 i Henryka Ś. 1002, nie ziścił nadziei weń położonych, bo Augustowie Sascy sprowadzając Moskali do Polski, otworzyli drogę do jej upadku, krzewiąc zepsucie obyczajów we wszystkich warstwach narodu. Stanisław August był charakterem nazbyt słabym, nie zdołał on przewodniczyć bitnemu rycerstwu, które pałając chęcią powetowania krzywd wyrządzonych Ojczyznie, a nie mając wodza bohaterskiego, rozstrzeliło się w drobne oddziały; — nie trudno więc było moskiewskiemu najazdowi tak dobrze zorganizowanemu i podsycanemu przez gniazdo smocze Krzyżaków, zetrzeć pojedyncze te oddziały i dokonać zabór ziem polskich.

Pierwszego zaboru dokonano w roku 1768 na Spiżu, po którym to wypadku Katarzyna z pogardą wykrzyknęła: w Polsce trzeba się tylko schylić ażeby coś podnieść! Jakoż w skutek zabiegów pruskich stanęła umowa petersburska na dniu 5. Sierpnia 1771 i nastąpił 1772 r. pierwszy formalny rozbiór Polski, w którym uzyskała:

a) Rosja, województwa: Witebskie, Mścisławskie, z częściami województw Zadnieprzańskich;

b) Prusy, województwa: Chełmińskie, Pomorskie, Malborgskie, Warmińskie oprócz Gdańska i Torunia, i część Wielkopolski.

c) Austrja, województwo Ruskie i część województw: podolskiego, bełzkiego, sandomirskiego i krakowskiego z żupami solnemi.

Od pierwszego aż do ostatniego podziału, istniała Polska pod wpływem mocarstw obcych, a wszelkie usiłowania naprawy Rzeczypospolitej rozbijały się o wichrzenia Moskwy i Prusaków, którzy usadowiwszy się w jej łonie, niemyślały więcej występywać. Naprożno wydawano konstytucje i prawa wiążące mieszczaństwo ze szlachtą, naprożno radzono o zniesieniu ciężarów poddańczych; naprożno Sejm z roku 1788 wykorzenić postanowił nierząd, i prawodawstwo wspaniale zabłysło. Wśród błogich nadziei całej Polski odradzającej się, zrzucił nagle rząd pruski przywdzianą maskę przyjaźni, i otwarcie zaczął popierać swe tajemnie usnute, haniebne pomysły. Nachodził dzierzawy pograniczne, zabierał co mógł, domagał się Torunia i Gdańska, a nieszczęście i nierząd wyrodziły Targowicę i dalsze rozbiory Polski. Imiona przezacne zabłysły nam wśród tej epoki nieszczęścia, jak np. ksiądz Paweł Brzostowski, Joachim Chreptowicz, Stanisław Małachowski, Nestor Sapieha, Ignacy Potocki, J. Niemcewicz, Tomasz Ostrowski, Tadeusz Czacki, Zajączek, Kołłątaj, K o ś c i u s z k o. Bitwa pod Maciejowicami przecięła ówczesne wysilenia, a rzeź Pragi zalała krwią nadzieje Polski na długo.

W drugim rozbiorze utraciła Polska w roku 1793.

a) do Rosji 4.553 mil kwadratowych;
b) „ Prus 1.061 „ „

W trzecim rozbiorze 1795 roku:

a) do Rosji 2.183 mil kwadratowych;
b) „ Prus 997 „ „
c) „ Austrji 834 „ „

Rozległość i ludność.

A) Pod berłem moskiewskiem.

a) Kongresówka,

gub.	Augustowska	mil	340	ludności	628.010
„	Lubelska	„	548	„	952.224
„	Płocka	„	315	„	552.148
„	Radomska	„	450	„	932.603
„	Warszawska	„	667	„	1,699.461
	Razem	mil	2.320	ludności	4,764.446

b) Litwa,

gub.	Grodzieńska	mil	691	ludności	881.881
„	Kowieńska	„	758	„	983.287
„	Mińska	„	1.622	„	976.471
„	Mohilewska	„	884	„	884.670
„	Wileńska	„	767	„	876.116
„	Witebska	„	809	„	781.741
	Razem	mil	5.531	ludności	5,394.136
c)	Inflanty,	mil	832	ludności	883.681
d)	Kurlandja	„	404	„	567.078

e) Wołyń, Podole i Ukraina:

gubernia	Podolska	mil	771	ludności	1,748.466
„	Wołyńska	„	1.287	„	1,528.328
„	Kijowska	„	918	„	1,528.334
W ogóle pod berłem moskiewskim		mil	12.153	ludności	16,830.469

B) Pod berłem pruskiem

a) Prusy zachodnie czyli królewskie, mil 472 ludności 1,189.152

b) Wielkopolska,

Poznańskie	mil	321	ludności	972.514
Bydgoskie	„	215	„	522.107
Razem	mil	1.008	ludności	2,683.773

c) Prusy ks. (hołdownicze)

	mil	706	ludności	2,679.370
d) Szlązk	„	742	„	3,390.804
W ogóle pod berłem pruskim	mil	2.456	ludności	7,753.947

nie licząc w to Kaszubów pomorskich, wyniszczonych majątkowo i moralnie, i zredukowanych do niespełna 10.000 dusz.

C) Pod panowaniem Austrji.

Galicja z Krakowem bez Bukowiny, rozległości mil 1.426 ludności 4,633.866 dusz.

Do tego ziemie pod berłem:

Moskwy	mil	12.153	ludności	16.830.469
Prus	„	2.456	„	7,753.947
Razem	mil	16.034	ludności	29,218.282

Wedle statystyki urzędowej Kolba, wynosiła liczba mieszkańców dawnej Polski oprócz Szlązka i Prus książęcych w roku 1858:

a) w posiadłości moskiewskiej	15,757.000	dusz;
b) „ austrjackiej	4,913.000	„
c) „ pruskiej	2,398.00	„
Razem	23,278.00	dusz.

Narodowość.

Narody osiadłe na ziemi polskiej są bardzo rozmaite co do pochodzenia i wykształcenia swego. Szczep główny i najliczniejszy tworzą domorodni Polacy, pobratymczy Rusini, niewątpliwie z Polanów pochodzący i Litwini czyli Lettonowie; następują Niemcy i Żydzi, którzy w czasie prześladowania średniowiecznego a później w czasie wynalezienia punktu grawitacyjnego na wschodzie, z Czech, Morawii, Niemiec i innych krajów na gościnnej ziemi polskiej — szukali przytułku i wyżywienia, i szeroko się rozkrzewili. Mamy dziś także, osobliwie w ziemiach pod berłem Moskwy, — wielką liczbę Moskali; system bowiem exterminacyjny tyrańskiego rządu Moskwy, co roku umniejsza ludność polską, wysyłając tysiące ich na Syberję i grabiąc im ich posiadłości. Nie o wiele lepiej postępują Prusy w zabranych krainach polskich, wywłaszczając systematycznie ród polski z posiadania ziem ojczystych.

Wedle statystyki Kolba mamy dziś w ziemiach polskich:

A) Pod berłem moskiewskiem.

1) Polaków	7,000.000	dusz;
2) Rusinów	6,500.000	„
3) Litwinów	1,300.000	„
4) Niemców	250.000	„
5) Cyganów	30.000	„
6) Moskali	1,750.000	„
Razem	16,830.000	dusz.

B) Pod berłem pruskiem.

1) Polaków	2,259.596	dusz;
2) Litwinów, Kaszubów i innych Słowian	308.440	„
3) Niemców, z których czwarta część po niemiecku nawet nie umie, i tylko dla imienia lub dla religii reformowanej, urzędownie pomiędzy Niemców ich zaliczono	3,185.910	„
Razem	7,753.947	dusz.

C) Pod panowaniem Austrji.

1) Polaków	2,457.122
2) Rusinów	1,593.623
3) Niemców	104.727
4) Hebrejczyków	448.973
5) Innych	29.421
Razem	4,633.866

Razem z małą różnicą jak wyżej 29,217.813 dusz.

Od roku 1831 ubywa pod berłem moskiewskiem corocznie po kilkanaście tysięcy Polaków z powodu dzikiego i jak już wyżej wspomniano systematycznego wytępiania plemienia polskiego. Przytaczamy tu urzędowe wykazy namiestnika warszawskiego, ogłoszone w *Journal de St. Petersbourg*, wedle których w samej Kongresówce od 1850 do 1859 roku ubyło 93.254 dusz.

w roku	1850	było ludności	4,857.700 dusz;
„	1842	„ „	4,812.577 „
„	1855	„ „	4,812.345 „
„	1857	„ „	4,789.379 „
„	1859	„ „	4,764.446 „

Bacząc na te zestawienia, bezstronni dziejów badacze opowiedzą kiedyś światu, ile krwi i krzywdy polskiej, cięży na caracie moskiewskim. Ile kroci przerabia Moskwa urzędownie na syzmatyków, o tem już i pisać nie chcemy.

Zakreślone od natury granice ziem polskich; ku północy morze Bałtyckie, ku południowi łańcuch gór karpackich i rzeka Dniestr; ku wschodowi rzeka Dniepr; od zachodu rzeka Odra, Łaba.

Płody.

Rolnictwo było głównem zajęciem całego narodu, a chociaż ziemia nie była uprawianą umiejętnym sposobem, wydawała plony obfite. Wiadomo powszechnie, iż Podole, Wołyń i Ukraina, słynęły urodzajem bogatem bez mozolnej uprawy i bez nawozu. Dziś już jest inaczej, jak powiada „Dziad z Korony": „Ziemia ludziom rodzi mało, — naszły wieki wiarołomne." Niegdyś zaspokojono potrzeby domowe, nasycono głodnych i przychodniów, wysełano corocznie przeszło 100.000 łasztów zboża za granicę, a dru-

gie tyle szło na pędzenie gorzałki. Pszenica sandomirska i krakowska, żyto na Litwie i Rusi, proso na Ukrainie i Podolu, len na Żmudzi w Kurlandji i na Podgórzu, najlepiej się udawały.

D r z e w a budulcowego i opałowego wszędzie mamy podostatkiem; spławiano je Wisłą, Niemnem i Dźwiną do portów morskich. Tylko jedna Ukraina mało ma lasów. Litewskie bory znane są i swoim i wrogom, zarówno też i knieje Świętokrzyskie i mnóstwo innych. Dziś zaczynają się przerzedzać zaszanowane przez dziesięć wieków lasy, a wróg narodu i imienia polskiego, wyniszczając je świętokradzką dłonią chce zniszczyć a raczej żelżyć 1000letnie przysłowie: „nie było nas. — był las, — nie będzie nas, — będzie las.“ Moskiewskiej siekierze zawtórował duch przemysłowy pruski, który w naszych Karpatach kilkakrotnie szczęścia próbował, lecz doznawszy zawodu, ze szczerbami uchodzić musiał. Wszczepione złe jednak przyjęło się na nieszczęście i rozszerza się coraz bardziej osobliwie w górach karpackich, gdzie corocznie bojki i hucuły wielkie przestrzenie lasów wycinają i wypalają „na pasieki,“ na których zasiawszy nieco żyta — jednoroczny tylko pożytek zbierają, poczem obszar wypalony z sterczącemi pniakami stoi pustką, na której nawet mchy nie porastają.

K r ó l e s t w o z w i e r z ą t. Bydło rogate i konie były najliczniejsze, i dawały wszelaki pożytek mieszkańcom; prócz tego owce i nierogacizna tworzyły dobytek znaczny, gospodarza. Konie szczególnie mocne i dzielne sprzedawano za granicę dla wojsk; dawniej też mawiano: Klaczka, pszczółka i pszenica, wybawia z nędzy szlachcica. Dziś już rzadko gdzie napotykamy zawod koni polskich; swoje wygubiono, obcych nie rozmnożono! pszczółka poszła wponiewierkę a pszenicy brak.

Oprócz bydła domowego mieliśmy w lasach i polach mnóstwo zwierzyny i ptactwa. Kwiczoły krakowskie, drozdy pruskie, jarząbki inflantckie, kuropatwy podlaskie, śniegiły łowickie, znane były i są, na każdym stole szlacheckim, w kraju i zagranicą. Lasy, futory i stebniki brzęczały rojami pszczołek, dających bez wiela zachodu — słodki i bogaty pożytek. Czerwiec ukraiński, podolski i wołyński, sprzedawano Holendrom i Wenetom.

Z ryb, — komuż nieznana jest obfitość wód polskich, w sumy, szczupaki, sądacze, karpie, liny, okonie. piskorze, węgorze itp. zaś z grubego zwierza mieliśmy: rzadkie już na dzisiaj tury (żubry), łosie, niedźwiedzie, jelenie, dalej wilki, rysie, lisy, sarny, zające, tchórze, skoczki, jeże i inne, lecz obfitość dawna polskich lasów znacznie się umniejszyła od czasu, gdy w nie wtargnął zastęp egzaminowanych — Waidjungów, Waldmanów, Waldmajstrów itd. i wyrugował przemocą naszych historycznych borowych i leśniczych, którzy dosłownie krwią i duszą z temi polskiemi lasami związani byli, — a przecież to pod okiem szczerem i ręką uczciwą tych nieegzaminowanych swojaków, lasy te wyglądały jak raj! a zwierzyny taka mnogość była, iż całym okolicom żywność i utrzymanie dostarczała.

K o p a l n i e. Drogich kruszców bardzo mało znachodzono, wszelakoż nieco srebra w Olkuskim; — natomiast bogactwo bursztynu nad Bałtykiem między Wartą i Wisłą, tudzież w okolicy Równego na Wołyniu, pokłady kruszców w Olkuskim, marmurów w Krakowskim; rudy żelaznej obfitość wielka: w Łysogórze, w całym Podgórzu Karpackim, na Szlązku około Wielunia i Kamienicy nad Pilicą, Bruczem, Wartą, wreszcie w Rawskim, Mińskim, na Polesiu i Wołyniu, ołowiu w Olkuszu, miedzi pod Kielcami, węgla kamiennego: w Krakowskim, Sandomierskim, Płockim i na Rusi i nieprzebrane bogactwo soli — która oprócz pokładów głównych w Bochni i Wieliczce znajduje się na przeszło 80 mil długości w równoległym kierunku z Karpatami, tudzież w województwach Żmudzkim, Malborgskim i Pomorskim żywemi źródły bije. Drzewo zwęglone w dolinach Bzury, Narwi i Dunajca. Torf w całym kraju. Hałun w łupkach na Rusi. Gips w Małopolsce pod Szańcem i Staszowem, w Wielkopolsce pod Heynią, wapno w całej Polsce, najwięcej jednak na Podolu i Lubelskim. Grafit koło Kajetanówek w Kijowskim, a koło Horodnicy i Bilczanki nad Słuczą na Wołyniu. Manganez niekrystalizowany u podnóża Karpat i w Łysogórach w kopalniach miedzi. Saletra w województwie Podolskim i Wołyńskim. Siarka w Polsce południowej a kopalnie w Krzeszowicach, Swoszowicach i w Czarnkowie. Siarczyk żelaza u podnóża Bieszczadów, w Włocławskim. Łomy alabastru pod Czarnokzienicami na Podolu i na Rusi czerwonej koło Bursztyna. Kreda pod Krzemieńcem, Ostrogiem, Chełmem, Turzyskim. Źródła mineralne bardzo mnogie, jakoto: w Lubieniu, Rozdole, Busku, Krzeszowicach, solne w Truskawcu; kwasorodne w Szczawnicy, Krynicy, Iwoniczu, Żabiu itd.

P r z e m y s ł i h a n d e l. W kraju czystorolniczym nie mogła się rozwinąć inna gałęź przemysłowa, jedno-rolnicza. Uprawa roli zachowała pierwszeństwo we wszytkich zatrudnieniach mieszkańców Ziem polskich od czasów Piasta aż do wtargnienia Prusaków w ziemię krakowską 1866 r. Bo też człek — chociażby najserdeczniej znękany, gdy stanie na własnym zagonie i zaleje się potem pracy uczciwej, uczuwa jakąś błogość i ulgę w duszy zbolałej. Pług orzący skibę ojczystą przy śpiewie skowronka i w towarzystwie bociana, miłą jakąś nadzieję wlewa w serce pracującego rolnika polskiego i

przywołuje mimowolnie na usta zwrotkę pieśni wiadomej.

Obok narzędzia rolniczego zatykano zawsze kord i włócznię — bo też często od pługa spieszyć trzeba było na wroga najezdzcę, i ztąd też życie ruchliwe rolniczo-rycerskie wyrobiło się na tej ziemi, a duch kramarski, kantorowy, kancelaryjny, — w żaden sposób dotąd jeszcze przyjąć się nie może, a jeżeli się gdzie pojawi, to pewnie nie z powołania i miłej chęci, lecz z krwawej potrzeby. Handel główny polski, ograniczał się na wywozy zboża i drzewa, żyłą wodną do Gdańska jako zbiorowego punktu handlowego. Oprócz tego wywożono Niemnem do Bałtyku, a drogą suchą na Wschowę do Szlązka, nie tylko zboże i drzewo, ale także skóry, miód, smołę, bursztyn, konopie i wypędzano bydło rogate, konie i trzodę chlewną. Sukna grube, wosk, miód i pierze wywożono do Rosji. Handel innemi artykułami był i jest dotąd najczęściej w rękach osiadłych tu Niemców, Włochów i Żydów. Dawniej i Ormianie prowadzili handel osobliwie ze Wschodem. Polityczny upadek kraju i odcięcie Gdańska od Polski, sprowadził upadek handlu zbożowego, który powoli dostał się prawie całkowicie w ręce żydowskie.

Handel wchodowy obejmował: piękne sukna, bławaty, ubiory bogate, — rzędy sute, broń palną, wina, korzenie i złotogłowia. Jak długo kraj istniał w granicach swych naturalnych, a powaga jego zabezpieczała obrót handlowy, tak długo bilans handlowy znaczne korzyści wykazywał, zwłaszcza gdy skromne potrzeby narodu rycersko-rolniczego, dozwalały producentom uzyskane za płody — pieniądze, w największej części — zachować w szkatule.

Po miastach znaczniejszych osiadło mnóstwo cudzoziemców znalazłszy w Polsce opiekę wśród panującego za jej granicami prześladowania religijnego i politycznego; — przybysze ci przenaradawiając się z czasem, pociągnęli do rękodzielnictwa znaczną część narodu. W Wielkopolsce kwitło osobliwie płóciennictwo i sukiennictwo; w Prusach wyroby bawełniane i jedwabne, w Gdańsku, Toruniu i Elblągu cukrownie, zaś po całym kraju były rozsiane liczne hamernie żelaza, papiernie, huty szklanne, browary piwne, gorzelnie, warsztaty kotlarskie i blacharskie, garncarstwo, fajanse. Nieświezkie i Słuckie pasy, szable staszowskie, szpady korzkiewskie, strzelba mohilewska, inny oręż świątnicki.

Zupełna wolność handlowa ogłoszona za czasów Zygmunta Augusta, opieka silna dawana za czasów Jagiełłów, wzbogaciła miasta, utrwaliła ich dobrobyt i sprowadzała zawsze nowe zastępy mieszczaństwa.

Panowanie Zygmunta III. i jego następców, wpływ jezuitów, wichrzenia niesumiennych państw ościennych, popchnęły kraj cały — a poprzednio handel cały do upadku. Kraj stał się widownią wojen nieustających, w ciągu których naturalnie rolnictwo upadło.

Wywóz ziemiopłodów umniejszył się ogromnie, chociaż dowóz towarów zagranicznych nie tylko nie ustawał, lecz nawet się powiększał; już przeto za Augusta II. dostrzeżono straty przeszło 16 milionowej corocznie z powodu nadatku wynikającego z bilansu handlowego. Do tej straty przybyła nowa — niepraktykowana dotąd w świecie cywilizowanym — chyba w jaskiniach zbrodni, a tą było fałszowanie monety polskiej za granicą, osobliwie w Prusach — gdzie w ostatnich tylko czasach istnienia Polski np. za Augusta III. sfałszowano tak znaczną ilość pieniędzy, iż Polska przeszło 42 milionów wartości kruszcu utraciła. Ciągłe uwijanie się wojsk obcych po ziemiach polskich, wieczny ruch bojowy i konfederacyjny, zamożność na pozór niewyczerpana szlachty jako panującej kasty narodu, wszystko to zrodziło obojętność opłakaną dla spraw gospodarki narodowej, i upadek Rzpltej przyspieszyło. W czasie ostatecznej toni, chciano i w tej gałęzi coś radzić; pamiętne są usiłowania szlachetne mężów przezacnych (osobliwie Tyzenhauza), które jednak jako spóźnione, żadnych nie przyniosły korzyści.

Podział polityczny.

Przed ustaleniem władzy monarchicznej w Polsce, gdy rodziny pojedyncze zawiązywały się w osady stałe — gminy, kilkadziesiąt gmin takich tworzyły „Opole;“ (u innych Słowian: Obciny, Okoliny). Pograniczne Opola były więcej ustroju wojowniczego — mając sobie stróżę granic powierzoną, podczas gdy wewnętrzne Opola charakter policyjnych miały. Opole wysełało zwykle z każdej wsi po dwóch zastępców do obrad odbywanych na uroczyskach. Tam zbierano się na wiece, odbywano obrady, rozsądzano spory graniczne. Zakreślano granicę sypaniem kopców, — wrębami, — wyżłobianiem stóp ludzkich w kamieniach, (które częstokroć teraz się znachodzą). Gdy majestat ludu wybrał sobie reprezentanta najwyższego w osobie panującego, (wiek X.), otrzymały Opola kierowników z ramienia tronu postanowionych, i tu ze wzrostem grodów poraz pierwszy język i nazwy zachodu się pojawiają; Opolniczych nazwano już kasztelanami (od Castellum). Powoli znikły Opola, na ich miejscu powstały kasztelanie, powiaty; samorządy i życia gminne upadały, a wykształcał się i wzrastał stan rycersko-szlachecki jako panujący w Polsce. Na każdym dworze udziałowego książęcia, był najstarszym urzędnikiem wojewoda, a szlachta z postępem czasu, zaczęła łączyć po kilka powiatów razem, i ustanawiać

nad niemi wojewodów. Roku pańskiego 1465 widzimy tę nazwę już ustaloną, — i w tymże czasie widzimy Polskę już w rozwiniętym i kwitnącym stanie, dzielącą się głównie na Koronę i Litwę a względnie na Wielkopolskę, Małopolskę i Litwę. Te krainy dzieliły się na 35 województw a to:

A) Wielkopolska.

1) Poznańskie, 2) Kaliskie, 3) Sieradzkie, 4) Łęczyckie, 5) Brzesko kujawskie, 6) Inowłocławskie, 7) Płockie, 8) Mazowieckie, 9) Rawskie, 10) Gnieźnieńskie, 11) Chełmińskie, 12) Malborskie, 13) Pomorskie. Ostatnie trzy, zwano pruskiemi — miały swe przywileje szczególne i senat prowincjonalny pod prezydencją biskupa Warmińskiego.

B) Małopolska.

1) Krakowskie z Oświecimem, Zatorem, ks. Siewierskim i hrabstwem Spizkiem, 2) Sandomirskie, 3) Kijowskie, 4) Ruskie, 5) Wołyńskie, 6) Podolskie, 7) Lubelskie, 8) Bełzkie, 9) Podlaskie, 10) Bracławskie, 11) Czernichowskie tytularne (1686 odpadłe do Rosji).

C) Litwa.

1) Wileńskie, 2) Trockie, 3) Żmuidzkie ks. 4) Smoleńskie tytularne, 5) Połockie, 6) Nowogrodzkie, 7) Witebskie, 8) Brzeskie, 9) Mścisławskie, 10) Mińskie, 11) Inflantskie.

Oprócz tego lenności; Ks. Kurlandzkie z Semigalją i powiatem Piltyńskim.

Niektóre kraje nosiły jeszcze właściwe nazwy a to; K a s z u b y w Pomorskim; właściwą W i e l k o p o l s k ą: Poznańskie, Kaliskie i Gnieznieńskie! K r a i n a — w powiecie Nakielskim; K u j a w y: Brzeskie i Inomłocławskie; M a z o w s z e: Płockie, Mazowieckie i Rawskie; P o d g ó r z e: część krakowskiego i ziemi przemyskiej; P o k u c i e: powiat kołomyjski, ziemia Halicka; R u ś c z e r w o n a: Ruskie i Bełzkie; U k r a i n a: Bracławskie i Kijowskie; R u ś b i a ł a: Połockie, Witebskie, Mścisławskie, Mińskie; R u ś c z a r n a: Nowogrodzkie; P o l e s i e: część Brzesko lit. i Wołyńskiego; P o b e r e ż e, Bracławskie. P r u s y K r ó l e w s k i e: Chełmińskie, Pomorskie, Malborskie i ks. Warmińskie; P a ł u k i, okolica od Gopła do Noteci. Ż u ł a w y, nizina od Malborga do Gdańska.

Przechodząc z ogólnego przeglądu Królestwa polskiego do ziemi, którą dziś zamieszkujemy, tj. do Królestwa Galicji — wyszczególnić nam potrzeba przedewszystkiem skład tej prowincji, jaki za czasów Rzeczypospolitej Polskiej tu istniał. W obszarze dzisiejszego Królestwa Galicji wraz z Wielkim księstwem Krakowskim mieszczą się szczątki dawnych sześciu województw małopolskich, których mniejsze podziały czyli powiaty w następującym zachodzą porządku:

I. *Województwo krakowskie*: 1) *powiat krakowski* zajmował dawniej dzisiejsze W. ks. krakowskie; 2) *powiat sądecki* zajmował część dzisiejszego obwodu sądeckiego, i część hrabstwa spiskiego na Węgrzech; 3) *powiat szczyrżycki* zajmował części dzisiejszego obwodu sandeckiego, krakowskiego i wadowickiego; 4) *księstwo zatorsko-oświęcimskie* mieści się dziś w części obw. wadowickiego; 5) *powiat proszowski* zajmował małą cząstkę obwodu krakowskiego około Sierosławic nad Wisłą i 6) powiat *czchowski* zajmował część dzisiejszego obwodu krakowskiego i sandeckiego.

II. *Z wojewódz. sandomirskiego* zajmuje Galicja dwa pow. *sandomirski i pilznieński*, stanowiące dziś części obwodów tarnowskiego i rzeszowskiego.

III. *Województwo Ruskie* składało się dawniej z 5 ziem i jednego powiatu, w którego obszarze mieszczą się dziś następujące obwody: 1) dawna *ziemia przemyska* — stanowi dziś część obwodu rzeszowskiego (okolice Leżajska, Łańcuta i Przeworska), główną część obw. przemyskiego, samborskiego, stryjskiego i małą część obw. sanockiego (około Dubiecka i Dobromila); 2) *ziemia Sanocka* zajmowała dzisiejszy obwód sanocki i małą południową cząstkę obw. rzeszowskiego; — 3) *ziemię lwowską* stanowi dzisiejszy obwód lwowski, część obwodu żółkiewskiego (okolice Żółkwi i Kulikowa), przemyskiego (okolice Jaworowa), stryjskiego i samborskiego (okolice po lewym brzegu Dniestru), brzeżańskiego i złoczowskiego (okolice Glinian i Jaryczowa; — *ziemia żydaczewska*, stanowi część obwodu stryjskiego i brzeżańskiego (po nad Dnidstrem); 5) *ziemia halicka* stanowi części obwodów brzeżańskiego i stryjskiego, większą część obwodu stanisławowskiego i obwód kołomyjski; 6) *powiat trembowelski* zajmował dawniej małe cząstki obw. czortkowskiego (okolice Suchostawu), i części obwodu brzeżańskiego i tarnopolskiego.

IV. *Z województwa Podolskiego*: *powiat czerwonogrodzki*, stanowi dziś większą część obw. czortkowskiego, i cząstki obw. stanisławowskiego (około Buczacza) i tarnopolskiego nad Zbruczem.

V. *Z województwa Wołyńskiego*, powiatu *Krzemienieckiego* mieści się w obwodzie tarnopolskim okolica Zbaraża, i kilka wsi nad Ikwą załoziecką w obwodzie złoczowskim.

VII. *Wojew. Bełzkie* stanowi dziś po większej części obwód żółkiewski, w którym mieszczą się dawne *powiaty lubaczowski i bełzki*; tudzież obw. złoczowski gdzie zachodzą dawne powiaty *buski i grabowiecki* i mała cząstka *ziemi chełmskiej* (okolica Brodów).

Wszystkie te części dawnej Małej Polski zajmowały w sobie aż do czasu zaboru Galicji przez Austrję r. 1772, znaczną część dóbr narodowych, z których niemal jeden milion ówczesnych złotych polskich kwarty opłacano, czyniąc cztery razy tyle co kwarta, tj. do czterech milinów złotych polskich rocznego dochodu. Do tych tak zwanych kwarcianych czyli królewskich dóbr należały podówczas: 78 starostw, 53 dzierżaw, 13 wybraniectwa, 146 wójtowstwa, 7 sołtystw i 192 pojedyńczych wsi, łanów, półłanków, propinacji i tym podobnych dóbr. Wszystkie te dobra zajął więc rząd austrjacki na rzecz skarbu, wynadgradzając połową ich wartości ówczesnych ich dzierżawców lub mieniając je za dobra prywatne mające sól w Karpatach. Tym sposobem większa część tychże przeszła w ręce prywatne, tak, że już przy końcu zeszłego wieku tylko 27 dóbr kameralnych (64 miast i miasteczek oraz 411 wsi) oprócz tych jeszcze 23 do funduszu religijnego należących dóbr, w rękach rządowych pozostało, dziś zaś zaledwie jeszcze kilka istnieje.

Oprócz tych dóbr narodowych czyli królewskich istniały w czasie zaboru Galicji jeszcze do 211 dóbr kościelnych, klasztornych i korporacyjnych (rozmaitych bractw) oraz 919 dóbr prywatnych szlacheckich. Lecz już w 1784 r. po zniesieniu klasztorów i ściągnięciu dóbr duchownych na fundusz religijny, przeszły takowe w drodze rozsprzedaży niemal wszystkie w ręce prywatne; niemniej rozdrobniała mnoga ilość dóbr szlacheckich tak dalece, że już w r. 1802 takowych 1968 liczono. Temi zaś czasy istnieją 2382 dóbr prywatnych (tabularnych) i 148 funduszowych razem 2530 większych posiadłości w Galicji. Lecz już i z tych $^2/_3$ części, są na mnogą ilość współdziedzictw (tabularne części) rozkawałkowanych.

Ogromny obszar ziemi naszej mógłby wprawdzie jeszcze i drugą ilość ludności, co już dotąd istnieje, wyżywić, potrzeba jednak obmyśliwać środki nad koniecznem stosownem rozdzieleniem pracy pomiędzy rozmaite warstwy społeczeństwa, a najbardziej unikać jednostronności w rozkładzie tejże. Rolnictwo, przemysł i handel powinny iść nierozdzielnie i w całości rozwijać się wśród udziału wszystkich warstw społeczeństwa; — a to tem bardziej, gdy się przekonamy, że i dawniej w Polsce, według ówczesnej stopy cywilizacji stały przemysł i handel na równi z rolnictwem. Potrzeba nam więc i dzisiaj według tych zasad gospodarstwo nasze oceniać, i podług rozchodzącej się po kontygensie europejskim oświaty naprzód popierać.

Było zamiarem naszym podać Publiczności bliższe szczegóły dat statystycznych, zastosowanych do tych trzech oddziałów gospodarstwa naszego — wszelakoż brak rozmiaru w niniejszem roczniku Haliczanina — niedozwala nam je tu dokładniej przedstawić. W następującem więc roczniku obszerniej o nich pomówimy — dziś dla uzupełnienia tego artykułu niech posłużą załączone tu tablice statystyczne według postępu ludności Galicji z r. 1865.

Statystyczne wiadomości Galicji z Krakowem.

A) Wykaz ludności.

Nazwa obwodów	Katolicy				Dyzunici		Ewangelicy		Żydzi	Inne wyznania	Razem
	obrządku łac.	obrządku greckiego: mówiących tylko po polsku	obrządku greckiego: mówiących w większej części obiema językami	ormianie	greccy	ormianie	lutrzy	reformowani			
Lwów miasto	28.026	3.993	167	49	24	7	785	22	22.586	3	55.662
„ i obwód	38.837	36.440	32.404	12	.	.	3814	178	7.515	319	119.519
Sanok „	141.082	62.004	91.200	1	5	.	906	9	22.677	3	317.887
Sambor „	43.578	37.400	163.384	2	3	5	2333	1144	23.437	61	271.347
Przemyśl „	65.389	78.520	70.409	4	6	.	1211	439	21.903	3	237.884
Żółkiew „	44.789	70.139	97.400	10	1	.	1261	371	25.328	7	239.306
Złoczów „	59.182	9.000	161.278	9	6	8	2883	80	43.795	.	276.241
Brzeżany „	49.320	5.200	154.910	112	5	5	509	27	24.720	15	254.823
Stryj „	22.505	4.100	190.544	8	3	4	3599	225	27.541	8	248.537
Stanisławów „	38.880	12.600	206.266	479	14	.	1300	75	34.929	40	294.583
Kołomyja „	24.139	3.200	220.285	1546	33	28	597	704	31.195	4	281.731
Tarnopol „	77.556	7.100	130.508	4	7	1	186	61	26.555	5	241.983
Czortków „	58.849	13.600	170.190	71	26	17	327	7	32.824	1	275.912
Kraków i Wadowice „	592.876	93	.	1	17	22	3186	166	37.240	18	633.619
Sącz „	223.461	31.000	4.497	1	.	.	1830	22	12.154	.	272.965
Tarnów „	286.448	1.100	104	.	1	1	1029	14	28.583	.	317.280
Rzeszów „	277.716	9.000	77	.	21	.	1204	596	25.991	1	314.587
Razem . .	2,072.633	384.489	1,693.623	2309	153	98	26.960	4140	448.973	393	4,633.866

B) **Tabela obszaru uprawnego.**

Liczba porządkowa	W obwodzie	role	ogrody i łąki	pastwiska	lasy	Razem
		morgi po 1.600 sążni kwadratowych				
1	Lwów	152.772	56.387	24.699	97.104	330.962
2	Sanok	356.272	61.599	85.741	235.710	739.322
3	Sambor	333.006	106.261	111.004	204.215	754.486
4	Przemyśl	345.354	75.916	58.403	139.358	619.031
5	Żółkiew	359.512	143.310	48.596	251.763	803.181
6	Złoczów	361.151	179.268	39.454	274.627	854.520
7	Brzeżany	385.574	107.621	28.265	166.214	687.674
8	Stryj	191.633	170.546	105.624	504.126	971.929
9	Stanisławów	217.776	192.807	79.752	348.140	838.475
10	Kołomyja	173.396	216.104	98.124	266.496	754.120
11	Tarnopol	447.650	76.713	15.858	52.739	592.960
12	Czortków	417.748	62.551	20.987	93.510	594.796
13	Kraków i Wadowice	592.128	98.264	154.003	274.100	1,118.495
14	Sącz	264.344	45.166	107.458	144.865	561.833
15	Tarnów	340.103	55.241	57.559	110.935	563.838
16	Rzeszów	344.095	68.052	48.816	211.007	671.970
17	W dawniej Jasielskim	268.500	48.517	60.328	93.513	470.858
	Razem	5,551.014	1,764.323	1,144.671	3,468.442	11,928.450

C) Tabela ziemiopłodów.

W obwodzie	Zboże w ziarnie							
	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Kukurudza	Proso	Hreczka	Strączkowe
	niższo - austrjackie mecy							
Lwów . .	65.000	195.000	325.000	239.000	.	2.000	96.000	19.000
Sanok . .	60.000	140.000	179.000	710.000	.	6.000	207.000	46.000
Sambor . .	64.000	280.000	269.000	800.000	.	5.000	193.000	42.000
Przemyśl .	155.000	468.000	548.000	488.000	.	5.000	217.000	43.000
Żółkiew . .	117.000	460.000	449.000	378.000	.	5.000	226.000	45.000
Złoczów . .	138.000	373.000	579.000	573.000	.	5.000	225.000	45.000
Brzeżany .	121.000	314.000	799.000	670.000	9.000	6.000	251.000	49.000
Stryj . .	21.000	97.000	105.000	471.000	.	3 000	111.000	24.000
Stanisławów .	59.000	120.000	247.000	517·000	20.000	3.000	131.000	20.000
Kołomyja .	97.000	72.000	227.000	295.000	142.000	1.000	15.000	7.000
Tarnopol .	135.000	484.000	861.000	677.000	5.000	7.000	323.000	42.000
Czortków .	201.000	257.000	757.000	631.000	36.500	6.000	262.000	36.000
Kraków i Wadowice .	147.500	697.000	459.500	1,308.000	.	28.000	144.000	138.400
Sącz . .	24.000	73.000	85.000	535.000	.	8.000	84.000	50.000
Tarnów . .	82.000	424.000	218.000	444.000	.	11.000	153.000	62.500
Rzeszów . .	122.000	400 000	303.000	400.000	.	5.000	198.000	43.500
Zniesiony Jasielski .	112.000	246.000	279.000	473.000	.	8.000	96.000	50.000
Razem .	1,720.500	5,109.000	6,689.500	9,549.000	212 500	114 000	2,932.000	762.400

Wartość pieniężna: 52,016.176 zlr. wal. austr.

D) **Tabela ziemiopłodów.**

W obwodzie	Kartofle	Buraki	Kapusta	Owoce	Tytoń	Siano, potraw koniczyna	Słoma	Len	Konopie	Nasienie lniane	Chmiel	Olej lanny	Olej rzepakowy
	Głąbie i inne płody i wytwory												
	mecy		kopy	mecy	cetnary								
Lwów	679.000	71.000	611.000	8.000	.	723.000	676.000	4.000	14.000	1.000	60	2.000	1.000
Sanok	1,583.000	158.000	1,425.000	10.000	.	705.000	1,569.000	13.000	33.000	4.000	50	6.500	3.000
Sambor	1,480.000	148.000	1,332.000	9.000	.	1,010.000	1,467.000	12.000	31.000	4.000	100	6.000	3.000
Przemyśl	1,536.000	154.000	1,382.000	9.000	.	1,172.000	1,528.000	9.000	32.000	2.600	80	4.000	3.000
Żółkiew	1,598.000	160.000	1,438.000	7.500	.	1,402.000	1,591.000	9.000	33.000	3.000	75	4.000	3.000
Złoczów	1,591.000	177.000	1,438.000	8.000	.	1,956.000	1,597.000	9.000	33.000	3.000	90	4.000	3.000
Brzeżany	1,710.000	172.000	1,539.000	7.500	5.683	1,370.000	1,711.000	19.000	31.000	3.000	80	4.500	2.400
Stryj	851.000	85.000	766.000	7.000	.	1,328.000	844.000	7.000	18.000	2.000	55	3.500	1.700
Stanisławów	968.000	154.000	871.000	6.000	4.556	1,593.000	962.000	7.000	17.000	2.000	115	3.000	1.000
Kolomyja	772.000	77.000	693.000	7.000	18.679	1,981.000	764.000	5.000	12.000	1.400	34	2.000	200
Tarnopol	1,990.000	223.000	1,791.000	6.000	.	952.000	1,992.000	11.000	34.000	3.000	120	5.000	2.500
Czortków	1,859.000	186.000	1,670.000	6.000	63.125	819.000	1,845.000	10.000	29.000	3.000	70	5.000	1.000
Kraków i Wadowice	2,632.000	264.000	2,382.000	17.100	.	1,318.000	2,556.000	59.000	52.000	15.200	250	23.300	5.900
Sącz	1,175.000	118.000	1,058.000	9.000	.	387.000	1,137.000	30.000	23.000	9.000	60	14.000	2.000
Tarnów	1,512.000	151.000	1,360.000	11.000	.	684.000	1,488.000	21.000	30.000	6.000	100	10.000	3.000
Rzeszów	1,514.000	173.000	1,363.000	8.000	.	895.000	1,513.000	13.000	32.000	4.000	80	6.000	3.000
Zniesiony Jasielski	1,193.000	119.000	1,074.000	9.000	.	854.000	1,160.000	27.000	24.000	8.000	80	13.000	2.000
Razem	24,643.000	2,590.000	22,193.050	144000	92.043	19,149.000	24,400.000	256.000	478.000	74.200	1499	115.800	40.700

Wartość pieniężna: 109,670.743 zlr. wal. austr.

E) Tabela ziemiopłodów.

W obwodzie	Płody zwierzęce					Drzewo	
	miód	wosk	masło i mleko	sér	wełna owcza	twarde	miękkie
	cetnary					sągi	
Lwów . . .	200	85	13.000	16.000	520	25.000	14.000
Sanok . . .	700	300	18.000	23.000	800	97.000	82.000
Sambor . .	635	265	22.000	28.000	1.000	75.000	101.000
Przemyśl . .	400	200	24.000	30.000	2.000	38.000	48.000
Żółkiew . .	500	200	18.000	23.000	2.000	33.000	96.000
Złoczów . .	570	240	12.000	15.000	2.000	75.000	85.000
Brzeżany . .	1.100	450	12.000	15.000	1.300	82.000	27.000
Stryj . . .	500	200	13.000	17.000	700	122.000	105.000
Stanisławów . .	700	300	16.000	21.000	1.400	82.000	90.000
Kołomyja . .	900	400	14.000	19.000	2.000	46.000	64.000
Tarnopol . .	1.500	700	9.000	12.000	3.000	36.000	10.000
Czortków . .	1.000	600	8.000	10.000	3.000	66.000	7.000
Kraków i Wadowice	1.700	700	80.000	100.000	2.000	54.000	172.000
Sącz , . .	700	300	28.000	38.000	3.000	29.000	73.000
Tarnów . .	1.000	400	37.000	46.000	900	13.000	57.000
Rzeszów . .	700	300	38.000	47.000	1.100	20.000	108.000
Zniesiony Jasielski	800	300	29.000	37.000	500	33.000	45.000
Razem . .	13.605	5.940	391.000	497.000	27.220	926.000	1,184.000

Wartość pieniężna: 28,230.992 złr. wal. austr.

Wartość pieniężna: 11,632.930 złr. w. a.

F) Stan bydła.

W obwodzie	Konie: Ogiery	Konie: Klacze	Konie: Wałachy	Konie: Łoszęta	Muły	Bydło rogate: Bubaje	Bydło rogate: Krowy	Bydło rogate: Woły	Bydło rogate: Cielęta	Inne: Osły	Inne: Owce	Inne: Kozy	Inne: Nierogacizna
	S				z		t	u	k		i		
Lwów . . .	169	8.302	13.280	4.395	34	431	35.314	8.130	22.409	44	6.667	120	19·929
Sanok . . .	381	13.128	9.001	6.722	40	487	83.108	47.403	85.283	53	25.153	4.050	25.438
Sambor . .	324	18.135	17.452	9.602	30	704	71.479	36.014	58.723	32	26.417	2.732	32.618
Przemyśl . .	327	19.231	21.440	8 432	50	607	60.120	15.205	35.331	73	22.903	242	34.485
Żółkiew . .	209	22.307	21.862	12.508	94	480	62.451	23 902	59.982	32	59.242	98	74.356
Złoczów . .	308	17.472	21.913	5.829	100	556	50 629	35.924	37.864	81	64.930	483	50.828
Brzeżany . .	256	14 536	17.237	5.811	100	482	38.649	34.717	27.051	76	51.146	296	29.201
Stryj . . .	123	7.046	5.209	3.375	33	891	58.341	53.602	57 546	27	41.944	10.824	35.397
Stanisławów . .	187	6.240	9.895	2.508	39	541	45.474	48.270	32.694	39	40.870	2.745	33.639
Kołomyja . .	133	8.618	8.622	4.154	39	611	35.874	32.980	34.484	48	104.280	11.385	33.965
Tarnopol . .	406	23.992	25.070	8.168	109	499	34.932	15.207	21.726	58	108.742	354	31.511
Czortków . .	266	13.001	17.342	3.806	183	797	25.502	29.806	16 728	112	100.875	375	25.577
Kraków i Wadowice	1224	18.199	29.006	7.295	45	1086	166.110	15.908	101.284	135	40.027	1.721	103.405
Sącz . . .	398	6.820	10.791	3.381	25	279	73.412	31.181	76.272	47	67.486	6.043	47.162
Tarnów . .	659	22.380	15.020	10.637	66	553	97.805	25.475	87.079	73	24.871	251	68.553
Rzeszów . .	429	16.361	22.912	7.458	65	404	85.876	19.779	62.214	73	25.354	75	47.070
Razem . .	5799	235.768	266.580	104.075	1064	9408	1,026.083	473.509	816.650	1003	810.832	41.803	683.134

STATYSTYKA

miast i miasteczek powiatowych

według nowej organizacji kraju

zestawił **Antoni Schneider.**

1. Bóbrka, miasto w obwodzie brzeżańskim (niegdyś królewskie ze starostwem w ziemi lwowskiej, województwa ruskiego); położone nad potokiem Bóbrką, przy trakcie krajowym lwowsko-rohatyńskim. Obszar miasta zajmuje 2502 morgów, liczy 553 domów, 666 familij i 2758 mieszkańców (z tych 591 obrządku łacińskiego, 937 obrządku grecko-katolickiego, 21 wyznania luterskiego, i 1209 żydów). Majątek jakowy miasto posiada, oraz dochody tegoż niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy i gminny (pospolity); poczta; parafia łacińska z kościołem parafialnym; parafia grecko-katolicka z cerkwią i szkoła trywialna. — Mieszkańcy tutejsi oprócz rolnictwa trudnią się też tkactwem, wyrobem obrusów i koronek pospolitych z przędzy lannej, któremi też mały handel prowadzą. Żydzi zaś handlują wołami i zbożem. — Przy pałacu dworskim jest pięknie urządzony ogród z drzewami zagranicznemi i fruktowemi.

Nowo uchwalony powiat tutejszy (bobrecki) zajmować będzie przestrzeni z 17.02 mil kwadr. 47.668 dusz ludności i 93 gmin, (z tych 1 miasto, 5 miasteczek i 87 wsi.) — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: bobrecki i chodorowski, oraz 5 gmin z powiatu żurawieńskiego w obwodzie stryjskim.

2. Bochnia, miasto królewskie górnicze, w obw. krakowskim (niegdyś w pow. czchowskim, woj. krakowskiego); położone opodal koryta Raby, przy trakcie wiedeńskim, i kolei żelaznej (krakowskiej) w obszarze wraz z przedmieściami 1539 morg. i 1152 sąż. kwadr. — Liczy 5232 mieszkań. (5143 rz. kat., 6 gr. kat. 26 luter. i 47 żydów), oraz 615 obcych. — Posiada majątek w realnościach około 100.300 złr., w kapitałach 52.000 złr. i przeszło 26.000 zł. rocznego dochodu. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy i gminny (magistrat I. klasy): poczta, stacja kolei żelaznej, parafia łac, z kościołem parafialnym starodawnej budowy, gimnazjum niższe, szkoła główna z niższą realną i trywiajna panieńska, szpital powszechny, szpital dla ubogich św. Macieja z 389 złr. i drugi św. Antoniego z 1144 złr. dochodu rocznego. Słynie z kopalń soli kamiennej, najgłębszych w Europie, w których większa część ludności tutejszej zarobkuje, przynoszących rządowi do 3 miliony złr. dochodu z przewodniczącym urzędem górniczym.— Wyroby inne tutejsze oraz i handel oprócz soli, są nieznaczne. Jest tu też drukarnia i księgarnia W. Pisza.

Nowo uchwalony powiat bocheński, zajmować będzie przestrzeń z 14.31 mil kwadr. ludności, 73.087 dusz i 129 gmin (1 miasto, 5 miasteczek i 123 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: bocheński, wiśnicki, mniejsze części powiatu dobczyckiego i niepołomickiego, i 2 gminy z powiatu radłowskiego.

3. Bohorodczany, miasteczko w obw. stanisławowskim (niegdyś starościańskie w ziemi halickiej, woj. ruskiego); — położone nad Bystrzycą sołotwińską, przy trakcie karpackim, w obszarze wraz z przedmieściami 1235 morgów. Liczy 534 domów, 833 familij i 3690 miesz. (560 obrz. rz. kat., 1442 gr. kat., 1 orm. kat., 37 luter., 24 kalw. i 1646 żydów). Majątek miasteczka oraz dochody niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (pospolity), parafia łac. przy tutejszym pięknej budowy kościele klasztornym OO. Dominikanów, fundacji Potockich (słynie dotąd licznie odwidzanemi odpustami); parafia gr. kat. z cerkwią i szkoła trywialna. — Mieszkańce tutejsi zatrudniają się szczególnie wyprawą skór i szewstwem, niemniej wyrabianiem sukna grubego (haliny) do 4 lub 5000 łokci rocznie i sprzedają takowe na dość licznie odwiedzanych jarmarkach i targach tutejszych. Do niedawna odbijały ztąd tratwy Bystrzycą do Dniestru i dalej do Zaleszczyk, dziś poniekąd handel ten drzewem ustaje.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmować będzie 16 mil kwad. przestrzeni, 47.088 dusz ludności i 42 gmin (3 miasteczka i 39 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: bohorodczański (z wyjątkiem 3 gmin) i sołotwiński cały.

4. Brody, miasto wolne handlowe, w obwodzie złoczowskim, (niegdyś warowne w pow. buskim, woj. bełzkiego); — dziś stolica żydowstwa galicyjskiego, położone nad potokiem Suchą, w okolicy piaszczystej, przy trakcie brodzko-radziwiłowskim, w obszarze 3740 morgów. — Liczy 1561 domów, 3932 familij, i 19.345 mieszkańców (2160 rz. kat., 1776 gr. kat., 3 gr. n. u., 44 luter. wyznania i 15.362 żydów), oraz około 2101 obcych. — Majątek ogólny miasta w kapitałach i realnościach, wynosi do 460.000 złr. czyniąc 49.000 złr. rocznego dochodu. — Jest tu urząd powiatowy i drugi sądowy (Bezirksgericht); główna komora handlowo-cłowa, konzulat rosyjski, urząd gminny (magistrat I. klasy), poczta, urząd telegraficzny, parafia łac. z kościołem parafialnym i kaplicą na smętarzu, parafia gr. kat., z dwoma murowanemi cerkwiami, szkoła realna, szkoła główna chrześciańska i trywialna panieńska, szkoła główna żydowska, szpital miejski chrześciański i drugi żydowski, dom kalek chrześciański z dochodem rocznym 615 złr., i zniszczony dawny zamek obronny. — Znany jest w Europie handel tutejszy spedycyjny i tranzytowy (dziś znacznie podupadły) towarami zagranicznemi, szczególnie wełną, bawełną, towarami jedwabnemi, winem i kosami (żelazem), niemniej przemycanie tych towarów do Moskwy i w głąb kraju (Galicji). — Targi tutejsze wcale nieznane.

Nowo uchwalony powiat brodzki, zawierać będzie przestrzeni 33 mil kwadr., ludności 100.453 i 111 gmin (1 miasto, 8 miasteczek, 102 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: brodzki, założiecki, łopatyński i połowa oleskiego.

5. Brzesko, miasteczko w obw. krakowskim, (niegdyś w pow. czchowskim, woj. krakowskiego); położone nad potokiem Uszwicą, przy trakcie wiedeńskim i kolei żelaznej krakowskiej (opodal stacji kolejnej w Słotwinie). — Obszar miasteczka zajmuje 158 morgów przestrzeni i liczy 2885 mieszkańców (885 obrz. łac. i 2000 żydów) i 117 obcych. — Majątek i dochody miasteczka tego niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (pospolity), poczta, parafia

łac. z starodawną farą, kościółkie św. Ducha i małą kapliczką na smętarzu, szkoła trywialna i piękny pałac hr. Wita Zeleńskiego. — Znane są wyroby tutejsze stolarskie, tokarskie i garncarskie, niemniej tkackie, szewskie i krawieckie, któremi większa część ludności tutejszej zarobkowuje, zbywając wyroby swoje na licznie odwidzanych targach i jarmarkach tutejszych lub cudzych w okolicy. — Opodal miasteczka tego jest słynny browar Okocimski i młyn parowy w Słotwinie.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 15.04 mil kwadr. przestrzeni, 68.371 mieszkańców i 122 gmin, (1 miasto, 4 miasteczka i 117 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: brzeski, wojnicki, radłowski; gminy: Poremba i Uszwica z wiśnickiego, Zakrzów z tarnowskiego, Kąty z nowo-sandeckiego i Jamna z ciężkowskiego powiatu.

6. **Brzeżany**, miasto municypalne, w obw. brzeżańskim (niegdyś warowne Sieniawskich i Potockich w ziemi lwowskiej, woj. ruskiego), położone nad korytem Złotej Lipy, która się tu w obszerny staw rozlewa, przy trakcie brzeżańskim i łączącemi się tu z niem kilku innemi gościńcami krajowemi. — Obszar miasta wraz z przedmieściami Adamówką, Chatki, Miasteczko, i Siołko zajmuje 3245 morgów. — Miasto zaś same bez przedmieści, które osobne tworzą gminy, liczy 503 domów, 1154 familij i 4582 mieszkańców (928 obrz. łac., 237 gr. kat., 45 orm. kat., 1 gr. n. u., 4 orm. n. u., 20 luter. wyznania i 3347 żydów), oraz 469 obcych. — Majątku posiada miasto około 54.000 złr. w aktywach i pasywach i przeszło 23.000 złr. rocznego dochodu. Jest tu dotychczasowy urząd obwodowy i powiatowy, gminny (mag. II. klasy), poczta, urząd telegraficzny, parafia łac. z pięknym z ciosu w gotyckim stylu zbudowanym kościołem farnym, klasztor OO. Bernardynów z własnym kościołem, parafia gr. kat. z cerkwią pięknej budowy nowszemi czasy wzniesioną, parafia orm. kat. z kościołem farnym, gimnazjum o 6 klasach, szkoła główna i trywialna panieńska, szpital miejski dla chorych, zakład dla ubogich i kalek z 598 złr. rocznego dochodu, plantacje drzew morwowych i owocowych p. Kwistki wraz z Towarzystwem do podniesienia jedwabnictwa w kraju. — Szczyci się to miasto zachowaną dotąd obszerną budową warownego niegdyś zamku, wzniesionego przez Sieniawskich, i ozdobioną sztukaterjami architektonicznej budowy kaplicą zamkową — które jednak dziś opuszczone stoją. — W pobliżu miasta o ćwierć mili, we wiosce Raj zwaną, jest też pałac tego imienia, z obszernemi zakładami plantacyjnemi, gdzie natura ze sztuką połączyły się do oddania właścicielowi wielorakich przyjemności i wdzięków w tej siedzibie wiejskiej. Industrja miasta, obok wielorakich zakładów do skarbu tutejszego należących, nie jest wielce okazałą, większa część mieszkańców oprócz żydów, trudni się rolnictwem, niektórzy wyprawą skór i szewstwem, garncarstwem lub innemi rzemiosłami. Handel zbożowy w rękach żydowskich, oraz wełny, miodu, wosku i przędziwa są dosyć ożywione, jako też i targi lub jarmarki tutejsze dosyć licznie odwiedzane. — Słynie dotąd z rybności tutejszy staw, którego spusty do 8.000 lub 10 000 złr. szacowane bywają.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmować ma 19.09 mil kwadr. przestrzeni, 64.682 dusz ludności i 77 gmin, (1 miasto, 4 miasteczek i 72 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: brzeżański, kozowski i przyłączona z powiatu złotnickiego (w obw. tarnopolskim) wieś Słoboda.

7. **Brzozów**, miasto biskupie w obw. sanockim (niegdyś w ziemi sanockiej, woj. ruskiego); położone nad rzeką Stebnicą czyli Brzozówką, przy gościńcu krajowym brzozowskim, który się tu z gościńcem rymanowskim i z drogą dydniańską łączy. — Obszar miasta zajmuje 1400 morgów, liczy 408 domów, 644 familij i 2903 mieszkańców (2299 obrz. łac., 17 gr. kat., 2 luter. wyznania i 306 żydów). — Majątek miasta w realnościach i papierach wynosi do 28.000 złr., dochodu rocznego około 2000 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z wspaniale zbudowanym kościołem farnym, (niegdyś kollegiata), przy którym kaplica z słynnym cudami obrazem tak zwanym „N. Panny ognistej.“ — Było to miasto dawniej i jest dotąd ulubioną siedzibą biskupów przemyskich do których należy z pięknym pałacem. — Przemysł miasta tutejszego dostarcza góralom sanockim rozmaitych potrzebnych narzędzi i innych artykułów do życia. Sławni są rzeźnicy tutejsi, którzy dość znaczną korporację tworzą, niemniej szewcy, piekarze i olejarze; słonina i olej brozowski stanowią dotąd własny handel miasta tego w okolicy, niemniej grzebienie i fajki drewniane. — Jarmarki i targi tutejsze są licznie odwidzane. — W odległości o trzy ćwierci mili ztąd w gminie Starejwsi, jest słynne kollegium Jezuitów wraz z nowicjatem, w którym przeszło 60 dusz tego zakonu się mieści.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmować będzie 15.39 mil kwadr. przestrzeni, 63.173 mieszkańców i 78 gmin (1 miasto, 4 miasteczka, 73 wsi). — Obszar jego składa się z dotychczasowych powiatów: Brzozowa, Dubiecka i przydzielonych z powiatów Birczy i Strzyżowa kilkunastu gmin.

8. **Buczacz**, miasto w obw. stanisławowskim, (niegdyś Buczackich i Potockich w pow. czerwonogrodzkim, woj. podolskiego); położone nad rzeką Strypą, która tu środkiem miasta przepływa, przy gościńcu krajowym manasterzyskim i łączącemi się tu z niem gościńcami strusowskim i jazłowieckim. Obszar miasta wraz z 4 przedmieściami zajmuje 3055 morgów przestrzeni, liczy 919 domów (czyli numerów, gdyż wielką liczbę domów z ostatniego pożaru nieodnowiono), 1727 familij, i 7327 mieszkańców (601 obrz. łac., 1445 gr. kat., 1 orm. kat., 8 luter. wyznania i 5272 żydów); i 726 obcych. — Majątek miasta w realnościach i kapitałach wynosi 70.000 złr., dochód zaś roczny do 3000 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, urząd telegraficzny, parafia łac. z starożytną farą i kaplicą na smętarzu, parafia gr. kat. przy tutejszym klasztorze OO. Bazylianów, z piękną murowaną cerkwią klasztorną i drugą murowaną filialną (pogorzały w r. 1864). Gimnazjum (bazyliańskei) niższe z konwiktem klasztornym dla ubogiej uczącej się młodzieży i szkoła główna z kursem dla preparandów. — Piękny w stylu gotyckim z ciosowego kamienia zbudowany ratusz z wieżą, jest najpiękniejszym tego rodzaju budynkiem w Galicji, (zgorzał r. 1864). — Są tu też zaniedbane ruiny warownego, po lewym brzegu Strypy wznoszącego się zamku, niegdyś siedlisko ducha rycerskiego zbytków i dostatków możnych jego posiadaczy. — Sławne jeszcze na początku wieku tego industrja i handel tutejszy, upadły dziś znacznie; słyną dotąd jeszcze tutejsi szewcy, którzy sami sobie skóry wyprawiają, kiełbaśnicy, białoskórnicy którzy tu do 2000 sztuk kozuszków góralskich i innych rocznie wyrabiają, stolarze i sitarze. — Jarmarki tutejsze są licznie odwiedzane i dość znaczne. — W dziejach Polski pamiętny jest też Buczacz, zawarciem tu haniebnego dla narodu pokoju z Turkami (traktatu buczackiego) w r. 1672 za rządu króla Michała Korybuta.

Nowo uchwalony powiat buczacki zawierać będzie 18 mil kwadr. przestrzeni, 75.499 dusz ludności i 82 gmin (1 miasto, 2 miasteczka i 79 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: buczacki, manasterzyski, 6 gmin z powiatu tłumackiego, 12 gmin z powiatu budzanowskiego, i 5 gmin z powiatu jazłowieckiego w obwodzie czortkowskim, i 4 gmin z pow. złotnickiego w obwodzie tarnopolskim.

9. Chrzanów, miasto żydowskie w obwodzie krakowskim (niegdyś w pow. i woj. krakowskim), położone nad rzeką Chechłą, przy kolei zelaznej z Trzebinie na Oświęcim dalej tędy prowadzącej, opodal stacji kolejnej trzebińskiej. — Obszar miasta zajmuje 2271 morgów i liczy4909 mieszkańców, (1966 obrz. łac., 2943 żydów), oraz 309 obcych. — Majątek miasta wykazany w 1000 złr. wartości, dochód zaś roczny 2353 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z pięknym kościołem parafialnym nowszego stylu, szkoła główna, zakład dla ubogich z 755 złr. rocznego dochodu, i sławne fabryki galmanu, które rocznie 10 do 20.000 cetnarów tego produktu wyrabiają. Dla przetapiania wydobywanej tu rudy zelaznej, istnieją dwa piece wielkie (Hochöfen) i jeden kuplowiec (Kupelofen). Handel miejscowy oraz targi i jarmarki tutejsze są dosyć znaczne. — Oprócz miasta panuje niemal w całej okolicy dość żywy ruch przemysłowości, którego świadkiem są tutejsze kopalnie galmanu, węgli ziemnych i rudy żelaznej, której samo państwo chrzanowskie niegdyś przeszło 106.000 cetnarów rocznie produkowało, tudzież huty galmanu i cynkowe.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 53.43 mil kwadr. przestrzeni, 53.434 dusz ludności i 81 gmin (1 miasto, 6 miasteczek, 74 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: Chrzanów, Jaworzno i Krzeszowice.

10. Cieszanów, miasteczko w obw. żółkiewskim, (niegdyś w pow. lubaczowskim, woj. bełzkiego); położone nad potokiem Brusnem przy gościńcu krajowym bełzec-jarosławskim, w obszarze 1213 morgów. — Liczy 340 domów, (z tych 70 w r. 1865 zgorzało), 487 familij i 2177 mieszkańców, (859 obrz. łac., 250 gr. kat., 1 orm. kat. 1067 żydów). Majątek i dochody miasteczka niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z kościołem farnym (po dominikańskim), cerkiew gr. kat. filialna parafia gr. kat. w Nowemsiole i szkoła trywialna. Industrja szewska tutejsza posiadająca dawne przywileje królewskie, dziś mało co znaczna, a nawet i grunt tutejszy piaskowaty niewiele podjętą około jego uprawy pracę wynagradza. — Handel zaś miasteczka, szczególnie zbożem i drzewem podniósł się nieco po otworzeniu dogodniejszej komunikacji z Jarosławiem i innemi miejscami. — Jarmarki i targi tutejsze mało są znane, a nawet w kalendarzu niewymienione.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 19.87 mil kwadr. przestrzeni, 53.893 dusz ludności i 92 gmin (1 miasto, 5 miasteczek i 86 wsi). W obszar jego wchodza dotychczasowe powiaty: lubaczowski, cieszanowski i 5 gmin z niemirowskiego.

11. Czortków, miasto w obwodzie czortkowskim (niegdyś w pow. czerwonogrodzkim, woj. podolskiego), położone po prawym brzegu Seretu, przy trakcie tarnopolskim i łączącym się z niem tu gościńcu krajowym manasterzyskiem, w obszarze 3601 morgów. — Liczy wraz z przyległością Słobódką 347 domów i 3516 mieszkańców (542 obrz. łac., 371 gr. kat., 1 luter. wyznania i 2602 żydów), i 103 obcych. — Majątek i dochody miejskie niewiadome. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (pospolity), poczta, parafia łac. przy tutejszym klasztorze Dominikańskim z pięknym kościołem, parafia gr. kat. z cerkwią i szkoła trywialna. — Istnieją tu oddawna 6 cechów rzemieślniczych, których znaczenie i industrja niewyrównywają dziś dawniejszej sławie, gdyż rzemieślnicy dzisiejsi oprócz rzemiosła trudnią się po większej części gospodarstwem rolniczem. Słyną jeszcze nieco tutejsi szewcy, którzy sobie sami skóry garbują, garbarze, rzeźnicy, bednarze i kowale; — nowszemi zaś czasy zasłynęła nieco fabryka narzędzi rolniczych tutejsza braci Kossowskich. Jak dzisiejszy pobliski ułaszkowiecki, tak dawniej i tutejsze jarmarki były ważnemi dla okolicy. — Handel zaś dzisiejszy ściąga się tylko na produkta surowe: okowitę, skóry i niektóre zagraniczne, które żydzi z Brodów, Lwowa lub Czerniowiec na jarmarki tutejsze dowożą.

Nowo uchwalony powiat czortkowski zawierać będzie 16.20 mil kwadr. przestrzeni, 62.567 dusz ludności i 58 gmin (1 miasto, 4 miasteczka i 53 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: czortkowski, budzanowski, połowa jazłowieckiego i gmina Zalesie z pow. husiatyńskiego.

12. Dąbrowa, miasteczko w obwodzie tarnowskim (niegdyś w pow. pilznieńskim, woj. sandomirskiego); położone w okolicy (równinie) piaszczystej nad potokiem Breń zwanym, przy gościńcu prywatnym w odległości od Tarnowa 2¾ mili. Obszar miasteczka z przedmieściem Podkościele zajmuje 580 morgów przestrzeni, liczy 2843 mieszkańców. (942 obrz. łac., 3 luter. i 1896 żydów). Majątek i dochody miasteczka niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z kościołem parafialnym, szkoła trywialna i ruiny starożytnego zamku (Lubomirskich), w pośród których ustawiono dziś piec wapienny do wypalania wapna z odłomów alabastrowych i okruchów figur gipsowych i innych ornamentów, które niegdyś suto zamek ten zdobiły, i kopanego w okolicy tej wapienia. — Industrja i handel miasteczka, dla braku komunikacji odpowiedniej są nieznane, tem więcej słyną tutejsze jarmarki na konie rasy szlachetniejszej, gdzie nieraz cała Galicja tego rodzaju płody swe na targi publiczne przedstawia, a kupcy z Polski, Szląska i Podola na nie przybywają, oraz dla c. k. wojska remonty sprzedają się.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 11.43 mil kwadratowych przestrzeni, 50.097 dusz ludności i 105 gmin (2 miasteczka i 102 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: Dąbrowa, Żabno, 8 gmin z powiatu radłowskiego i gmina Słupiec z mieleckiego powiatu.

13. Dolina, miasto municypalne w obw. stryjskim (niegdyś królewskie i starostwo niegrodowe w pow. żydaczowskim, woj. ruskiego); położone nad potokami Siwką i Turzanką przy trakcie karpackim w obszarze wraz z 4 przedmieściami 9615 morg. i 1193 sąż. kwadr. zajmującym. — Liczy 896 domów, 1278 familij i 6084 mieszkańców, (1826 obrz. łac., 1775 gr. kat. 449 luter. wyznania i 2034 żydów), oraz 424 obcych. — Majątek miasta w realnościach i kapitałach wynosi 189.000 złr., a dochód roczny przeszło 11.000 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (magistrat III. klasy), poczta, parafia łac. z starożytnym kościołem parafialnym, parafia gr. kat. z cerkwią parafialną i dwoma filiami św. Michała i Narodzenia N. P. Marji, — szkoła główna normalna i szkoła panieńska trywialna. — Tutejsza warzelnia soli produkuje rocznie do 80.000 cetnarów soli (warzonki), gdzie też urządzone są kąpiele słone (dość licznie odwiedzane), oraz pozwolona jest sprzedaż soli nieczystej, tak zwanej bydlęcej. Oprócz industrji solnej na którą dawniej mieszczanie tutejsi przywileja posiadali, trudni się dziś wielu z mieszkańców tutejszych garbarstwem, przewozem soli i innych towarów, najwięcej zaś rolnictwem. — Handel bydłem oraz tutejsze targi na takowe, znane są w kraju i za granicą, oprócz tego jest tu dość silny obrót z skórami, kożuchami i innemi sprzętemi dla mieszkańców gór przeznaczonemi, gdyż ci licznie jarmarki tutejsze zwiedzają. Okolica słynie oraz z warzelni solnych i wyrobów żelaza.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 44.09 mil kwadr. przestrzeni, 61.088 dusz ludności

i 78 gmin (2 miasta, 3 miasteczka i 73 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: bolechowski, doliński i rożniatowski.

14. Drohobycz, miasto wolne królewskie w obwodzie samborskim, (niegdyś starostwo niegrodowe w ziemi przemyskiej, woj. ruskiego), położone nad potokiem Tyśmieniczką, przy trakcie karpackim i wychodzącym ztąd trakcie solnym stebnickim. — Obszar miasta wraz z 7 przedmieściami zajmuje 4805 morgów, 405 sąż. kwadr. przestrzeni, liczy 1441 domów, 2731 familij i 11.154 mieszkańców (2702 obrz. łac., 3323 gr. kat., 1 orm. kat., 5 orm. n. u., 49 luter. wyznania, 1 kalw. wyznania i 5073 żydów), oraz 1047 obcych. — Majątek miejski wynosi 980.000 złr., dochód roczny do 45.000 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (magistrat I klasy), poczta, urząd telegraficzny, parafia łac. z starożytną w gotyckim stylu zbudowaną farą (jeden z najpiękniejszych w kraju zabytków staroświeckiej architektury), parafia gr. kat. przy tutejszym klasztorze OO. Bazylianów z cerkwią parafialną i 6 innemi cerkwiami (filiami) po przedmieściach, nowo utworzone miejskie gimnazjum realne (pierwsze w kraju), szkoła główna normalna u OO. Bazylianów, szkoła panieńska trywialna, szkoła wojskowa w dawnem zabudowaniu po karmelickim (dziś nie istnieje), szpital miejski na 8 chorych, szpital żydowski na 12 chorych, dom kalek z dochodem rocznym 156 złr., zakład dla ubogich z dochodem rocznym 866 złr., fundusz pożyczkowy dla rzemieślników z majątkiem około 5000 złr. — Do ozdób miejskich należy pięknej (nowszej) budowy ratusz miejski i kilka innych zabudowań prywatnych.— Tutejsza warzelnia soli produkuje rocznie 60.000 cetnr. soli; oprócz tutejszej istnieją w pobliskości miasta kilka innych warzelni solnych w Stebniku, Solcu, Modryczu. Niemniej używane bywają tutejsze wody słone do kąpieli wannych i parowych (dziś nieco zaniedbanych). Industrja miejscowa, zatrudnia wiele mieszkańców tutejszych wyrobem płótna średniego, szczególnie dla c. k. armii poszukiwane, są tu też 7 olejarni, browar miejski, kilka garbarni miejskich, woskobojnie, fabryki kamfiny i wosku ziemnego. — Tutejsze wypasy bydła podają znaczne partje bydła rzeźnego dla dalszego handlu. Oprócz tego trudni się wiele mieszkańców tutejszych przyrządzaniem rozmaitych materjałów dla tutejszego wojskowego składu dla uzupełnienia furgonów. W pobliżu Drohobycza istnieją sławne naftowo-słone (gorżkawe) kąpiele w Truskawcu i nowo rozszerzone kopalnie nafty, oraz wosku ziemnego w Borysławiu, Popielach i Tustanowicach.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmuje 24.65 mil kwadr. przestrzeni, 76.783 dusz ludności i 69 gmin, (1 miasto i 68 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: drohobycki, medenicki i 11 gmin z powiatu podbuskiego.

15. Gorlice, miasto municypalne w obwodzie sandeckim, (niegdyś w pow. bieckim, woj. krakowskiego); położone nad Ropą przy trakcie karpackim i łączącym się tu z niem gościńcem wojskowym zmigrodzkim. — Obszar miasta z 3 przedmieściami zajmuje 1032 morgów; liczy 302 domów i 3383 mieszkańców, (1983 obrz. łac., 20 gr. kat., 1 luter. wyznania i 1829 żydów) i 297 obcych. — Majątek miejski wynosi 131.000 złr., dochód roczny 11.300 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (magistrat III. klasy), poczta, parafia łac. z pięknym kościołem farnym i dwoma mniejszemi starodawnemi kościółkami św. Mikołaja i Męki Pańskiej; szkoła główna normalna i trywialna panieńska. Słynna dawniej tutejsza industrja płócienna, oraz handel miasta Gorlic z Węgrami i daleko w kraju, nadawały mu cechę małego Gdańska jak go podówczas nazywano; dziś istnieje jeszcze ten sam przemysł miejscowy lecz daleko szczuplejszy jest wywóz płócien za granicę. — Również dość licznie odwiedzane bywają tutejsze targi i jarmarki, na które zwykle z Węgier nawet ludność przybywa — gdzie też mnoga ilość tych płócien, przędziwa, oraz innych płodów górskich na wystawę podawane bywają podupadł też dawny tutejszy handel bydłem i winami węgierskiemi. — W okolicy miasta są silne źródła naftowe a w wielu miejscach szczególnie w Kleczanach, rozpoczęto nowszemi czasy znaczne roboty, do wydobywania i czyszczenia tego płodu ziemnego, którym natura tak obficie ziemię naszą obdarzyła.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 15.19 mil kwadratowych przestrzeni, 56.610 dusz ludności i 97 gmin (2 miasta, 2 miasteczka i 93 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: gorlicki, biecki i 9 wsi z powiatu krośniańskiego, wieś Bartne ze żmigrodzkiego i wsie Sędziszowa, Zimnowódka z Pławną z pow. ciężkowickiego.

16. Gródek, miasto wolne municypalne w obw. lwowskim, (niegdyś królewskie ze starostwem niegrodowem w ziemi lwowskiej, woj. ruskiego); położone nad Wereszycą, która tu znaczne stawy tworzy, przy trakcie wiedeńskim i kolei krakowskiej z dworcem kolejnym. — Obszar miasta wraz z 3 przedmieściami zajmuje 6160 morgów przestrzeni, liczy 1356 domów, 1747 familij i 7282 mieszkańców, (2755 obr. łac., 2529 gr. kat., 11 luter. wyznania, 2 kalw. wyznania i 1983 żydów), oraz 321 obcych. Majątek miejski wynosi 410.000 złr., dochód roczny do 27.800 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (magistrat II. klasy) z archiwum miejskiem, poczta, parafia łac. z starodawnym kościołem farnym i dwoma kaplicami na starym i nowym smętarzu, parafia gr. kat. z cerkwią parafialną i dwiema filiami po przedmieściach, szkoła główna normalna, szkoła trywialna panieńska, i zakład dla ubogich z rocznym dochodem 100 złr. Produkcja lnu w tym miejscu i w okolicy, uznawaną bywa za najlepszą (co do jakości) w kraju i podaje 7 do 8000 cetnarów rocznie tego produktu nawet do wywozu za granicę; niemniej wapiarnie i kamieniołomy w okolicy Gródka, są w nieustannym prawie ruchu i dostarczają znaczną ilość tych materjałów do Lwowa, szczególnie wapna 10 do 15.000 korcy rocznie. Jarmarki i targi tutejsze licznie odwiedzane dostarczają rocznie znaczne partje bydła rogatego, nierogacizny oraz koni do dalszego handlu; zaś handel z rybami niegdyś tak znaczny w tym miejscu, dziś zastósowany do niektórych pór roku, dostarcza również znaczne zasoby dla miasta i do dalszego wywozu koleją. — W pobliżu Gródka w Czerlanach istnieje papiernia pod zarządem Towarzystwa akcyjnego (dawniej Kotkowskich), która z liści trzciny stawowej papier gruby i do pisania produkuje.

Nowo uchwalony powiat gródecki zawierać będzie 14.43 mil kwadr. przestrzeni, 45.048 dusz ludności 71 gmin (1 miasto, 1 miasteczko i 69 wsi. — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: gródecki, janowski, 5 gmin z powiatu Sądowa-Wisznia, 3 wsie z pow. jaworowskiego i wieś Uherce niezabitowskie z powiatu Rudki w obw. samborskim.

17. Grybów, miasto municypalne w obwodzie sandeckim, (niegdyś starostwo w obw. bieckim woj. krakowskiego); położone nad rzeką Białą przy trakcie karpackim. — Obszar miasta zajmuje 1090 morgów przestrzeni, liczy 1557 dusz ludności (1231 obr. łac., 2 gr. kat. i 324 żydów), oraz 91 obcych. — Majątek miejski wynosi około 21.000 złr., dochód roczny 1700 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy) z porządnym archiwum miejskiem, poczta, parafia łac. z pięknie wewnątrz ustrojonym starodawnym kościołem parafialnym; drugi starodawny kościółek modrzewiowy św. Bernarda Senen. zbudowany 1455 r.; trzeci stoi pusto i szkoła trywialna. — W

pięknym pałacu jest znaczny zbiór dokumentów tyczących się królewszczyzny bieckiej i innych właściciela Grybowszczyzny p. Hosza. — Industrja miasta Grybowa rozciąga się niemal całkiem na płóciennictwo, którego też nader piękne wyroby cienkie, szczególnie do Węgier w znacznych partjach wywożone bywają, wiele też mieszkańców tutejszych zatrudniają się blichem płócien i domokrążeniem z niemi w kraju lub za granicą. — Handel tutejszy innemi produktami pomimo licznie odbywających się tu targów i jarmarków nie jest znacznym, i zastósowany tylko do potrzeb tutejszych mieszkańców w okolicy. Również tryszczą w wielu miejscach tego powiatu nieużytkowane dotąd źródła naftowe i inne mineralne.

Nowo uchwalony powiat grybowski, zawierać będzie 9.75 mil kwadr. przestrzeni, 33.118 dusz ludności i 65 gmin (1 miasto, 2 miasteczka i 62 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: grybowski, krynicki, ciężkowiecki i wieś Mystków z powiatu nowosandeckiego.

18. Horodenka, miasto w obwodzie kołomyjskim, (niegdyś Strzemeskich później Potockich w ziemi halickiej, woj. ruskiego), położone nad potokiem Horodnicą przy trakcie horodeńskim, i nowo zbudowanym gościńcu krajowym tłumacko-zaleszczyckim. — Obszar miasta z przysiołkami zajmuje 11,085 morgów przestrzeni, liczy 1204 domów, 1836 familij i 7990 mieszkańców, (754 obr. łac., 4106 gr. kat. 75 orm. kat., 1 luter. wyznania i 3054 żydów). Majątek miasta oraz dochody nieznajome. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z pięknym murowanym kościołem (pamiątka starosty Kaniowskiego), dawniej XX. Mansyonarzy (Wicentynów), parafia gr. kat. z cerkwią parafialną i drugą filialną św. Mikołaja, parafia orm. kat. z kościołem ormiańskim, szkoła trywialna, zakład dla ubogich z dochodem rocznym 390 złr., — pałac czyli dawny zamek dziedziców Horodenki dziś mocno uszkodzony i źródło siarczanne dotąd nieużywane. Industrja miejscowa słynie z wyrobu safianu przez Ormian tutejszych, którego znacznie i za granicę wywożą, niemniej ważne są tutejsze wyroby płótna grubego i cienkiego 800 do 1000 sztuk rocznie i wyroby szewskie. Słynie też tutejszy handel nierogacizną, skupowany podczas licznie odwiedzanych targów i jarmarków, dostarczający 5 do 6000 sztuk rocznie dla dalszego handlu; niemniej bydło rogate, zboże, drób, masło, sér i szczecina wychodzą w mniejszych lub większych partjach ztąd w głąb kraju lub za granicę.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 15.15 mil kwadr. przestrzeni, 66.794 dusz ludności i 52 gmin (1 miasto, 3 miasteczka i 48 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: horodeński, obertyński, 3 gmin z powiatu gwoździeckiego, i wieś Podwysokie z powiatu śniatyńskiego.

19. Husiatyn, miasto w obwodzie czortkowskim, (niegdyś w pow. czerwonogrodzkim, woj. podolskiego), położone nad Zbruczem przy wychodzącym ztąd gościńcu krajowym husiatyńsko-kopeczynieckim. — Obszar miasta zajmuje 2462 morgów przestrzeni, liczy 414 domów i 2744 mieszkańców, (512 obrz. łac., 616 gr. kat., 1 gr. n. u., 1 luter. wyznania i 1614 żydów). — Majątek i dochody miasta niewiadome. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, urząd telegraficzny, komora celna, parafia łac. z wspaniałym kościołem (po bernardyńskim), parafia gr. kat. z cerkwią, szkoła trywialna, szpital dla chorych z dochodem rocznym 200 złr., piękny pałac dziedziców Husiatyna, most nowo zbudowany na Zbruczu, gorzelnia założona na wielki rozmiar i browar z sławną w okolicy piwnicą. — Industrja miejscowa obejmuje oprócz rolnictwa, którem się niemal wszyscy mieszkańcy tutejsi (chrześcianie) zatrudniają, szczególnie wyroby szewskie, sukna grubego i odzieni dla włościan, kusznierskie i narzędzi gospodarskich, któremi się po większej części w zimie mieszkańcy tutejsi zajmują i takowe na jarmarkach i targach miejscowych i w okolicy zbywają. — Handel miejscowy jest nieznaczny, tylko przewozowy do Moskwy i w głąb kraju przez żydów brodzkich niejako dotąd utrzymuje się. — Artykuły przewozowe z Moskwy do kraju są: zboże (1857: 1100, 1858: 1400, 1859: 90 cetnarów); olej (1857: 1900, 1858: 1200, 1859: 900 cetnarów); również: łój, miód prząśny, konopie, len, przędziwo i skóry. — Brak odbytu i rozmaite inne niekorzyści zmniejszyły ten handel przechodowy znacznie. — Wywożone z kraju do Moskwy bywają towary rozmaite: płócienne, sukienne i jedwabne; tudzież z żelaza i drzewa, naczynia szklanne, porcelanowe i wody mineralne. Zagraniczne towary przechodzące przez tutejszą komorę celną do Moskwy są: kolonialne, maszyny i rozmaite spirytuoza w małych partjach. — Handel bydłem nowszemi czasy przez panującą zarazę i zamknięcie komory dla przypędu bydła, ustał niemal całkiem, za to zaś przemycanie bydła w wielu miejscach przez Zbrucz do Galicji, czyni czem raz większe postępy. — Dla czyszczenia bydła zbudowano tu w r. 1860 kilka okole. — Oprócz rolnictwa kwitnie w okolicy Husiatyna hodowla bydła i koni, w wielu miejscach rasy szlachetniejszej zagranicznej, niemniej pszczelnictwo i gorzelnictwo; nowszemi czasy zaprowadzono tu znaczne wapiarnie dla wypalania wapieni, w które okolica tutejsza obfituje.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmować będzie 16.86 mil kwadr. przestrzeni, 60 981 dusz ludności i 57 gmin (1 miasto, 4 miasteczka i 52 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: husiatyński i kopeczyniecki.

20. Jarosław, miasto municypalne w obwodzie przemyskim, (niegdyś warowne w ziemi przemyskiej woj. ruskiego), położone nad Sanem przy trakcie wiedeńskim i łączącym się z niem tu gościńcu krajowym bełzec-jarosławskim, oraz przy kolei zelaznej krakowskiej z dworcem kolejnym. Obszar miasta wraz z 3 przedmieściami zajmuje 4679 morgów, 418 sażni kwadratowych przestrzeni; liczy 890 domów, 1825 familij i 7114 mieszkańców (2528 obrz. łac., 1436 gr. kat., 1 orm. kat., 39 luter. wyznania, 8 kalw. wyznania i 3102 żydów), oraz 2012 obcych. — Majątek miejski wynosi 581,000 złr., dochód roczny 30.800 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat I. klasy) z znacznym archiwem miejskim, poczta, urząd telegraficzny, fabryka i skład mundurów wojskowych, zajmujące zabudowanie dawnych klasztorów (zniesionych) PP. Benedyktynek i OO. Jezuitów (na Głębokiej), — parafia łac. (niegdyś kollegiata) z kościołem pięknej budowy z r. 1620, klasztor OO. Dominikanów (pofranciszkański) z cudownym obrazem N. P. Marji (zgorzał 1863 r.), klasztor OO. Reformatów ze skromnym kościołem, kaplica na smętarzu, parafia gr. kat. z cerkwią parafialną i znaczną biblioteką, cerkiew św. Krzyża na Garbarzach, pastorat ewangielicki ze zborem (niegdyś kościół szpitalny św. Ducha). Szkoła główna z niższą realną i kursem preparandów, szkoła trywialna panieńska, dom kalek z 580 złr. rocznego dochodu, szpital żydowski, zakład pożyczkowy dla rzemieślników (nowozałożony) z kapitałem 2100 złr.; źródło mineralne (żelaziste) z opuszczonemi dziś łazienkami. Mury i wały około miasta po części dotąd istniejące, przypominają nam dziś jeszcze dawną jego świetność. Niemniej i industrja miejssowa czyni to miasto o wiele poważniejszem od innych miast w Galicji i widzieć się dają już i mieszczanie tutejsi z większym wykształceniem. — Szczególnie produkcja sukna grubego i średniego dostarcza znaczne zasoby dla tutejszego składu mundurów wojskowych, niemniej wyroby płótna cienkiego i grubego około 6 do 8000 sztuk rocznie i garbarnie wyrabiające

do 10,000 sztuk skór rozmaitego gatunku rocznie. Fabrykacja talesów (żydowskich płaszczów modlitewnych) z wełny zatrudnia 6 fabryk czyli warsztatów, którzy rocznie 4 do 5000 sztuk (w wartości 6 do 50 złr. za sztukę) wyrabiają. Znaczne dawniej blichty wosku, dziś podupadły, wszelakoż jest fabrykacja świec woskowych dotąd w ruchu. — Fabryka maszyn L. Sznauferta i wyroby rozmaitych innych rzemieślników zastępują po większej części miejscowe potrzeby lub tutejszego magazynu wojskowego. Słynny niegdyś w całej Polsce i daleko za granicą tutejszy handel zagraniczny, podupadł całkiem od czasu zaprowadzenia rajonu wolnohandlowego w Brodach. Do niedawnych jednak czasów trzymał się jeszcze handel zbożem, drzewem (budulcem i okrętowym), potażem, przędziwem, płótnami, owocami suszonemi, naczyniami i innemi produktami Galicji, w znacznych ładunkach na budowanych tu galarach idącemi Sanem do Wisły i do Warszawy lub Gdańska. — Świadkami tego handlu są istniejące dotąd lecz po większej części dziś pusto stojące spichrze tutejsze, gdyż od czasu otwarcia kolei żelaznej oraz zawarcia granicy ze strony polskiej przez Moskwę i ten przemysł ustał zupełnie prawie i mało co o nim dziś słyszeć. — Dzisiejszy handel wywozowy dla braku odbytu za granicą, ogranicza się jedynie na skupywaniu podczas licznie odbywanych i odwidzanych targach tygodniowych (trzy razy na tydzień) oraz jarmarkach tutejszych a to: na bydło, konie, nierogaciznę, drób, płótna, przędzę, lnu, konopi, owoców suszonych, sera, masła, smalcu, słoniny, oleju, jarzyny i innych artykułów pożywnych, które zaś w daleko mniejszych partjach niż dawniej, koleją ztąd nieustannie dalej wysełane bywają. — Artykuły dowozowe z zachodu do Jarosławia są towary kolonialne, norymberskie i wina, które częściowo zaś przez tutejszych kupców i szpekulantów (około 60) w okolice odleglejsze i w głąb kraju wysełane bywają. — Słynie także okolica Jarosławia urodzajnością ziemi i rozmaitemi postępowemi zakładami gospodarskiemi.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmować będzie 24.74 mil kwadr. przestrzeni, 76.792 dusz ludności i 105 gmin (1, miasto, 5 miasteczek i 101 wsi). — W obszar miasta wchodzą dotychczasowe powiaty: jarosławski, radymiański, 2 gminy z krakowieckiego i gmina Żurawiczki długie z przeworskiego powiatu.

21. Jasło, miasto municypalne królewskie w obwodzie tarnowskim (niegdyś starostwo niegrodowe w powiecie bieckim, woj. krakowskiego); położone przy złączeniu się rzek Jasiołki i Ropy z Wisłoką, oraz przy łączących się tu czterech traktach głównych, z Tarnowa, Nowego Sącza, Dukli i Krosna. Obszar miasta zajmuje 815 morgów i 1090 sążni kwadr. przestrzeni, liczy 2506 mieszkańców (1892 obr. łac., 12 gr. kat., 13 ewangiel., 78 żydów) i 511 obcych. — Majątek miejski wynosi 17.000 złr., dochód roczny 18.000 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat II. klasy) z archiwem miejskim, poczta, parafia łac. z pięknym kościołem ozdobionym herbami swych fundatorów, słynny oraz odpustami i obrazem cudownym, tak zwanym „Królowy Niebieskiej.“ — Nowo zbudowana kaplica na smętarzu i szczątki dawnego klasztoru i kościoła po karmelitańskiego. Szkoła główna normalna, szkoła trywialna panieńska, szpital obwodowy na 100 chorych, zakład dla ubogich i kalek z rocznym dochodem 330 złr. — Od niedawna istnieje tu drukarnia Dyonizego Stoegera. — Industrja i handel miasta tego nie są znaczne, tem więcej słyną tutejsze targi i jarmarki na woły robocze, krowy, wełnę, sukna, przędzę, płótna i inne potrzeby domowe. Chów bydła i koni w okolicy podniósł się znacznie.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmować będzie 13.38 mil kwadr. prestrzeni, 60.165 dusz ludności i 122 gmin, (3 miasta, 3 miasteczka i 116 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: jasielski, frysztacki, większa część żmigrodzkiego, oraz 13 gmin z brzosteckiego i 4 gmin z bieckiego powiatu.

22. Jaworów, miasto municypalne w obwodzie przemyskim, (niegdyś królewskie i starostwo niegrodowe w ziemi lwowskiej, woj. ruskiego), położone nad rzeczką Krakówką, która się tu w znaczne stawy rozlewa, przy trakcie jaworowskim. — Obszar miasta Jaworowa z dwoma przedmieściami, przeciągający się jakoby ulicą przeszło mile w długości, zajmuje 9.387 morgów przestrzeni, liczy 1342 domów, 1856 familij i 7361 mieszkańców. (844 obr. łac., 4631 gr. kat., 12 kalw. wyznania i 1874 żydów), oraz 168 obcych. — Majątek miejski wynosi 223.000 złr., dochód roczny 24.000 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat II. klasy) z archiwem miejskim, poczta, urząd telegraficzny, parafia łac. z kościołem parafialnym (niegdyś klasztornym OO. Dominikanów), parafia gr. kat. z cerkwią parafialną, filialną cerkwią na przedmieściu wielkim, oraz expozyturą przy cerkwi Narodzenia Chrystusa Pana na przedmieściu mniejszym; szkoła główna normalna, klasztor PP. Bazylianek z główną szkołą panieńską i zakładem dla ubogich dziewcząt (z 336 złr. rocznego dochodu) i druga szkoła panieńska trywialna. — Do wielorakich pamiątek w tym mieście, szczególnie po królu Janie III., którego on był niegdyś starostą, należy też zostający dotąd lecz w poniewierce posąg ciosowy tegoż bohatera chrześciaństwa, dla swej dość misternej roboty i pamiętności godny odnowienia i ustawienia w przyzwoitszym jak dotąd miejscu. Industrja jaworowska słynie w kraju i nieco za granicą, szczególnie znane są po wszystkich jarmarkach w Galicji tutejsze wyroby z drzewa lipowego, jaworowego i olchowego, a to: naczynia rozmaite drewniane, fujarki, piszczałki, sita, przetaki, niemniej wyroby bednarskie; słynne są też tutejsze plecionki ze słomy, wikliny i rogóżki, dla których dostarczają obfitego materjału obszerne stawy i moczary w miejscu i w okolicy. — Okazy dość wytwornej roboty, a to: koszyczki do robót damskich, na frukta, tacki, wazonki i inne w prześliczne desenie, plecione, otrzymały już kilkakrotnie pochwały na wystawach publicznych. — Niemal wszystkie zabudowania w mieście i po rozwlekłych przedmieściach obok gospodarstwa rolniczego, zajmują choć mały warstacik jakowegoś rzemiosła. Między innemi celują tutejsi stolarze, tokarze, snycerze, garncarze i rzeźnicy w przeważnej ilości, są też tkacze (około 30) wyrabiające płótna grube i średnie lniane, kilku garbarzy, kuśnierzy, szewców i rozmaitych innych, którzy wszyscy niemal wyroby swoje na odwidzanych tu licznie jarmarkach i targach, jakoteż i po cudzych jarmarkach w kraju i za granicą zbywają. Handel tutejszy przez żydów wyłącznie prowadzony, ogranicza się na drzewie budulcowym i sągowym, zbożu i wapnie; słynne są też w targu szynki i inne wędzonki wieprzowe tutejsze, oraz szczecina w trzech sortach. Dawniej wyrabiano tu przez żydów maliniaki i wiśniaki, dziś w małej nader ilości.— Jest tu także wielki na sześć kamieni urządzony młyn, w nieustannym niemal ruchu, a opodal Jaworowa są sławne kąpiele siarczane we wsi Szkle, gdzie się też zakład kąpielowy dla wojskowych (jedyny w kraju) znajduje.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 15.68 mil kwadr. przestrzeni, 51.088 dusz ludności i 59 gmin, (1 miasto, 2 miasteczka i 56 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: jaworowski, krakowiecki i 3 gmin z powiatu janowskiego w obwodzie lwowskim.

23. Kałusz, miasto municypalne w obwodzie stryjskim, (niegdyś starościańskie niegrodowe w ziemi halickiej woj. ruskiego), położone między rzekami Siwką

a Czeczwią przy trakcie karpackim. — Obszar miasta z kilkoma przysiołkami zajmuje 4764 morgów 711 sążni kwadr. przestrzeni, liczy 796 domów, 1395 famil:j i 6319 mieszkańców (779 obrządku łac., 1206 gr. kat., 40 luter. wyznania, 6 kalw. wyznania i 3698 żydów), oraz 449 obcych. — Majątek miejski wynosi 87.800 złr., dochód roczny 4.900 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (magistrat III. klasy), poczta, parafia łac. z starożytnym (fundacji Kazimierza Jagiellończyka z r. 1469) kościołem, parafia gr. kat. z cerkwią parafialną, szkoła trywialna (rozszerzona na cztery klasy) i druga trywialna w osadzie niemieckiej Nowym Kałuszu (w obrębie miasta), dom kalek z dochodem 40 złr. i zakład dla ubogich z 480 złr. rocznego dochodu. Warzelnie oraz kopalnie soli kamiennej (najgłębsze chodniki w tej części kraju, szczególnie szyb Nr. 7), produkują 70 do 80.000 cetnarów rozmaitej soli, warzonki i kamiennej (czerwonej, białej i niebieskiej). Są też tu odwiedzane dotąd choć niebardzo licznie kąpiele surowcowe (słone); niemniej w miejscu i w okolicy znaczne pokłady doskonałego torfu. — Industrja miasta oprócz wyrobu soli w bani tutejszy, w której dość znaczna liczba mieszkańców tutejszych pracuje ogranicza się na wyrobach garbarskich (3 do 5000 sztuk rocznie), szewstwie, sukiennictwie (grubego sukna) i kuśnierstwie.— Handel miejscowy prowadzą po największej części żydzi tutejsi zbożem, skórami rozmaitego gatunku, suknem grubem, kożuszkami i innemi odzieniami góralskiemi, tudzież drzewem i solą. Jarmarki i targi tutejsze (dwa raz tygodniowo) bywają też dość licznie odwiedzane przez ludność góralską — którzy tu wyroby swoje szczególnie bryndzę w lecie zbywają. — Pamiętne jest też to miasto w dziejach narodu porażką Tatarów przez Sobieskiego w r. 1672, gdzie 20.000 dusz zabranych do niewoli z rąk tych barbarzyńców uwolniono.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 19.17 mil kwadr. przestrzeni, 58 472 dusz ludności i 67 gmin, (1 miasto, 1 miasteczko i 65 wsi) — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: kałuski, wojniłowski, 4 gmin z powiatu rożniatowskiego, oraz gminy: Wierzbica, Zawadka i Zbora z powiatu żurawieńskiego.

24. Kamionka-Strumiłowa, miasto municypalne w obwodzie złoczowskim, (niegdyś królewskie z starostwem niegrodowem w ziemi lwowskiej, woj. ruskiego), położone nad ujściem potoka Kamionki do Bugu, przy gościńcu prywatnym radziechowsko-lwowskim. — Obszar miasta z 4 przedmieściami zajmuje 3061 morgów przestrzeni, liczy 559 domów, 750 familij i 3976 mieszkańców, (871 obr. łac., 1368 gr. kat., 2 orm. n. u., 12 luter. wyznania i 1723 żydów) oraz 62 obcych. — Majątek miejski wynosi 57.500 złr., dochód roczny 6950 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III klasy), poczta, parafia łac. z starodawnym kościołem murowanym, parafia gr. kat. cerkwią parafialną w mieście i filialną św. Mikołaja na przedmieściu. — Szkoła trywialna z trzema klasami. — Młyn parowy z tartakiem, wyrabiający 4 do 6000 cetnarów rozmaitej mąki rocznie, które po większej części we Lwowie, nieco w miejscu i okolicy spożywane bywają. Oprócz tego młyna industrja miejscowa nie jest okazałą, gdyż niemal większa część ludności rolnictwem zatrudnia się; obok zaś rolnictwa zatrudniają się niektórzy tractwem czyli rznięciem desek, bałków, łat i t. p. i takowe na targi we Lwowie dowożone bywają. Między rzemieślnikami liczniejsi są szewcy, krawcy kowale, tkacze i cieśle, licząc od 15 do 30 ludzi. Również handel oraz jarmarki i targi tutejsze nie są okazałe i tylko żydzi niem się zajmują, którzy oprócz kramarstwa także nieco bydłem, solą, zbożem i rybami handlują. Rybołowstwo w Bugu stanowiło dawniej znaczny zarobek miasta, na co posiadało osobne przywileje, dziś brak dokładnego gospodarstwa stawowego zniweczył i tę gałęź zarobku. Oprócz tego spuszczanie tratew ztąd Bugiem było do niedawnych jeszcze czasów w ruchu, dziś już i to ustało. Na polach tutejszych jako też i pobliskich wsi ku stronie zachodniej, znajdują się ogromne bryły kamieni narzutowych, od których miasto Kamionka nazwę swoję pojęło.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmuje 26.2 mil kwadr. przestrzeni, 63.328 dusz ludności i 81 gmin, (1 miasto, 6 miasteczk i 74 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: kamionacki, radziechowski i buski, oraz wsie Kulików i Niemiłów z powiatu łopatyńskiego.

25. Kenty czyli **Kęty**, miasto municypalne w obwodzie wadowickim, (niegdyś w powiecie oświęcimskim, woj. krakowskiego); położone nad rzeką Solą, przy trakcie wiedeńskim. Obszar miasta z przysiołkami Góry i Podlesie zajmuje 3808 morgów i 940 kwadr. sążni przestrzeni, liczy 3627 mieszkańców, (3444 obrz. łac., 1 gr. kat., 1 gr. n. u., 2 orm n. u., 21 luter. wyznania, bez żydów) i 158 obcych. Majątek miasta wynosi 58.300 złr., dochody roczne 12.800 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, gminny (magistrat III. klasy) z archiwem miejskim, poczta, parafia łac. z obszernym pięknej budowy kościołem w włoskim niby stylu, i kaplicą obok niego stojącą poświęconą św. Janowi Kantemu, w tem samem co i kościół stylu; klasztor i kościół OO Reformatów z zamożną biblioteką klasztorną oraz portretami fundatorów, pomnik ciosowy wśród rynku św. Jana z Kent (dłuta Rogozińskiego z Krakowa), którym uczcili mieszczanie tutejsi świętą pamięć bogobojnego męża, który się w 1389 r. tu narodził, (zmarł w Krakowie 1475 r.). — Szkoła główna normalna i trywialna panieńska, zakład dla ubogich w którym 20 osób się mieści z dochodem rocznym 782 złr. — Miasto po większej części z twardego materjału zabudowane, posiadając nieurodzajne grunta, wywołało w rzemiosłach i innem zarobkowaniu ruch ogólny. Każda najmniejsza niemal chata mieści w sobie choć pojedyńczy jakowy warstacik, najwięcej zaś liczy miasto sukienników, tkaczów (drelicharzy), garbarzy i innych, których wyroby i za granicę wysyłane bywają, tudzież kowali, ślusarzy, rymarzy, rzeźników, kuśnierzy, garncarzy, piekarzy, krawców, szewców i innych. Wiele też z mieszkańców tutejszych zbywa domokrążeniem w kraju i za granicą wyroby swoje, szczególnie płótna, pestry, bieliznę stołową i drelichy w rozmaite desenie. — Słynne są też jarmarki tutejsze na bydło spaśne, oraz handel zbożem, przędziwem i wełną. — Jest to jedyne w kraju miasto, które dotąd oparło się przewadze goszczenia i osiedlenia się w niem judaizmu, ale za to pomimo ubogiej kamienistej ziemi, którą po części uprawia, rozwinęło w obrębie swoim przemysł jakowy innym miastom w kraju za wzór posłużyć może.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmować będzie 11.43 mil kwadr. przestrzeni, 72 009 dusz ludności i 77 gmin, (3 miasta, 1 miasteczko i 73 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: Kenty, Oświęcim i Biała.

26. Kolbuszowa czyli **Kolbuszów**, miasteczko w obwodzie dotąd tarnowskim, według nowej organizacji w obwodzie rzeszowskim, (niegdyś Ostrogskich, Lubomirskich i Tyszkiewiczów w powiecie pilźnieńskim, woj. sandomierskiego); położone nad Kolbuszówką przy gościńcu prywatnym rzeszowsko-baranowskim. Obszar miasteczka zajmuje 1435 morgów przestrzeni, liczy 2465 dusz ludności (1045 obrz. łac. i 1420 żydów). — Majątek miasteczka oraz dochody tegoż niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z starożytnym kościołem parafialnym i małym kościółkiem św. Stanisława

na smętarzu i szkoła trywialna. — Słynne jest to miasteczko z dawniejszych czasów industrją swoją, to jest wyrobami tutejszych stolarzy, tokarzy, stelmachów, bednarzów i ślusarzów, gdzie też piaszczysta ziemia tutejsza nader szczuple opłaca pracę rolnika. — Słynne niegdyś stoły i inne meble kolbuszowskie, figurowały po pokojach najmożniejszych nawet w kraju magnatów i są dotąd jeszcze nie w jednym domu jako pamiątka familijna przechowywane. — Dziś wyrabiają tu po większej części pospolite sprzęty domowe, naczynia i inne narzędzia gospodarskie, które na targach miejscowych lub w okolicy zbywają. Chociaż do niedawna jeszcze jak pisze Kuropatnicki w swej geografii Galicji, rozchodziły się wyroby tutejsze po całej Galicji, Polsce, Litwie i dalej nawet, to dziś tylko wyroby tokarskie tutejsze mają jeszcze większą i pewną sławę i wziętość za granicą. — Handel tutejszy dla braku odpowiedniej komunikacji, niemniej targi i jarmarki tutejsze są całkiem bez znaczenia. — Słynie też w okolicy tutejsza muzyka z kilkunastu mieszczanów kolbuszowskich złożona, tak zwana kapela balowa, która jak mówi pewny korespondent, daleko za sobą zostawia wszystkich tych wędrujących artystów muzykalnych, tłumami do nas z Czech przybywających. Kapelmistrzem jej jest tutejszy znany w okolicy Jaś (Jan Muszyński) skrzypek tej muzyki, którego sam Karol Lipiński słysząc, oddawał mu wielkie pochwały.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmować będzie 13.68 mil kwadr. przestrzeni, 50 449 dusz ludności i 51 gmin, (4 miasteczka i 47 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: kolbuszowski po większej części, cały sokołowski, 10 gmin z głogowskiego, 4 gminy z tarnobrodzkiego, 5 gmin z niskiego i gmina Komorow z mieleckiego powiatu.

27. Kołomyja czyli **Kołomea**, miasto wolne królewskie w obwodzie kołomyjskiem, (niegdyś starostwo niegrodowe w ziemi halickiej, woj. ruskiego), położone nad Prutem przy ujściu Radłówki i kilku innych mniejszych potoków do tej rzeki, oraz przy trakcie karpackim i łączącym się tu trakcie kuckim i horodeńskim, tudzież jako stacja przy kolei czerniowieckiej. — Obszar miasta wraz z 4 przedmieściami i osadą niemiecką Mariahilf zajmuje 7168 morgów przestrzeni, liczy 1970 domów, 3459 familij i 15.909 mieszkańców, (4325 obrz. łac., 2593 gr. kat., 15 orm. kat., 6 gr. n. u., 320 protest., 416 kalw. wyznania i 8232 żydów), oraz 1013 obcych. Po okropnych pożarach w r. 1862 i 1863 miasto już się nieco odbudowało, szczególnie rynek, którego domy dziś daleko okazalej odbudowane i cynkiem kryto, podają nadzieję iż Kołomyja wystąpi wkrótce jako najpiękniejsze miasto obwodowe w kraju. — Majątek miejski wynosi 217.000 złr., dochód roczny 26.000 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd obwodowy wraz z powiatowym, poczta, urząd telegraficzny, stacja kolejna, urząd gminny (magistrat I. klasy) z archiwem miejskim, parafia łac. z starożytnym kościołem i kapelanią w Mariahilf wraz z małym kościółkiem parafialnym, parafia gr. kat. z dwoma murowanemi cerkwiami, otworzone w r. 1861 kosztem gminy niższe gimnazjum (4 klas), szkoła główna normalna, szkoła panieńska i dwie trywialne szkoły, szkoła ogrodnictwa, konwikt panieński Leokadji Panatowskiej, szpital miejski na 60 łóżek 600 złr. rocznego dochodu, szpital żydowski na 15 chorych, fundusz pożyczkowy dla rzemieślników z 6000 złr. kapitału, kasyno miejskie, drukarnia M. Bilousa, księgarnia H. Zademskiego i wypożyczalnia książek. Nowszemi czasy propaganda ruska w kraju podniosła tu jakowyś ruch literacki, zawiązawszy w r. 1864 towarzystwo czyli tak zwane „obszczestwo literackie.“ Od r. 1865 zaczął wychodzić tu dziennik ruski literacko-polityczny pod tytułem: „Hasło narodne“. — Industrja miejscowa pomimo tak licznej ludności mało się dotąd jeszcze rozwinęła i większa część ludności tutejszej chrześciańskiej zajmuje się rolnictwem, gdzie też uprawa pszenicy, żyta, kukurudzy, tytoniu, kartofli, melonów i innych ogrodowin sowicie wynagradza pracę rolnika. W skład rzemieślników tutejszych wchodzi znaczna liczba żydów; najliczniej zaś zastąpione są tu rzemiosła: garncarzy (62), których wyroby w okolicy i w głębi kraju są znane, 68 szewców (między temi 18 żydów), 67 krawców (61 żydów), 30 stolarzy, 16 garbarzy wyrabiających rocznie 5 do 7000 juchtów i innych skór, 16 tkaczy wyrabiających płótna grube i średnie (lniane i konopiane), 15 piekarzy z tych 13 żydów), 45 furmanów (z tych 39 żydów), 21 rzeźników (wszyscy żydzi), 8 złotników (żydów), 8 introligatorów (żydow), 11 traktjerni (8 żydowskie), 5 kapeluszników (żydów), 15 blacharzy (żydów), 5 kotlarzy (żydów), 3 lakierników, 2 mielników, 29 kowali, 6 ślusarzy, 5 siedlarzy, 6 mydlarzy (5 żydów), 6 powroźników (5 żydów), 163 szynkarzy (140 żydów), 30 stolarzy, 14 kołodziejów, 13 cieśli, 4 zegarmistrzów, 1 cukiernik 1 rękawicznik, 6 olejarzy (3 żydów), 9 bednarzy (4 żydów), 3 postrzygaczy, 4 sitarzów, 3 malarzów, 2 budowniczych, 3 cegielnie i niektórzy inni w mniejszej liczbie rzemieślnicy. — Handel prowadzą najwięcej żydzi tutejsi szczególnie zbożem w okolice górskie Galicji i Węgier, oraz solą i drzewem na Podole; które tu Prutem z okolic górskich Pokucia spławiane bywa. — Także tutejsze targi na bydło i jarmarki są dosyć znaczne. — Pamiętne jest też to miasto w dziejach narodu hołdem Stefana wojewody wołoskiego, który tenże tu w r. 1485 królowi Kazimierzowi IV. składał.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawiera 21.11 mil kwadr. przestrzeni, 95.038 dusz ludności i 82 gmin, (1 miasto, 4 miasteczka i 77 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: kołomyjski, gwoździecki, peczeniżyniecki i 7 gmin z pow. obertyńskiego.

28. Kraków, miasto wolne królewskie i stolica Galicji zachodniej, (niegdyś rezydencja królów polskich i stolica Rzeczypospolitej polskiej), położona nad Wisłą przy ujściu do niej Rudawy, oraz przy złączeniu się tu kolei zelaznych północnej i krakowskej z wspólnym dworcem. Oprócz kolei ułatwia komunikację wychodzących ztąd kilka bitych traktów. — Obszar miasta wraz z przedmieściami czyli dzielnicami zajmuje $^{3}/_{10}$ mili kwadratowych przestrzeni. — Pierwszą dzielnicę stanowi miasto samo z obszernym rynkiem „Głównym“ zwanym, oprócz którego jest tu jeszcze 8 pomniejszych placów, 41 ulic, 18 kościołów i 510 domów. — Miasto to do początku naszego stulecia opasane było murem, opatrzonym 46 basztami, 3 rondlami i 8 bramami wjezdnemi. Całe to obwarowanie zburzono niedawnemi czasy i dziś tylko na pamiątkę istnieje brama florjańska i 3 boczne baszty, (niegdyś baszta cieśli, stolarzy i pasamoników), z odłamkiem muru. — W miejscu murów, fos i wałów fortecznych założono plantacje, na których utrzymanie istnieje fundusz prywatny (Fl. Straszewskiego) z 54.000 złot. polsk. — Po za temi plantacjami rozciągają się inne części miasta a to: Dzielnica II. Zamek na górze Wawel, w której mieści się tylko dawny zamek królewski, katedra i 11 budynków po większej części zajętych przez wojsko. — Dzielnica III. Nowy Świat składająca się z 9 ulic, 1 kościoła i 99 domów. — Dzielnica IV. czyli przedmieście Piasek, zajmuje 13 ulic, 2 kościoły i 144 domów. — Dzielnica V. czyli przedmieście Kleparz (niegdyś osobne miasto), zajmuje plac główny z trzema pomniejszemi, 9 ulic, 2 kościoły i 166 domów.— Dzielnica VI. czyli przedmieście Wesoła mieści w sobie 2 place, 10 ulic, 3 kościoły i 84 zabudowań. — Dzielnica VII. przedmieście Stradom (niegdyś oddzielne miasto) poniżej zamku, ma 6 ulic, 2 kościoły i 42 domów.— Dzielnica VIII. czyli przedmieście Kazimierz (niegdyś osobne miasto żydowskie) z obszernym placem, czterema mniejszemi, zawiera w sobie 30 ulic, 4 kościoły, 7 synagog większych i 6 mniejszych (prywatnych) i 348

domów. Ta ostatnia część miasta leży na wyspie utworzonej dwoma ramionami Wisły. Dwa mosty (jeden ciosowy, drugi stucznie zbudowany kolejowy), łączą Kazimierz z innemi dzielnicami Krakowa. — Oświetlenie miasta po większej części gazem uskutecznia się.

Całe miasto z przedmieściami liczy 1339 domów mieszkalnych, 34 kościołów rz. kat., 1 gr. kat., 1 ewangielicki, 7 synagog żydowskich, 12 klasztorów mężkich i 10 żeńskich w których mieści się 119 mnichów i 179 zakonnic. — Liczba mieszkańców wynosi 40 633 dusz, (25.480 obr. łac., 972 gr. kat., 514 protestantów, 56 kalwinów i 13.611 żydów). — Według stanu dzieli się ludność tutejsza na 374 duchownych, 1044 urzędników, 161 literatów i artystów, 29 adwokatów i notarjuszów, 150 lekarzy i chirurgów, 1329 fabrykantów i rzemieślników i 874 kupców, zresztą na ludność zarobkową. — Majątek Krakowa oraz dochody dotąd dokładnie nie oznaczono.

Są tu dalej:

a) *Co do urzędów:* Komisja namiestnicza jako władza krajowa Galicji zachodniej, urząd obwodowy z powiatowym złączony, dyrekcja policji, komisja do rewizji książek, wojskowa komenda miasta i twierdzy (którą szczególnie w bieżącym roku (1866) silnie obwarowano). sąd główny (apelacyjny), sąd krajowy dla spraw cywilnych z archiwem grodzkim i ziemskim, oraz z urzędem hipotecznym dla dóbr ziemskich, c. k. prokuratorja, sąd krajowy z wydziałem karnym, delegowany sąd miejski i powiatowy, c. k. dyrekcja finansowa krajowa i powiatowa, urząd czyli starostwo górnicze, c. k. izba obrachunkowa, główny urząd celny, urząd podatkowy, bióro telegraficzne (z kilkoma drutami), magistrat z nowo utworzoną Radą miejską (60 radnych) i trzema ławdwójtostwami.

b) *Co do władzy kościelnej:* Koadjutorstwo biskupie obr. łac. wraz z kapitułą, konsystorzem i archiwami, 11 parafij obr. łac. (katedralna N. P. Marji, św. Piotra, św. Anny, N. P. Marji Piaskowej, św. Krzyża, św. Mikołaja, św. Florjana, Bożego Ciała, św. Stanisława i św. Salwatora), parafia gr. kat. (św. Norberta) i pastorat ewangielicki.

c) *Zakłady naukowe, towarzystwa uczone i zbiory:* Uniwersytet do którego składu należą oddziały: senat akademicki, kancelarja, kolegium Jagiellońskie, ze znakomitą biblioteką (82.000 dzieł, 5.480 manuskryptów, 1.212 map, 3 600 rycin, drzeworytów i t. p., 264 przedmiotów archeologicznych i 8.080 monet i medali); kolegium prawnicze, kolegium fizyczne z gabinetami fizycznemi (mineralogiczny z 9.460 minerałów i kruszców, zoologiczny z 19.701 egzemplarzami, chemiczny z 1.341 preparatami i inne zbiory); zakład kliniczny, seminarjum teologiczne (u ks. Mansyonarzy) i obserwatorjum astronomiczne z przyległym ogrodem botanicznym. — Instytut techniczny z oddziałami: technicznym, szkołą sztuk pięknych i szkołą muzyczną. — Gimnazjum wyższe, gimnazjum niższe, szkoła główna wzorowa z kursem preparandów, szkoła główna św. Barbary, szkoła główna żydowska z szkołą handlową, trzy mniejsze szkoły trywialne katolickie, szkoła trywialna ewangelicka, szkoły panieńskie (w zakonach u św. Jana, św. Jędrzeja, św. Tomasza i św. Katarzyny), dwa konwikta panieńskie klasztorne i 7 prywatnych, bursa dla ubogiej uczącej się młodzieży u św. Barbary. — Towarzystwo naukowe z 4 oddziałami i muzeami i szczególnie sławnym zbiorem starożytności; towarzystwo sztuk pięknych, towarzystwo spiewu i muzyki, towarzystwo gospodarczo-rolnicze z biblioteką własną i dochodem rocznym 4000 złr. — Stowarzyszenie lekarzy nowo zatwierdzone.

Zbiory i gabinety prywatne: hr. Adama Potockiego z biblioteką, kosztownym archiwem rodzinnym i licznemi zbiorami sztuki, — hr. Piotra Moszyńskiego, Wincentego Kirchmajera (obrazów i starożytności), Marcina Strzelbickiego cenny zbiór monet polskich, hr. Kazimierza Wodzickiego gabinet ornitologiczny ptaków krajowych, L. Zeischnera piękny zbiór geologiczny i inne mniejsze. — Są tu także 4 redakcje czasopismów z tych dwa polityczne (Czas i krakowska gazeta niemiecka), 5 drukarń, 2 zakłady litograficzne, 10 fotograficznych, 5 handlów księgarskich, 6 antykwarskich, 2 handle rycin i 3 wypożyczalnie książek.

d) *Zakłady zdrowia i dobroczynności:* Szpital św. Łazarza na 200 chorych, szpital św. Ducha na 80 chorych i 36 obłąkanych, szpital braci miłosierdzia na 14 łóżek, szpital żydowski na 42 chorych i szpital wojskowy na zamku. — Pięć łaźni parowych i kąpiele wiślane. — Towarzystwo dobroczynności z funduszem 269.500 złot. pols. — Arcybractwo miłosierdzia i banku pobożnego z majątkiem 1,171.380 złp. i 158.340 złp. bieżącego kapitału. — Komitet ochronek dla małych dzieci. — Towarzystwa dla wychowania biednych chłopców i drugie dla dziewcząt. — Bractwo św. Wincentego, zakład zaniedbanych chłopców (Jozefitów), cechowe i brackie kasy dla wsparcia biednych, fundusz dla biednych przez tutejszą kapitułę rozdawany, tanie pieczywa i dom przytułku. Towarzystwo konsumcyjne, — Stowarzyszenie subjektów handlowych. — Towarzystwo wzajemnej pomocy młodzieży uniwersyteckiej.

e) *Zakłady dla wygody i zabawy:* Teatr polski z salą redutową i koncertową, stara resursa (szlachecką zwana), kasyno powszechne cywilne i wojskowe (niemieckie), towarzystwo strzeleckie, ogrody i spacery a to: Plantacje, ogród botaniczny i strzelecki, ogród angielski, Aleksandrowej, Tenczyński, londyński i wiele pomniejszych. — Domy zajezdne: Hotel drezdeński, Saski, Ruski, Pollera, pod białym Orłem, Warszawski, Londyński i pod czarnym Orłem. Kawiarnie: Wintera, Wielanda i wiele innych. — W ogóle jest w Krakowie, 7 hotelów, 29 domów zajezdnych, 17 traktyjerni, 140 szynków, 52 garkuchni, 11 cukierni, 20 handlów winnych, 9 miodowni i 67 kawiarń. Z resztą w każdym prawie sklepie korzennym sprzedają piwo i wino.

f) *Przedmioty godniejsze widzenia:* Te wszystkie tu wyłożyć za daleko pociągłyby opis niniejszy, gdyż oprócz zabytków dziejów, nigdzie na całej dawnej ziemi Polski niezostawiły malarstwo i rzeźba tyle co tutaj zabytków, a tutejsze pomniki architektury przedstawiają charakterystykę wszelkich jej epok od stylu romańskiego począwszy (krypta pod katedrą, wieża św. Jędrzeja i t. p.), aż do dzisiejszych budowli (dworzec kolei żelaznej, gmach łobzowski, dom towarzystwa naukowego). — Przedmioty godniejsze widzenia są zamek królewski, katedra a w niej: skarbiec, kaplice: zygmuntowska z ołtarzem srebrnym, pomnikiem Zygmunta starego, Zygmunta Augusta i Anny Jagiellonki; — Świętokrzyska z grobowcami: Kazimierza Jagiellończyka (dzieło Wita Stwosza) i Władysława Jagiełły; — kaplica Potockich — Wąsowiczowej — kaplica Cyborium, gdzie pomnik Stefana Batorego; oraz grobowce prócz wielu innych: Władysława Łokietka, Kazimierza Wielkiego i Fryderyka kardynała, tudzież trumna św. Stanisława i dzwon Zygmunta. Dalej trudno pominąć kościoła Marjackiego z ołtarzem rzeźby Wita Stwosza; oraz kościoły: Dominikanów, Franciszkanów, św. Katarzyny, Bożego Ciała, św. Piotra, św. Anny i św. Krzyża. Z innych budowli godne bliższego obejrzenia: kolegium Jagiellońskie, Sukiennice, brama Florjańska, amfiteater nowodworski, Krzysztofory, pałac biskupi, szara kamienica i inne.

g) *Przemysł i handel* Krakowa. Dla doglądania i reprezentowania handlu i przemysłu istnieje w Krako-

wie Izba handlowo-przemysłowa. Z instytutów kredytowych są tu: bank filialny pożyczkowy, bank filialny eskomptowy i filia banku anglo-amerykańskiego. Niedawno założone przez ś. p. W. Wielogłowskiego bióro komisowe, przyczynia się do podniesienia handlu wewnętrznego, a mianowicie wywozu produktów krajowych. Interesami bankowemi wekslowemi zajmują się: L. Helzel, W. Kirchmajer, W. Wolf i kilka żydów. — Załatwieniem mniejszych interesów pieniężnych trudni się 30 wekslarzy, mających swój kantor w rynku głównym. Jest tu także towarzystwo zabezpieczeń od ognia (krakowskie) z nowo uchwaloną kasą oszczędności. Oprócz tych jest tu jeszcze: 5 domów spedycyjnych, 14 komisowych, 34 handlów żelaznych, 8 z towarami mieszanemi, 116 handlów ze zbożem, 70 sklepów korzennych, 150 kramarskich, 82 meklerów, 18 sklepów płóciennych, 83 handlarzy produktów, 16 solarzy, 18 sklepów bławatnych, 17 składów węgla kamiennego, 91 tandyciarzy, 23 sklepów z wiktuałami i 11 winiarni. — Z większych zakładów przemysłowych posiada Kraków: fabrykę oleju T. Baranowskiego, młyn parowy (dawny królewski), zakład gazowy i fabrykę machin i narzędzi rolniczych z odlewalnią żelaza L. Zieleniewskiego. — Rzemiosła są tu prawie wszystkie, a niektóre bardzo licznie reprezentowane a to: 67 piekarzy, 12 introligatorów, 61 rzeźników, 11 szklarzy, 31 złotników, 14 blacharzy, 22 kuśnierzy, 12 malarzy, 13 modniarek, 13 ślusarzy, 81 krawców, 91 szewców, 29 stolarzy, 13 zegarmistrzów, 10 waciarzy, i t. p. — Również są tutejsze jarmarki i targi licznie nawet przez cudzych kupców odwiedzane, szczególnie na sukna, włókno, przędzę, płótna i wyroby drelicharskie.

Nowo uchwalony powiat krakowski zawierać będzie 9.23 mil kwadr. przestrzeni, 46.022 dusz ludności i 108 gmin, (1 miasto, 107 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: mogilski, liszki, 11 gmin z krzesowieckiego, oraz wsie Czarnawieś z Kawiorami, Dąbie z Głębinowem i Beszczem i Piaski z Grzegorżkami pod magistratem krakowskim stojące.

29. Krosno, miasto wolne królewskie, w obwodzie sanockim, (niegdyś starostwo niegrodowe w ziemi sanockiej woj. ruskiego); położone przy ujściu Lubatówki do Wisłoki, oraz przy trakcie karpackim i krzyżującym się tu trakcie węgierskim. — Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 1491 morgów przestrzeni, liczy 2364 dusz ludności (2332 rz. kat., 3 gr. kat., 3 ewangelickiego wyznania i 26 żydów), oraz 255 obcych. Majątek miejski wynosi 104.630 złr., dochód roczny 7.600 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat II. klasy) z znacznym archiwem, poczta, parafia łac. z pięknym w gotyckim stylu z ciosu zbudowanym kościołem farnym, którego zewnątrz wysoka wieża, wewnątrz zaś 18 stucznej roboty ołtarzy, wiele grobowców i pięknych obrazów zdobi. Przy tem kościele jest przybudowanych kilka kaplic, szczególnie kaplica św. Piotra wraz z dzwonicą w której znajduje się ogromnej wielkości dzwon „Urbanem“ zwany i którego 24 ludzi poruszać musi. — Klasztor OO. Franciszkanów z wspaniałym starożytnym kościołem i przybudowaną kaplicą Oświęcimów, gdzie pod posadzką marmurową znajduje się grobowiec z trumnami słynnych miłością rodzeństwa Stanisława i Anny Oświęcimów z nagrobkami i portretami tychże, — klasztor OO. Kapucynów zbudowany już nowszemi czasy z gruzów zamku odrzykońskiego, — starożytny kościółek modrzewiowy św. Wojciecha, wystawiony na pamiątkę pobytu tego świętego w tej okolicy. — Oprócz tych kościołów świadczy mnoga ilość innych ważnych zabytków o sławnej i świetnej niegdyś miasta tego przeszłości. Są tu jeszcze szczątki klasztoru i kościoła kolegium niegdyś Jezuickiego, którzy w tym mieście słynne w kraju szkoły łacińskie i konwikt utrzymywali, na podstawie tej stara się dziś miasto zaprowadzić na nowo gimnazjum u siebie. Dziś jest tu tylko szkoła główna normalna i zakład dla ubogich (20 do pracy niezdolnych mieszkańców) z dochodem rocznym 270 złr. — W około rynku znajdują się murowane, sklepione podcienia nadające miastu nader charakterystyczną postać, oraz kilka staroświeckich rzeźbą ozdobionych domów. — Sławna w 17 stuleciu industrja Krosna szczególnie sukien i płóciennictwa, niemniej i handel tutejszy podupadły znacznie; dziś słynie miasto to jarmarkami i targami szczególnie na bydło spaśne i robocze, krowy, konie i nierogaciznę, zakupywane często przez kupców z Morawy i Szlązka; tudzież na przędzę i płótna, sukna i kożuchy, wyrabiane przez mieszczan tutejszych i włościan w okolicy i zakupywane zwykle przez liwerantów dla wojska cesarskiego do magazynów w kraju i na Węgrzech; nakoniec na drób, zboże i inne artykuły pożywne. — Pamiętne jest też to miasto w dziejach narodu odparciem wojska węgierskiego pod wodzą Macieja Korwina w r. 1474 przez Polaków.— W obrębie miasta i w okolicy jego jest kilka dotąd nieużytkowanych źródeł naftowych. Nad miastem zaś wznoszą się wzgórza, których szczyt wieńczą opodal ztąd wspaniałe ruiny zamku Odrzykonia.

Nowo uchwalony powiat krośnieński zajmuje 16.53 mil kwadr. przestrzeni, 63.233 dusz ludności, 87 gmin, (2 miasta, 3 miasteczka, 82 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: krośnieński, dukielski, żmigrodzki, 1 gmina z rymanowskiego, 2 gminy z brzozowskiego, wieś Bonarówka z strzyżowskiego i wieś Wojkówka z frysztackiego powiatu.

30. Kuty, miasto municypalne w obwodzie kołomyjskim, (niegdyś w ziemi halickiej, woj. ruskiego, od którego też przyległa okolica nazwę Pokucia przybrała); położone po lewym brzegu Czeremoszu (z mostem 125 sążni długim) przy trakcie kuckim. — Obszar miasta zajmuje 599 morgów przestrzeni, liczy 876 domów, 1257 familij i 6476 ludności, (1181 obrz. łac., 1424 gr. kat., 1028 orm. kat., 6 gr. n. u., 29 luter. wyznania, 1 unitarskiego obrz. i 2605 żydów), oraz 202 obcych. — Majątek miejski wynosi 23.400 złr., dochód zaś roczny 7049 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, zarząd dóbr skarbowych Kut, Kossowa i Pistyna z nadleśnictwem, poczta, urząd gminny (magistrat III. klasy), parafia łac. z pięknym w gotyckim stylu nowo zbudowanym kościołem parafialnym, parafia orm. kat. z własnym kościołem, cerkiew filialna gr. kat. (parafia w starych Kutach), szkoła trywialna, szkoła panieńska i szpital wojskowy. — Słynie industrja tutejsza w fabrykacji safianu (fabrykują po większej części na biało, czerwono i żółto), którą się niemal wszyscy w tem mieście i w okolicy Ormianie zajmują, przerabiając rocznie 20 do 22.000 skórek owczych i kozich. Są tu także warstaty tkackie (18) wyrabiające tylko płótna średnie i grube, garncarzy (17) wywożące wyroby swoje na targi na Bukowinę, szewcy (27) i wielu innych rzemiosł, gdyż niemal wszyscy mieszkańcy tutejsi z przyczyny skąpych i mało wydatnych gruntów, tylko przemysłem lub rzemiosłem się zatrudniają. Wiele z bogatszych Ormian tutejszych prowadzą znaczny handel wołami i nierogacizną z Multanami, lub safianem z Węgrami i przewożą ten towar konno przez Karpaty na targi węgierskie. Inni zaś z mieszkańców trudnią się domokrążeniem po wsiach górskich, skupując skórki kozie lub owcze, oraz sér i inne wyroby górskie za gotówkę lub w zamian za inne wyroby własne. Licznie też odwiedzane są targi i jarmarki tutejsze.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zajmować będzie 34.59 mil kwadr. przestrzeni, 74.547 dusz ludności i 50 gmin, (1 miasto, 2 miasteczka, 47 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: kutecki, kos-

sowski, 4 gminy z zabłotowskiego i 2 gmin z peczeniżynieckiego powiatu.

31. Limanowa, miasteczko w obwodzie sanockim, (niegdyś w powiecie sandeckim woj. krakowskiego); położone nad małym strumieniem górskim Limanówką przy trakcie karpackim. — Obszar miasteczka zajmuje 500 morgów przestrzeni, liczy 1422 mieszkańców (1092 obrz. łac. i 330 żydów). Majątek miejski i dochody niewiadome. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity) z archiwem miejskim, poczta, parafia łac. z kościołem parafialnym w którym są piękne nagrobki dawnych dziedziców tutejszych (Jordanów) i archiwum kościelne, dawna kaplica św. Krzyża na smętarzu i szkoła trywialna. — Industrja miejscowa znana jest w okolicy wyrobami kapeluszów dla górali oraz butów przez szewców tutejszych. — Handel miejski nieznaczny, tem więcej odwiedzane bywają tutejsze jarmarki i targi, gdzie bydło, nierogacizna, zboże, płótno, przędziwo i wielorakie inne wyroby domowe góralskie z okolicy dowożone, wzajemnie nabywane lub sprzedawane bywają. — W okolicy ztąd aż do Librantowy sycza nieużytkowane dotąd źródła naftowe.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 16.46 mil. kwadr. przestrzeni, 54.407 dusz ludności i 92 gmin (2 miasteczka i 90 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: limanowski, skrzydlniański, 4 gmin z powiatu krościeńskiego, wieś Stare Rybie z powiatu dobczyckiego i wieś Laskowa i Makowica z powiatu wiśnickiego.

32. Lisko, miasto szlacheckie w obwodzie sanockim (niegdyś Kmitów i Stadnickich w ziemi sanockiej, woj. ruskiego): położone nad Sanem ze znacznym mostem, przy trakcie karpackim i łączącym się tu z niem gościńcem baligrodzkim. — Obszar miasta z przysiołkiem Posadą Liską, zajmuje 1307 morgów przestrzeni, liczy 323 domów, 775 familij i 3011 mieszkańców (850 obrz. łac., 478 gr. kat., 1 kalwińskiego wyznania i 1682 żydów), oraz 114 obcych. — Majątek oraz dochody miasta niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z kościołem w nader pięknym majestatycznym położeniu na wzgórzu, parafia gr. kat. z cerkwią parafialną i filialną w Posadzie i szkoła trywialna. — Słynie to miasto jarmarkami swemi oraz targami na woły spaśne i inne bydło, nierogaciznę, zboże i wszelkie wiktuały. Industrja miejscowa ogranicza się na wyrobach sukna grubego (haliny) i prostego gatunku baji, do czego też istnieją tu dwa folusze. Oprócz tego jest tu kilka młynów zbożowych i 8 kuźni kowalskich. — Niegdyś były tu sławne składy wina po których dziś tylko kilka szynków winnych pozostało. Zrestaurowany przez hr. Ksawerego Krasickiego tutejszy starożytny zamek, wraz z ogrodem i pięknemi widokami, uprzyjemnia nieco tę zresztą nieokazałą mieścinę. — Po nad miastem wznosi się olbrzymi kamień zwany K o s t r z y n i e m a nieco w oddaleniu od miasta sterczą na wzgórze rozwaliny zamku S o b i e n i a (Kmitów).

Nowo uchwalony powiat liski zajmować będzie 24 mil kwadr. przestrzeni, 45.673 dusz ludności i 126 gmin (1 miasto, 2 miasteczka i 123 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: liski, baligrodzki, 13 gmin z powiatu birczyckiego, 4 gmin z powiatu ustrzyckiego, i wieś Rakowa z powiatu sanockiego.

33. Lwów, wolne miasto królewskie, stolica Galicji wschodniej i rządów krajowych, (niegdyś stolica Rusi czerwonej, województwa, kasztelanii i starostwa grodowego); położone w kotlinie nad Pełtwią przy wejściu ztąd dwóch kolei żelaznych (krakowskiej i czerniowieckiej) i projektowanej trzeciej (brodzkiej) z osobnemi dworcami, oraz sześciu innych traktów bitych w różne strony. — Obszar miasta wraz z 4 częściami czyli przedmieściami zajmuje $^{5}/_{10}$ mili kwadr. przestrzeni. Część miejska (czyli piąta) zawiera prócz pięknie zbudowanego czworoboku rynkowego, w pośród którego stoi wspaniały ratusz z wieżą, 8 innych pomniejszych placów, 31 ulic, 6 kościołów, 1 cerkiew, 1 kaplicę, 1 synagogę i 378 domów. — Część I. (przedmieście halickie) zawiera w sobie 7 placów, cytadelę, smętarz pogrzebowy (stryjski), 49 ulic, 4 przysiołki, 4 kościoły, 1 kaplicę, 1 oratorjum ewangelickie i 905 domów, — Część II. (przedmieście grodecko-krakowskie) zawiera 7 placów, 1 smętarz (gródecki), 2 smętarze żydowskie (okopisko stare i nowe), 29 ulic, 5 kościołów, 2 cerkwie, 2 kaplice, 1 synagogę i 827 domów. — Część III. (przedmieście żółkiewsko-krakowskie) zawiera 11 placów, 1 smętarz (Paparówkę), 5 przysiołków, 19 ulic, 4 kościoły, 3 cerkwie, 3 synagogi i 637 domów. — Część IV. (brodzkie czyli łyczakowskie przedmieście) zawiera w sobie 7 placów, 5 przysiołków, 1 smętarz (łyczakowski), 24 ulic, 7 kościołów, 2 kaplice, 1 cerkiew gr. kat., 1 kaplicę gr. n. u. i 6 8 domów. — Całe miasto liczy ogółem 3254 domów mieszkalnych, 24 kościoły, 4 kaplic, 5 klasztorów mezkich i 5 żeńskich obrz. łac.; 7 cerkwi i 1 klasztor bazyliański obrz. gr. kat. i 1 kościół z klasztorem żeńskim obrz. orm. kat., 1 kaplicę gr. n. u., 1 oratorjum ewangelickie i 5 bożnic z kilkunastu mniejszemi żydowskie.

Liczba mieszkańców wynosi 55.662 dusz (28.026 obrz. łac., 4.160 gr. kat., 49 orm. kat., 24 gr. n. u., 7 orm. n. u., 785 protestantów, 22 kalwinów, 3 innego wyznania i 22.586 żydów), oprócz tych jeszcze 18.105 obcych. — Co do zarobkowości dzieli się ludność Lwowa na 373 duchownych (z tych 128 mnichów i 140 zakonnic), 354 literatów i artystów, 101 prawników i notarjuszów, 227 lekarzy i chirurgów, 49 posiadaczy gruntów, 1.222 posiadaczy domów i rent, 2.282 fabrykantów i rzemieślników z 3.036 pomocnikami, 1.312 kupców i handlarzy z 1.023 pomocnikami, 3364 sług i wojskowych, 2.445 najemników i 37.991 płci żeńskiej i dzieci.

Majątek miasta wynosi 6,148.339 złr., dochód według budżetu na rok 1866: 586.859 złr.

Są tu dalej:

a) *Co do urzędów:* Namiestnictwo krajowe Galicji, wydział krajowy z archiwem, urząd obwodowy z powiatowym, magistrat z Radą miejską (100 radnych między temi 20 żydów) z 5 landwójtowstwami, dyrekcja policji i komisja do rewizji książek, generalna komenda wojskowa, sąd główny krajowy (apelacyjny), sąd krajowy cywilny z tabulą i archiwem krajowym, sąd krajowy karny i więzienia krajowe mezkie (u Brygidek) i żeńskie (u Marji Magdaleny), nadprokuratorja sądowa, delegowany sąd miejski z powiatowym. Prokuratorja finansów krajowych, dyrekcja finansów krajowa z główną kasą krajową i ekonomatem, dyrekcja finansów obwodowa z urzędem cłowym i składem tytoniu, urząd szacunkowy katastralny z archiwum map katastralnych dla wschodniej Galicji, wyższy urząd górniczy z starostwem górniczem i urząd cymenterunkowy i szacunkowy złota i srebra, urząd loteryjny, izba obrachunkowa, dyrekcja poczt krajowa z pocztą miejscową, inspektorat telegrafów z urzędem miejscowym (z 18 drutami).

b) *Co do władzy kościelnej:* Arcybiskupstwo obrz. łac. z konsystorzem, kapitułą i 2 archiwami, 9 parafii obrz. łac., katedralna, Bożego Ciała (Dominikanów), św. Jędrzeja (Bernardynów), P. Marji Śnieżnej, św. Mikołaja, św. Marji Magdaleny, św. Antoniego, św. Anny i św. Marcina. — Arcybiskupstwo (metropolia) obrz. g. kat. z konsystorzem, kapitułą i archiwem, oraz 4 pa-

rafie. katedralna św. Jura, miejska Uspienia Bogarodzicy, św. Paraskiewy i śś. Piotra i Pawła. — Arcybiskupstwo ormieńskie z konsystorzem, kapitułą, archiwem i parafią w mieście. — Parafia gr. n. u., i superindentura z pastoratem ewangelickie. — Prowincjalaty zakonne: OO. Jezuitów, Dominikanów, Karmelitów, Franciszkanów i Bernardynów z archiwami zakonnemi.

c) *Zakłady i zbiory naukowe, towarzystwa uczone itp.* Uniwersytet z senatem akademicznym i trzema oddziałami (teologiczny, prawniczy i filozoficzny) z kliniką medyczno-chirurgiczną, tudzież biblioteką akademiczną (40.324 tomów, 454 rękopismów i 10.700 sztuk monet), zbiorem artystycznym i mineralogicznym, laboratorjum pathologiczno-chemiczne (778 preparatów), muzea fizykalne i zoologiczne, labaratorjum chemiczne i ogród botaniczny. — Seminarjum łac., szkoła dla zakonników, seminarjum mniejsze arcybiskupie, seminarjum generalne obrz. gr. kat., dóm wykształcenia księży gr kat., dóm rekolekcyjny gr. kat. — Akademia techniczna z dwoma oddziałami (technicznym i handlowym) z znakomitemi zbiorami. Wyższe gimnazjum akademiczne (ruskie), wyższe gimnazjum Dominikanów (niemieckie) i trzecie gimnazjum wyższe Franciszka Józefa (polskie) utrzymywane kosztem miasta. Wyższa i niższa szkoła realna, szkoła przemysłowa miejska, szkoła organistów, szkoła główna wzorowa z kursem preparandów polskich, szkoła główna wzorowa z kursem preparandów ruskich, szkoła główna panieńska u Ormianek, szkoła główna u Dominikanów, szkoła główna Elżbiety (miejska) i 5 szkół trywialnych po przedmieściach, szkoła główna panieńska u Benedyktynek i 5 szkół po przedmieściach, konwikt szlachecki panieński u PP. Sakramentek i drugi zakład u PP. Sacre-Coeur, szkoła dla dziewcząt sierót z zakładem wychowawczym Siostr Miłosierdzia u ś. Kazimierza i 12 prywatnych konwiktów i szkół panieńskich. — Trzy prywatne zakłady gimnastyczne i szkoła tańców (Schöna). — Miejski zakład wychowawczy dzieci ubogich mieszczan (chłopców i dziewcząt) na Zielonem i 2 prywatne zakłady wychowawcze dla chłopców (św. Antoniego i ormieński). — Zakład wychowawczy i dobroczynny dla sierót księżnej Ponińskiej. Dwie ochrony dla małych dzieci z domem podrzutków (krajowe). — Dóm podrzutków i wychowawczy żydowski. — Dóm ochrony i wychowawczy dla sierót żeńskich pani Głogowskiej. — Stanowy zakład wspomożenia i wychowania sierót w mieście i w kraju (z kapitałem 26.500 złr.). — Towarzystwo stauropigialne (ruskie) z archiwem, zbiorami i zakładem wychowawczym młodzieży ruskiej. Zakład narodowy Ossolińskich z biblioteką która zawiera: 54.913 dzieł, 4.176 prób druku, 1.655 rękopismów, 6.231 rycin, 2.420 autografów, 363 dyplomów, 1.022 rzeczy muzealnych, 446 obrazów, 484 map i planów, 10.213 monet i medalów. — Towarzystwo agronomiczne ze zbiorami ksiąg (około 6.000 tomów) i innemi, oraz szkoła agronomiczna w Dublanach. Towarzystwo muzyczne ze szkołą muzyki; — i kilka prywatnych szkół fortepianu. — Hałycko-ruska matyca z biblioteką i zbiorami archiwalnemi. — Archiwum rządowe dawnych aktów grodzkich u Bernardynów. — Archiwum miejskie. — Zbiory prywatne: hr. Włodzimierza Dzieduszyckiego z biblioteką i gabinetami fizykalnemi; p. Darowskiego, ś. p. Gwalberta Pawlikowskiego i hr. Wiktora Baworowskiego (nieotworzony). — Stowarzyszenie czeladników z biblioteką i szkołą niedzielną. — Stowarzyszenie wzajemne młodzieży uniwersyteckiej i drugie młodzieży akademii technicznej.

Są tu także 8 redakcyj czyli wydawnictw czasopismów — z tych 4 polityczne: Gazeta Narodowa, Gazeta Lwowska po polsku i po niemiecku, i Przegląd;— 20 drukarń (między temi 1 Pillera, 1 rządowa, 1 Winiarza, 1 Poremby, 1 Stauropigiańska, 1 Ossolińskich i 14 żydowskich); 4 litografie (Pillera, rządowa, Kostkiewicza i stauropigiańska); 18 zakładów fotograficznych; 4 handle księgarskie (szczególnie Wilda i Milikowskiego); 13 antykwarzy (11 żydowskie); 3 wypożyczalnie książek; 4 handle rycin i 7 innych mniejszych podobnych handlów żydowskich czyli papierowych.

d) *Zakłady zdrowia i dobroczynności:* Szpital główny czyli powszechny z pięcioma oddziałami i dochodem rocznym 100.000 złr. i zakład położniczy z rocznym dochodem 33 714 złr. — Szpital dla ubogich u PP. Miłosiernych z 100 łóżkami i 10.250 złr. rocznego dochodu. — Szpital żydowski. — Szpital dla inkryminowanych (u Brygitek). — Szpiltal wojskowy. — Dóm inwalidów (wojskowy). — Dóm ubogich i dóm kalek u św. Łazarza. — Towarzystwo dobroczynności. — Miejski fundusz dla sierót chłopców z dotacją 33.800 złr.; drugi dla dziewcząt z dotacją 10.000 złr. — Stowarzyszenie subjektów handlowych. — Stowarzyszenie członków sztuki drukarskiej i litografów. — Dóm rekonwalescentów stowarzyszenia czeladników. — Towarzystwo czynnej miłości bliźniego. — Towarzystwo św. Wicentego a Paulo. — Dóm pracy i przytułku dla biednych (na Janowskem) i Towarzystwo konsumcyjne. — Oprócz tych jest wiele innych funduszów miejskich i prywatnych dla wsparcia ubogich i podniesienia ducha do pracy. — Jest tu także 56 doktorów medycyny, 32 chirurgów, 118 akuszerek, 10 aptek, 38 golarni i oficyn chirurgicznych i 9 karawaniarzy. — Pływalnia wojskowa, 13 łaźni parowych i 4 inne łazienki czyli kąpiele stawowe (letnie).

e) *Zakłady dla zabawy i wygody.* Do tych się liczą: Teatr hr. Skarbka z salą redutową i przedstawieniami w polskim i niemieckim języku odmiennie. — Teatr ruski w sali domu narodnego. — Kasyno szlacheckie (polskie) — Kasyno niemieckie przy kawiarni wiedeńskiej. — Kasyno miejskie. — Towarzystwo strzeleckie ze Strzelnicą. — Plantacje i szkarpy wałowe. — Plantacje na górze zamkowej, gdzie się znajdują dotąd szczątki Wysokiego zamku i restauracja miejska. — Inne w lecie licznie odwiedzane ogrody i spacery są: Ogród Jezuicki, Pohulanka, Zofiówka, ogród Kopeckiego i kilkanaście innych. — Miasto oświetlone jest 606 lampami gazowemi i 850 lampami naftowemi. — Chodniki zaś w mieście i w większej części po przedmieściach wyłożone są kamieniem trembowelskim, lub innym ciosowym. — Dla dostarczenia wody istnieją 43 studni wodociągowych, 21 rezerwoarów i do 916 studni pompowych. — Dla ratunku w czasie pożaru istnieje tu korpus pompierów (1 inspektor, 1 dyrygent i 66 ludzi), 60 kominiarzy i 830 zapisanych do pomocy.

Domów zajezdnych liczy miasto 38 a to hotelów: Żorsza (dawniej ruski), Langa, Angielski, Europejski i 34 innych mniejszych. — Kawiarni: teatralna (Lewakowskiego), Müllera i 17 innych. — 38 traktyjerni i 53 innych garkuchni, 19 cukierni, 155 piwiarni i 303 innych szynków rozmaitych, 18 miodowarni, 12 browarów, 42 dystylatorni i handlów spirytusami, 2 dystylatorni wody sodowej (Berlinera i Mikolasza); 9 piernikarzy, 88 piekarzy, 158 kiełbaśników, 7 handlujących jajami, 36 handlujących masłem i serem, 26 sklepów naftowych, 2 kurników, 10 ogrodników i 45 innych owocem handlujących, 82 rzeźników, 111 krupiarzy, 11 rybiarzy, 6 młynów, 28 sklepów mąki parowej, 218 mniejszych kramów mieszanych (tak zwane greislernie), 48 muzykantów, 224 przekupek chrześciańskich a 418 żydowskich. — Zakład posługaczy (Express) i 175 fiakrów.

Ciekawa jest też roczna konsumacja miejska, wyrachowana w przecięciu według ostatnich 5 lat od 1860 r. poczęwszy a to: 20.479 sztuk bydła spaśnego, 18.437 cieląt, 8.772 owiec, 18.668 nierogacizny, 4.956 dziczyzny, 285.633 sztuk ptactwa swojskiego, 6.896 ptactwa dzikiego, 4.257 cetnarów ryb, 27.450 cetnarów rozmaite-

omasty, 103.805 cetnarów pieczywa białego i przedniego (żytniego), 82.070 pieczywa pośledniego i grubego, 116.368 cetnarów mąki rozmaitej, 72.114 cetnarów krup, 13.881 cetnarów rozmaitych towarów korzennych, 127.427 wiader piwa, 27.561 wiader rozmaitych wódek i spirytusów, 24.099 sążni drzewa opałowego i 52.992 cetnarów węgli kamiennych i torfu.

f) *Przedmioty godniejsze widzenia.* Miasto nasze posiada mało co z zabytków i sztuki, gdyż stojąc przez kilka wieków, na straży Monarchii i Rzeczypospolitej polskiej, wytrzymało kilkakrotne oblężenia i niektóre srogie spustoszenia, — okupując się oraz czternaście razy nieprzyjaciołom (z tych tylko pięć razy cudzym). Podczas tych oblężeń niszczono wszystko, cokolwiek tylko religijność, działanie sztuki lub inna dobra chęć potomności w upominku pozostawić chciała. — Z tutejszych kościołów celują budową lub wewnętrznem ustrojeniem: archikatedra łacińska z pięknemi malowidłami al fresco i osobną kaplicą Boimów, ustrojoną rzeźbami kamiennemi. — Kościół Dominikanów z pomnikiem dłuta Torwaldsena i katakombami w których kilka pomników alabastrowych, fundatorów kościoła się znajdują; kościół Bernardyński; cerkiew wołoska z wieżą 41 sążni wysoką i przybudowaną stucznej budowy kaplicą w stylu bizantyńskim; — cerkiew św. Jura impunująca nad miastem, i starożytnej budowy (z r. 1390) kościół ormiański. — Inne odznaczające się ogromem lub sztuką zabudowania tutejsze są: Ratusz miejski z 42 sążni wysoką wieżą i z sztyberem 6 sążni wysokim, którego szczyt zdobi orzeł dwógłowy austrjacki, a pod niem powiewalny lewek pozłacany; — olbrzymi gmach teatru hr. Skarbka, dóm inwalidów nowo zbudowany z piękną kapliczką, pałac arcybiskupi, dóm Hausnera (własność Tow. kredytowego), koszary cesarza Ferdynanda (artylerji) z ujeżdżalnią, dworzec kolei krakowskiej z fabrykami i dworzec kolei czerniowieckiej, koszary na placu franciszkańskim, koszary na cytadeli, zabudowania dykasterjalne (niegdyś klasztor i szkoły Jezuitów), starożytne zabudowanie księcia Ponińskiego (niegdyś Korniaktów i króla Jana III. własność), pamiętny w dziejach narodu starodawny pałac w rynku, w którym zmarł król Michał (Wiśniowiecki) i niektóre mniejsze zabudowania prywatne: hr. Karnickiego, Romaszkana, Penthera, księcia Lichtensteina, zakład imienia Ossolińskich, dóm narodny ruski. Horowica i wiele innych nowych zabudowań. — Z wielu miejsc a szczególnie w wysokiego zamku, z cytadeli, od kościoła św. Jura, i innych przedstawiają się śliczne widoki na miasto i jego okolicę.

g) *Handel i przemysł miasta Lwowa.* Przemysł miasta Lwowa z przyczyny pomnożenia się ludności i wolnozarobkowości, wykazuje co roku prawie znaczne postępy czyli raczej powiększającą się ilość rzemieślników i innych przemysłowców, pomimo tego że konkurencja zagraniczna rozszerzeniu się przemysłu miejscowego nie małe czyni zapory. — Handel zaś tutejszy chwieje się rok rocznie między podnoszeniem się lub upadkiem. — Dla doglądania i reprezentowania handlu i przemysłu istnieje tu Izba handlowo-przemysłowa, mało co swego życia objawiająca. — Z instytutów kredytowych są tu: Towarzystwo kredytowe galicyjskie; filia banku przemysłowego w Wiedniu, filia banku anglo-amerykańskiego, filia banku zastawniczego we Wiedniu, kasa oszczędności, bank zastawniczy Piis montis (ormieński), miejski fundusz pożyczkowy dla mieszczan przemysłowców, filia Towarzystwa assekuracyjnego w Krakowie i 13 innych podobnych ajencji Towarzystw zagranicznych. — Interesami handlowemi zatrudniają się a to: dwóch hurtowników, 96 biór komisowych i wywiadowczych (z tych 92 żydowskie), 35 spedyterów (33 żydów), 11 senzalów handlowych (7 żydów). — Handlów wystawniejszych czyli kupieckich mamy we Lwowie 187 a to: 6 handle komisowe, 7 spedycyjne, 57 mieszane, 28 korzenne (Jana Kleina, Mańkowskiego i innych), 13 sukienne, 40 bławatne, 2 handle wełny, 13 galanteryjne, 3 mód, 1 produkcyjny, 1 nasienia rozmaitego i kwiatów, 3 papierowe, 1 szklanny i 12 żelazne. Oprócz tych są tu jeszcze składy rozmaitych fabryk krajowych i zagranicznych szczególnie: skład produktów fabrycznych hr. A. Potockiego, 16 składów fortepianów, 2 składy lamp naftowych (Ditmara i Stobwassera), skład fabryki papieru w Czerlanach i 3 innych papierni, skład fabryki szklannej w Mikuliczynie, skład fabryki tłumackiej i składy mąki kilku młynów parowych w kraju. — Do handlarzy mniejszych wchodzą po największej części żydzi tutejsi, a to: 37 handlarzów drzewem, 10 końmi, 4 wapnem i gipsem, 10 solą, 37 meblami, 35 zbożem, 31 skórami, 39 płótnem, przędziwem i t. p. artykułami, 22 naczyniem, 14 wozami i pociągami, 53 sukniami staremi i innemi rzeczami. 20 kramarzy obrazów (chrześcian), 6 koralników i 660 handełesów żydów skupujących rzeczy stare po domach i wekslarzy.

Z wiekszych zakładów przemysłowych mamy we Lwowie: Zakład oświetlenia gazem, 2 młyny parowe (Domsa i Thoma), 2 piekarnie parowe, fabryka czekolady i kawy żołędziowej (Domsa), fabryka oleju J. Kleina, 2 fabryki naftowe, 2 fabryki świec parafinowych, fabryka świec stearynowych i mydła, 2 fabryki mąki z kości, fabryka gipsu nawozowego i cementowego Józefa Franca, 1 fabryka spodyum, 3 fabryki zapałek, 1 fabryka balsamu Vetoryniego, 5 fabryk spirytusu, araku, likierów i octu, 6 woskobojni, 2 fabryki kapeluszy, 4 fabryki maszyn, 1 fabryka ołtarzy (ikonostasów) T. Uziębły, fabryka papieru Winiarza i spółki i 26 cegielni. — Inne rzemiosła wszystkie prawie są tu licznie zastąpione, do tych się liczą z wyjątkiem już w powyższych kategorjach wymienionych rękodzieł następujące jeszcze, a to: bednarzów 30, blacharzy 39, budowniczych (majstrów) cieśli i mularzy 22, budowniczych (przedsiębiorców budowli) 52, czapników 44, druciarzy 3, fryzierów i perukarzy 12, fabrykantów krochmalu 13, farbiarzy 12, gweździarzy 3, grzebieniarzy 9, garncarzy 20, instrumenciarzy (muzyczne) 3, iglarzy 3, introligatorów 35, jubilerów 47, kopaczy studni 1, konowałów 2, kominiarzy 10, krawców 187, kotlarzy 8 konwisarzy 12, kowalów 24, kołdrarzy 7, kapeluszników 15 (z tych 3 słomiannych), kuśnierzy 49, koszykarzy 6, kołodziei 10, lakierników 14, ludwisarzy i guzikarzy 5, malarzy artystów 6, malarzy pokojowych 22, malarzy szyldów 9, mechaników 6, mydlarzy 16, modniarek 36, optyków 4, organmistrzów 2, pozłotników 7, parasolników 18 (żydów), praczkarzy 26, pilnikarzy 1, pasamoników 22, powroźników 10, rzeźbiarzy i kamieniarzy 7, rytowników 6 (żydów), rymarzów 7, rękawiczników 21, rusznikarzy 5, snycerzy 7, szklarzy 24, szlufirzy 6, szewców 239, ślusarzy 32, stolarzy 85, szmuklerzy 19 (żydów), sukienników i postrzygaczy 6, siodlarzy 11, sitarzy 3, szczotkarzy 8, tkaczów 7, tapicerów 27: tokarzy 32, waciarzy 8 i zegarmistrzów 26. — Stowarzyszenia przemysłowe istnieją we Lwowie: stolarzy, krawców i szewców.

Jarmarki i targi tutejsze niemniej ranne targi codzienne (na wiktuały), są zawsze licznie odwiedzane. Słyną także tutejsze jarmarki czterotygodniowe na św. Jura (wiosenny) i św. Pokrowy (jesienny). — Dawne kontrakty szlacheckie dziś całkiem ustały; niemniej jarmarki na św. Agnieszki w czerwcu i wełniane w lipcu są dziś niemal całkiem zaniedbane.

Nowo uchwalony powiat lwowski zawierać będzie z wyjątkiem miasta Lwowa, 21.10 mil kwadr. przestrzeni, 75.408 dusz ludności i 125 gmin (1 miasto, 3 miasteczka i 121 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: lwowski, winnicki, szczerzecki i 6 gmin z powiatu kulikowskiego.

34. Łańcut, miasto municyp. w obw. rzeszowskim (niegdyś Pileckich, Stadnickich i Lubomirskich w ziemi przemyskiej (części zasańskiej) wojew. ruskiego); położone opodal koryta Wisłoki, przy trakcie wiedeńskim oraz kolei krakowskiej z stacją kolejną. Obszar miasta z przys. Kąty zajmuje 1471 morgów, 192 sążni kwadr. przestrzeni, liczy 2690 mieszkańców (1573 obrz. łacińskiego, 4 gr. kat., 1 gr. n. u. i 1112 żydów), oraz 1 9 obcych. — Majątek miasta wynosi 40.250 z r., dochód roczny 3920 złr. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy) z archiwem miejskim; poczta, parafia łac. pod zarządem XX. Jezuitów z pięknym kościołem w którym są grobowce ks. Lubomirskich i hr. Potockich, i klasztorem Jezuitów, szkoła trywialna, dom przytułku dla ubogich, kasyno miejskie, apteka i starożytny dosyć pięknie utrzymywany zamek (niegdyś Lubomirskich dzieło) dziś hr. Potockich, z piękną galerją obrazów i rzeźb, archiwem familijnym, biblioteką, teatrem na kilkaset osób, zbiorami muzealnemi i kaplicą zamkową. Szpital wojskowy istnieje tu w dawnym zabudowaniu klasztornem OO. Dominikanów. Industrja miejscowa szczególnie tkactwo i bielenie płócien, jest słynną i za granicą. Nie mniej chwalone bywają rozwinięte na znaczną stopę postępu tutejsze zakłady gospodarcze i fabryczne właścicieli dóbr Łańcuta i innych w okolicy. Oprócz fabryki cukru, która dziś bezczynną stoi, jest tu słynna fabryka likierów i rozolisów, wody kolońskiej, octu, drożdży prasowanych, koperwasu i innych wyrobów chemicznych, niemniej browar do 20.000 wiader piwa rocznie produkujący i fabryka sukna i kołder sukiennych (koców). — Hodowla bydła i nierogacizny dostarcza znaczne zapasy wybornego towaru (angielskiego i krzyżowanego) tu hodowanego do wywozu koleją za granicę. Oprócz tego słyną jarmarki i targi tutejsze na zboże, smalec, szczecinę, przędziwo, przędzę lnianą i konopną, sprzęty gospodarskie i wszelkie artykuły do pożywienia, które również koleją i dalej wywożone bywają. Miasto oświetlone lampami naftowemi, brak jednak wody do picia znacznie czuć się daje.

Nowo uchwalony powiat łańcucki zawierać będzie 20.13 mil kwadratowych przestrzeni, 88.028 dusz ludności i 96 gmin (3 miasta, 3 miasteczka i 90 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: łańcucki, leżajski, przeworski, 3 gminy z tyczyńskiego, wieś Pogwizdów z rzeszowskiego i wieś Wulka pod lasem z głogowskiego powiatu.

35. Mielec, miasteczko w obwodzie tarnowskim (niegdyś w powiecie pilzneńskim, wojew. sandomirskiego); położone nad Wisłoką przy gościńcu prywatnym mieleckim. Obszar miasteczka zajmuje 1200 morgów przestrzeni, liczy 3691 mieszkańców (1158 obrz. łac., 3 ewangel. i 2530 żydów). Majątek i dochody miasteczka niewiadome. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity); poczta, parafia łac. z kościołem parafialnym i biblioteką, szkoła trywialna i apteka. Industrja miejscowa ogranicza się na tkactwie, którem się tu mieszkańcy tutejsi szczególniej w zimie zatrudniają, produkując rocznie 800 do 1000 sztuk płócien rozmaitego gatunku. Zresztą dosyć żyzna ziemia tutejsza podaje wiele powabu właścicielom do jej uprawy przeto o inny zarobek mało się troszczą. Kilkanaście gorzelni w okolicy dostarcza znaczne zapasy okowity, której sprzedażą kilku żydów tutejszych zatrudnia się. Jarmarki i targi tutejsze co czwartku są dosyć licznie odwidzane, na których zwykłe produkta: zboże, bydło, narzędzia gospodarcze, przędziwo, płótna i inne dostawiane bywają. Przewóz na Wisłoce (dworski), ułatwia komunikację z drugim brzegiem rzeki.

Nowo uchwalony powiat mielecki, zajmować będzie 15.29 mil kwadratowych przestrzeni, 46.719 dusz ludności i 94 gmin (2 miasteczka, i 92 wsie). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: mielecki, zassowski, 11 gmin z powiatu kolbuszowskiego i wieś Malec z powiat. dąbrowskiego.

36. Mościska, miasto municyp. w obw. przemyskim (niegdyś starostwo niegrodowe w ziemi przemyskiej, województ. ruskiego); położone nad potokiem Szczęsną, przy trakcie wiedeńskim, oraz kolei żelaznej krakowskiej ze stacją. Obszar miasteczka z kilkoma przysiołkami i częścią zamkową zajmuje 2188 morgów i 1292 sążni kwadratowych przestrzeni, liczy 3271 mieszkańców (1191 obrz. łac, 186 gr. kat., 13 ewangel. i i 1782 żydów), oraz 84 obcych. Majątek miasta wynosi 104.300 złr., dochód roczny 890) złr. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy), poczta, parafia łac. z starodawnem kościołem parafi., ruiny kościoła po-dominikańskiego z klasztorem zniesionym, w którym dziś szkoła trywialna się mieści; parafia gr. kat. z małą cerkwią murowaną (niegdyś kościół łac. P. Marji), kamienica żydowska gdzie dawniej stał kościółek św. Ducha ze szpitalem dla ubogich; apteka, zamek starościański (dziś hr. Cetnerów) z pięknym ogrodem i szczątki dawnych wałów miejskich. Miasto oświecone kilkunastu lampami kamfinowemi. Jest tu też wiele sadów owocowych zkąd frukta do Lwowa nawet wywożą. Industrja miejscowa nie jest nader okazałą; oprócz kilkunastu tkaczów, którzy po większej części tylko grube płótna wyrabiają — są tu też powroźnicy 11, kuśnierzy 8, 25 krawców (14 żydów), 16 kowali, 30 szewców, 1 garbarz, 3 olejarzy, 4 cieśli, 6 stolarzy, 4 siodlarzy, 4 ślusarzy, 1 kołodziej, 1 garncarz, 2 bednarzy, 2 szklarzy, 16 kiełbaśników i 15 rzeźników. Handel miejscowy ogranicza się na tutejszych targach i jarmarkach, na które zwykle bydło, nierogacizna, płótna, kożuchy, przędza, przędziwo lniane i konopne, powrozy, miód, wosk i dowożona z żup samborskich sól dostawiane bywają. Podniosły się jednak znacznie te targi od czasu otwarcia kolei; szczególnie słyną jarmarki tutejsze na konie szlachetniejszej rasy, gdzie temi czasy tak wielki odbyt prowadzony bywa, że nieraz 2 do 3000 sztuk przypędzonych tu na targ koni, wszystkie zakupywane bywają.

Nowo uchwalony powiat mościski zawierać będzie 12.31 mil kwadr. przestrzeni, 47.900 dusz ludności i 76 gmin (2 miasta, 1 miasteczko i 73 wsie). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: Mościska, Sądowa Wisznia, 11 gmin z niżankowieckiego i 5 gmin z krakowieckiego powiatu.

37. Myślenice, miasto wolne królewskie w obw. wadowickim, (niegdyś miasto kasztelańskie w powiecie szczyrzyckim wojew. krakowskiego); położone nad Rabą przy trakcie wiedeńskim i krzyżującym się tu trakcie spytkowiecko-krakowskim. Obszar miasta zajmuje 786 morg. przestrzeni i 1966 mieszkańców (1950 obrz. łac., 3 gr. kat., 3 ewangel. i 11 żydów) i 130 obcych. Majątek miejski wynosi 43.000 złr. dochód roczny 11.000 złr. Jest tu dotychczasowy urząd gminny (magistrat III. klasy), poczta, parafia łac. z starodawnym kościołem parafialnym, w którym słynie cudowny obraz Bogarodzicy (podany przez niektórych za dzieło Rafaela), drugi starodawny kościółek niegdyś parafialny dziś opuszczony, kaplica N. P. Marji na przedm. Stradomiu, szkoła główna normalna, czytelnia niedzielna p. Leśniewskiej, szpital miejski z domem ubogich i rocznem dochodem 680 złr. i apteka. Mieszkańcy tutejsi zajmują się po większej części rolnictwem i tkactwem (do 40 warsztatów), innych zarobkowości bardzo mało. Handel miejscowy ogranicza się na zboże, bydło i płótno, którego też nieco i dalej ztąd wywożą, oraz na towary łokciowe nabywane przez mieszkańców z okolicy. Na odbywające się tu targi i jarmarki dowożone bywają szczególnie sukna, przędziwo, płótna, bielizna stołowa, naczynia garncarskie i rozmaite inne sprzęty gospo-

darskie. Odwidzane bywa też to miasto dwa razy tygodniowo przez Górali karpackich, którzy jadąc z deskami, gątami i innemi wyrobami swemi jednokonno do Krakowa lub powracając do domu, tu zwykle na popas stawają. Jest tu także zarząd dóbr ks. Montleart, do którego państwo myślenickie (niegdyś kasztelana krakowska) z 32 wsiami i 6 wzorowo zagospodarowanem folwarkami należą.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 19.16 mil kwadr. przestrzeni, 68.337 dusz ludności i 72 gmin (2 miasta, 2 miasteczka i 68 wsie). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: myślenicki, jordanowski, 5 gmin z dobczyckiego, 12 gmin z makowskiego, 3 gminy z skawińskiego i 2 gminy z kalwaryjskie go powiatu.

38. Nadworna, miasteczko w obwodzie stanisławowskim (niegdyś fam. Kuropatwów i Cetnerów w ziemi halickiej, wojew. ruskiego); położone nad Bystrzycą nadworniańską przy trakcie karpackim. Obszar miasteczka zajmuje 4440 morgów przestrzeni, liczy 887 domów, 1230 rodzin i 5806 mieszkań. (977 obrz. łac., 2021 gr. kat., 4 orm. kat., 25 lut., 2 kalw. i 2777 żydów). Majątek i dochody miasteczka niewiadome. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z kościołem nowo zbudowanym parafia gr. kat. z dwoma cerkwiami, szkoła trywialna, apteka i zakład dla ubogich z 19 złr. rocznego dochodu. Na wzgórzach okrążających miasteczko z dwóch przeciwnych stron, sterczą ruiny starożytnych zamków obronnych. Do przemysłowości miejscowej należy: tkactwo (36 warsztatów) wyrabiające grube płótna konopne i nieco cienkich, szewcy którzy sobie sami skóry garbują, oraz kuśnierzy zbywające produkta swoje na jarmarkach w miejscu i w okolicy. Na odbywające się tu targi i jarmarki dowożą szczególnie górale z okolicy wyroby swoje z drzewa, tudzież owce i skóry owcze i kozie (surowe), wełnę i bryndzę, nabywając tu towary sklepowe i zboże. Żydzi tutejsi handlują po większej części temi artykułami w większej ilości, oraz winem węgierskim, zbożem, gorzałką, płótnami, woskiem, żelazem i suknami grubemi, które po części do Węgier po części zaś dalej w głąb kraju wywożone bywają. Zarząd dóbr Nadworny br. Renarda (Prusaka) rozwinął też znaczną przemysłowość w okolicy miasteczka, szczególnie wydobywanie i przetapianie rudy żelaznej, wyrabianie sukien grubych (haliny) z kilkoma foluszami fabrykację szkła (która dostarcza rozmaitego szkła w taflach i naczyń szklannych) oraz sprzętów domowych i budulcu. Spław drzewa Bystrzycą szczególnie na wiosnę oraz Prutem, dostarcza okolicom bezleśnym Podola znaczne zapasy krąglaków i rozmaitego innego budulcu. W latach pogodnych zwiedzane bywają okolice tutejsze przez gości zjeżdżających tu na kurację żętyczną.

Nowo uchwalony powiat nadworniański zawierać będzie 33.05 mil kwadr. przestrzeni, 50.708, dusz ludności i 43 gmin (2 miasteczka i 41 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: nadworniański i delatyński.

39. Nowy-Sącz, wolne miasto królewskie w obwodzie sandeckim (niegdyś kasztelania, i starostwo grodowe w powiecie sądeckim wojew. krakowskiego); położone przy ujściu Popradu i Biały do Dunajca, oraz przy trakcie karpackim, i wychodzących ztąd kilku gościńców obwodowych do Szczawnicy, Krynicy i w inne strony. Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 10.31 morgów 1596 sążni kwadr. przestrzeni, liczy 6258 mieszk. (2620 rz. kat., 9 gr. kat., 172 protestan. 9 kalw. i 3548 żydów) oraz 1292 obcych. Majątek miasta wynosi 187.574 złr., dochód roczny 31 448 złr. Jest tu urząd obwodowy z dotychczasowym urzędem powiatowym, urząd gminny (magistrat I. klasy) z znacznem i porządnem archiwem miejskim; Sąd obwodowy (Kreisgericht), poczta, stacja telegraficzna; parafia łac. z starożytnym okazałej budowy kościołem farnym (niegdyś kollegiatą), przy którym jest wysoka wieża z ogromnym dzwonem; kościół św. Ducha z klasztorem XX. Jezuitów (dawniej Norbertanów); kościół niegdyś Franciszkanów, starożytnia pamiątka początkowych dziejów Polski, dziś oratorjum ewangelickie z pastoratem; kaplica św. Heleny na smętarzu; gymnazjum wyższe, szkoła główna normalna z niższą realną, szkoła trywialna panieńska, drukarnia Józefa Pisza, założona w roku 1849 i księgarnia Lindenbergera z wypożyczalnią książek, kasyno miejskie, apteka obwodowa, szpital powszechny na 80 chorych, szpital wojskowy z kaplicą; szpital żydowski, ochrona dla biednych dzieci i dwa inne zakłady dla ubogich z dochodem rocznym 806 złr. W środku rynku stoi starożytny ratusz z wieżą i zbiorami archiw lnemi, a nieco dalej na wzgórku wznoszą się wspaniale nad Dunajcem upadające mury zamku niegdyś królewskiego z głębokiemi piwnicami. Są tu też szczątki dawnych warowni miasta. Zachowane dotąd po domach prywatnych obszerne piwnice, które służyły na składy win węgierskich i piwa warzonego w tem mieście (najsłynniejszego dawniej w Polsce) przypominają nam dawny handel i przemysł jakim niegdyś Nowy Sącz kwitnął. Dziś już tu o nich mało co słyszeć można, a nawet odbywające się w tem mieście jarmarki i targi (dwa razy tygodniowo) dostarczają tylko potrzebne dla konsumcji miasta artykuły, szczególnie zboże, bydło i jarzynę. Handel drzewem, żelazem i winami węgierskiemi jest dotąd nieco tylko w ruchu, zastosowany do okoliczności czasu. Znane są tutejsze handle Kosterkiewicza winami, żelazem i korzeniami, Kołodzieja Franciszka tow. miesz., Kołodzieja Karola tow. miesz., Faliszewskiego Aleksandra tow. korzennych i norymberskich; Józefa Cieplińskiego, Antoniego Christa, Sebastiana Rekuckiego i inne sklepy towarów mieszanych. Ogółem jest tu 403 przemysłowców i 29 handlów czyli sklepów, oraz dom rolniczo-komisowy Józefa Marsa i spółki. Przy ulicy węgierskiej jest mała kapliczka postawiona na pamiątkę zwycięztwa mieszczan tutejszych nad Szwedami w r. 1649, gdzie jest obraz cudowny Zbawiciela, do którego lud pobożny co wtorku, piątku i niedzieli na litanię się zgromadza.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 23.69 mil kwadr. przestrzeni, 79.608 dusz ludności i 172 gmin (4 miasta, 2 miasteczka i 164 wsie). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: Nowosandecki, starosandecki, 13 gmin z pow. krościeńskiego, 28 gmin z powiatu krynickiego, 17 gmin z powiatu ciężkowickiego, 4 gminy z powiatu limanowskiego i 2 gminy z powiatu grybowskiego.

40. Nowytarg, miasto municyp. w obw. sandeckim (niegdyś starostwo niegrodowe w pow. sądeckim, woj. Krakowskiego); położone przy złączeniu się rzek Czarnego i Białego Dunajca z Białką, oraz przy trakcie nowotargsko-węgierskim, w nader malowniczej okolicy. Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 8591 morg. 700 sążn. kwadr. przestrzeni, liczy 3471 mieszkańców (3381 obrz. łac. 4 ewangel. i 86 żydów) oraz 271 obcych. Majątek miasta wynosi 115 264 złr., dochód roczny 9859 złr. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy) z archiwem miejskim, parafia łac., z kościołem parafialnym i kościółkiem św. Anny z modrzewia na smętarzu, (jedna z najdawniejszych pamiątek religijnych w okolicy z r. 1219); szkoła główna normalna, kasyno miejskie; apteka i szpital dla ubogich z 519 złr. rocznego dochodu. Ratusz miejski jest również pamiątką starodawnej świetności miasta, jako stolicy handlu całej okolicy podtatrzańskiej. Przemysłowców liczy miasto około 261, szczególniej szewców, krawców, tkaczy, sukienników wyrabiających sukna grube na odzież dla górali, i inne. Słynne są jarmarki i targi tutejsze, na których zwykle

żelazo sztabowe i lane, oraz naczynia z kuźnic w Zakopanem, tudzież owce, wełnę, séry i inne wyroby góralskie, niemniej włókno lniane, przędziwa, owoce suszone i inne rozmaite artykuły pożywne na targ dowożone lub dalej wywożone bywają. — Wiele z tutejszych mieszkańców trudnią się przewozem towarów czyli wyrobów tutejszych do Węgier i Morawy lub soli z żup bocheńskich w te okolice, wielezaś zarobkują domokrążeniem rozmaitemi artykułami w kraju, lub zatrudnia się uprawą roli, która pomimo zimnej (wyrównywająca szwedzkiej) temperatury powietrza w tem mieście i całej dolinie nowotargskiej dosyć jest żyzną.

Nowo uchwalony powiat nowotargski zawierać będzie 14.57 mil kwadr. przestrzeni, 50.242 dusz ludności i 63 gmin (1 miasto, 2 miasteczka i 60 wsi) — W obszar jego wchodzi dotychczasowy powiat nowotargski i 13 gmin z powiatu krościeńskiego.

41. Pilzno, miasto municypalne w obwodzie tarnowskim, (niegdyś grodowe starostwo w powiecie pilznieńskim wojew. sandomirskiego); położone nad Wisłoka i okrążającą to miasto rzeczką Dulczą czyli Dulczówką, przy trakcie wiedeńskim i wychodzącym ztąd trakcie jasłowsko-węgierskim. — Obszar miasta wraz z przedmieściem zajmuje 609 morgów przestrzeni liczy 1138 mieszkańców (1075 obrz. łac., 1 gr. kat., 2 luter. wyznania i 141 żydów) oraz 145 obcych. — Majątek miejski wynosi 10.283 złr., dochód roczny 2.563 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy) z znacznym archiwem, poczta, parafia łac. z starodawną piękną farą, klasztor XX. Karmelitów, (niegdyś XX. Augustynów z kościołem, szkoła trywialna, dóm ubogich z 450 złr. rocznego dochodu i apteka. — Przemysłowość miejscowa wcale nieznaczna, gdyż niemal wszyscy mieszkańcy tutejsi rolnictwem się zatrudniają; słyną tylko jarmarki na włókna, przędzę, płótna, bydło, szczególnie zaś na nierogaciznę, gdzie też dwa jarmarki na św. Stanisława i św. Michała nader licznie odwiedzane bywają. — Osiedleni tu żydkowie prowadzą lichy handel kramarski oraz nieco żelaziwem, suknem i towarami łokciowemi.

Nowo uchwalony powiat pilznieński zawierać będzie 14.85 mil kwadr. przestrzeni, 52 000 dusz ludności i 89 gmin (2 miasta, 3 miasteczka i 84 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: pilznieński, debicki, brzostecki (większa część). 17 gmin zassowskiego i 5 gmin z tuchowskiego powiatu.

42. Podhajce, miasteczko w obwodzie brzeżańskim (niegdyś Buczackich, Potockich i Jabłonowskich w ziemi halickiej wojew. ruskiego); położone nad Koropcem przy trakcie brzeżańskim. Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 2608 morgów przestrzeni, liczy 578 domów, 1009 rodzin i 4616 mieszkańców (693 obrz. łac., 933 gr. kat., 3 orm. kat. 2987 żydów) i 148 obcych. Majątek i dochody miasteczka niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z kościołem parafialnym i kaplicą na smętarzu, parafia gr. kat. z trzema cerkwiami, szkoła trywialna, apteka, podupadły niegdyś zamek z kaplicą zamkową w której spoczywa sławny Stanisław Rewera Potocki (dziś zawarta), rynek brukowany z dawnym ratuszem i studnią. — W obrębie miasta syczy źródło mineralne (żeleziste). — Przemysłowość miejscowa nieznaczna, gdyż wszyscy mieszkańcy (chrześcianie) rolnictwem lub chowem bydła się trudnią; — z rzemieślników są tu: 12 piekarzy (żydzi), 1 malarz, 7 bednarzy, 16 kramarzy, 1 kotlarz, 17 kuśnierzy, 2 mularzy, 1 kominiarz, 1 mydlarz, 21 krawców, 10 szewców, 1 ślusarz, 1 kamieniarz, 10 stolarzy, 4 garncarzy, 2 zegarmistrzów, 5 kołodziejów, 3 tkacze i 1 cieśla. — W mieście tem jako i w okolicy słynie nieco pszczelnictwo i hodowla bydła rasy poprawnej. Browar tutejszy produkuje rocznie do 5000 wiader piwa. — Handel miejscowy nieznaczny solą, zbożem, kożuchami, skórami, miodem, woskiem i sprzętami gospodarskiemi. Jarmarki i targi tutejsze szczególnie w lecie odwiedzane bywają na bydło robocze i artykuły pożywne, odzienia dla włościan i sprzęty gospodarcze. W dziejach narodu słynie to miasteczko porażką pod murami jego Tatarów i Kozaków przez Sobieskiego w 1667 i zaszłych w tym miejscu innych z Tatarami i Turkami potyczek.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 13.08 mil kwadr. przestrzeni, 43 375 dusz ludności i 48 gmin (3 miasteczka i 45 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: podhajecki, 5 gmin z kozowskiego i 6 gmin z bursztyńkiego powiatu.

43. Przemyśl, miasto wolne królewskie w obwodzie przemyskim (niegdyś stolica księztwa ruskiego, później kasztelanii i starostwa grodowego w ziemi przemyskiej wojew. ruskiego); położone nad Sanem przy trakcie wiedeńskim i wychodzącym ztąd trakcie sanockim i samborskim — oraz przy kolei żelaznej krakowskiej z stacją kolejną. — Obszar miasta z przedmieściami zajmuje 2244 morgów przestrzeni, liczy 955 domów, 2191 rodzin i 8560 mieszkańców (3308 obrz. łac., 1139 gr. kat., 1 orm. kat., 4 gr. n. u., 19 protestantów, 1 kalwin i 4088 żydów) oraz 1582 obcych. — Majątek miasta wynosi 540·257 złot. reńskich, dochód roczny 72.052 złr. — Jest tu urząd obwodowy z powiatowym, sąd obwodowy (Kreisgericht), prokuratorja sądowa i 8 adwokatów, urząd gminny (magistrat I. klasy) z archiwem miejskim, poczta, stacja telegraficzna, biskupstwo obrz. łac., z kapitułą, porządnym archiwem i biblioteką katedralną; parafia łac. przy kościele katedralnym, ozdobionym mnogiemi pamiątkami i dziełami sztuki z bractwem różańcowem; klasztor OO. Franciszkanów z kościołem i freskami Stachowicza (malarza), w którym cudowny obraz Matki Boskiej; klasztor OO. Reformatów ze skromnym kościółkiem; klasztor PP. Benedyktynek z kościołem. — Biskupstwo gr. kat. z kapitułą i cerkwią katedralną (niegdyś OO. Karmelitów bosych), z archiwem, biblioteką i bractwem św. Mikołaja, oraz 3 inne cerkwie na przedmieściu: Błoniu, Wilczu i Przekopaniu. — Seminarjum łac. z kaplicą (niegdyś klasztor XX. Mansyonarzy) z biblioteką, oraz studjum teologicznem. Seminarjum gr. kat.; gimnazjum wyższe z piękną biblioteką, szkoła główna normalna z niższą realną i kursem preparandów, główna szkoła panieńska u PP. Benedyktynek z kursem dla preparandystek, szkoła trywialna miejska, szkoła organistów, zakład i szkoła dla głuchoniemych i dwa prywatne konwikta wychowawcze panny Marji Hld i Adeli Monseu. Są tu też 2 apteki, 8 doktorów medycyny, 4 chirurgów, 9 akuszerek, 4 oficyny chirurgiczne, szpital miejski z dochodem rocznym 7.073 złr, szpital wojskowy w dawnym klasztorze PP. Dominikanek, szpital żydowski z łazienką parową, zakład dla wysłużonych słabych diaków (x. Dobrzańskiego), zakład dla ubogich (miejski) na 75 osób z dochodem rocznym 2.133 złr. — Magazyn wojskowy (niegdyś klasztor i kościół XX. Jezuitów), pałace biskupów łac. i gr. kat., z kaplicami i zbiorami malowideł, — drukarnia biskupska gr. kat. (rusko-słowiańska), księgarnia braci Jeleniów i kasyno miejskie. — Godne widzenia są tu sterczące po nad miastem groźne ruiny zamku królewskiego, upadające czem raz więcej, szczątki kościołów podominikańskiego i św. Ducha; most nad Sanem murowany 80 sążni długi, i drugi kolejny (żelazny), i wiele innych pamiątek starodawnych, w które istniejące jeszcze jako też i zniesione świątynie Pańskie obfituje.

W historycznej przeszłości narodu naszego, Przemyśl niepospolitą odgrywa rolę jako miasto warowne, grodowe i handlowe. Dziś jednak przemysłowość miasta nie jest okazałą i ogranicza się tylko na miejscowych

potrzebach. — Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na 72 osób stanu duchownego, 246 urzędników, 105 wojskowych, 30 uczonych, literatów i artystów, 8 prawników i adwokatów, 23 lekarzy, 90 posiadaczy gruntów, 178 chałupników, 441 rzemieślników z 363 pomocnikami, 242 handlarzy z 48 pomocnikami, 6 flisaków, 16 pomocników gospodarstwa, 509 innych sług, 676 najemników, 5.507 kobiet i dzieci. — Liczba rzemieślników dzieli się na: 2 blacharzy, 4 bednarzy, 5 bryczkarzy, 2 cieśli, 1 fajkarz, 1 farbiarz, 1 fryzjer, 4 introligatorów, 2 kapeluszników, 1 kominiarz, 3 kotlarzy, 8 kuśnierzy, 12 kowali, 33 krawców, 1 kamieniarz, 4 kołodziejów, 1 malarz pokojowy, 4 mularzy, 6 modniarek, 1 mosiężnik, 8 mydlarzy, 2 nożowników, 34 piekarzy, 1 piwowar, 2 pasamoników, 1 powroźnik, 1 rusznikarz, 37 rzeźników i kiełbaśników, 2 rękawiczników, 1 szklarz, 1 sitarz, 2 siedlarzy, 7 ślusarzy, 39 szewców, 14 stolarzy, 6 tkaczów, 4 tokarzy, 3 tapicerów, 6 złotników i 3 zegarmistrzów. — Oprócz tych jest tu jeszcze: 31 domów zajezdnych, 38 traktyjerni, 155 szynków rozmaitych, 3 szynki winne, 2 cukierników i 2 kawiarnie. — Słynęły dawniej tutejsze miodowarnie, dziś o nich nie wspominają. — Do większych przedsiębiorstw przemysłowych w tym miejscu policzyć można: blich wosku kapituły gr. kat. gdzie się 8 do 10 cetnarów świec jarych rocznie produkuje, dwa młyny parowe, kilka cegielni i inne przedsiębiorstwa nowszemi czasy zaprowadzone.

Handel miasta Przemyśla podniósł się od czasu zaprowadzenia kolei żelaznej krakowskiej. Do szczególniejszych artykułów handlu tutejszego należą woły spaśne, łój, zboże, wełna, żelazo, płótna, włókna lniane i konopiane, skóry surowe, owce, sér, masło, jaja i drób co dawniej w znacznej ilości na galarach Sanem do Warszawy i Gdańska, po części zaś na brykach w zachodnie strony i do Wiednia wywożono. — Do podniesienia handlu istnieje tu kilka biór informacyjnych, szczególnie L. Orzechowskiego, tudzież 36 spedytorów, wekslarzy i innych żydków (meklerów). Wyrabiane tu dawniej galary do spławu na Sanie stały się dziś rzadkością. — Jarmarki i targi tutejsze słyną w okolicy na konie chłopskie, bydło, zboże, drób, omastę i pospolite sprzęty gospodarskie i odzienia dla włościan.

W dziejach narodu głośne jest miasto Przemyśl, jako silna warownia odpierająca kilkakrotnie krwawe najazdy wrogów, niemniej walkami, które się też kilkakrotnie pod murami tego miasta staczały.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 15.80 mil kwadr. przestrzeni, 59.698 dusz ludności i 118 gmin, (2 miasta, 5 miasteczek i 111 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: przemyski, niżankowiecki, radymniański, 5 gmin z mościckiego i gmina Sanoczany z starosolskiego powiatu.

44. Przemyślany, miasteczko dotąd w obwodzie brzeżańskim, według nowej uchwały sejmowej w obwodzie złoczowskim, (niegdyś Sieniawskich, Czartoryskich i Lubomirskich w ziemi lwowskiej, wojew. ruskiego); położone nad Zgniłą Lipą przy trakcie brzeżańskim. — Obszar miasta zajmuje 1985 morgów przestrzeni, liczy 348 domów, 654 rodzin i 3167 mieszkańców (772 obrz. łac., 517 gr. kat., 1 orm. n. u., 10 lutrów i 1639 żydów) oraz 161 obcych. Majątek miasteczka, oraz dochody niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z kościołem (niegdyś klasztorem OO. Dominikanów obserwantów), parafia gr. kat. z cerkwią nowo się budującą; szkoła trywialna, apteka i dwóch chirurgów. Oprócz zakładów fabrycznych dziedzica tutejszego (hr. Alfreda Potockiego) jest przemysłowość miejscowa w nader szczupłym stanie, a często się zdarza że w tej lichej mieścinie nawet najpotrzebniejszych artykułów do życia — szczególnie podczas świąt żydowskich dostać trudno. Rolnictwo, chów bydła, niemniej rozwijające się pszczelnictwo i ogrodnictwo, są ogólnem zatrudnieniem mieszkańców tutejszych z wyjątkiem żydów którzy się nieco handlem lub rzemiosłami zatrudniają. — Ogółem jest tu 93 rzemieślników i 59 handlujących. — Do rzędu rzemieślników liczą tu: 8 kowali, 3 kuśnierzy, 1 kominiarz, 14 szewców, 2 stolarzy i kilkunastu tkaczy zasiadających tylko w zimie do warstatu. — Fabryka skór (hr. Alfreda Potockiego) wyprawia rocznie do 800 skór wołowych, 1.800 krowich, 3000 skórek cielęcych i 300 kozich, produkując z nich skóry na podeszwy, brunatne skórki cielęce, czarne skórki panieńskie, skórki na reithuzy i skórki czarne kozłowe, które po największej części na składzie we Lwowie zbywają się. Oprócz skór produkuje skarb tutejszy piękne wyroby wełniane, baji, nieco sukna cienkiego i chustki damskie; browar zaś tutejszy produkuje do 2000 wiader piwa rocznie. — Znaczna formacja gipsu w tem miejscu jako i w okolicy mało jest użytkowaną. — Jako pamiątki dawnych dziejów ojczyzny istnieją w okolicy Przemyślan kilka znacznych mogił i kopców z czasów wojen tatarskich.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 16,06 mil kwadr. przestrzeni, 51.176 dusz ludności i 22 gmin (1 miasto, 4 miasteczek i 67 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: przemyślański, gliniański, 3 gminy z bobreckiego i miasteczko Firlejów z rohatyńskiego powiatu.

45. Rawa ruska, miasteczko w obwodzie żółkiewskim (niegdyś w powiecie lubaczowskim wojew. bełzkiego); położone nad Ratą przy trakcie warszawskim. Obszar miasteczka z przyległościami zajmuje 4351 morgów przestrzeni, liczy 711 domów, 1041 rodzin, 3631 mieszkańców (1272 obrz łac., 792 gr. kat., 13 lutrów i 2553 żydów) oraz 77 obcych. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd (gminny pospolity), poczta, parafia łac. z kościołem farnym, klasztor z kościołem OO. Reformatów, parafia gr. kat. z cerkwią, szkoła trywialna, apteka, 2 lekarzy, 2 akuszerki, szpital dla ubogich (6 osób) z 11 złr. dochodu. — Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na 12 duchownych, 36 urzędników, 1 wojskowy, 1 literat, 6 osób lekarstwem się trudniących, 237 posiadaczy gruntów, 106 chałupników, 207 rzemieślników z 72 pomocnikami, 15 handlujących, 6 pomocników gospodarstwa, 24 innych sług, 37 najemników i 3940 kobiet i dzieci. — Większa zatem część ludności trudni się rolnictwem, w skład zaś rzemieślników tutejszych wchodzą: 14 złotników (żydów), 1 kotlarz, 6 fajkarzy, 7 rzeźników, 11 tkaczów, 3 kowali, 8 handlarzy, 5 krawców, 14 szewców, 5 stolarzy, 5 bednarzy, 1 siedlarz, 3 szklarzy, 1 mularz i 2 ślusarzy. Jest tu około 50 domów zajezdnych, 59 szynków i 40 sklepów czyli kramów rozmaitych. Wiele też z żydowstwa tutejszego trudni się wyrobami świec łojowych i mydła, oraz handlem zbożowym, solą, wyrobami szkła i fajansu z fabryk pobliskich w Potyliczu, Lubyczy i Siedliskach, przewożąc takowe w głąb kraju lub sprzedając po jarmarkach. — Nowszemi czasy ożywił się był handel tutejszy przechodowy do Polski, lecz dziś znowu znacznie upadł.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 24.47 mil kwadr. przestrzeni, 66.159 dusz ludności i 69 gmin (7 miasteczek, i 62 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: rawski, uhnowski, niemirowski i gmina Bełzec z powiatu cieszanowskiego.

46. Rohatyn, miasto municypalne w obwodzie brzeżańskim, (niegdyś starostwo niegrodowe w ziemi halickiej wojew. ruskiego): położone nad Zgniłą Lipą i Babinem potokiem przy trakcie bursztyńskim. Obszar miasta zajmuje 609 morgów przestrzeni, liczy 465 domów,

855 rodzin, 3710 mieszkańców (473 obrz. łac, 98) gr. kat., 1 gr. n. u., 3 lutrów, 7 kalwinów i 2246 żydów) oraz 128 obcych. — Majątek miasta wynosi 130.175 złr., dochód roczny 11 322 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy), poczta, parafia łac. z kościołem, parafia gr. kat. z cerkwią parafialną, szkoła główna normalna i apteka. — Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na 4 duchownych, 31 urzędników, 2 literatów i artystów, 6 lekarzy, 48 posiadaczy gruntów, 282 chałupników, 156 rzemieślników z 161 pomocnikami, 57 handlarzy z 120 pomocnikami, 127 pomocników gospodarstwa, 160 innych sług, 93 najemników i 2481 płci żeńskiej i dzieci. W klasie rzemieślników, których tu było dawniej 10 cechów między temi i cech muzyki, jest 15 tkaczy wyrabiających płótna grube (workowe) i inne konopne, 8 kowali, 10 kuśnierzy, 1 kominiarz, 27 szewców, 16 krawców, 5 garncarzy, 10 stolarzy i 1 cieśla. — Wyroby tutejsze sukna (haliny) 9 do 10.000 łokci rocznie podają niejaki artykuł dla handlu z przemysłowości tutejszej. — Znaczny dawniej handel zbożowy w tem mieście podupadł i tylko odbywające się tygodniowe targi zbożowe utrzymują się dotąd. Inne artykuły handlowe tutejsze są: bydło robocze, skóry surowe i garbowane, miód, wosk, sukno grube i towary kramarskie. — Jako pamiątka starodawnej świetności miasta, zachował się dotąd znacznie przeistoczony zamek czyli pałac dawniej starościański. W miejscu jako i w okolicy istnieją pokłady gipsu z niewielkiemi kopalniami — miejscami zachodzą też pokłady pięknego alabastru.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 19.09 mil kwadr. przestrzeni, 67 838 dusz ludności i 105 gmin (1 miasto, 9 miasteczek i 95 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: rohatyński, bursztyński, 9 gmin z chodorowskiego, 8 gmin z halickiego, 13 gmin z wojniłowskiego i wsie Hrehorów i Ostrów z żurawińskiego powiatu.

47. Ropczyce, miasto municypalne w obwodzie tarnowskim, (niegdyś starostwo niegrodowe w powiecie pilznianskim, wojew. sandomirskiego); położone nad Brzeznicą, przy trakcie wiedeńskim oraz kolei żelaznej krakowskiej z stacją kolejną. — Obszar miasta wraz z przedmieściami Gryfów i Średnie zajmuje 2225 morgów przestrzeni, liczy 3029 mieszkańców (1999 obrz. łac. i 1030 żydów), oraz 179 obcych. — Majątek miasta wynosi 21.916 złr., dochód roczny 2.573 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy), poczta, parafia łac. z kościołem parafialnym i drugim murowanym kościołem N. M. Panny, szkoła trywialna, dóm ubogich z dochodem rocznym 458 złr., apteka, 1 lekarz, 1 akuszerka. — Dawniej istniały tu cechy tkacki, szewski, rzeźnicki, krawiecki i kowalski. Dziś przemysłowość tutejsza wcale nie jest okazałą, tylko żydzi tutejsi i kilku chrześcian prowadzą niejaki handel płótnem, włóknem, suknem z Białej, towarami łokciowemi, żelaziwem, solą, słoniną i owocami suszonemi. — Słynne jarmarki i targi tutejsze ożywiły się nowszemi czasy, szczególnie w miesiącu Lutym, gdzie jarmarek trwa 2 tygodnie, na który nawet obcy kupcy zjeżdżają się, na konie i woły robocze, woły spaśne, nierogaciznę, płótna, śledzie i wyzinę, które ostatnie artykuły zwykle Ormianie z Podola dowożą. — Orkiestra kolbuszowska o której przy Kolbuszowej wspomniałem, grywa na jarmarkach tutejszych.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 15.33 mil kwadr. przestrzeni, 53.930 dusz ludności i 82 gmin (1 miasto, 3 miasteczka i 78 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: ropczycki, część kolbuszowskiego powiatu, część frysztackiego powiatu, 10 gmin z dembickiego powiatu i 16 gmin z rzeszowskiego powiatu.

48. Rudki, miasteczko w obwodzie samborskim (niegdyś w ziemi przemyskiej wojew. ruskiego); położone nad Wiszeńką przy trakcie samborskim, i krzyżującym się tu gościńcu krajowym rudeńskim. — Obszar miasteczka zajmuje 862 morgów, 1423 sążni kwadr. przestrzeni, liczy 205 domów, 378 rodzin i 1695 mieszkańców (638 obrz. łac., 198 gr. kat., 2 lutrów i 857 żydów) oraz 18 obcych. — Majątek miasteczka oraz i dochody jego niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z kościołem w którym słynie odpustami obraz Matki Boskiej, malowany na drzewie w stylu starobizantyńskim, do którego i Rusini pielgrzymują. — (Parafia gr. kat. w odległości ztąd o pół mili drogi we wsi Bienkowej-Wiśni), szkoła trywialna i apteka. — Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na: 2 duchownych, 21 urzędników, 3 literatów i artystów, 2 lekarzy, 40 posiadaczy gruntów, 63 chałupników, 66 rzemieślników z 57 pomocnikami, 27 handlarzy z 28 pomocnikami, 29 pomocników przy gospodarstwie, 103 innych sług, 52 najemników, 1202 płci żeńskiej i dzieci. Licha ta mieścina ożywiona bywa nieco podczas odbywanych tu odpustach w lecie, jako też i jarmarkach, w innej porze roku niema wcale żadnego ruchu przemysłowego, gdyż nawet i żydzi tutejsi tylko liche kramarstwo prowadzą. — Wyroby pończoch i skarpetek rozszerzyły się nieco w tem miejscu jako i w okolicy— których po kilka tysięcy par ztąd dalej wywożone bywają — oraz powroźnictwo, uprawa lnu i konopi. — Są tu też znaczne pokłady torfu i rudy darniowej.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 12.15 mil kwadr. przestrzeni, 45.094 dusz ludności i 80 gmin (2 miasteczka i 78 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczssowe powiaty: Rudki i Komarniański, 4 gmin z powiatu samborskiego i 2 gmin z powiatu wiśniańskiego w obwodzie przemyskim.

49. Rzeszów, miasto municypalne obwodowe w obwodzie rzeszowskim (niegdyś Rzeszowskich, Ligężów i innych w ziemi przemyskiej wojew. ruskiego); położone nad Wisłokiem przy trakcie wiedeńskim, oraz kolei żelaznej krakowskiej z stacją kolejną. Obszar miasta z przedmieściami zajmuje 487 morgów 1077 sążni kwadr, liczy 5934 mieszk. (2279 obrz. łac., 19 gr. kat., 17 lutersk., 2 kalw. i 3627 żydów) i 1408 obcych. Majątek miasta wynosi 64.145 złr., dochód roczny 52.641 złr. Jest tu urząd obwodowy z dotychczasowym powiatowym, sąd obwodowy cywilny i karny z prokuratorją sądową, urząd gminny (magistrat I. klasy) z archiwem miejskim w zabudowaniu ratuszowem, poczta, stacja telegraficzna, parafia łac. z kościołem farnym z wysoką wieżą niekształtnie zbudowaną, kościół z klasztorem Bernardynów, dosyć obszernie zbudowany z cudowną statuą Matki Boskiej, cennym utworem rzeźbiarstwa wielkiego ołtarza, i pomnikami Ligęzów; schludny kościół gimnazjalny (niegdyś XX. Pijarów z klasztorem. w którym dziś urząd obwodowy); kaplica na cmentarzu; gimnazjum wyższe z biblioteką, szkoła główna normalna, szkoła trywialna panieńska, dwa konwikta prywatne panieńskie (p. Rozy Herbst i p. K. Zdrojkowskiej), dom ochrony dla sierót i małych dzieci, szpital miejski św. Ducha z rocznym dochodem 12,818 złr., szpital wojskowy, szpital żydowski, dom kalek na 20 osób miejskich, kasa oszczędności z 10,355 złr. stanu majątkowego, fundusz pożyczkowy dla podupadłych rzemieślników z kapitałem 1575 złr.; 10 lekarzów medyc., 2 chirurgów, 6 akuszerek, 1 apteka. Drukarnia oraz księgarnia J. A. Pellara, kasyno miejskie, spacery publiczne w ogrodzie poreformackim, z strzelnicą miejską, kawiarnia z kilkoma traktjerniami. Zamek ks. Lubomirskich znacznie przeistoczony z dawnemi wałami i kaplicą, w którym dziś dom karny się mieści. Przemysłowość miasta Rzeszowa ściąga się więcej ku

własnej potrzebie jego mieszkańców; sławne do niedawna wyrobnie tutejsze złotnicze ze złota koronnego (złotem rzeszowskim zwanego) oraz pieczętarstwo, któremi się szczególnie żydzi tutejsi zatrudniają, straciły dziś znacznie na dawnym rozgłosie. Oprócz złotnictwa są też płóciennictwo, wyroby szewskie, kuśnierskie, kotlarskie i bednarskie nieco znaczniejsze od innych i bywają podczas jarmarków tutejszych zbywane. Ogółem jest tu 972 rzemieślników i innych przemysłowców i 214 kupców i handlarzy. Handel tutejszy zbożem, drzewem, winem, bydłem spaśnym; końmi, nierogacizną i towarami kolonialnemi i galanteryjnemi ożywił się znacznie nowszemi czasy. Niemniej słyną jarmarki tutejsze konne dnia 23. kwietnia (na rasę szlachetniejszą) i jesienny we wrześniu, oraz jarmarki jesienne na kożuchy i rozmaite sprzęty gospodarskie. O dawnej zamożności miasta świadczą udzielane mu przywileja, niemniej chodzące ztąd czyli raczej od Staromieścia (o ½ mili ztąd) spławy na Wisłoku do Wisły i dalej do Gdańska, rozmaitemi małemi statkami, które tu budowano i tutejszemi produktami szczególnie zbożem, winem węgierskim i płótnami ładowano. Nowszemi czasy zaczęło się miasto nieco upiększać, gdzie zaprowadzono też trotoary i oświetlenie naftą.

Nowo uchwalony powiat rzeszowski zawierać będzie 18.86 mil. kwadr. przestrzeni, 86,628 dusz ludności i 100 gmin (1 miasto, 7 miasteczek i 92 wsie). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: rzeszowski, tyczyński, i strzyżowski; 14 gmin z głogowskiego, gmina Stobierna z sokołowskiego i gminy Dobrzechów i Grodzisko z powiatu frysztackiego.

50. Sambor, miasto wolne królewskie w obw. samborskim (niegdyś starostwo niegrodowe w ziemi przemyskiej, wojew. ruskiego): położone w malowniczej okolicy nad Dniestrem, przy trakcie karpackim i łączącym się tu z niem traktem samborskim i turecko-węgierskim. Obszar miasta z 6 przedmieściami zajmuje 5553 morgów przestrzeni, liczy 1276 domów, 2382 rodzin i 10.114 mieszk. (5818 obrz. łac., 967 gr. kat., 1 orm. kat., 1 gr. n. u., 13 ewang. i 3314 żydów) oraz 1168 obcych. Majątek miejski wynosi 251,915 złr., dochód roczny 33.159 złr. Jest tu urząd obwodowy połączony z powiatowym; sąd obwodowy (cywilny z karnym oraz górniczy i handlowy) z prokuratorją sądową i domem korrekcyjnym, urząd gminny (magistrat I. klasy) z archiwem miejskim, poczta, urząd telegraficzny, parafia łac. z pięknym kościołem, w którym wiele pamiątek starożytnych; klasztor XX. Bernardynów z kościołem, kaplica na smętarzu; parafia gr. kat. z cerkwią farną; gimnazjum wyższe, szkoła główna z niższą realną (o trzech klasach), szkoła główna panieńska, 2 apteki, 5 lekarzów (medycyny), 4 chirurgów i 5 akuszerek. Szpital miejski na 40 chorych, dom ubogich (niegdyś przy kościółku św. Mikołaja) z 1009 złr. rocznego dochodu, i drugi zakład dla ubogich w 1816 r. fundowany. Szpital i magazyn wojskowy w dawnych zabudowaniach klasztornych. Księgarnia czyli antykwarnia i kasyno miejskie.

Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na 26 duchownych, 298 urzędników, 8 wojskowych, 58 literatów i artystów, 4 adwokatów, 20 lekarzy, 570 posiadaczy gruntów, 1.0 chałupników, 332 rzemieślników z 500 pomocnikami; 149 handlujących i kupców z 127 pomocnikami, 203 pomocników gospodarstwa, 2 flisaków i 164 innych sług, 219 najemników 7428 płci żeńskiej i dzieci. Znaczna część ludności tutejszej żywi się z uprawy gruntów lub gospodarstwa domowego, prowadząc przytem jakowy nieznakomity zarobek, do których przeszło 68 tkaczy, 35 kowali i wiele innych należą. Dawniej istniało w tem miejscu kilka cechów, najzamożniejszym był tkacki i safianiczy, do dzisiejszego stanu rzemieślników i innych przemysłowców w tem mieście należą: 33 piekarzy, 4 cyrulików, 3 piwowarów, 2 tokarzy, 9 bryczkarzy, 2 złotników, 1 garbarz, 6 traktyerni, 5 szklarzy, 3 kapeluszników, 4 kuśnierzy, 5 blacharzy, 1 lakiernik, 18 mularzy, 3 kominiarzy, 35 kowali, 5 ślusarzy, 5 rymarzy, 1 powroźnik, 42 krawców, 35 szewców, 2 mydlarzy, 1 garncarz, 17 stolarzy, 66 tkaczów, 7 stelmachów, 6 cieśli, 2 cukierników, 3 zegarmistrzów, 153 szynkarzy, 7 olejarzy, 16 rzeźników i kiełbaśników, 7 bednarzy, 4 introligatorów, 2 dymczarzy (żydów), 1 malarz, 1 pasamonik, 1 tapicer, 2 rękawiczników, 1 waciarz, 12 meklerów i 28 handlów rozmaitych. Wyroby płócienne tutejsze obrusów, płótna grubego i średniego wynoszą 8 do 10.000 sztuk rocznie tudzież dość znaczną jest tutejsza produkcja lnu i konopi, oleju i innych artykułów pożywnych, oraz wyroby szewskie (około 10.000 par rocznie), woskobojnie, fabrykacja nafty, niemniej produkta dwóch młynów tutejszych (kameralnych) wyższy na 8, niższy na 5 kamieni. Dawny handel miasta Sambora winem i innemi produktami węgierskiemi, ustał zupełnie i tylko handel zbożowy i drzewem nieco dotąd istnieje, niemniej znaczny przewóz soli z żup tutejszych w dalsze strony. Dosyć licznie odwidzane bywają targi i jarmarki tutejsze, na zwykłe do potrzeb włościan zastosowane wyroby miejskie i inne produkta gospodarskie. Schludność miasta Sambora podnosi się choć powoli czem raz więcej, oprócz oświetlenia wybrukowano tu kilka ulic a szczególnie rynek, w pośród którego stoi ratusz ceniony jako starodawna pamiątka przeszłości z wysoką wieżą i zegarem. Niemniej godną jest wspomnienia, w r. 1862 odnowiona figura na przedmieściu „Nowym świecie" jako pamiątka pobicia tu Tatarów przez Jana Sobieskiego w r. 1672. Po dawnym zamku królewskim dziś już nader skąpe pozostały ślady.

Nowo uchwalony powiat samborski zawierać będzie 17.21 mil kwadr. przestrzeni, 61.982 dusz ludności i 89 gmin (1 miasto, 1 miasteczko i 87 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: samborski i części powiatów: Łąka, Starasól i Podbuż; gmina Łużek dolny z powiatu drohobyckiego, 4 gminy z mościckiego i 2 gminy z niżankowieckiego powiatu.

51. Sanok, miasto wolne królewskie, w obwodzie sanockim (niegdyś stolica ziemi sanockiej, oraz starostwa grodowego i kasztelanii w wojew. ruskim) położone nad Sanem przy trakcie karpackim i łączącym się tu z niem gościńcu krajowym birczańskim. — Obszar miasta zajmuje 1010 morgów przestrzeni, liczy 313 domów, 693 rodzin i 2813 mieszkańców (1183 obrz. łac., 207 gr. kat., 1 gr. n. u., 4 lutrów i 1418 żydów) oraz 293 obcych. — Majątek miasta wynosi 164.684 złr. dochód roczny 7.096 złr. — Jest tu urząd obwodowy z dotychczasowym powiatowym, poczta, urząd gminny (magistrat II. klasy), parafia łac. przy kościele franciszkańskim z grobowcem Balów i klasztorem OO. Franciszkanów, (kościół farny osobny projektowany do budowy), parafia gr. kat. z cerkwią, szkoła główna normalna, szkoła trywialna panieńska, szpital miejski z dochodem rocznym 3.688 złr., dóm ubogich na 6 osób z dochodem rocznym 109 złr. — Szpital wojskowy, magazyn wojskowy, apteka, 3 lekarzów, 3 chirurgów, 4 akuszerki, znana z wydawania Biblioteki p. Kazimierza Turowskiego drukarnia K. Pollaka i kasyno miejskie z czytelnią. — Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na: 7 duchownych, 95 urzędników, 34 wojskowych, 3 literatów, 9 lekarzy, 20 posiadaczy gruntów, 9 chałupników, 169 rzemieślników z 83 pomocnikami, 61 handlarzy z 44 pomocnikami, 9 pomocników gospodarstwa, 85 innych sług, 100 najemników i 2085 płci żeńskiej i dzieci. — Podupadłe to dziś znacznie miasto położone u stóp Bieskidu, mało objawia życia w ruchu handlowym lub przemysłowym naszego kraju, również

jarmarki i targi tutejsze tylko od zbiegu okoliczności zawisłe, i czasami tylko licznie odwiedzane bywają. — Najwięcej znane są wyroby tutejsze szewskie z własnemi garbarniami, oraz kuśnierskie i kołodziei; w zeszłym roku zaprowadzono tu fabrykę czernidła. — Handel zbożem, szkłami które kilka hut w tym obwodzie istniejących produkuje, żelazem, solą i innemi wiktuałami jest temi czasy mało znaczącym. — Jako pamiątka starodawnej świetności miasta istnieje tu dotąd zamczysko niegdyś warowne królewskie, do którego w historji narodu wiąże się kilka ważnych podań, szczególnie z czasów króla Jagiełły. — W okolicy Sanoka okazuje się w kilku miejscach miedź samorodna w słabych pokładach.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 21.43 mil kwadr. przestrzeni, 69.949 dusz ludności i 133 gmin (2 miasta, 8 miasteczek i 123 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: sanocki, rymanowski, bukowski i birecki, 4 gmin z liskiego powiatu, oraz gmina Wróblik królewski z brzozowskiego powiatu.

52. Skała, miasteczko nadgraniczne w obwodzie czortkowskim, dotychczas w powiecie borszczowskim (niegdyś starostwo niegrodowe w powiecie czerwonogrodzkim wojew. podolskiego); położone nad Zbruczem przy gościńcu krajowym skalsko-czortkowskim. — Obszar miasteczka zajmuje 1894 morgów przestrzeni, liczy 573 domów i 4275 mieszkańców (639 obrz. łac., 1953 gr. kat. i 1683 żydów). — Majątek miasteczka oraz dochód roczny niewiadome. — Jest tu urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z pięknym starożytnym kościołem, kaplica na smętarzu i druga w pałacu dziedziców, parafia gr. kat. z cerkwią parafialną; szkoła trywialna, szpital dla ubogich z kapitałem 16.750 złr. i dóm dla ubogich stanu wykształconego z kapitałem 1.600 złr., — apteka, 2 chirurgów i 1 akuszerka. — Mieszkańcy tutejsi z wyjątkiem żydów zatrudniają się rolnictwem i chowem bydła, niektórzy z nich prowadzą poboczny zarobek wyrabianiem płócien rozmaitych, sukna (haliny), wozów pospolitych, sań, pługów i innych narzędzi gospodarczych, które podczas odbywających się tu jarmarkach i targach zbywają. Niektórzy z nich trudnią się furmanką lub przepędzaniem bydła z Moskwy do Galicji przechodzącego, którego przemycanie szczególnie żydzi tutejsi temi czasy znacznie rozszerzyli. — Oprócz tego prowadzą ci tu niejaki handel zbożem, nasieniem konopnem, olejem, anyżem, miodem, woskiem i okowitą. — Targi i jarmarki są mało znaczące i w kalendarzu nie wspominane, — Jest tu też piękny pałac z ogrodem angielskim i zarząd wzorowo prowadzonego gospodarstwa JE. hr. Gołuchowskiego.— Upiększa się to miasteczko znacznie i jako pamiątka dawnej jego starożytności, sterczą dotąd rozwaliny zamku na górze skalistej, stromo ku Zbruczowi spadającej.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 13.90 mil kwadr. przestrzeni, 67.467 dusz ludności i 67 gmin (8 miasteczek i 59 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: mielnicki i borszczowski.

53. Skałat, miasteczko w obwodzie tarnopolskim (niegdyś Firlejów, Tarłów i ks. Poniatowskich w powiecie trembowelskim wojew. ruskiego); położone nad Gnilą w okolicy nieco moczarowatej, przy gościńcu krajowym skałackim. — Obszar miasteczka zajmuje 3310 morgów 970 sążni kwadr. przestrzeni, liczy 563 domów, 1000 rodzin, 4247 mieszkańców (893 obrz. łac., 1045 gr. kat. i 2309 żydów) oraz 146 obcych. — Majątek i dochody miasteczka niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z farą i kaplicą na smętarzu, parafia gr. kat. z cerkwią, szkoła trywialna, dóm czyli szpital dla ubogich z dochodem rocznym 831 złr., apteka i kilku lekarzy. — Uprawa roli którą się wszyscy niemal mieszkańcy tutejsi zajmują i handel zbożowy — głośne są w okolicy i często się zdarza że żydzi z Tarnopola jeszcze na pniu zboże tu zakupują. Niemniej słynne jest pszczelnictwo tutejsze produkujące rocznie do 400 beczek miodu praśnego dla dalszego handlu. — Handel bydłem podniósł się też znowu jako też i wyroby potażu ze słomy. Między rzemieślnikami tutejszemi najliczniejsi są szewcy (52) którzy sobie sami skóry garbują oraz kuśnierzy (16) i 12 krawców, wszyscy ci sprzedają wyroby swoje podczas odbywających się tu jarmarków lub wywożą takowe na jarmarki ułaszkowieckie. — Pokłady wapienne są dosyć obfite w okolicy — zatrudniają dotąd tylko kilka wapniarek. — Piękny zamek czyli pałac w tym miasteczku przeszedł temi czasy w ręce żydowskie.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 15.14 mil kwadr. przestrzeni, 57.907 dusz ludności i 60 gmin (4 miasteczka i 56 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: skałacki i grzymałowski.

54. Śniatyn, miasto municypalne w obwodzie kołomyjskim (niegdyś starostwo niegrodowe w ziemi halickiej wojew. ruskiego); położone nad Prutem przy trakcie karpackim i kolei czerniowieckiej z stacją kolejną. — Obszar miasta z przedmieściem zajmuje 5574 morgów przestrzeni, liczy 1656 domów, 2314 rodzin i 11.115 mieszkańców (1695 obrz. łac., 4034 gr. kat., 125 orm. kat., 10 gr. n. u., 170 lutrów, 275 kalwinów i 4521 żydów) oraz 550 obcych. — Majątek miasta wynosi 282.790 złr., dochód roczny 25.950 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat II. klasy) z archiwem, poczta, parafia łac. (niegdyś rezydencja biskupów bakońskich na Multanach) z kościołem parafialnym i małą kaplicą przy niem, parafia gr. kat. z 3 cerkwiami, parafia orm. kat. z własnym kościołem, szkoła realna miejska, szkoła główna normalna, szkoła trywialna panieńska, fundusz dla rzemieślników miejskich z kapitałem 2.000 złr.. szpital miejski na 14 chorych, z dochodem rocznym 27.247 złr., dóm kalek, szpital wojskowy, apteka, 1 lekarz, 3 chirurgów i 8 akuszerek. — Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na: 5 duchownych, 42 urzędników, 16 wojskowych, 9 lekarzy, 625 posiadaczy gruntów, 7 chałupników, 720 rzemieślników i fabrykantów z 287 pomocnikami, 215 handlujących i kupców z 34 pomocnikami, 310 pomocnisów przy gospodarstwie, 321 najemników, 394 innych sług i 7782 płci żeńskiej i dzieci. — Znaczna część ludności trudni się uprawą roli lub hodowlą bydła, — gdzie też obok zwykłych nasion zbożowych, także tytoń, melony, arbuzy i kukurudzę w znacznych przestrzeniach w polu uprawiają. — Przemysłowość ogranicza się po większej części na wyrobach safianu i innych skór do 10.000 sztuk rocznie, lub na wyrobach narzędzi gospodarczych oraz odzieży dla tutejszego pospólstwa wiejskiego. Do tych się liczą 79 kuśnierzy, 82 szewców, 39 krawców i 16 czapników, — niemniej 36 bednarzy, 20 garncarzów, 16 kiełbaśników i wiele innych rękodzielników, którzy wyroby swoje podczas tutejszych licznie odwiedzanych jarmarkach i targach tygodniowych zbywają. — Na targi tutejsze dowożone bywają szczególnie konie rasy chłopskiej, bydło rogate, nierogacizna, drób, omasta wszelka, miód, wosk i wszelkie inne artykuły do pożywienia, oraz sprzęty gospodarskie. Handel tutejszy wołami i zbożem jako też wyżwspomnionemi artykułami jest dosyć okazały, którym się też po części Ormianie tutejsi, ogólnie zaś żydzi zajmują. — Przez kolej czerniowiecką spodziewają się podniesienia handlu tutejszego szczególnie wołami. W dziejach narodu pamiętny jest Śniatyn hołdem wykonanym tu w r. 1415 przez Aleksandra wojewody

wołoskiego królowi Władysławowi Jegielle, oraz powitaniem przybyłego na tron polski Stefana Batorego w r. 1576 przez x. Dymitra Solikowskiego, arcybiskupa lwowskiego i zebraną tu okoliczną szlachtą.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 9 mil kwadr. przestrzeni, 49.293 dusz ludności i 35 gmin (1 miasto, 1 miasteczko i 33 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: śniatyński, zabłotowski i gmina Krasnostawce z pow. gwoździeckiego.

55. Sokal, miasto municypalne w obwodzie żółkiewskim (niegdyś starostwo niegrodowe w powiecie i wojew. bełzkim); położone nad Bugiem przy gościńcu prywatnym sokalskim. — Obszar miasta wraz z przedmieściami i Babińcem, zajmuje 4927 morgów i 503 sąż. kwadr. przestrzeni, liczy 759 domów, 849 rodzin, 4818 mieszkańców (1410 obrz. łac., 1516 gr. kat. i 1892 żydów) oraz 262 obcych. — Majątek miasta wynosi 282.127 złr., dochód roczny 13.000 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy), poczta, parafia łac. z kościołem farnym (niegdyś klasztornym PP. Brygitek), klasztor i kościół OO. Bernardynów z cudownym obrazem Matki Boskiej z archiwem klasztornym i słynny odpustami, parafia gr. kat. z dwoma cerkwiami, szkoła główna normalna, apteka, 1 lekarz, 3 chirurgów i 4 akuszerki. Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na: 15 duchownych, 44 urzędników, 17 wojskowych, 12 artystów i literatów, 10 lekarzy i chirurgów, 240 posiadaczy gruntów, 74 zagrodników, 311 rzemieślników z 166 pomocnikami, 10 hadlujących i kupców z 19 pomocnikami, 2 flisaków, 4 pomocników gospodarstwa, 268 innych sług, 374 najemników i 3252 płci żeńskiej i dzieci. Miasto to doznawszy wielorakich klęsk mimo urodzajności gruntów swoich, chyli się czem raz więcej ku upadkowi, szczególnie handel tutejszy upadł niemal całkiem. — Z przemysłowców znajdują się tu: 33 szewców, 26 krawców, 12 kuśnierzy, 13 mularzy, 47 tkaczy wyrabiających płótna grube lniane i konopne, 7 garncarzy, 8 piekarzy, 14 kowali, 7 stolarzy, 3 bednarzy, 6 cieśli, 1 kominiarz, 4 kiełbaśników, 7 rzeźników, 3 traktyjerników, 66 szynków i kilka domów zajezdnych (żydowskich). — Dość licznie odwiedzane jarmarki tutejsze oraz targi tygodniowe podają do handlu rozmaite artykuły pożywne, zboże, odzienia włościańskie i sprzęty gospodarskie. Żydzi tutejsi prowadzą mały handel zbożem, łojem, mydłem, płótnami rozmaitego gatunku, towarami galanteryjnemi i sukiennemi, solą i żelaziwem. Wspominane są tu dawniej wyroby jedwabne materji i wstążek które dziś ustały całkiem. Niemniej rybołowstwo w Bugu zatrudniało niegdyś przeszło 50 rybaków i dostarczało znaczne zapasy ryb nawet dla dalszego handlu, dziś z powodu złego gospodarstwa w rzece i to ustało, oraz i znaczny dawniej spław na Bugu, drzewa i zboża, którego do niedawna jeszcze kilkanaście tratew ztąd odbijało. — Prom na Bugu czyni miastu do 500 złr. rocznej intraty. W miejscu starodawnego zameczyska okazują się dziś tylko sklepy, ślady piwnic zamkowych oraz murów i wałów, któremi niegdyś miasto i zamek były opasane. W okolicy zaś są wielorakie pamiątki przypominające nam srogie klęski, jakie miasto to i okolica jego przez długie czasy zeszłych wieków od nieprzyjaciół ojczyzny doznawały, szczególnie rozmaite pomniki glazowe, okopy i mogiły.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 23.17 mil kwadr. przestrzeni, 57.204 dusz ludności i 90 gmin (2 miasta, 3 miasteczka i 85 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: sokalski, bełzki i 8 gmin z mosteńskiego powiatu.

56. Stanisławów, miasto municypalne w obwodzie stanisławowskim (niegdyś Potockich w ziemi halickiej wojew. ruskiego); położone w równinie między dwoma Bystrzycami, które się opodal ztąd w jedno koryto zlewają, przy trakcie karpackim i wychodzącym ztąd trakcie brzeżańskim, oraz przy kolei czerniowieckiej z dworcem kolejnym. — Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 1950 morgów przestrzeni, liczy 1034 domów, 2279 rodzin i 11.682 mieszkańców (3510 obrz. łac., 1084 gr. kat., 88 orm. kat., 1 gr. n. u., 72 lutrów, 8 kalwinów i 6920) oraz 2522 obcych. Majątek miasta wynosi 649.959 złr., dochód roczny 42.667 złr. — Jest tu urząd obwodowy z dotychczasowym powiatowym, sąd obwodowy, (cywilny, kryminalny, handlowy i górniczy) z prokuratorją sądową i 9 adwokatami, urząd gminny (magistrat I. klasy) z archiwem miejskim, poczta, urząd telegraficzny, parafia łac. z piękną farą (niegdyś kolegiatą) w której są grobowce i pomniki Potockich, kaplica na smętarzu, parafia gr. kat., przy kościele niegdyś OO. Jezuitów, (dziś cerkiew ruska), parafia orm. kat. z osobnym kościołem, gimnazjum wyższe z biblioteką i gabinetami (fizycznym i naturalnym), szkoła normalna z niższą realną, szkoła trywialna panieńska, konwikt p. Anny Preyer i Franciszki Albrich, kasyno miejskie, drukarnia Pawła Pillera, księgarnia Milikowskiego i zakład wyższego ogrodnictwa J. L. Schmidta oraz handel nasion, Towarzystwo dam dobroczynności ku wspomożeniu ubogich, fundusz pożyczkowy dla rzemieślników z kapitałem 2034 złr., szpital miejski na 120 chorych, z kaplicą i dochodem rocznym 8.030 złr., szpital żydowski na 30 chorych z 1.500 złr. rocznego dochodu, szpital wojskowy w dawnym zamku Potockich, magazyn wojskowy, dóm kalek z dochodem rocznym 348 złr. ochronka czyli zakład wychowawczy biednych sierót z dochodem rocznym 2198 złr. i dóm ubogich z dochodem rocznym 1.315 złr. — Są tu także 4 lekarzy, 8 chirurgów, 19 akuszerek, 2 aptek i porządna łażnia.

Całe miasto z przedmieściami podzielone jest podobnie jak Lwów na pięć części i posiada oprócz czworobocznego rynku 4 pięknych placów i 24 brukowanych ulic z dostatecznem oświetleniem. Do okazalszych budynków tutejszych należy ratusz z kramami i piwnicami na około, za które miasto rocznie do 3000 złr. czynszu pobiera; dawny klasztor OO. Jezuitów o dwóch piątrach w którym się dziś mieści urząd obwodowy, gimnazjum i szkoła normalna, szpital cywilny, szpital wojskowy, 3 bożnice żydowskie i kilka prywatnych domów a to: Hendlicha, Batternaya, Przybyłowskiego i inne. — Mury i wały któremi niegdyś miasto opasane było zniszczone, fosy zasypane i w ulice zamienione. — Spacerów publicznych nie posiada miasto oprócz małego ogródka Kratterówką zwanego i tak zwanej ulicy Lipowej, ocieni nej staremi konarzystemi lipami, wiodącej do dawnego zwierzyńca, — ale i tą przyjemność ukróca coraz większa ilość budujących się przy tej ulicy domów. — Najmilszą atoli rozrywką mieszkańców, są letnią porą kapiele w obydwóch poblizkich Bystrzycach. — Na placu Franciszka przed urzędem obwodowem, ustawiło miasto pomnik ś. p. cesarza Franciszka I. wyrobiony dość misternie z ciosu w Wiedniu przez Schallera. — Po kościołach tutejszych oraz na zamku widzenia godne są pomniki Potockich. Z resztą są tu jeszcze: porządny hotel Sasa z piękną salą balową i teatralną i 30 innych domów zajezdnych, 13 bryczkarzy, 2 traktyjernie, 3 kawiarnie, 2 cukiernie, 1 miodowarnia, 4 browary, 1 fabryka likierów, 4 dystylatury, 1 gorzelnia, 181 szynków i 22 muzykantów (żydów).

Co do zatrudnienia dzieli się ludność miejska na 16 duchownych, 204 urzędników, 23 wojskowych, 15 literatów i artystów, 29 lekarzów, 29 posiadaczy gruntów, 234 zagrodników, 965 rzemieślników z 388 pomocnikami, 246 handlujących z 205 pomocnikami, 4 flisaków, 15 pomocników gospodarstwa, 642 innych sług, 382 najemników, 8.269 płci żeńskiej i dzieci. — Do kla-

sy rzemieślników liczą się tu: 5 cyrulików, 27 piekarzy, 1 rusznikarz, 4 introligatorów, 2 budowniczych, 6 tokarzy, 6 kiełbaśników, 5 rzeźników, 3 farbiarzy, 4 bednarzy, 1 fryzier, 6 złotników, 6 sklarzy, 1 pasamonik, 1 mosiężnik, 2 ogrodników, 2 kapeluszników, 3 rękawiczników, 10 kuśnierzy, 1 kotlarz, 5 blacharzy, 5 lakierników, 4 malarzy, 2 nożowników, 2 mechaników, 1 fajkarz, 2 kominiarzy, 10 siedlarzy i rymarzy, 4 ślusarzy, 15 kowali, 41 krawców, 116 szewców, 2 sitarzy, 7 mydlarzy, 1 szlufierz, 1 fabrykant krochmalu, 2 kamieniarzy (żydzi), 2 postrzygaczów, 4 tapicerów, 24 stolarzy, 8 kołodzieji, 2 waciarzy, 2 cieśli, 1 konwisarz, 3 modniarki, 1 czapnik i 5 zegarmistrzów. — Do większych przedsiębiorstw czyli fabrycznych policzyć można tutejsze wyroby maszyn oraz rozmaitych sprzętów rolniczych: Konstantego Stojowskiego, Józefa Scherca i Mikołaja Markowskiego, którzy obwód tutejszy i dalsze okolicy kraju w potrzebne do gospodarstwa narzędzia zaopatrują, tudzież garbarnie tutejsze dostarczają do 15.000 sztuk rozmaitych skór rocznie, fabrykacje wozów, fabryka świec i mydła, 5 cegielnie i 12 młynów, z tych 6 miejskie, (3 po trzy kamienie a druga połowa po 4 kamienie). — Nowszemi czasy zaprowadzono tu fabrykację nafty.

Handel miejscowy ogranicza się po większej części tylko na tutejszych targach i jarmarkach. Składów handlowych jest tu 3, sklepów wielkich korzennych i galanteryjnych 4, i mniejszych 68 (po największej części kramów żydowskich). — Niektórzy z żydów tutejszych trudnią się handlem zboża, winami węgierskiemi, skórami, towarami galanteryjnemi i wołami. — Uprzywilejowanych jarmarków ma Stanisławów 5, na które jakoteż i tygodniowe targi (co wtorku i piątku) mnogą ilość płócien rozmaitego gatunku, skóry surowe, przędzę, włókna lniane i konopne, miód, wosk i zboża dowożone bywają. Najsławniejszy jest jarmark 1. maja na woły pod Mykietyńcami, na który zwykle kilka tysięcy wołów z okolic pobliskich i Bukowiny przypędzają, a ztąd dalej do Ołomuńca i Wiednia transportują.

Nowo uchwalony powiat stanisławowski zawierać będzie 13.04 mil kwadratowych przestrzeni, 65.201 dusz ludności i 66 gmin (2 miasta, 2 miasteczka i 62 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: stanisławowski, halicki, 3 gmin z manasterzyńskiego, 2 gminy z nadworniańskiego i gmina Czukałówka z bohorodczańskiego powiatu.

57. Staremiasto, miasto wolne królewskie w obwodzie samborskim, (niegdyś w ziemi przemyskiej województwa ruskiego), położone nad Dniestrem przy trakcie turecko-węgierskim czyli ungwarskim. Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 2.144 morgów 1 340 sążni kwadratowych przestrzeni, liczy 426 domów, 678 rodzin i 2.877 mieszkańców (623 obrz. łac., 1.141 gr. kat., 1 lutersk. i 1.142 żydów), oraz 126 obcych. — Majątek miejski wynosi 63.360 złr., dochód roczny 3.675 złr. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy) z archiwem, (poczta w Smolnicy o ćwierć mili od miasta), parafia łacińska z starodawnym kościołem parafialnym, parafia grecko-katolicka z cerkwią parafialną, szkoła trywialna, apteka, 2 chirurgów i akuszerka. — Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na 2 duchownych, 30 urzędników, 2 wojskowych, 166 posiadaczy gruntów, 4 chałupników, 44 rzemieślników z 45 pomocnikami, 14 handlarzy i kupców z 6 pomocnikami, 75 pomocników gospodarstwa, 91 innych sług, 394 najemników i 2.020 płci żeńskiej i dzieci. — Przemysłowość miejscowa z przyczyny owsianych gruntów tutejszych polega już więcej na chowie rozmaitego bydła i prowadzenia dalszych ztąd wynikających rzemiosł. Mieszkańcy około 36 zatrudniają się garbarstwem, oraz i szewstwem, wyrabiając rocznie do 1.500 par butów chłopskich i spotrzebywują 600—700 sztuk skór wołowych i końskich. Przeszło 60 kuśnierzy, którzy osobny cech stanowią, wyrabiają rocznie 600 do 900 kożuchów (a 18 złr.) Niemniej wyroby sukna grubego około 200 sztuk rocznie, oraz siermięg czyli sieraków dla górali tutejszych, które nabywane przez włościan z pobliskich gór, lub zakupywane bywają wraz z płótnem, wełną i innemi artykułami dla dalszego handlu. Zresztą miasto dość liche oprócz swych pejsatych żydów niema żadnej innej okazałości.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 14.50 mil kwadratowych przestrzeni, 44.163 dusz ludności i 62 gmin (2 miasta, 2 miasteczka i 58 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: Staremiasto i Starasól, oraz 3 gminy z podbuskiego, 2 z samborskiego i 4 gminy z tureckiego powiatu.

58. Stryj miasto wolne królewskie w obwodzie stryjskim (niegdyś starostwo niegrodowe w ziemi przemyskiej woj. ruskiego); położone nad Stryjem przy trakcie karpackim i łączącym się tu trakcie turecko-węgierskim czyli skolskim. — Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 5347 morgów przestrzeni, liczy 911 domów, 2013 rodzin i 8807 mieszkańców, (1922 obrz. łac., 2396 obrz. gr. kat., 2 gr. n. un., 229 luters., 44 kalw. wyz. i 4214 żydów), oraz 1076 obcych. Majątek miejski wynosi 525.392 złr., dochód roczny 42.304 złr. Jest tu urząd obwodowy z dotychczasowym powiatowym, urząd gminny (magistrat I. klasy) z archiwem miejskim, poczta, stacja telegraficzna, parafia łac. z starożytnym kościołem i archiwem parafialnym, parafia gr. kat. z dwiema cerkwiami, szkoła główna normalna z niższą realną, szkoła trywialna panieńska, kasyno miejskie, kasa oszczędności, szpital miejski na 70 chorych, dóm kalek z dochodem rocznym 146 złr., apteka, 2 lekarzy, 4 chirurgów i 8 akuszerek.

Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na 5 duchownych, 122 urzedników, 18 wojskowych, 14 literatów i artystów, 5 lekarzy, 275 posiadaczy gruntów, 334 chałupników, 346 rzemieślników z 82 pomocnikami, 65 handlarzy i kupców z 1 pomocnikiem, 1 flisaka, 4 pomocników gospodarstwa, 161 innych sług, 363 najemników i 7011 płci żeńskiej i dzieci. — Przemysłowość miasta Stryja już dawniejszemi czasy była dość słynną, najwięcej rozgłosu posiadały tutejsze sukiennice, składy wina i soli i szczególnie z Węgrami prowadziło miasto to znaczny handel, oraz istniało tu dawniej 10 cechów. Dziś pod tym względem podupadło miasto znacznie i dotąd nie posiada żadnego z większych przedsiębiorstw, a nawet istniejąca tu przed kilkoma laty fabryka świec stearynowych, została bezczynną. Tylko niektórzy z rzemieślników tutejszych podniosły się czyli rozszerzezyły wyroby swoje; do których, szczególnie fabryka kapeluszów J. Schechera należy. — Z innych klas rzemieślniczych są tu jeszcze: 4 introligatorów, 2 rusznikarzy, 16 piekarzy, 2 farbiarzy, 24 bednarzy, 3 garbarzy, 4 szklarzy, 3 złotników, 1 rękawicznik, 3 kapeluszników innych, 6 blacharzy, 12 kuśnierzy, 1 kotlarz, 4 modniarek, 4 czapników, 3 mularzy, 2 pozłotników, 1 kominiarz, 5 ślusarzy, 20 kowalów, 36 krawców, 65 szewców, 5 mydlarzy, 3 powroźników, 3 siedlarzy, 14 stolarzy, 1 postrzygacz, 2 zegarmistrzów, 4 waciarzy, 20 tkaczów, 7 kołodziei, 3 cieśli, 1 tokarz, 14 kiełbaśników, 7 rzeźników, 10 traktyjerni, 1 cukiernia, 2 kawiarni, browar, 104 szynków, 13 domów zajezdnych i 14 bryczkarzy. — Uprawa roli i rozprzestrzenione nieco sadownictwo, poniekąd i pszczelnictwo, są zatrudnieniem reszty ludności tutejszej — niemniej trudni się wiele z nich blichem płócien i nici, które w znacznej ilości przędzone po wsiach górskich w okolicy tutejszej i miasteczka Rozdołu, tu dla wyblechowania dosełane bywają.

Handel zbożem i bydłem tutejszy jest dosyć znaczny, a odbywające się tu jarmarki (5 dorocznie) trwające zwykle kilka lub kilkanaście dni, oraz i targi tygo-

dniowe, dostarczają nie mało tych jako też i innych produktów dla dalszego wywozu i handlu, który ogólnie w rękach żydowskich spoczywa, a bez tutejszych meklerów innego targu tu zawrzeć trudno. Inni żydzi trudnią się szynkarstwem lub kramarstwem, albo przewozem żelaza i innych wyrobów z tutejszych fabryk górskich. — Nowszemi czasy rozpowszechniło się nieco w kraju odwiedzanie tutejszych kąpieli rzecznych w Stryju, gdzie pomimo niewygód, na jakowe goście wystawiane bywają, do 400 osób rocznie na nie przybywa.

Z dawniejszych pamiątek w tem mieście, jest wspomnienia godne tutejsze zamczysko z skąpemi śladami fundamentów dawnego warownego zamku królewskiego, na którem to miejscu dziś baraki wojskowe pobudowane stoją. W dziejach zaś narodu pamiętne jest to miasto pobiciem Turków w 1664 r. przez Stanisława Jabłonowskiego, podówczas wojew. ruskiego.

Nowo uchwalony powiat stryjski zawierać będzie 33.38 mil kwadr. przestrzeni, 63.514 dusz ludności i 97 gmin (1 miasto, 2 miasteczka i 94 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: stryjski, skólski i 5 gmin z bolechowskiego powiatu.

59. Tarnobrzeg miasteczko hr. Tarnowskich w obw. rzeszowskim (niegdyś w powiecie i wojew. sandomirskiem) położone w nadbrzeżnej równinie nad Wisłą, przy gościńcu prywatnym nadwiślańskim. Obszar miasteczka zajmuje 310 morgów przestrzeni, liczy około 250 domów (z tych pogorzało w r. 1862. przeszło 200) i 1878 mieszkańców (795 obrz. łac., 5 lutersk. wyzn. i 1075 żydów), oraz 63 obcych. — Majątek miasteczka oraz i dochody nie wiadome. — Liche to miasteczko przybudowane do wsi Dzikowa, bywa zwykle z tą wsią za jedną i tę samę gminę uważane, ztąd w żadnym opisie Galicji wzmiankę o Tarnobrzegu nie napotykamy, tylko nazwa Dzikowa jest powszechną. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), klasztor Dominikanów z pięknym kościołem i cudownym obrazem Matki Boskiej, szczególnie przez szyprów wiślanych czczony, gdyż każdy flisak, omijając Wisłą pobrzeże Tarnobrzegu, poleca się opiece tej królowej Niebios, dla uproszenia szczęśliwego powrotu. W tem klasztorze mieści się też urząd powiatowy i szkoła trywialna. Poczta zaś znajduje się w przyległej wsi Dzikowie, a parafia łacińska w odległej ztąd o ¼ mili wsi Miechocinie. — Niemal wszystka ludność tutejsza oprócz żydów trudni się rolnictwem lub hodowlą bydła, wiele też z nich wynajmuje się za flisów do spławów na Wiśle i tylko nader szczupła liczba trudni się zwykłemi rękodziełami. Żydzi zaś tutejsi skupują podczas odbywających się tu przy końcu każdego miesiąca jarmarkach, jako też i podczas licznie odwidzanych tu odpustach w Zielone świątki, 15. Lipca i 18. Grudnia zboże, drzewa, skóry, płótna i rozmaite wiktuały do spławu na Wisle przydatne i takowemi mały handel prowadzą. — Śliczny też nader widok przedstawia się ztąd na rozległy po drugim brzegu Wisły Sandomierz, i okolicę jego. Zaś widzenia godny jest wspaniały zamek w Dzikowie (hr. Tarnowskich) z kosztownemi zbiorami drogocennych zabytków sztuki i starożytności, oraz biblioteką i bogatym archiwem. — W dziejach narodu pamiętne jest to miasteczko konfederacją, którą zawiązała tu w 1734 r. szlachta okoliczna pod wodzą Adama Tarły i innych, w celu utrzymania Stanisława Leszczyńskiego na tronie polskim.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 16.93 mil kwadr. przestrzeni, 48.887 dusz ludności i 68 gmin (4 miasteczka i 64 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: Tarnobrzeg, Rozwadów, 9 gmin z mieleckiego i gmina Pławo z niskiego powiatu.

60. Tarnopol miasto municypalne w obwodzie tarnopolskim (niegdyś Tarnowskich, Ostrogskich i Potockich w powiecie trembowelskim województwa ruskiego), położone nad Seretem przy trakcie tarnopolskim i łączącemi się z nim tu kilku gościńcami krajowemi. Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 8970 morg. 673 sążni kwadr. przestrzeni, liczy 1.700 domów, 3442 rodzin i 16.167 mieszk. (3032 obrz. łac., 3483 gr. kat., 1 orm. kat., 3 gr. n. un., 1 orm. n. un., 7 lutersk., 8 kalw. i 9632 żydów), oraz 2813 obcych. — Majątek miejski wynosi 996.755 złr., dochód roczny 70.357 złr. — Jest tu urząd obwodowy, połączony z powiatowym; sąd obwodowy (cywilny, karny i handlowy) z prokuratorją sądową i 8 adwokatami. — Urząd gminny (magistrat I. klasy) z archiwem miejskim; urząd cłowy główny, poczta, stacja telegraficzna; parafia łac. z kościołem niegdyś klasztornym (dominikańskim), parafia gr. kat. z 3 cerkwiami (2 murowane); konwikt szlachecki w kollegium ks. Jezuitów, gymnazjum wyższe z biblioteką, szkoła niższa realna, główna szkoła normalna, szkoła trywialna panieńska, szkoła główna żydowska; 2 apteki, 5 lekarzów, 9 chirurgów i 17 akuszerek. Szpital miejski na 70 chorych, szpital żydowski na 50 chorych, szpital wojskowy, magazyn wojskowy, dóm ubogich i kalek z rocznym dochodem 831 złr. Kasyno miejskie, księgarnia T. Czillika, oraz czytelnia i wypożyczalnia książek i drukarnia Pawłowskiego. W obronnym niegdyś starożytnem zamku urządzono dziś koszary wojskowe.

Miasto Tarnopol dzieli się na dwie części: na tak zwane „Stare miasto“ przepełnione żydami i „Nowe miasto,“ składające się z pięknych ulic, zabudowanych rzędami dość pięknych domów, pomiędzy ogrodami rozsypanych. — Uporządkowanie zaś miasta pozostawia jeszcze wiele do życzenia, a któremu najwięcej żydzi tutejsi przeszkadzają. — Pod względem zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na 43 duchownych, 215 urzędników, 12 wojskowych, 23 literatów i artystów, 11 adwokatów, 39 lekarzy, 258 posiadaczy gruntów, 751 posiadaczy domów, 984 rzemieślników z 263 pomocnikami, 344 handlarzy i kupców z 23 pomocnikami, 7 rybaków, 14 pomocników gospodarstwa, 396 innych sług, 446 najemników i 12.333 płci żeńskiej i dzieci.

Klasa rzemieślnicza w Tarnopolu zawierała niegdyś 12 cechów, dziś obejmuje następujące daty: 15 piekarzy, 1 lakiernik, 3 budowniczych, 5 introligatorów, 1 rusznikarz, 5 tokarzy, 5 bednarzy, 6 geometrów, 1 fryzjer, 4 szklarzy, 3 rzeźników, 2 garbarzy, 4 rękawiczników, 3 konowałów, 2 kapeluszników, 2 grzebieniarzy, 1 czapnik, 20 kotlarzy i druciarzy, 1 pieczętarz, 13 kuśnierzy, 82 mularzy, 2 mechaników, 4 krupiarzy, 5 pozłotników, 2 kominiarzy, 1 parasolnik, 14 siedlarzy i rymarzy, 5 mydlarzy, 80 krawców, 120 szewców, 7 ślusarzy, 3 szlufirzy, 1 powroźnik, 5 złotników, 3 kamieniarzy, 2 kopaczy studni, 60 stolarzy, 2 garncarzy, 2 postrzygaczów, 8 zegarmistrzów, 9 kołodziejі, 4 waciarzy, 20 tkaczów, 21 cieśli. — Oprócz tych są tu jeszcze 3 browary, 1 dystylatornia, 6 olejarni, 2 ogrodników, 4 krupiarzy, 6 traktyjerni, 2 kawiarnie, 3 cukiernie, 181 rozmaitych szynków i 18 domów zajezdnych. — Do większych przedsiębiorstw policzyć można tutejsze woskobojnie, wyrabiające rocznie do 400 cent. żółtego wosku, którego do Austrji, Multan i Włoch wysełają i do 500 beczek miodu, którego zwykle ztąd do Lwowa, Krakowa, Bielska i Berna wywożą.

Dosyć znaczny handel tutejszy jest cały w rękach żydowskich. Znaczny ruch handlowy objawia się szczególnie podczas odbywających się tu jarmarków głównych (8 do roku), na które mnoga ilość cudzych kupców, nawet z odleglejszych prowincyj austrjackich ze swemi towarami przybywa. Handlem miejscowym zatrudniają się tu 2 spedytorów, 12 spekulantów, 14 wekslarzy, 4 kupców rozmaitych, 2 handlujących wołami, 5 skórami, 2 żelaziwem, 18 drzewem, 10 końmi, 6 towarami galan-

teryjnemi, 76 handlów zbożem, 1 solą, 16 towarami łokciowemi, 2 kosami, 12 towarami korzennemi, 7 suknem, 2 mazią, 39 kramarzy, 2 domokrążników, 63 tandetników, 18 tragarzy i 11 brykarzy. Handel towarami galanteryjnemi, kolonialnemi i winami w tem mieście wynosi rocznie 1,200.000 do 1 300.000 złr., sprowadzanemi zwykle z Wiednia, Tryjestu, Berna, Pragi, Bielska, Lwowa, Brodów i z Węgier. Większa część tych towarów rozchodzi się w obwodzie tarnopolskim i sąsiednich, nieco też i do Rosyi wysełane bywa. — Niemniej ważnym jest handel drzewem tutejszy, wynoszący rocznie 30 do 40.000 złr., szczególnie balkami, łatami, deskami i słupami dębowemi, których dostarczają rozległe lasy w obwodzie złoczowskim, oraz gątami, dranicami i deskami jodłowemi, które tu z obwodów: stanisławowskiego i stryjskiego dowożone bywają, oraz pniami dębowemi z lasów grzymałowskich, załozieckich lub podhajeckich.

Na jarmarki i targi tutejsze dowożone bywają oprócz zboża i bydła rogatego, także wieprze spaśne, słonina, wosk, łój, potaż, szczecina, włókna przędziwa lniane i konopne, anyż, oraz rozmaite wiktuały i sprzęty gospodarskie. — Szczególnie sławny jest tutejszy jarmark lipcowy na św. Annę na konie rasowe, należący do najcelniejszych w całym kraju, trwający zwykle przez dwa tygodnie, na który też szlachta i kupcy nie tylko niemal ze wszystkich prowincyi austryjackich, ale oraz i z zagranicy zjeżdżają, bo też mało gdzie widzieć się daje tyle razem zebranych koni rasowych, co też ułatwia znacznie kupcowi wybór tychże. Najwięcej ich ztąd do Wiednia, Węgier i Siedmiogrodu zakupują. Podczas tych jarmarków odbywają się tu na błoniach zagrobelskich czasami i wyścigi konne. Od lat kilku traci również i ten jarmark czem raz więcej swoją dawną sławę.

Nowo uchwalony powiat tarnopolski zawierać będzie 19.27 mil kwadratowych przestrzeni, 77.140 dusz ludności i 78 gmin. (1 miasto, 1 miasteczko i 76 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: tarnopolski, mikuliniecki i ihrowiecki; wieś Romanówka ze zbarazkiego i wieś Podsmykowce ze skałackiego powiatu.

61. Tarnów miasto municypalne w obwodzie tarnowskim, (niegdyś gniazdo Tarnowskich i stolica hrabstwa tarnowskiego w powiecie pilźnieńskim wojew. sandomierskiego); położone nad Białą przy trakcie wiedeńskim i kolei krakowskiej z obszernym dworcem. Obszar miasta z przedmieściami Strusiną, Zabłociem, Burkiem, Grabówką i Pogwizdowem zajmuje 1.325 morgów przestrzeni, liczy 1.260 domów i 14.672 mieszkańców, (6.806 obrz. łac., 2 gr. kat., 1 gr. n. u., 1 orm. n. u., 24 lutersk., 1 kalw. i 7.737 żydów), oraz 2.102 obcych. — Majątek miasta wynosi 695.136 złr., dochód roczny 86.765 złr. — Jest tu urząd obwodowy z powiatowym, sąd obwodowy, (cywilny, karny i handlowy) z prokuratorją sądową i 9 adwokatów, urząd gminny (magistrat I. klasy) z bogatym archiwem miejskim. Komenda wojskowa, poczta i stacja telegraficzna. Biskupstwo łacińskie z kapitułą i konsystorzem wraz z archiwami. — Parafia łac. katedralna z kościołem pięknie w stylu gotyckim zbudowanym z cennemi zabytkami sztuki i historji. Klasztor OO. Bernardynów (dawniej Bernardynek) z pięknym kościołem. Kościółek P. Maryi na przedmieściu Burku. Nowo zrestaurowany kościółek św. Trójcy na Terlikówce i kaplica św. Józefa na smętarzu z pięknym obrazem w wielkim ołtarzu. Seminarjum łacińskie biskupie z studjum teologicznem, gimnazjum wyższe z biblioteką, szkoła główna normalna z niższą realną i kursem preparandów, szkoła trywialna panieńska i pensjonaty p. Pauliny Łazowskiej i Anieli Stockiej. Fundusz pożyczkowy dla rzemieślników, kasa oszczędności. Szpital powszechny z 17.042 rocznego dochodu, szpital żydowski z 7.350 złr. dochodu, szpital wojskowy, magazyn wojskowy. Ochronka dla sierót (dziewcząt) z 2.762 złr. dochodu. Dóm i szpital dla ubogich z dochodem rocznym 2 336 złr.; dwie apteki, 7 lekarzy, 5 chirurgów, 16 akuszerek, łaźnia parowa, kasyno miejskie z czytelnią, Towarzystwo strzeleckie z strzelnicą, drukarnia Rusinowskiego, księgarnia Milikowskiego i antykwarnia Ulmana z wypożyczalnią książek. Sala teatralna w hotelu krakowskim zarazem arena osobna, piękny ogród Sachera i inne zakłady dla publiczności.

Rozszerzając się czem raz więcej, ma miasto Tarnów widoki być wkrótce jednem z najpiękniejszych miejsc w kraju. Zajmuje ono dziś oprócz rynku w czworobok zbudowanego kilka innych placów i 16 ulic, po większej części długie i szerokie. Place te i ulice są niemal wszystkie szutrowane lub kamieniem wyłożone i dokładnie oświetlone. Najwięcej upiększa i rozszerza się przedmieście Grabówka, gdzie temi czasy mnóstwo małych i większych pięknie zbudowanych domów powstało. Na ulicy seminaryjskiej założono 1865 r. małą plantację dla publiczności. Zdobiący środek rynku starożytnej budowy ratusz, jest zabytkiem architektury pospolitej z XVI. stulecia, co poświadczają jego niby gotycka struktura, miernej wielkości wieża i allegoryczne rzeźby po ścianach zewnętrznych. — Szczyt wieży na sztybarze żelaznym zdobi powiewalny herb Sanguszków (Pogonia). Prócz ratusza jest wiele innych pięknych domów w tem mieście, szczególnie hotel krakowski, dawny pałac książęcy dziś urząd obwodowy, pałac biskupi, seminarjum łacińskie, instytut wychowawczy wojskowy z przepysznym na miasto widokiem, gmach sądowy (dawny klasztor Bernardynów), dworzec kolejny z sztucznym mostem żelaznym na Białej i wiele innych w nowszym guście zbudowanych domów prywatnych. Pod względem sztuki godne widzenia są w tutejszym kościele katedralnym pyszne i po mistrzowsku wykonane pomniki: Jana Tarnowskiego H. W. K. († 1561), syna jego Krzysztofa († 1567), córki Zofii księżny Ostrogskiej († 1570), majestatyczny pomnik z czerwonego marmuru księcia Janusza Ostrogskiego († 1612) i żony jego Zuzanny Seredzianki († 1596); pyszne pomniki ks. Konstantego Ostrogskiego i Władysława Dominika Zasławskiego († 1645) i wiele innych pomniejszych famili Tarnowskich i Tarłów. Godny oglądnienia jest też nowo uporządkowany i pięknie ozdobiony smętarz pogrzebowy.

Pod względem handlu i przemysłowości jest również miasto Tarnów z położenia swego najważniejszem miejscem w tej części kraju. W pobliskości rzeki Dunajca było ono już dawniej jednem z najhandlowniejszych miast w tej okolicy, dziś zaś przez połączenie się koleją żelazną z innemi częściami kraju i z zagranicą, wzrasta w czem raz większą sławę i powiększyłoby się jeszcze znaczniej, gdyby nie szczupły obręb miasta samego. Świetne widoki dla handlu i przemysłu tutejszego są jeszcze też dla miasta przez połączenie się kolei krakowskiej z proponowaną koleją koszycko-węgierską na dworcu tutejszym. Było tu dawniej 9 cechów rękodzielniczych, z których pierwszy cech stelmachów czyli tak zwany cech wielki zawierał w sobie majstrów: stelmachów, siedlarzy, rymarzy, mydlarzów, rękawiczników i inne podobne; dalej był tu jeszcze cech rzeźniczy, cech ślusarski, kapeluszników, szewski, stolarski, krawiecki, kowalski, do którego należeli zegarmistrze, blacharze, rusznikarze, kotlarze i inni; nakoniec dziewiąty cech piekarski, do któregoby dziś policzyć można tutejszych przedmieszczan z Strusiny, którzy na wzór Prądniczanów krakowskich miasto Tarnów w tani i smaczny chleb zaopatrują. Dosyć znaczna liczba rzemieślników tutejszych (około 1.629) nie upada pod napływem mnogich dowozów rozmaitych wyrobów z zagranicy, ale niektóre wyroby tutejsze szczególnie siodla-

rzy i stelmachów, wyrównywają już zagranicznym i bywają również poszukiwane. W nowszych czasach oprócz młyna parowego, zaprowadzono tu wiele przedsiębiorstw przemysłowych, między któremi zasługuje pochwałę pracownia pieców prędko-ogrzewalnych, kaflowych, oraz kominów i kuchni angielskich, niemniej fabryka zapałek, wyroby tokarskie, złotników, kuśnierzy, tkaczów, oraz i malarzy tutejszych, znane w okolicy i w handlu. Są też w tem mieście kilkanaście domów zajezdnych, 2 kawiarnie, 2 cukiernie, browar, słynne od dawnych czasów miodowarnie i około 200 szynków po większej części żydowskie. — Niechlujstwo żydów tutejszych, ich owadożerne rozprzestrzenianie się i otwieranie szynków po wszystkich zakątkach w mieście, przeszkadza wiele miastu co do podniesienia się w czystości, oraz większego i doskonalszego w niem wzrostu przemysłu.

Handel tutejszy zbożowy niemniej wełną, rzepakiem, okowitą, szczeciną i bydłem doszedł do wielkiego znaczenia, a rezultata wywozu tych artykułów koleją żelazną, od czasu otwarcia kolei, według wykazów na dworcu tutejszym, chwieją się rocznie między wartością ogólną od 1,900.000 złr. do 2,370 000 złr. Ostatniemi laty weszła i nafta w rząd znacznych transportów — a rok zeszły podaje ją niemal na 700.000 cetnarów. — W tem względzie zajęło miasto Tarnów główne miejsce w środkowej Galicji, co każdy potwierdzi, ktokolwiek przekona się o nieustannym ruchu na tutejszym dworcu kolejnym. — Do ułatwienia handlu istnieje w tem mieście 19 domów spedycyjnych i komisowych, 38 wekslarzy, 1 handel hurtowny okowitą i około 140 meklerów żydowskich, bez których jak po innych miastach w Galicji, i tu najmniejszego nawet targu nie rozwiążesz. Oprócz tych są tu jeszcze 24 handle towarów mieszanych, 4 handle towarów norymbergskich, 8 korzennych, 1 sukienny, 2 żelazne, 1 owocami południowemi, 2 winne, 2 towarami bławatnemi, 1 handel meblami i 144 innych sklepów i kramów żydowskich.

W czasie jarmarków tutejszych (4 do roku) trwających zwykle przez 14 dni, ujrzeć można obok wyrobów i produktów ziemnych krajowych, także rozmaitych cudzych kupców, dojeżdżających z towarami swojemi. — Najsławniejsze są jednak jarmarki tutejsze na konie, wiosenny (16 marca) i jesienny (20 września), celujące doborem i liczbą koni rasy poprawnej oraz i mnogiej ilości koni rasy krajowej. Na odbywających się tu targach tygodniowych (co poniedziałku) widzieć można również liczny dowóz: jarzyn, drobiu, omasty, zboża, bydła i drzewa, nawet z dalszych okolic obwodu.

Piękna i w przecudne widoki malownicze obfitująca okolica miasta Tarnowa, podaje nie mało widzenia godnych przedmiotów. Na szczególną wzmiankę zasługuje pałac księcia Sanguszki w Gumniskach, którego oglądanie dwa razy tygodniowo jest dozwolone, z przepysznem ogrodem w guście francuzkim, ciekawem archiwem, odnoszącym się do historji miasta Tarnowa i okolicy jego, biblioteką i sławną w kraju stadniną. — Niemniej wielorakich wycieczek i widzenia godnym jest drewniany kościółek św. Marcina w obrębie wsi Zawady który niemal o pół mili od miasta odległy, jest tu jednym z najdawniejszych zabytków religijnych w tej okolicy (z r. 1070). Ze wzgórza na którym ten kościółek stoji otwierają się przecudne widoki na Karpaty i w rozmaite inne okolice. — U podnóża tego wzgórza sterczą dotąd jeszcze szczupłe ruiny zamku tarnowskiego.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 13.79 mil kwadr. przestrzeni, 55.485 dusz ludności i 109 gmin (2 miasta, 2 miasteczka i 105 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: tarnowski, żabieński, 3 gmin z wojniłowskiego, 7 gmin z pilzniańskiego, 2 gmin z dąbrowskiego i wieś Rudki z radłoskiego powiatu.

62. Trembowla, miasto wolne królewskie w obwodzie tarnopolskim (niegdyś starostwo niegrodowe w powiecie trembowelskim wojew. ruskiego); jeden z najdawniejszych grodów Rusi czerwonej, położony nad Gniezną, która opodal ztąd Seredu dobiega, przy trakcie tarnopolskim. — Obszar miasta zajmuje 4817 morgów przestrzeni, liczy 908 domów, 1100 rodzin i 4886 mieszkańców (1456 obrz. łac., 2039 gr kat., 1 gr. n. u., 1 luter i 1389 żydów) oraz 282 obcych. — Majątek miejski wynosi 188.061 złr., dochód roczny 18.622 złr. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy), poczta, urząd parafialny łac. przy kościele karmelickim, (klasztor Karmelitów połączony z lwowskim już nie istnieje). — Parafia gr. kat. z cerkwią parafialną, szkoła główna normalna, szkoła trywialna panieńska, apteka, 1 lekarz i 1 akuszerka. — Są tu też ruiny zamczyska, sławnego bohaterstwem Zofii Chrzanowskiej w r. 1664. U podnóża zaś góry zamkowej czernieją się gruzy starodawnego kościoła farnego, dziś zanieczyszczone śmieciem i używane za ustronie, a opodal od miasta w lesie na wzgórzu, sterczą ruiny monasteru bazyliańskiego, opuszczonego na początku bieżącego wieku. — Wszystkie te starodawne zabytki przez niedbałość i lekkomyślność mieszczan trembowelskich czem raz więcej znikają z widnokręgu. Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na 6 duchownych, 49 urzędników, 2 lekarzy, 355 posiadaczy gruntu, 254 chałupników, 164 rzemieślników, 73 czeladników, 27 handlarzy i kupców, 17 pomocników handlu, 148 pomocników gospodarstwa, 161 innych sług, 176 najemników i 3444 żeńskiej płci i dzieci. — Dawniej istniały tu 4 cechy, rzeźnicki, szewski, kuśnierski i tkacki; — dziś przemysłowość tutejsza bez żadnej zalety, gdyż większa część rzemieślników tutejszych trudni się przez lato rolnictwem, i tylko podczas zimy do warstatu zasiada. Na ważną co do przemysłowości uwagę zasługują jednak kamieniołomy łupku — czyli tak zwanego kamienia trembowelskiego — koloru szarego i czerwonawego, — którego ścisłe zlepianie się wytrwałym czyni przeciw wpływowi powietrza, przez co staje się osobliwie przydatnym do wykładania trotoarów, cembryn studziennych i innych tym podobnych budowli. — Znaczna część trotoarów lwowskich i cembryny niektórych studni, są tym kamieniem wyłożone, do czego wyrabiają tu przeszło 10.000 sztuk płyt kwadratowych, — 3 do 400 sztuk innych brył kamiennych, niemniej około 20.000 płatek piecowych, 300 kamieni szlufirskich i około 100.000 osełek. — W tych kamieniołomach pracuje 100 do 150 robotników, a dochód z nich wynosi do 10.000 złr. rocznie. — Również jak przemysłowość tak też i handel w tem mieście jest małego znaczenia, i tylko niektóre produkta tutejsze rozchodzą się i w dalsze okolice lub za granicę. — Oprócz pomienionych kamieni tutejszych, które niemal w całym kraju a nawet i do Moskwy w znacznej ilości wysełane bywają, należą także do artykułów handlowych tutejsze zboże, rozmaite rośliny ogrodowe, owoce, bydło rogate, konie, nierogacizna, włókna konopne i lniane, sól, maź, drzewo bukowe i wapno wyrabiane w tem miejscu i w okolicy, które po części do Tarnopola, po części do Lwowa, Brodów i innych miejsc w kraju wysełane bywają. — Jarmarki i targi tutejsze są dość licznie odwiedzane. — W dziejach narodu pamiętne jest miasto Trembowla kilkakrotnem pobiciem Tatarów pod murami jego w r. 1410, 1498, 1515 i 1674.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 13.50 mil kwadr. przestrzeni, 77.140 dusz ludności i 78 gmin (1 miasto, 1 miasteczko i 76 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: trembowelski, złotnicki, oraz wsie Iławcze i Łoszniów z mikulinieckiego powiatu.

63. Turka, miasteczko w obwodzie samborskim (niegdyś hr. Kalinowskiego w ziemi przemyskiej woj. ruskiego): położone nad Tureczką i opodal rzeki Stryja, który odtąd zaczyna być spławnym, przy trakcie turecko-węgierskim, na znacznej już wysoczyźnie karpackiej. Obszar miasteczka z przyległościami zajmuje 6913 morgów 1240 sążni kwadratowych przestrzeni, liczy 394 domów, 698 rodzin, 8118 mieszkańców (350 obrz. łac., 1294 gr. kat. i 1474 żydów) oraz 24 obcych. Majątek miasteczka oraz dochody niewiadome. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia łac. z kościołem farnym (jest co do obrębu największą parafią w kraju, gdyż zawiera do 16 mil kwadr. przestrzeni); parafia gr. kat. z cerkwią parafialną i dwoma filialnemi, szkoła trywialna, apteka i 2 chirurgów. — Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na: 3 duchownych, 24 urzędników, 3 lekarzy, 204 posiadaczy gruntów, 9 chałupników, 89 rzemieślników z 64 pomocnikami, 59 handlarzy i kupców z 52 pomocnikami, 128 pomocników gospodarstwa, 110 innych sług, 180 najemników i 2193 płci żeńskiej i dzieci. — Jest w tem mieście około 33 warsztatów tkackich, które rocznie do 10.000 sztuk płócien średnich i grubych dla c. k. wojska wyrabiają i tu po większej części blichują. — Niektórzy też z tutejszych mieszkańców trudni się przędzeniem wełny i wyrobem sukien grubych (haliny). Inne wyroby rzemieślników tutejszych zastósowane są do potrzeb miejscowych. Znaczna też część ludności trudni się hodowlą owiec i wyrabianiem serów góralskich (bundzów) któremi mały handel w dalsze okolicy prowadzą. — Handel miejscowy ogranicza się na odbywanych targach i jarmarkach (4 do roku), na które zwykłe konie, owce, bydło robocze, wyrabiana w tem miejscu odzież góralska i sprzęty domowe drewniane i inne wyroby góralskie dowożone i takowe poniekąd do Węgier lub w głąb kraju wywożone bywają. Dowożonem zaś tu z Węgier artykułem a to: zbożem, żelazem, winem i owocem wczesnem, prowadzą żydzi tutejsi niejaki handel w głąb kraju. Nowszemi czasy zasłynęły tutejsze kuracje żentyczne, gdzie też tutejsza roślinność górska bardzo jest właściwą dla pozyskania leczącej żentycy. — W dziejach narodu sławne jest to miasteczko porażką Węgrów przez Jędrzeja Kalinowskiego w r. 1697.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 24.24 mil kwadr. przestrzeni, 41.792 dusz ludności i 72 gmin (1 miasteczko i 71 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: turecki, boryniański, 9 gmin z podbuskiego i 7 gmin z lutowiskiego powiatu.

64. Tyśmienica, miasto w obwodzie stanisławowskim (niegdyś w ziemi halickiej wojew. ruskiego); położone nad Wroną (Woroną) przy trakcie łączącym brzeżańskim. — Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 7250 morgów przestrzeni, liczy 1159 domów (w dniu 12. czerwca r. 1866 zgorzało 264 domów żydowskich i 6 chrześciańskich), 1679 rodzin i 8020 mieszkańców (936 obrz. łac., 3711 gr. kat., 109 orm. kat., 6 lutrów i 3258 żydów) oraz 522 obcych. — Majątek miasta Tyśmienicy oraz dochody niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, stacja telegraficzna, parafia łac. przy klasztorze tutejszym OO. Dominikanów z pięknym kościołem, parafia gr. kat. z trzema cerkwiami, parafia orm. kat. z osobnem kościołem, szkoła trywialna, zakład dla ubogich z dochodem rocznym 26 złr., apteka i 2 lekarzy. — Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na: 7 duchownych, 33 urzędników, 15 wojskowych, 7 artystów i literatów, 10 lekarzy i cyrulików, 485 posiadaczy gospodarstwa, 28 chałupników, 275 rzemieślników z 424 pomocnikami, 178 handlujących i kupców z 151 pomocnikami, 507 innych sług, 380 najemników i 5197 płci żeńskiej i dzieci. — Niemniej ważne miejsce zajmuje w kraju Tyśmienica co do handlu i przemysłowości, najwięcej słyną tutejsze wyrobnie safianu przez Ormian, do 6000 sztuk rocznie; oraz innych skór i butów wyrabianych przez szewców tutejszych (przeszło 78), którzy wyroby swoje po rozmaitych targach w okolicy zbywają. Oprócz tych są tu jeszcze: 9 piekarzy, 6 rzeźników, 8 bednarzy, 4 szklarzy, 4 bryczkarzy, 7 garbarzy, 1 mosiężnik, 1 traktyjernik, 86 kuśnierzy wyrabiających rocznie 6 do 700 kożuchów (po 16 do 18 złr.), 1 kotlarz, 2 blacharzy, 5 mularzów, 5 pozłotników, 1 kominiarz, 1 siedlarz, 3 ślusarzy, 26 kowali, 28 krawców, 7 mydlarzy, 19 ganczarzy (których wyroby na Bukowinę i w Karpaty znacznie się rozchodzą), 5 stolarzy, 10 kołodziei wyrabiających pospolite wozy chłopskie, sanki i inne narzędzia, zbywając je po jarmarkach, 23 tkaczów wyrabiających płótna grube i pakunkowe, 7 cieśli, 1 zegarmistrz, 5 powroźników, 1 szczotkarz i 5 sukienników (żydów) wyrabiających sukna grube. — Słynne są jarmarki tutejsze (4 do roku) na woły spaśne oraz konie robocze, któremi szczególnie Ormianie tutejsi i żydzi znaczny handel prowadzą, tudzież na nierogaciznę, płótna rozmaite, powrozy, wełnę, wosk, miód, łój, kożuchy, skóry surowe, szczecinę, skórki baranie i kozie, które to towary przez żydów zakupywane, do Czerniowiec, Brodów, Mułtan, Ołomuńca, Pragi a nawet do Lipska wysełane bywają. Wiele z mieszczan tutejszych trudni się przewozem tych towarów jako też soli, żelaziwa lub drzewa budulcowego w dalsze okolice bezleśne Podola, niemniej dowozem innych artykułów do miasta. — Niegdyś był tu zamek warowny, po którym dziś tylko skąpe pozostały ślady.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 15.04 mil kwadr. przestrzeni, 70.947 dusz ludności i 61 gmin (1 miasto, 3 miasteczka i 57 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: tyśmienicki, tłumacki, 13 gmin z manasterzyckiego i 2 gmin z halickiego powiatu.

65. Ulanów, miasteczko w obwodzie rzeszowskim (niegdyś Ulińskich i Siemińskich w powiecie i wojew. sandomirskim); położone przy ujściu Tanwy do Sanu. — Obszar miasteczka zajmuje 1695 morgów przestrzeni, liczy 358 domów i 2678 mieszkańców (1348 obrz. łac., 3 gr. kat. i 1027 żydów) oraz 27 obcych. — Majątek miasteczka oraz dochody niewiadome. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, expozytura parafii łac. we wsi Bielinach, z kościołem parafialnym i kościołem św. Trójcy na smętarzu, szkoła trywialna i 2 chirurgów. W środku obszernego rynku położony jest wielki dwór, dziś siedziba urzędu powiatowego, oraz jest tu starożytny niegdyś obronny zamek, zbudowany przez Siemińskich. — Mieszkańcy tutejsi trudnią się po większej części rolnictwem, niektórzy zaś garncarstwem i sitarstwem. — Miejsce to ożywione niegdyś handlem, budowaniem galarów do spławu na Sanie i wielu innemi przemysłowościami, podupadło dziś niemal całkiem i tylko niektóre starodawne, dziś pusto stojące spichlerze poświadczają o jego dawnem w tem względzie stanowisku, gdyż dziś zaledwie kilka tratew rocznie z budulcu lub drzewa okrętowego złożonych, ztąd do Gdańska odbijają. Znaczna część ludności tutejszej i z okolicy zarabiała przy budowaniu i ładowaniu galarów tutejszych mieszczących w sobie do 450 cetnarów ładunku, po większej części zboża różnego rodzaju, wiktuały, owoce świeże i suszone i rozmaite inne towary. — Dzisiejszy handel ogranicza się po większej części na potrzebach miejscowych, a odbywające się tu (do 11 rocznie) jarmarki są dosyć licznie odwiedzane, na które szczególnie zboże, włókna lniane i konopne, bydło, nierogacizna i rozmaite inne wiktuały dowożone bywają.

Nowo uchwalony powiat ulanowski zawierać będzie 16.98 mil kwadr. przestrzeni, 50,204 dusz ludności i 57 gmin (4 miasteczka i 53 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: ulanowski, niski i 7 gmin z powiatu leżajskiego.

66. Ustrzyki dolne, miasteczko w obwodzie sanockim (niegdyś w ziemi sanockiej wojew. ruskiego); położone nad Strwiążem przy trakcie karpackim. Obszar miasteczka zajmuje 909 morgów przestrzeni, liczy 171 domów, 289 rodzin i 1302 mieszkańców (123 obrz. łac., 419 gr. kat., 9 lutrów i 751 żydów) oraz 83 obcych. — Majątek miasteczka oraz dochody niewiadome. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, parafia gr. kat. z cerkwią parafialną, parafia łac. istnieje we wsi Jasieniu o ćwierć mili ztąd. — Jest to jedno z najlichszych uprojektowanych miejsc powiatowych, gdzie ani kościoła szkoły, apteki lub innych zakładów naprożno szukamy. — Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na 2 duchownych, 20 urzędników, 8 wojskowych, 1 lekarz, 51 posiadaczy gruntów, 16 chałupników, 41 rzemieślników, 3 pomocników rzemiosła, 22 handlarzy z 3 pomocnikami, 50 pomocników gospodarstwa, 67 innych sług, 162 najemników i 855 płci żeńskiej i dzieci. — Mniej wydatne grunta tutejsze zniewalają wprawdzie mieszkańców do szukania zarobku w przemysłowości, jednak wyroby tutejsze są po większej części pospolite, dla włościan przeznaczone, narzędzia gospodarcze lub rozmaite gatunki odzieży. Najwięcej jest tu krawców 14, szewców 11, tkaczy i kilku kuśnierzy, niemniej 2 kołodziejów, 2 mularzy, 1 siedlarz i 3 kowali, którzy obok rzemiosła przeważnie gospodartwem się zatrudniają, zbywając wyroby swoje podczas dosyć tu licznie odwiedzanych jarmarków lub targów. Handel miejscowy jest również bez znaczenia i gdyby nie kilkadziesiąt szynków i kramów żydowskich, miasteczko niebyłoby do odróżnienia od wsi i tylko te targi i jarmarki je podtrzymują. — Znaczna rozległość lasów w okolicy podaje też nieco materjału do handlu drzewem, oraz do wyrabiania potażu, którego kilka warzelni w okolicy istnieją.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 20.37 mil kwadr. przestrzeni, 43.498 dusz ludności i 100 gmin (1 miasto, 3 miasteczka i 96 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: ustrzycki, dobromilski, lutowiski i 2 gminy z birczańskiego powiatu.

67. Wadowice, miasto municypalne w obwodzie wadowickim (niegdyś królewskie w powiecie oświęcimskim wojew. krakowskiego); położone nad Skawą przy trakcie wiedeńskim. — Obszar miasta zajmuje wraz z przedmieściami: Zaskawiem, Gotowizną, Niwami i Miejskiem, 1730 morgów, 351 sążni kwadratowych przestrzeni, liczy 411 domów i 3031 mieszkańców (2819 obrz. łac., 1 gr. kat., 11 lutrów i 200 żydów) oraz 451 obcych. — Majątek miasta wynosi 70,089 zlr., dochód roczny 28.709 zlr. — Jest tu urząd obwodowy i dotychczasowy powiatowy, urząd gminny (magistrat I. klasy) z archiwem miejskim, parafia łac. z dawnym kościołem, zaprowadzone w r. 1866 gimnazjum niższe, szkoła główna normalna z niższą realną, szkoła trywialna panieńska, szpital powszechny na 60 chorych z dochodem rocznym 6888 złr., dóm ubogich (fundacja Marcina Wadowity z r. 1669) z dochodem rocznym 931 złr., szpital wojskowy, magazyn i koszary wojskowe, apteka i 4 lekarzy, kasyno miejskie, drukarnia z litografią i księgarnią J. Sabińskiego. — Miasto niemal całe jest murowane i nowszemi czasy uporządkowało się znacznie. Wiele z mieszkańców tutejszych obok uprawy mało wydatnej swej roli, zatrudnia się płóciennictwem, drelicharstwem, sukiennictwem lub przędzeniem wełny. Są tu też kilka warstatów wyrabiających chustki i materje wełniane kolorowe (Türkischroth-Färbereien) i niemniej wyroby i handel z meblami i sprzętami gospodarskiemi. Handel miejscowy jest dość znaczny a odbywające się tu co pierwszego poniedziałku każdego miesiąca jarmarki, przepełnione bywają rozmaitemi produktami nawet z odległejszych okolic karpackich. — Dowożone bywają na nie szczególnie: bydło rogate, owce, nierogacizna, zboże, włókna lniane, konopne i przędziwa, płótna rozmaitego gatunku, omasty, drób, sprzęty domowe i gospodarskie, wyroby góralskie z drzewa: gąty, deski i t. p. Nowszemi czasy i targi tygodniowe są więcej ożywione. — Handel drzewem, sprzętami, solą, płótnem i żelazem podtrzymuje się nieco. Nowszemi czasy wzbudziła się pomiędzy mieszkańcami tutejszemi chęć handlu słowikami, która tysiące tych niewinnych i dla kraju tak wielce pożytecznych ptaszął życia wolnego pozbawia. — Handlujący bowiem jeżdżąc na wiosnę po kraju, zakupują po kilka krajcarów chwytane przez dzieci włościan nowo przybyłe ptactwo i osadzając je po kilkaset razem w ogromnych klatkach lub pakach, wywożą w tym stanie za granicę, zostawiając kilka dni bez pokarmu, przyczem ⅔ tych ptasząt z głodu i nieczystości ginie, lecz pozostała przy życiu jedna trzecia część, wynagradza trud tego karygodnego przemysłowca, gdyż już w Wrocławiu lub Berlinie płacą od 3 do 10 złr. i więcej za sztukę. — Godziłoby się, żeby rząd położył tamę temu przemysłowi, gdyż brak w kraju tych owadożerczych ptasząt już teraz czem raz więcej swe skutki okazuje, gdzie nie w jednym miejscu drzewa przez całe lato nagie stoją. — W przyległej ztąd o ćwierć mili wiosce Mikołaju jest papiernia dostarczająca materjału w wszelkich gatunkach do pakunku i pisania.

Nowo uchwalony powiat wadowicki zawierać będzie 15.42 mil kwadr. przestrzeni, 79.191 dusz ludności i 114 gmin (4 miasta, 2 miasteczka i 108 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: wadowicki, kalwaryjski, andrychowski, 7 gmin ze skawińskiego, 2 wsie z oświecimskiego, 3 gminy z ślemińskiego i 3 gminy z makowskiego powiatu.

68. Wieliczka, miasto wolne górnicze w obwodzie krakowskim (niegdyś w powiecie szczyrzyckim woj. krakowskiego); położone nad rzeczką Zrawą przy trakcie krakowskim, oraz przy odnodze kolei krakowskiej, ze stacji Bierzanowa do Wieliczki wiodącej, z dworcem kolejnym. — Obszar miasta wraz z przedmieściami: Mierzączką, Lednicą górną i dólną, Sandrową, Kłossowem i Zadory zajmuje 1245 morgów i 718 sążni kwadr. przestrzeni, liczy 712 domów, 5922 mieszkańców (5788 obrz. łac., 3 gr. kat., 108 ewangelików i 23 żydów) oraz 414 obcych. — Majątek miasta wynosi 116.667 złr. dochód roczny 32.542 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, połączona dyrekcja górnicza i salinarna ze znacznym archiwem, zarząd kopalni soli z zarządem sprzedawczym tejże, urząd gminny (magistrat I. klasy) z archiwem, parafia łac. z kościołem w nowszym stylu pięknie zbudowanym, klasztor OO. Reformatów z kościołem, dawny kościółek św. Sebastjana i kapliaca św. Kunegundy na smętarzu; prowizoryczna szkoła górnicza, szkoła główna normalna, (dla czego niższej realnej tu niema?) szkoła trywialna panieńska, kasyno miejskie, ochronka dla małych biednych dzieci, apteka, 4 lekarzy, szpital salinarny, dóm ubogich z dochodem rocznym 580 złr., fundusz szpitalny św. Ducha z dochodem rocznym 1000 złr. — Zabudowania tutejsze są po większej części z drzewa z wyjątkiem zabudowań rządowych, do żupy tutejszej należących, a to: zamek salinarny „Żupą“ zwany (najdawniejszy budynek w tym mieście z czasów Kazimierza Wielkiego) z kancelarjami salinarnemi, łazienki z zakładem kąpieli słonych, kilka budynków prywatnych i 11 budynków nadgórnych czyli szybowych (właściwych górnictwa), któremi się do kopalń podziemnych tutejszych wchodzi, a to: „Seraf“ do schodzenia

dla górników gór starych i nowych; „Franciszek" z wygodnemi schodami dla górników gór Janińskich, i gości zwiedzających salin; — „Wodna góra" z przyrządem do wyciągania surowicy; szyb „Danielowice," gdzie windują się na dół urzędnicy i goście zwiedzający saliny, liną na krzesłach taśmowych do niej przyczepionych; inne szyby: „Luis, Regis, Górsko, Leszno, Janina, Józef i Boża wola" przeznaczone są do wyciągania z podziemia na wierzch soli kopalnej.

Choć powierzchnia Wieliczki jest nader nędzna i niepokaźna, tem okazalsze i zachwycające są tutejsze kopalnie soli kamiennej, najsłynniejsze w świecie a najbogatsze w Europie, znane już na początku XIII. wieku i odtąd dotychczas w nieustannym znajdujące się ruchu.

Dzieli się ten świat podziemny na trzy główne piętra i inne pośrednie, gdzie też na każdym piętrze liczne są chodniki i komory czyli próżne przestrzenie, a niektóre z nich, dla swego ogromu i innych przyrządów w niemałe podziwienie wprowadzają odwidzających je gości. Godne widzenia są komory tutejsze: Michałowice (126' długości 90' szerok. i 34' wysokości), cesarza Franciszka, Urszuli, Drezdowice, Kloski, Walczyńska, Rosetti, Majer, Steinhauser, kaplica św. Antoniego i sala podziemna dla zabawy gości w komorze Lelow zwanej z przyrządami z soli wykutemi. Cała ta podziemna żupa wielicka ma 11.000 stóp długości, 3000 szerokości a 760' głębokości, a długość wszystkich chodników i obszerność komór wynosi razem około 28.000 sążni wied. Wydobywają z niej rocznie około 1,000.000 ctn. soli kamiennej (rozmaitej). Zwiedzanie zaś tych salin dozwolone jest codziennie bezpłatnie, z rana o godzinie 10. po południu o 3. z wyjątkiem niedziel i dni świątecznych.

Znaczną część mieszkańców Wieliczki stanowią górnicy i urzędnicy salinarni; mieszczanie prócz kupców trudnią się drobną sprzedażą soli, albo są rzemieślnikami, dostarczającemi rozmaite przyrządy do tutejszych kopalń solnych, a to: bednarze wyrabiający z klepek przygotowanych już i dowożonych z lasów pobliskich lub dalszych (jodłowych i świerkowych) beczki do pakowania soli; powroźników dostarczających znaczne zapasy linw i postronków, a kowali zarabiających również w kopalniach tutejszych i inne podobne. Innej przemysłowości tu bardzo mało; a mieszkańcy przedmieść trudnią się niemal wszyscy rolnictwem. Na szczególną wzmiankę zasługuje tutejsze sadownictwo i ogrodnictwo dostarczające rozmaite gatunki owoców, nietylko dla własnej konsumcji lecz także i do wywozu w głąb kraju lub za granicę. Urzędnicy tutejsi są po większej części Niemcy, Czesi i Węgrzyni, górnikami zaś mieszkańcy miasta Wieliczki i z pobliskich wsi.

Oprócz dostarczania (liwerunku) dla tutejszego górnictwa potrzebnych przedmiotów, handel miejscowy wcale jest nie znacznym. Tutejsze targi tygodniowe i jarmarki (12 do roku) ożywiają Wieliczkę nieraz znacznie, na które zwykle dowożone bywają: zboże, pieczywo, jarzyny, wędliny, drzewo na opał i budulec, konie, woły i nierogacizna; drób, omasta, płótno, towary wełniane i płótniane, jedwabne i bawełniane, skóry rozmaite, kożuchy i rozmaite sprzęty domowe. Niejaki handel prowadzą żydki w Podklasnem (przysiołku gminy Sierszy o $^1/_8$ mili od miasta Wieliczki odległym), którzy już dawniej pod pozorem zajęcia się rolnictwem otrzymali u rządu pozwolenie osiedlenia się w tem miejscu, lecz dotąd żaden z nich nie tknął się pługa i tylko zwykłem lichwiarstwem się trudnią.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 13.07 mil kwadrat. przestrzeni, 79.567 dusz ludności i 185 gmin (3 miasta, 1 miasteczko, 181 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: podgórski, wielicki, dobczycki, skawiński i niepołomicki.

69. Zaleszczyki, miasto w obwodzie czortkowskim (niegdyś książąt Poniatowskich w pow. czerwonogrodzkim wojew. podolskiego), położone po lewym brzegu Dniestru przy trakcie tarnopolskim i gościńcu krajowym skalsko-zaleszczyckim. Obszar miasta zajmuje tylko 47 morgów przestrzeni, liczy 392 domów, 1188 rodzin, 5124 mieszkań. (743 obrz. łac., 275 gr. kat., 7 orm. kat., 63 luter., 1 kalw. i 4035 żydów), oraz 445 obcych. Majątek miejski i dochody niewiadome. Jest tu urząd obwodowy i dotychczasowy powiatowy, urząd gminny (pospolity), poczta, stacja telegraficzna, paraf. łac. z farą, parafia gr. kat. z cerkwią parafialną nowo zbudowaną, pastorat ewangelicki ze zborem; szkoła główna normalna, apteka, 4 lekarzów, szpital miejski na 30 chorych z dochodem rocznym 150 złr., dom ubogich z dochodem rocznym 184 złr., kasyno miejskie, piękny pałac z gustownie utrzymywanym ogrodem. Z wielkim nakładem w 1834 r. przeprowadzone fortyfikacje tutejsze, okalające miasto po tej i po tamtej stronie Dniestru, stoją dziś pusto i nie mało poniszczone. Jest tu też znaczny 106 i pół sążni długi, na 20 pontonach spoczywający most łyżwowy, do rządu należący z prawem przewozu. Co do zarobkowości dzieli się ludność tutejsza na 6 duchownych, 57 urzędników, 8 lekarzów, 204 chałupników, 249 rzemieślników, z 142 pomocnikami, 145 handlarzy i kupców z 80 pomocnikami, 11 pomocników gospodarstwa, 247 innych sług, 223 najemników i 3652 płci żeńskiej i dzieci. Oprócz niektórych małych zagród nieposiadają mieszkańcy tutejsi żadnych gruntów lub większych gospodarstw rolniczych, cała więc ludność jest po większej części handlowo-przemysłową lub zarobkową. Już w czasie podniesienia miejsca tego do rzędu miast polskich na Rusi, przez Stanisława Augusta w r. 1766, zaprowadzono tu przez osadników niemieckich znaczne wyroby płócien cienkich, kamlotów, sukna i t. p. fabrykacje. Dziś jednak to całkiem podupadło, chociaż pod względem handlowym jest to miasto jednem z najważniejszych miejsc nad Dniestrem. — Do rzędu rzemieślników liczą się tu: 4 piekarzy, 4 bednarzy, 8 kiełbaśników, 26 bryczkarzy, 2 garbarzy, 5 konowałów, 1 czapnik, 1 kotlarz, 1 kuśnierz, 6 mularzy, 12 krupiarzy, 1 siedlarz, 2 mydlarzy, 4 krawców, 19 szewców, 1 kominiarz, 4 stolarzy, 2 garnczarzy, 1 zegarmistrz, 36 szynków, 8 traktyjerni, 1 cukiernia. — Budowa galarów i ładunek na nie zboża, drzewa i innych produktów krajowych, których znaczne i rozmaite składy w tem mieście się znajdują, zatrudnia około 37 cieśli i mnóstwo innych ludzi. — Temi galarami prowadzi się dość znaczny handel Dniestrem do Czarnego morza i Odessy — chociaż niemało od czasu i sposobności zawisły. — Handel miejscowy odpowiada tylko potrzebom tutejszym, wszelakoż są tu 3 sklepy korzenne i galanteryjne (szczególnie Bogdanowicza i Kodrębskieskiego), 2 spekulantów, 12 handlów drzewem, 4 żelazem, 4 handlów mieszanych, 1 bydłem, 3 winem, 3 skórami, 2 solą, 8 towarami łokciowemi i 8 handlów z innemi produktami surowemi. Dość licznie odwiedzane jarmarki tutejsze (5 do roku) na woły spasne, niemniej i targi tygodniowe, na które rozmaite produkta surowe i wyroby z okolicy jakoteż i z Bukowiny dowożone bywają, podają konieczną potrzebę stałego mostu na Dniestrze.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 14.60 mil kwadr przestrzeni, 69.476 dusz ludności i 67 gmin (1 miasto, 4 miasteczka i 62 wsi). W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: zaleszczycki, tłustenski i 10 gmin z jazłowieckiego powiatu.

70. Zbaraż, miasto municyp. w obw. tarnopolskim (niegdyś gniazdo książąt Zbarazkich i Wiśniowieckich w pow. Krzemienieckim wojew. wołyńskiego); położone nad Ikwą (zbarazką) która miasto na dwie części dzieli, opodal granicy wołyńsko-rosyjskiej. Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 3869 morg. przestrzeni, liczy 965 domów; 1615 rodzin i 7048 mie-

szkańc. (2190 obrz. łac., 1623 gr. kat., 2 kalw. i 3233 żydów) oraz 99 obcych. Majątek miasta wynosi 33.365 złr. dochód roczny 5605 złr. Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy), poczta, parafia łac. przy tutejszym klasztorze Bernardynów z pięknym kościołem (do tej parafii należą 39 wsi); parafia gr. kat. z 2 cerkwiami, szkoła główna normalna u XX. Bernardynów, szkoła trywialna panieńska, apteka, 4 lekarzy, dom ubogich z 160 złr. rocznego dochodu i kasyno miejskie.

Co do zarobkowości dzieli się ludność tutejsza na 17 duchownych, 41 urzędników, 8 wojskowych, 2 literatów i artystów, 1 notarjusz, 10 lekarzy, 306 posiadaczy gruntu, 2·1 chałupników, 246 rzemieślników z 283 pomocnikami, 90 handlarzy z 92 pomocnikami, 474 pomocników gospodarstwa, 521 innych sług, 614 najemników 4117 płci żeńskiej i dzieci. Chociaż większa część mieszkańców zajmuje się uprawą roli i chowem bydła, istnieje w tem mieście dotąd jeszcze 7 cechów rzemieślniczych, szczególnie: cech kiełbaśników, około 20 majstrów, które wyroby swoje po jarmarkach w okolicy niemniej na św. jurskie jarmarki we Lwowie dowożą, cech szewski z 30 majstrami, którzy się oprócz wyrabianiem butów także i garbowaniem skór zatrudniają, kuśnierski z 12 majstrami, piekarzy z 8 majstrami, krawców z 12 majstrami, tkaczów z 10 majstrami, i połączony cech ślusarsko-kowalski z 8 majstrami. — Rzemieślnicy tutejsi zbywają wyroby swoje po jarmarkach w miejscu jako też w okolicy, szczególnie wyroby szewskie, kożuchy, płótna grube, sieraki, i rozmaite sprzęty domowe, któremi także i obszerniejszy handel prowadzą; — jako też nierogacizną, bydłem rogatem, olejem, łojem, skórami surowemi i garbowanemi, słoniną, wędliną i okowitą. — Jarmarki i targi tutejsze są nader licznie odwiedzane. — Starodawne ruiny zamczyska w tem miejscu, przypominają nam nieszczęścia i trwogi na jakowe miasto Zbaraż za rządów polskich przez mnogie napady barbarzyństwa tatarskiego i Kozaków wystawione było, oraz szlachetne i mężne czyny jego niegdyś posiadaczy, w obronie tego miasta i ojczyzny.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 15·82 mil kwadr. przestrzeni, 54.950 dusz ludności i 71 gmin (1 miasto i 70 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: zbarazki, medyński i 10 gmin z ihrowieckiego powiatu.

71. Złoczów, miasto municypalne w obwodzie złoczowskim (niegdyś Sobieskich w ziemi lwowskiej wojew. ruskiego); położone nad rzeczką Zazulą (która tu obszerny niegdyś staw tworzyła, z którego dziś błonia powstały), przy trakcie brodzkim oraz łączącym się tu trakcie tarnopolskim. — Obszar miasta wraz z przedmieściami zajmuje 2000 morgów, zaś z przyłączonemi wsiami Zazule i Woroniaki zajmuje 10.611 morgów przestrzeni, liczy 649 domów, 1011 rodzin, i 5575 mieszkańców (1458 obrz. łac., 1251 gr. kat., 2 gr. n. u., 7 lutrów, 13 kalwinów i 2839 żydów) oraz 322 obcych.— Majątek miasta wynosi 308.938 złr., dochód roczny 19.101 złr. — Jest tu urząd obwodowy i dotychczasowy powiatowy, sąd obwodowy z prokuratorją, więzieniami i 7 adwokatów, urząd gminny (magistrat II. klasy), poczta, stacja telegraficzna, parafia łac. z pięknym kościołem parafialnym (niegdyś OO. Reformatów), parafia gr. kat. z dwoma cerkwiami murowanemi, klasztor OO. Bazyljanów z skromną kaplicą, szkoła główna normalna, szkoła trywialna panieńska, apteka, 8 lekarzów, szpital powszechny miejski, dom kalek (fundacja Jana III. z r. 1663) na 12 osób z dochodem rocznym 380 złr., kasyno miejskie i zamek warowny na wzgórzu nad miastem, okopami obwiedziony (zbudowany przez Jana III.), w którym dziś koszary wojskowe. — Nowszemi czasy upiększyło się miasto znacznie. — Ludność tutejsza co do zatrudnienia dzieli się na: 8 duchownych, 165 urzędników, 16 wojskowych, 4 literatów i artystów, 12 adwokatów i prawników, 12 lekarzy, 95 posiadaczy gruntów, 309 zagrodników, 252 rzemieślników z 189 pomocnikami, 89 handlarzy i kupców z 193 pomocnikami, 69 pomocników gospodarstwa, 657 innych sług, 242 najemników i 3351 płci żeńskiej i dzieci. — Znaczna część mieszkańców żyje z uprawy roli i hodowli bydła, chowu drobiu i pszczelnictwa. —Produkcja konopi które się tu szczególnie udają, niemniej wyroby płócien żaglowych i innych, wyprawa skór, którą się niektórzy szewcy tutejsi i garbarze zatrudniają (3 do 4000 sztuk rocznie), podają zyskowny dla miasta zarobek. — Inni rzemieślnicy tutejsi dzielą się na: 12 piekarzy, 8 cyrulików, 1 budowniczy, 1 introligator, 3 tokarzy, 6 bednarzy, 18 kiełbaśników i rzeźników, 2 garbarzy, 1 mosiężnik, 2 szklarzy, 7 konowałów, 1 kapelusznik, 2 kotlarzy, 9 kuśnierzy, 6 mularzy, 1 kominiarz, 3 siedlarzy, 7 mydlarzy, 16 krawców, 28 szewców, 5 ślusarzy, 1 złotnik, 11 stolarzy, 31 garnczarzy, 1 postrzygacz, 2 zegarmistrzów, 2 maziarzy, 8 kołodziejów, 1 waciarz, 16 tkaczów, 2 cieśli; niemniej 135 szynków, 11 bryczkarzy, 14 traktyjerni, 1 kawiarnia i 1 cukiernia.

Z przyczyny położenia swego i krzyżujących się tu traktów, jest miasto Złoczów dosyć ożywione, wszelakoż handel tutejszy nie jest znaczny i tylko do potrzeby miejscowej zastósowany. — W razie potrzeby podnosi się handel spedycyjny dosyć znacznie, lecz i ten trwa zwykle dosyć krótko. — Trudniących się handlem i kupiectwem jest tu: 5 spedytorów, 1 handlarz okowitą, 2 żelaziwem, 3 drzewem i budulcem, 20 zbożem, 1 solą, 3 naczyniami garnczarskiemi, 2 towarami łokciowemi, 16 handlów mieszanych i 58 kramarzy. — Również dość licznie odwiedzane bywają jarmarki tutejsze (8 do roku) oraz i targi tygodniowe (co poniedziałku, środę i piątku) na które zwykle produkta gospodarskie, szczególnie bydło, nierogacizna, włókna lniane i konopne, przędziwa, płótna, miód, wosk, drób, omasta i inne sprzęty włościańskie dowożone bywają. — W obrębie miasteczka jako też i w okolicy znachodzą się pokłady węgli brunatnych, dotąd nie użytkowanych.

Nowo uchwalony powiat złoczowski zawierać będzie 30 mil kwadr. przestrzeni, 93.447 dusz ludności i 128 gmin (1 miasto, 7 miasteczek i 120 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: złoczowski, zborowski, oleski, 6 gmin z buskiego powiatu, 11 gmin z gliniańskiego i 4 gmin z zalozieckiego powiatu.

72. Żółkiew, miasto municypalne w obwodzie żółkiewskim (niegdyś Sobieskich i Radziwiłłów w ziemi lwowskiej wojew. ruskiego): położone nad rzeczką Świnią przy trakcie warszawskim i wychodzącym ztąd gościńcu sokalskim. — Obszar miasta wraz z przedmieściami i częścią zamkową zajmuje 1200 morgów przestrzeni, liczy 721 domów, 1106 rodzin i 3009 mieszkańców (1054 obrz. łac., 692 gr. kat., 16 lutrów i 2660 żydów) oraz 314 obcych. — Majątek miasta wynosi 64.664 złr., dochód roczny 12.310 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd obwodowy z powiatowym, urząd gminny (magistrat II. klasy), poczta, parafia łac. z wspaniałą farą, której teraźniejsza jej restauracja co do wewnętrznej ozdoby rokuje sławną postawę na przyszłość, z drogocennemi zabytkami starożytności, obrazami i pomnikami Żółkiewskich i Sobieskich — Klasztor OO. Dominikanów z okazałym kościołem w którym są grobowce i pomniki fundatorki Teofili Sobieskiej i syna jej Marka Sobieskiego (matki i brata króla Jana III.); kościółek św. Łazarza i kaplica na smętarzu. — Parafia

gr. kat. przy kościele OO. Bazylianów z cerkwią nowo zrestaurowaną i drugą starodawną cerkwią z modrzewia Przenajświętszej Trójcy, na przedmieściu lwowskim; szkoła główna normalna u Dominikanów, szkoła trywialna panieńska, apteka. 5 lekarzy, szpital miejski na 50 chorych, dóm kalek św. Łazarza z dochodem rocznym 134 złr., dóm ubogich św. Wawrzyńca dla 5 osób z dochodem rocznym 117 złr., szpital wojskowy (niegdyś klasztor Dominikanek), magazyn wojskowy, kasyno miejskie, 2 traktyjerni, 2 cukiernie i kawiarnie, 5 domów zajezdnych, 6 szynków winnych, 177 szynków rozmaitych i 4 bryczkarzy. — Istniejąca tu niegdyś drukarnia hebrejska Majerhofera ustała po śmierci jego temi czasy.

Co do zatrudnienia dzieli się ludność tutejsza na 12 duchownych, 118 urzędników, 6 wojskowych, 12 literatów i artystów, 13 lekarzy i cyrulików, 53 posiadaczy gruntów, 73 chałupników, 317 rzemieślników z 178 pomocnikami, 96 handlarzy z 30 pomocnikami, 26 pomocników gospodarstwa, 96 innych sług, 326 najemników i 3066 płci żeńskiej i dzieci. — Przemysłowość tutejsza niegdyś tak znaczna i świetna dziś ledwo że żyje. — Do stanu rzemieślników liczą się tu 13 kowali, 3 ślusarzy, 1 rusznikarz, 4 mosiężników, 2 zegarmistrze, 3 siedlarzy, 5 szklarzy, 1 koszykarz, 5 tokarzy, 58 szewców, 29 krawców, 5 introligatorów, 3 kuśnierzy, 11 mularzy, 2 tkaczów, 4 garnczarzy, 21 piekarzy, 1 lakiernik, 1 dymkarz, 2 bednarzy, 1 kapelusznik, 2 pasamoników, 2 mydlarzy, 2 cieśli, 2 garbarzy, 2 olejarzy i 2 kominiarzy. — Najważniejsze produkcje podają tutejsze garbarnie, szewcy, olejarzy i stolarzy, którzy takowe po większej części w miejscu lub po sąsiednich jarmarkach zbywają; oraz piekarzy tutejsi (żydzi) dostarczające co wtorku i piątku chleb żytni na targi do Lwowa. — Handel miejscowy jest również mało znaczący i tylko odbywające się tu targi wiosenne i jesienne oraz jarmarki ożywiają nieco miasto i napełniają je zwykle kilka godzin trwającą wrzawą. W inne dnie mało w tym mieście widać ruchu. — Jako pamiątki dawnej tego miasta świetnej postawy, istnieją dotąd jeszcze szczątki murów i wałów, któremi miasto to było obwarowane, oraz dwie ku upadkowi chylące się bramy. — Również zamek tutejszy zamieszkiwany niegdyś przez króla Jana III., pozbawiony swych dawnych kosztowności i widzenia godnych pamiątek, jest dziś po części wyrestaurowany na urzęda cesarskie, zaś główna część zamku rozsypuje się powoli w gruzy, i bywa przez właściciela żydom na materjał zbywaną. We wszystkim objawia się wielkie niedbalstwo i lekceważenie tych starodawnych zabytków tak ze strony miasta jako też przez teraźniejszego właściciela zamku, którzy zapominają o tem, że tylko te starożytności podtrzymują dotąd sławę miasta Żółkwi, na którą pod innym względem mało zasługuje. — W okolicy Żółkwi są znaczne pokłady węgli brunatnych, wydobywanych w Glińsku i Skwarzawie, oraz fabryka fajansu w Glińsku jedna z najsławniejszych w kraju.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 21.84 mil kwadr. przestrzeni, 57.625 dusz ludności i 71 gmin (1 miasto, 2 miasteczka i 68 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: żółkiewski, kulikowski i mosteński.

73. Żydaczów, miasto municypalne w obwodzie stryjskim (niegdyś starostwo grodowe w ziemi żydaczowskiej wojew. ruskiego); położone nad Stryjem opodal jego ujścia do Dniestru przy gościńcu prywatnym żydaczowskim. — Obszar miasta zajmuje 4820 morgów przestrzeni, liczy 305 domów, 438 rodzin i 1886 mieszkańców (459 obrz. łac., 870 gr. kat. i 557 żydów) oraz 29 obcych. — Majątek miasta wynosi 102.000 złr., dochód roczny 4990 złr. — Miasto to należało dotąd do mikołajewskiego powiatu, poczta zaś w Rozdole o jedną milę ztąd odległa. — Jest tu urząd gminny (magistrat III. klasy), parafia łac. z starodawną farą, parafia gr. kat. z cerkwią parafialną i szkoła trywialna. Skromna ta mieścina w której znaczną posiadłość ma zakład funduszowy ubogich sierót hr. Skarbka, obok uprawy roli mało objawia przemysłowości, gdyż niemal wszyscy mieszkańcy tutejsi trudnią się rolnictwem a żydzi tylko zwykły handel prowadzą. Ważne są jednak tutejsza uprawa konopi, sadownictwo, wyroby płócien grubych na worki i do pakunku przydatnych (kilka tysięcy sztuk rocznie), niemniej olejarnie, kiełbaśnictwo, handel wędliną, wyprawa i handel skórami, przędzenie wełny i wyroby sukna grubego, co wszystko obok gospodarstwa wiejskiego się prowadzi. — Niektórzy z mieszkańców tutejszych zajmują się też wydobywaniem rudy darniowej (Murzynką zwanej) która w znacznych pokładach w obrębie miasta i w okolicy się znajduje, a którą w fabrykach skarbowych w Mizuniu i innych przetapiają. Jarmarki tutejsze (3 do roku) bywają dość licznie odwiedzane. Przewóz na Stryju należy do administracji funduszu hr. Skarbka. — Na pamiątkę dawnego stanowiska, jako miasto warowne, istnieją tu jeszcze szczupłe ślady okopów dawnych, oraz starożytny zamek dziś znacznie przebudowany.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 16 mil kwadr. przestrzeni. 49.400 dusz ludności i 74 gmin (2 miasta, 4 miasteczka i 68 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczsowe powiaty: mikołajewski i żurawnieński.

74. Żywiec, miasto municypalne w obwodzie wadowickim (niegdyś Wielopolskich w powiecie oświęcimskim wojew. krakowskiego); położone w romantycznej okolicy w dolinie nad Sołą, przy trakcie karpackim oraz krzyżującemi się tu traktami żywieckim i orawskim. — Obszar miasta z przedmieściami zajmuje 1630 morgów i 1290 sążni kwadr. przestrzeni, liczy 371 domów, 3391 mieszkańców (3374 obrz. łac. i 17 lutrów) oraz 223 obcych. — Majątek miasta wynosi 114.902 złr., dochód roczny 7.584 złr. — Jest tu dotychczasowy urząd powiatowy, urząd gminny (magistrat III. klasy), poczta, parafia łac. z okazałą farą w której pięknie rzeźbione organy i pomniki Wielopolskich się znajdują, zewnątrz zaś zdobi ją wysoka wieża. — Starodawny kościółek murowany św. Krzyża (z r. 1200), dwa kościółki na smętarzu za miastem i kapliczka św. Wita obok ożywiającego źródła. — Szkoła główna normalna, apteka i 2 lekarzy. Dóm ubogich i kalek na 18 osób z dochodem rocznym 745 złr. — Jest tu też starożytny zamek datujący fundację swoją od Komorowskich i Wielkopolskich, przy którym piękne zakłady ogrodowe z rośliniarniami i pomarańczarniami, oraz obszerne wzorowo utrzymywane zabudowania gospodarskie istnieją. Ziemia tutejsza szutrowata i mniej urodzajna, bogata jednak w piękne lasy, podaje ludowi tutejszemu rozmaite wzory przemysłowości i rękodzielnictwa, a miasto Żywiec jako stolica Góralszczyzny babiogórskiej, jest oraz głównem siedliskiem jej przemysłowości, a to tem bardziej iż żydów mało w okolicy. — Produkta górali tutejszych a to: jałowiec, ptactwo górskie szczególnie kwiczoły, beczki gotowe i klepki na beczki, garbnik sosnowy i jodłowy, dna do beczek, dzwony kołowe, przetaki, rozmaite gatunki fornierów, parkiety, włókna konopne i lniane, przędziwa, płótna w rozmaite desenie i inne bywają tu zwykle na tutejsze targi i jarmarki (4 do roku) dowożone i ztąd dalej w głąb kraju i za granice wysyłane. Niemniej słynne są i licznie odwiedzane bywają te jarmarki z bydłem rogatem i nierogacizną, gdzie też znaczne partje w dalsze okolice do Krakowa, Ołomuńca i za granicę zakupywane bywają. — Na ważną pochwałę zasługuje wzorowo prowadzone tutejsze gospodarstwo dziedzica arcyksięcia Albrechta —

gdzie obok wszelkich innych wyrobów gospodarskich, słynne są wyroby séra tak zwanego cieszyńskiego (na wzór ementalskiego), którego do 30.000 krągów rocznie do Wiednia i w inne strony monarchji wysełają, warzelnie sławnego w kraju i za granicą piwa żywieckiego w rozmaitych gatunkach 17 do 20 000 wiader rocznie; fabrykacje rozolisów i likierów, wyroby sukienne, oraz produkcja owoców zwykłych i szlachetnyc w rozmaitych gatunkach. W kilkunastu folwarkach tego obszernego państwa, obok wzorowego gospodarstwa znajdują się też znaczne obszary pola drenowanego. — Spławem Solą trudnią się również niektórzy mieszkańcy miasta jako też i z okolicy, zaopatrując na wiosnę kraj nad Wisłą w budulec, tarcice, belki, gąty i inne wyroby góralskie.

Nowo uchwalony powiat tutejszy zawierać będzie 18.62 mil kwadr. przestrzeni, 64.063 dusz ludności i 67 gmin (1 miasto, 2 miasteczka i 64 wsi). — W obszar jego wchodzą dotychczasowe powiaty: żywiecki, makowski i ślemieński.

☛ **W zestawionym przez komisję sejmową projekcie nowej organizacji kraju — według którego niniejsze opisy miejsc powiatowych tu podajemy — uchwalone zostały na posiedzeniach sejmowych z dnia 20. i 21. kwietnia 1866 następujące zmiany. W obwodzie wadowickim zamiast siedziby powiatowej w Myślenicach uchwalono miasteczko Jordanów; — w obwodzie sandeckim zamiast Grybowa uchwalono miasto Ciężkowice; — w obwodzie rzeszowskim zamiast Ulanówa uchwalono miasteczko Nisko; — w obwodzie sanockim zamiast Ustrzyk uchwalono miasteczko Birczę; — w obwodzie stanisławowskim zamiast Bohorodczan uchwalono miasto Halicz; — w obwodzie czortkowskim zamiast Skały uchwalony miasteczko Borszczów; — nakoniec w obwodzie kołomyjskim zamiast Kut uchwalono miasteczko Kossów. — Wszystko to zostawione jednak do rozstrzygnięcia Wys. c. k. Rządowi przy przeprowadzeniu do skutku nowej organizacji krajowej. — W przyszłym zaś „Haliczaninie," podamy dalsze opisy tych nowo przez c. k. Rząd krajowy ustanowionych miejsc powiatowych, jako też wszystkich innych miast w Galicji.** ☚

Uchwalone na wyżwspomnianych posiedzeniach sejmowych siedziby powiatowe, są na załączonej tu mapie czarno podkreślone.

Ustawa gminna.

Ordynacja wyborcza dla Gmin

w królewstwie Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Dział I.
O wyborach członków Rady gminnej.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O prawie wybierania i obieralności.

Prawo wybierania.

§. 1. Prawo wybierania mają:

1) Członkowie Gminy, opłacający w niej przynajmniej od roku podatek bezpośredni ze swej realności, od przedsiębiorstwa zarobkowego, albo od dochodu, jeżli są obywatelami Państwa Austrjackiego;

2) z pomiędzy przynależnych do Gminy bez względu na opłatę podatków;

a) obywatele miejscy;
b) pasterze dusz i inni duchowni świeccy wyznań chrześciańskich i przełożeni klasztorów;
c) rabini, kaznodzieje starozakonni;
d) urzędnicy c. k. Dworu, Państwa, kraju, zakładów i funduszów publicznych;
e) oficerowie i strony wojskowe z tytułem oficerskim, jeżli są przeniesieni na stan stałego spoczynku, lub wzięli dymisję z zastrzeżeniem charakteru wojskowego;
f) strony wojskowe bez tytułu oficerskiego, czy to w służbie zostające, czy pensjonowane, niemniej urzędnicy wojskowi, czy to w służbie zostający czy pensjonowani, o ile tak pierwsi jak drudzy nie należą do pewnego oddziału wojska;
g) adwokaci, notarjusze, doktorowie fakultetów którzy otrzymali stopień akademiczny na jednym z uniwersytutów austrjackich, magistrowie chirurgii i farmacji;
h) przełożeni, profesorowie i nauczyciele znajdujących się w Gminie szkół i innych publicznych zakładów naukowych.

3) W miastach obywatele honorowi.

4) Państwo, kraj, korporacje, stowarzyszenia spółki, zakłady i fundusze, jeżli opłacają w Gminie przynajmniej od roku jeden z podatków w punkcie 1 wymienionych.

Wyjątek co do wojskowych.

§. 2. Wyłączeni od prawa wybierania są zostający w służbie:

a) oficerowie i strony wojskowe z tytułem oficerskim, o ile nie należą do członków Gminy, wspomnianych w §. 16. Ustawy gminnej; *)
b) wojskowi należący do szeregowców i strony wojskowe niższych stopni, z wyjątkiem jednak rezerwistów nie powołanych.

*) t. j. do Radnych bez wyboru.

Wykluczenie w skutek czynów karygodnych.

§. 3. Dopóki Ustawą karną postanowionem nie będzie, czyli i na jak długo wyrokiem karnym orzeczoną ma być utrata prawa wybierania i obieralności, zostaje wykluczonym od prawa wybierania:

a) kto został uznany winnym zbrodni;
b) kto z powodu zbrodni został pociągnięty do śledztwa, dopóki śledztwo trwa;
c) kto został uznany winnym przestępstwa kradzieży, oszustwa, przeniewierzenia lub udziału w jednem z tych przestępstw (§§. 460, 461, 464, Ustawy karnej).

Wyż powołane paragrafy Ustawy karnej brzmią:

§. 460. Wszystkie kradzieże, które ze względu na wymogi §§. 172 aż do 176 nie mogą być jako zbrodnie karane, jako przestępstwa ulegną karze prostego lub ścisłego aresztu, od jednego tygodnia do sześciu miesięcy, który wedle stanu rzeczy także zaostrzonym będzie.

§. 461. Podobna kara ma miejsce na przeniewierzenia i oszustwa, jeżeli pierwsze podług §§. 181 i 183, drugie podług okoliczności, w §§. 199, 200 i 201 wymienionych, nie stają się zbrodniami.

§. 464. Uczestnictwo kradzieży i przeniewierzeń stanowi przestępstwo, jeżeli takowe nie staje się zbrodnią wedle §§. 185 i 186.

Wykonanie prawa wybierania.

§. 4. Uprawnieni do wybierania głosują osobiście. Wyjątki od tego prawidła są następujące:

1) za osoby nie mające własnowolności, głosują ich prawni zastępcy;

2) za żonę żyjącą z mężem głosuje mąż, za inne niewiasty głosują ich pełnomocnicy;

3) oficerowie i strony wojskowe z tytułem oficerskim, jeżeli należą do członków Gminy w §. 16. Ustawy gminnej wspomnianych *), mogą, dopóki w służbie zostają, głosować tylko przez pełnomocników;

4) osoby nieobecne w Gminie z powodu poruczonych im gminnych lub innych publicznych spraw, mogą głosować przez pełnomocników;

5) posiadacze realności lub przedsiębiorstwa zarobkowego, mogą, jeżli są w innej Gminie osiedleni, upoważnić do głosowania w ich imieniu ustanowionego przez nich rządcę lub zawiadowcę.

§. 5. Państwo, kraj, zakłady i fundusze publiczne głosują przez osoby, które dotycząca Władza administracyjna do tego upoważni.

§. 6. Za korporacje, stowarzyszenia i spółki, głosują ich prawem lub statutami oznaczeni zastępcy, albo mianowani przez nie pełnomocnicy.

*) t. j. do Radnych bez wyboru.

§. 7. Współposiadacze opodatkowanej realności mają wszyscy razem tylko jeden głos i umocowują do głosowania jednego z pośród siebie lub inną osobę.

Jeżeli współposiadaczami są małżonkowie z sobą żyjący, prawo wybierania wykonuje mąż.

Warunki zastępstwa.

§. 8. Zastępcą ani pełnomocnikiem być nie może, kto nie jest obywatelem Państwa Austrjackiego lub nie używa własnowolności, albo też jest wyjętym lub wykluczonym od prawa wybierania (§§. 2 i 3).

Pełnomocnik może jednego tylko zastępować uprawnionego, i winien wykazać się pełnomocnictwem.

Obieralność.

§. 9. Każdy członek Gminy, z wyjątkiem niewiast, może być obrany członkiem Rady gminnej lub zastępcą członka, jeżli ma prawo wybierania, 24 lat życia ukończył i używa własnowolności.

Wyjątki.

§. 10. Nie mogą być obranymi:

1) urzędnicy przełożonych władz politycznych i urzędujących w Gminie rządowych władz policyjnych;

2) urzędnicy i słudzy Gminy i zakładów gminnych, dopóki w służbie zostają, a po wystąpieniu ze służby dopóki nie zostaną załatwione rachunki przez nich w skutek stosunku służbowego zdawane;

3) ubodzy, pobierający wsparcie z funduszów publicznych, czeladź służebna, osoby, które jako żyjące z dziennego zarobku lub jako pomocnicy przy rzemiosłach nie mają samoistnego utrzymania.

Wykluczenie w skutek czynów karygodnych.

§. 11. Oprócz osób oznaczonych w §. 3. wykluczone są także od obieralności osoby:

a) uznane winnemi przekroczenia popełnionego z chciwości lub przeciw obyczajności publicznej;

b) uznani winnemi przestępstwa popełnionego z chciwości lub wskazanego w §§. 501, 504, 511, 512, 515 i 516 Ustawy kar. przestępstwa przeciw obyczajności publicznej;

c) do których majątku ogłoszono konkurs, lub względem których majątku zarządzono postępowanie ugodne, dopóki trwa postępowanie konkursowe lub ugodne, a po ukończeniu takiego postępowania, jeżli dłużnik został uznany winnym przekroczenia podług §. 486 Ustawy karnej;

d) złożone z urzędu lub oddalone ze służby publicznej za przekroczenie dyscyplinarne popełnione z chciwości.

Wyż powołane paragrafy Ustawy karnej brzmią:

§. 501. Nierząd (*Unzucht*) między bracią i siostrami rodzonymi lub przyrodnimi, z małżonkiem jednego z rodziców, dzieci lub rodzeństwa, karanym być ma jako przystępstwo aresztem od jedego aż do miesięcy trzech, który wedle okoliczności także zaostrzonym będzie.

Ci, którzy z dochodzenia wykażą się jako uwodziciele (*als die Verführer erkannt werden*), skazani być winni na ścisły areszt od jednego aż do miesięcy trzech. Po odbytej karze z urzędu zaradzić należy, aby związek między winnymi przez ich odłączenie zniesiony był.

§. 504. Domownik, który zniesławi małoletnią córkę lub inną krewnę pana albo pani domu w wspólnym związku gospodarstwa zostającą, ukaranym być winien za takie przestępstwo, wedle różnicy stosunku, w jakim do familji stoi, ścisłym aresztem od jednego do miesięcy trzech.

§. 511. Jeżeli okaże się z dochodzenia, iż mąż na nierządny zarobek żony zezwalał, i w zarobku udział miał, lub też jakbądź z niego widocznie korzystał, staje się winnym przestępstwa i ukaranym być winien ścisłym aresztem od trzech do sześciu miesięcy, wedle okoliczności nadto jeszcze zaostrzonym.

§. 512. Przestępstwa stręczenia do nierządu (*Kuppelei*), stają się winnemi ci: *a*) którzy nierządnicom, dla wykonywania zabronionego zatrudnienia, u siebie zwyczajne mieszkanie lub zresztą inny jaki przytułek dają; *b*) którzy doprowadzaniem takich osób zwykle się trudnią; *c*) którzy wreszcie są pośrednikami w zabronionych tego rodzaju porozumieniach.

§. 515. Jeżeli oberżyści lub szynkarze, oprócz oznaczonych w § 512 przypadków przestępstwa stręczenia, do nierządu sposobność podają, stają się winnymi przestępstwa i skazani być mają za pierwszym razem karą pieniężną od 25 do 200 złr. Gdyby ułatwiania takiego nie poprzestali, będą z oberży lub szynkowni wydalonymi i do utrzymywania nadal profesji tej za niezdolnych uznanymi. Jeżeli służący, bez wiedzy oberżysty lub szynkarza, dopuszczają się przystępstwa tego, karani być winni aresztem od dni ośmiu do miesięcy trzech.

§. 516. Kto przez obrazowe przedstawienia (*bildliche Darstellungen*), lub przez nierządne czyny (*unzüchtige Handlungen*) obyczajność lub wstydliwość w sposób gruby i publiczne zgorszenie sprawiający narusza, staje się winnym przestępstwa i ukaranym być ma ścisłym aresztem od dni ośmiu aż do miesięcy sześciu. Jeżeli zaś naruszenie (*Verletzung*) takowe popełnionem zostało przez pisma drukowe, wówczas karanem być winno jako wykroczenie ścisłym aresztem od sześciu miesięcy do jednego roku.

§. 486. Jeżeli dłużnik konkursowi podpadnie, i nie jest w stanie wywieść się (*ausweisen*), iż jedynie przez nieszczęśliwe wypadki i bezwinnie wpadł w niemożność zupełnego zaspokojenia wierzycieli swoich; albo jeżeli na nim ciąży wina czynienia nadzwyczajnych wydatków; albo gdy pomimo iż stan bierny większym był od stanu czynnego, nie zgłosił zaraz przed sądem sam konkursu, lecz nowe długi zaciągał, wypłaty uiszczał, zastaw lub fundusze na pokrycie przekazywał; natenczas dłużnik taki, jeżeli czyn jego nie stanowi zbrodni oszustwa (§. 199 lit. *f*), staje się winnym wykroczenia i ukaranym być ma ścisłym aresztem od trzech miesięcy od jednego, który wedle okoliczności także zaostrzonym być ma.

Tej samej karze ulegają kupcy bankructwu podpadli, w szczególności także w następujących przypadkach:

a) gdy pospolity dłużnik, będąc już zadłużonym, lub bez posiadania funduszu do otwarcia handlu ustawami wymaganego, i z podejściem Władzy względem prawdziwego położenia stanu swego majątkowego, handel rozpoczął;

b) gdy już raz podpadłszy bankructwu, pozyskał pozwolenie do rozpoczęcia na nowo handlu, przez fałszywe podanie warunków, do których pozwolenie to przywiązanym jest według przepisów, wykonywania praw handlowych dotyczących;

c) gdy przepisanych książek handlowych albo zupełnie nie utrzymywał, lub też one tak niedokładnie prowadził, iż ani tok interesów, ani stan majątku jego, nie może być według nich ocenionym;

d) gdy w prowadzeniu książek, chociażby tylko co do niektórych pozycyi, umyślnych dopuścił się nie-

rzetelności, gdy książki zupełnie lub częściowo zniszczył, ukrył, lub treść onychże w jakibądź sposób przekręcił;

e) gdy względem przyczyny długów, lub względem użycia odebranych w znaczniejszych ilościach sum, towarów, albo względem innych przedmiotów, żadnego nie jest w stanie dać objaśnienia dostatecznego;

f) gdy wchodził w udane, według prawdziwej natury swej, li tylko zakład (*blosse Wetten*) na celu mające umowy o dostawę papierów kredytowych lub towarów, lub też w inne śmiałe, majątkowemu jego stanowi wcale nie odpowiadające interesa;

g) gdy poznawszy już, że stan bierny jego majątku wyższym jest od stanu czynnego, ogłoszenie bankructwa przez pozbywanie towarów po cenie niższej rzeczywistej ich wartości lub przez inne, wierzycielom jego szkodliwe, lubo niepodstępne sposoby odwlec się starał.

Jeżeli spółka handlowa bankructwu podpadła, kara na wszystkich członków, którzy się wykrytego zawinienia dopuścili, a jeżeli podpadły bankructwu kupiec, nie prowadził sam interesów, także i na zawiadowcę handlu winę ponoszącego, ma być orzeczoną.

Jeżeli się z dochodzenia przeciwko kupcowi, bankructwu podpadłemu, pokaże, iż tenże dla wykazania posiadania przepisanego funduszu handlowego, potrzebnego do rozpoczęcia handlu, lub do otrzymania na nowo upoważnienia, gdyby już raz bankructwu był podpadł, winnym się stał podejścia Władzy pod względem prawdziwości stanu majątku swego, wówczas wszyscy, którzy przez fałszywe poświadczenie podawanego przez zadłużonego kupca stanu majątkowego, przez danie pieniędzy lub efektów dla pozornego wykazania się przez niego z posiadania tychże, przez przyznanie onemuż należytości wymyślonych, a utajenie uroszczeń (*Verheimlichung von Gegenansprüchen*); onymże nawzajem od niego przypadających, lub innym jakim sposobem do tego podejścia się przyczynili, jako współwinni wykroczenia tego ukarani będą.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O przygotowaniu do wyborów.

Spis wyborców.

§. 12. Przed wyborami do Rady gminnej ma Naczelnik Gminy ułożyć spis członkow Gminy uprawnionych do głosowania.

Na czele tego spisu umieszczeni być mają obywatele h o n o r o w i;

dalej ci do Gminy p r z y n a l e ż n i, którzy według §. 14. należą do pierwszego koła wyborczego;

następnie c z ł o n k o w i e Gminy (§. 1. pod 1, 2 i 4), którzy opłacają w Gminie podatek bezpośredni, a to w takim porządku, w jakim następują po sobie opłacane przez nich kwoty podatkowe, podług ich wysokości, poczynając od najwyższej;

nakoniec owi do Gminy p r z y n a l e ż n i, a według (§. 1. pod 2) do głosowania uprawnieni, którzy żadnego w Gminie podatku nie opłacają i do pierwszego koła wyborczego nie należą.

Obok nazwiska każdego uprawnionego, ma być wyrażona przypisana jemu w Gminie roczna należytość podatkowa.

Jeżli kilku uprawnionych równe kwoty podatkowe opłaca, starszy wiekiem ma poprzedzić młodszego.

Na końcu spisu mają być zebrane w jednę sumę kwoty podatkowe przez wszystkich do wyboru uprawnionych opłacane.

Koła wyborcze.

§. 13. Na podstawie spisu wyborców będą tworzone koła wyborcze.

W Gminach, w których liczba wyborców nie przenosi 50, będą utworzone dwa, we wszystkich innych Gminach trzy koła wyborcze.

W tym celu suma kwot podatkowych, wykazana w spisie, będzie w pierwszym razie na dwie, w drugim razie na trzy równe części podzielona.

Jeżli są tylko dwa koła wyborcze, ci do głosowania uprawnieni członkowie Gminy, którzy według porządku w jakim są spisani, opłacają pierwszą połowę sumy kwot podatkowych, należą do pierwszego, wszyscy inni do drugiego koła wyborczego.

Jeżli są trzy koła wyborcze, natenczas ci wyborcy, którzy wedle porządku w jakim są w spisie umieszczeni, opłacają pierwszą część sumy kwot podatkowych, należą do pierwszego, ci, którzy drugą część opłacają należą do drugiego, nakoniec ci, którzy opłacają część trzecią, należą do trzeciego koła wyborczego.

Jeżli przy tworzeniu kół wyborczych suma kwot podatkowych nie da się należycie podzielić, tak, iż kwota przez jednego z uprawnionych opłacana nie może być całkowicie do jednej z części wliczona, należy takiego uprawnionego zaliczyć do tego koła wyborczego, na które przypada większa część opłaconej przez niego kwoty.

Zaliczenie uprawnionych bez względu na podatek.

§. 14. Obywatele honorowi i z pomiędzy przynależnych w §. 1. pod 2) wymienionych: duchowni świeccy wyznań chrześciańskich, przełożeni klasztorów, rabini starozakonni, przełożeni zakładów naukowych i profesorowie, adwokaci, notarjusze, osoby posiadające stopień akademiczny, niemniej należący do IX. lub wyższej klasy dyet urzędnicy c. k. Dworu, Państwa, kraju, zakładów i funduszów publicznych, oficerowie i strony wojskowe z tytułem oficerskim, należą do pierwszego koła wyborczego. Inne osoby w §. 1. pod 2) wymienione, będą zaliczone do ostatniego koła wyborczego, jeżli z powodu opłacanej kwoty podatkowej nie należą do jednego z kół wyższych.

Ilość Radnych i zastępców przez każde koło wybrać się mających.

§. 15. Każde koło wyborcze, bez względu na liczbę wyborców w nim głosujących wybiera, jeżli są dwa koła połowę, jeżli są trzy koła, trzecią część oznaczonej w §. 14 Ustawy gminnej liczby Radnych i zastępców.

Przynajmniej dwie trzecie części Radnych i zastępców przez każde koło wybranych, powinno być wyznania chrześciańskiego.

Lista wyborcza. Reklamacje.

§. 16. Naczelnik Gminy ułoży dla każdego koła wyborczego osobny wykaz wyborców do tego koła należących, t. j. listę wyborczą.

Te listy wraz z spisem wyborców (§. 12) mają być najpóźniej na cztery tygodnie przed wyborami złożone w miejscu urzędowania Zwierzchności gminnej; każdemu członkowi Gminy służy prawo przeglądania takowych. Wyłożenie list do przeglądania ma być jednocześnie w Gminie obwieszczone z oznaczeniem ośmiodniowego nieprzekraczalnego terminu do wnoszenia reklamacji.

Komisja złożona z Naczelnika Gminy jako przewodniczącego i z czterech członków przez Radę z własnego grona obranych, winna w przeciągu trzech dni

rozstrzygać reklamacje, przed upływem przepisanego terminu wniesione, i czynić niezwłocznie w listach wyborczych poprawki, przez nią za stósowne uznane.

Przeciw odmownej uchwale komisji przysługa reklamującemu prawo odwołania się do politycznej Władzy powiatowej. Odwołanie takie winno być w przeciągu trzech dni od uwiadomienia reklamującego o uchwale odmownej, wniesionej do komisji, która ma przedłożyć je niezwłocznie politycznej władzy powiatowej.

Co do wyborów właśnie w toku bieżących, rozstrzygnienie politycznej Władzy powiatowej jest stanowcze.

W ostatnim tygodniu przed wyborami żadnej poprawki w listach wyborczych przedsiębrać nie wolno.

Przy pierwszych wyborach po wejściu w życie niniejszej Ordynacji, w Gminie nie mających Rady gminnej, komisja składać się będzie z Naczelnika Gminy i czterech obieralnych członków Gminy, których Naczelnik powoła.

Obwieszczanie terminu wyborów.

§. 17. Najpóźniej na ośm dni przed wyborami, Naczelnik Gminy obwieści termin ich rozpoczęcia, z oznaczeniem miejsc, dni i godzin, w których każde koło wyborcze zebrać się winno, niemniej z oznaczeniem liczby Radnych i zastępców, przez każde koło wybrać się mających. Równocześnie zawiadomi o tem Naczelnik polityczną Władzę powiatową.

Czuwanie Władzy politycznej.

§. 18. Polityczna Władza powiatowa winna czuwać nad tem, ażeby przygotowania do wyborów poczynione były wcześnie tak, aby z upływem perjodu wyborczego nowa Reprezentacja gminna mogła działalność swoję rozpocząć.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O przedsiębraniu wyborów.

Komisja wyborcza.

§. 19. Przy wyborach przewodniczy komisja wyborcza złożona z Naczelnika Gminy, albo jednego z assesorów lub przesiężnych, jako Prezydującego i z czterech do tego przez Naczelnika Gminy powołanych wyborców, posiadających warunki obieralności.

Polityczna Władza powiatowa może do aktu wyboru zesłać delegowanego dla czuwania nad zachowaniem Ustawy i utrzymania spokoju i porządku.

Kolej wyborów w kołach.

§. 20. Każde koło wyborcze zgromadza się osobno. Najpierw wybiera trzecie, potem drugie, nakoniec pierwsze koło.

Każdy wyborca może wybierać z całego grona obieralnych członków Gminy, bez względu na to, do którego koła należą.

Jawność. Zagajenie wyborów.

§. 21. Wybory odbywają się publicznie.

Przed rozpoczęciem głosowania Przewodniczący komisji wyborczej, wyłuszczy zgromadzonym wyborcom postanowienia o warunkach obieralności, objęte §§. 9, 10 i 11 niniejszej Ordynacji, objaśni przepisy względem głosowania i obliczania głosów, i wezwie wyborców, aby według własnego przekonania, niezawiśle od wszelkich pobocznych względów, i tak głosowali, jak tego według ich sumiennego zdania dobro Gminy wymaga.

Głosowanie.

§. 22. W każdem kole wyborczym głosują najpierw ci członkowie komisji wyborczej, którzy są uprawnieni do głosowania w tem kole. Potem jeden z członków powołuje do głosowania wyborców według porządku, w jakim są zapisani na liście wyborczej.

Wyborca nieobecny podczas wywołania swego nazwiska, może dopiero po odczytaniu całej listy wyborczej głosować, i ma w tym celu zgłosić się do komisji wyborczej.

Głosowanie ustne lub pisemne.

§. 23. Każdemu wyborcy wolno głosować ustnie lub pisemnie.

Wyborca ustnie głosujący, ma wymienić nazwiska osób, które na Radnych, i te która na zastępców wybiera, w liczbie jednak nie przenoszących liczby Radnych i zastępców, których ma wybrać dotyczące koło.

Wyborca głosujący pisemnie, poda na kartce spisane osobno nazwiska osób, mających według jego życzenia zostać Radnymi, a osobno nazwiska osób mających zostać zastępcami, w liczbie odpowiedniej.

Nazwiska przenoszące liczbę radnych i zastępców, przypadającą na dotyczące koło, nie będą liczone przy obliczaniu głosów.

Zapisywanie głosów.

§. 24. Przy ustnem głosowaniu, trzymający pióro wpisze do listy głosujących natychmiast w obecności wyborcy, obok jego nazwiska, nazwiska przez niego wymienione. Równocześnie będą wymienione przez głosujących nazwiska, wpisywane do innej listy w ten sposób, iż nazwisko pierwszy raz wymienione, będzie do niej wpisane, a za każdem następnem tego zazwiska wymienieniem, będzie dodana do niego porządkowa liczba 2, 3 i t. d.

Przy głosowaniu kartkami, trzymający pióro oznaczy w liście głosujących obok nazwiska wyborcy, iż tenże kartkę oddał.

Kartki mają być aż do obliczenia głosów zachowane w naczyniu, do którego je wyborcy składają.

Zamknięcie głosowania. Obliczenie głosów.

§. 25. Po odebraniu głosów od wszystkich obecnych wyborców, którzy do głosującego właśnie koła wyborczego należą. Prezydujący w komisji wyborczej ogłosi, iż głosowanie jest ukończone, poczem komisja porówna co do ustnego głosowania obie prowadzone listy; co do głosowania kartkami, liczbę oddanych kartek z listą głosujących.

Komisja rozstrzygnie natychmiast wątpliwości, powstałe z dostrzeżonych może pomyłek, i przystąpi do obliczenia głosów.

W celu obliczenia głosów pisemnie podanych, jeden z członków komisji odczytywać będzie nazwiska na kartkach spisane, drugi zaś każde, pierwszy raz wymienione nazwisko zapisze, a za każdem powtórnem tego samego nazwiska wymienieniem, doda liczbę porządkową 2, 3 i t. d.

Wynikłość obliczenia ma być zapisana na liście głosujących, a Prezydujący i członkowie komisji listę podpiszą.

§. 26. W każdem kole wyborczem ci, którzy otrzymali największą ilość głosów na Radnych, mają być uznani Radnymi; ci zaś, którzy otrzymali największą ilość głosów na zastępców, mają być uznani zastępcami.

Jeżli, przy równej ilości otrzymanych głosów, powstaje wątpliwość kto ma być uznany Radnym lub zastępcą, rozstrzyga los.

Wstąpienie na opróżnioną posadę.

§. 27. Jeżeli wybrany Radny lub zastępca nie posiada warunków obieralności, albo nie przyjmuje wyboru, wstępuje natomiast ten, który w dotyczącym kole wyborczem po wybranych Radnych, lub względnie po wybranych zastępcach, największą ilość głosów otrzymał. Takie zastąpienie nie uwalnia jednak nieprzyjmującego wyboru od kary pieniężnej, jeżli się do niego postanowienie §. 20. Ustawy gminnej stosuje.

§. 28. Jeżeli liczba wybranych w którym kole wyborczem Radnych lub ich zastępców, nie będących wyznania chrześciańskiego, przenosi jednę trzecią część liczby wszystkich, na to koło przypadających Radnych lub ich zastępców, natenczas ustąpią z pomiędzy wybranych nie będących wyznania chrześciańskiego ci, którzy najmniej głosów otrzymali, a natomiast wstąpią ci z pomiędzy chrześcian, którzy po wybranych chrześcianach największą ilość głosów otrzymali.

Głosy stracone. Obranie zastępcy Radnym.

§. 29. Nazwiska wybranych w kole, które już głosowało, mają być w kole głosować mającem, przed rozpoczęciem głosowania do wiadomości podane.

Głosy padające na wybranego w innem kole Radnego, równie ż głosy, przy głosowaniu na następców, padające na obranego już w innym kole zastępcę, nie będą liczone.

Jeżli wybrany już zastępca zostanie przez następnie głosujące koło obrany Radnym, natenczas wstąpi na jego miejsce jako zastępca ten, kto w dotyczącem kole otrzymał największą po nim ilość głosów, danych na zastępców.

Zamknięcie czynności wyborczej. Unieważnienie wyborów.

§. 30. Skoro wybory we wszystkich kołach wyborczych dokonane zostały, komisja odda do przechowania Zwierzchności gminnej listy głosujących wraz z kartkami, jeżli takowe dawano.

Naczelnik ogłosi w Gminie nazwiska wybranych i przedłoży spis tych nazwisk politycznej Władzy powiatowej.

Polityczna Władza powiatowa powinna wybory, które padły na osoby nieposiadające warunków obieralności (§§. 9, 10 i 11) w przeciągu 14 dni unieważnić, jako niezgodne z Ustawą, zostawiając wolność rekursu do Namiestnictwa.

Zarzuty przeciw postępowaniu przy wyborach.

§. 31. Zarzuty przeciw postępowaniu przy wyborach, mają być w przeciągu dni ośmiu po ukończeniu wyborów wniesione do Naczelnika Gminy, który w przeciągu dni trzech winien je przedłożyć Namiestnictwu do ostatecznego rozstrzygnienia.

Jeżli w przeciągu dni ośmiu nie wniesiono żadnych zarzutów, lub jeżli wniesione zostały odrzucone jako nieuzasadnione, nowo wybrana Rada gminna przystąpi do wyboru Zwierzchności gminnej.

Dział II.

O wyborze Zwierzchności gminnej.

Wezwanie do wyboru.

§. 32. Na wezwanie najstarszego wiekiem członka nowo wybranej Rady, zbiorą się jej członkowie w oznaczonym dniu i w oznaczonej godzinie, w celu wybrania Zwierzchności gminnej.

Członkowie Rady, którzy się albo wcale nie stawią albo przed ukończeniem wyboru oddalą, nie usprawiedliwiwszy dostatecznie swej nieobecności, podlegają karze pieniężnej, którą Rada może aż do wysokości 20 złr. wymierzyć.

Przeciw orzeczeniu tej karze służy odwołanie się do Wydziału powiatowego.

Zasądzone kary wpływają na rzecz ubogich miejscowych lub funduszu zapomogi w Gminie.

Zawiadomienie politycznej Władzy powiatowej.

§. 33. Naczelnik politycznej Władzy powiatowej ma prawo, dla czuwania nad prawnością postępowania, albo sam być przy wyborach obecnym, albo zesłać swego delegowanego.

Naczelnik Gminy winien przeto wcześnie zawiadomić Naczelnika tej Władzy o dniu i godzinie wyboru.

Przewodniczenie podczas wyboru.

§. 34. Najstarszy wiekiem członek nowo wybranej Rady przewodniczy jej podczas wyboru, przy pomocy dwóch członków, których sobie przybierze.

Obieralność i wyjątki.

§. 35. Tylko członek Rady gminnej może być obrany członkiem Zwierzchności gminnej.

Nie może być jednak obranym:

1) kto nie jest w Gminie stale zamieszkałym;

2) kto zostaje w czynnej służbie jako urzędnik i sługa c. k. Dworu, Państwa, kraju, zakładów lub funduszów publicznych.

3) kto z obranym już członkiem Zwierzchności gminnej jest w pierwszym lub drugim stopniu spokrewnionym lub spowinowaconym;

4) duchowny jakiegokolwiek wyznania, i nauczyciel szkoły miejscowej.

Naczelnikiem Gminy lub jego zastępcą nie może być obrany, kto nie jest wyznania chrześciańskiego.

Warunki ważności wyboru. Sposób głosowania.

§. 36. Do ważności wyboru potrzebna jest obecność przynajmniej trzech czwartych części całej ilości członków Rady i bezwzględna większość głosów obecnych.

Rada postanowi, czy głosowanie ma się odbywać ustnie czy kartkami.

W każdym razie wolno członkowi Rady, nieświadomemu pisma głosować ustnie.

Przy zapisywaniu i obliczaniu głosów należy zastósować przepisy objęte §§. 24 i 25.

Wybór Naczelnika Gminy.

§. 37. Najpierw ma być przedsięwzięty wybór Naczelnika. Jeżli przy pierwszym głosowaniu nikt bezwzględnej większości głosów nie otrzyma, nastąpi powtórne głosowanie, a jeżli przy powtórnem głosowaniu bezwzględna większość nie zostanie osiągnięta, nastąpi wybór między dwoma.

Przy wyborze między dwoma, wolno tylko na tych dwóch członków Rady głosować, którzy przy powtórnem głosowaniu otrzymali największą ilość głosów. Przy równości otrzymanych głosów rozstrzyga los, który z nich ma być do wyboru między dwoma przedstawionym. Głos przy trzecim głosowaniu, dany za członkiem do wyboru nie przedstawionym, jest nieważnym.

W razie równości głosów przy wyborach między dwoma rozstrzyga los.

Wybór assesorów lub przysięźnych.

§. 38. Skoro Naczelnik wybranym został, Rada przystąpi do wyboru reszty członków Zwierzchności.

Głosowanie na każdego członka Zwierzchności odbywa się osobno w sposób przepisany §. 37.

Wybór nieważny.

§. 39. Jeźli członkiem Zwierzchności obrany został taki członek Rady, który według §. 35. obranym być nie może, wybór jego jest nieważny i nowy wybór ma być natychmiast przedsięwzięty.

Wybór zastępcy Naczelnika.

§. 40. Po dokonanym wyborze członków Zwierzchności, Rada niezwłocznie przystąpi do wyboru zastępcy Naczelnika Gminy z grona assesorów lub przysięźnych w sposób przepisany §. 37.

Wpisanie do księgi uchwał. Zawiadomienie Władz.

§. 41. Rezultat wyboru Zwierzchności gminnej ma być zapisany w księdze uchwał i tamże podpisami przewodniczącego podczas wyboru, równie jak wszystkich głosujących Radnych stwierdzony, a następnie tak politycznej Władzy powiatowej, jako też Wydziałowi powiatowemu do wiadomości podany.

Wybory uzupełniające.

§. 42. Przepisy objęte §§. 32 — 39 mają być zastosowane do wyborów przedsiębranych w ciągu perjodu wyborczego, w skutek opróżnienia posady Naczelnika lub innego członka Zwierzchności.

W pierwszym wypadku zastępca Naczelnika, w drugim Naczelnik winien zwołać Radę i przewodniczyć jej podczas wyboru.

Właściwa ustawa gminna.

Dział I.

O Gminie w ogólności.

Gmina.

§. 1. Osada (wieś, miasteczko, miasto), mająca obecnie własny zarząd gminny, stanowi Gminę.

Łączenie.

§. 2. Gminy do tego samego powiatu politycznego należące, mogą sie za przyzwoleniem Rady powiatowej łączyć w jednę Gminę tak, aby jako osobne Gminy istnieć przestały; jeżeli polityczna Władza krajowa ze względów publicznych nic przeciw temu nie zarzuci.

Gminy, połączyć się mające, winny jednak poprzednio zawrzeć umowę co do posiadania i użytkowania swej własności, tudzież swych zakładów i funduszów.

Rozłączenie.

§. 3. Osady w jednę Gminę połączone, tylko mocą Ustawy krajowej rozłączone być mogą.

Zmiana granic.

§. 4. Do zmiany granic Gminy potrzeba przyzwolenia Rady powiatowej, które udzielonem być może tylko za poprzedniem oświadczeniem politycznej Władzy krajowej, iż przeciw temu ze względów publicznych nie ma nic do zarzucenia.

§. 5. Każda nieruchomość musi należeć do związku pewnej Gminy.

Wyjęte są: Rezydencje, zamki i inne budynki z przynależnemi ogrodami i parkami, przeznaczone na mieszkanie, lub tylko na czasowy pobyt Cesarza i Najwyższego Dworu.

Stosunki obszarów dworskich określone są ustawą z dnia 12. Sierpnia 1866.

O Obszarach dworskich.

Dział II.

O członkach Gminy.

Członkowie Gminy, i obcy.

§. 6. Członkami Gminy są:

a) Osoby, mające w Gminie prawo przynależności (przynależni do Gminy);

b) Uczestnicy, t. j. osoby nie mające w Gminie prawa przynależności, jeżeli w granicach Gminy majątek nieruchomy posiadają, lub jeżeli od przedsiębiorstwa zarobkowego samoistnie wykonywanego, albo od dochodu, bezpośredni podatek w Gminie opłacają.

Pod temi warunkami należą do uczestników Gminy także korporacje, stowarzyszenia, zakłady i fundacje.

Wszystkie inne osoby w Gminie są obcemi.

Przynależność do Gminy.

§. 7. Stosunki przynależności do Gminy, określone są Ustawą z dnia 3. Grudnia 1863. Dz. pr. P. l. 105. *)

Za nadanie prawa przynależności do Gminy (przyjęcie do związku Gminy) może Gmina pobierać opłatę, nie przewyższającą sumy 10 złr. w. a.

Obywatele miejscy i honorowi.

§. 8. Obywatelami miejskiemi są ci, którym Gmina miasta prawo obywatelstwa nadała.

Obywatelstwo miejskie tylko przynależnym do Gminy nadawane być może.

Za nadanie obywatelstwa może Gmina pobierać opłatę.

Gminy miast mogą w uznaniu zasług publicznych nadawać obywatelstwo honorowe osobom, będącym obywatelami Państwa Austrjackiego.

Prawa i obowiązki członków Gminy.

§. 9. Członkom Gminy służy prawo swobodnego pobytu w gminie. Mają oni udział, podług postanowień

---

*) Dosłowny tekst Ustawy o przynależności do Gminy (O swojszczyźnie) patrz niżej pod *G.*

niniejszej Ustawy, tak w prawach i korzyściach, jako też w obowiązkach i ciężarach Gminy.

Przynależni do Gminy mają nadto w razie zubożenia i nieudolności do pracy prawo do wsparcia, stósownie do Ustawy z dnia 3. Grudnia 1863. (Dz. p. P. l. 105). (Patrz następnie pod *G.*).

Obywatelom miejskim zastrzega się prawo do udziału w fundacjach i zakładach, osobno dla nich utworzonych.

Obywatelstwo honorowe nadaje prawa uczestników Gminy, ale nie nakłada udziału w ich obowiązkach.

Prawo pobytu w Gminie.

§. 10. Obcym, którzy się z swej przynależności do pewnej Gminy wykażą, lub przynajmniej dowiodą, iż poczynili potrzebne kroki ku wykazaniu swej przynależności, nie może Gmina wzbronić pobytu w swym obrębie, dopóki tak oni, jak i mieszkający z niemi członkowie ich rodzin nieskazitelny żywot prowadzą i nie stają się ciężarem dobroczynności publicznej.

Jeżeli obcy rozporządzeniem Gminy w tej mierze czuje się pokrzywdzonym, służy mu prawo odwołania się do politycznej Władzy powiatowej.

Utrzymanie prywatnych stosunków prawnych.

§. 11. Niniejsza ustawa nie narusza prywatnych stosunków prawnych w ogóle, a w szczególności praw własności i użytkowania, służących bądź pojedyńczym członkom Gminy, bądź też pojedyńczym miejscowościom, cześciom Gminy, lub całym klasom mieszkańców.

Dział III.

O Reprezentacji gminnej.

§. 12. Gminę reprezentuje w jej sprawach Rada gminna i Zwierzchność gminna.

Skład Rady gminnej.

§. 13. Rada gminna składa się z członków wybranych i z członków, bez wyboru do niej należących (Radnych).

W miastach jednak Rada składa się tylko z członków wybranych.

Liczba Radnych wybranych.

§. 14. W Gminach, w których liczba członków do wyboru uprawnionych nie przenosi 50, wybieranych będzie 8 Radnych; w Gminach zaś liczących

51 do 200	do wyboru	uprawnionych	członków	12
201 „ 400	„	„	„	18
401 „ 600	„	„	„	24
601 „ 1000	„	„	„	30
a nad 1000	„	„	„	36

Radnych.

Do zastępywania Radnych ubyłych, lub nie mogących brać udziału w czynnościach Rady, wybrani będą zastępcy, których liczba wynosić ma połowę liczby Radnych.

Wybór Radnych.

§. 15. Radnych i ich zastępców (§. 14.) obierają członkowie Gminy, uprawnieni do wyboru.

Bliższe postanowienia o uprawnieniu do wyboru, o obieralności i postępowaniu przy wyborach, zawiera Ordynacja wyborcza dla Gmin.

Radni bez wyboru.

§. 16. Każdy członek Gminy, opłacający przynajmniej szóstą część całej sumy podatków bezpośrednich, w Gminie do opłaty przypisanych, niemniej każdy posiadacz wcielonej do Gminy majętności ziemskiej jako osobne ciało w tabuli krajowej zapisanej, chociażby wspomnianej ilości podatków w Gminie nie opłacał, ma prawo nawet bez wyboru być członkiem Rady gminnej, jeżeli jest obywatelem Państwa Austrjackiego, i nie zachodzi względem niego żadna okoliczność wykluczająca lub wyłączająca, wskazana w §§. 3, 10, 11, Ordynacji wyborczej dla Gmin.

Za osobę nieużywającą własnowolności, wykonywa to prawo jej prawny zastępca, lub tegoż pełnomocnik.

Wojskowi w czynnej służbie, i kobiety, jeżeli chcą z tego prawa korzystać, **muszą** — wszystkie zaś inne osoby, mające to prawo, **mogą** — je wykonywać przez pełnomocników.

Współposiadacze realności umocowują do wejścia w skład Rady gminnej jednego z pośród siebie, lub inną osobę.

Radnego bez wyboru nie może zastępywać, kto nie jest obywatelem Państwa Austrjackiego, nie używa własnowolności, lub względem kogo zachodzą okoliczności wykluczające lub wyłączające, w §§ 3, 10, i 11 Ordynacji wyborczej dla Gmin wskazane.

Zastępca może tylko jednę osobę zastępywać. Jeżeli zastępca już co do swojej osoby należy do Rady gminnej, głos jego przy głosowaniu podwójnie ma być liczony.

§. 17. Radni bez wyboru nie będą wliczani do liczby Radnych, w §. 14. ustanowionej.

Radny bez wyboru, który także przez wybór został do Rady powołany, ma albo przyjąć wybór, albo korzystać z prawa przysługującego mu podług §. 16.

Skład Zwierzchności gminnej.

§. 18. Zwierzchność gminna składa się z Naczelnika Gminy (Burmistrza, Wójta), i przynajmniej z dwóch Radnych, jemu przydanych (assesorów, przysiężnych).

Gdzie tego rozmiar czynności i stosunki wymagają, może Rada gminna liczbę assesorów lub przysiężnych odpowiednio powiększyć, wszakże o tyle tylko, ażeby ich liczba trzeciej części liczby Radnych nie przewyższyła.

Członkowie Zwierzchności gminnej należą także do Rady gminnej, i są objęci w liczbie jej członków.

Wybór Zwierzchności gminnej.

§. 19. Naczelnika Gminy, tudzież assesorów lub przysiężnych wybiera Rada gminna z grona swojego.

Zastępcę Naczelnika Gminy wybiera Rada gminna z grona assesorów lub przysiężnych.

Bliższe postanowienia w tej mierze zawiera Ordynacja wyborcza dla Gmin.

Obowiązek przyjęcia wyboru.

§. 20. Każdy podług przepisów wybrany członek Gminy winien przyjąć wybór, bądź na członka Rady gminnej, lub tegoż zastępcę, bądź na członka Zwierzchności gminnej.

Prawo wymówienia się od przyjęcia wyboru służy tylko:

a) duchownym wszelkiego wyznania i nauczycielom publicznym;

b) urzędnikom i sługom c. k. Dworu, Państwa, kraju, zakładów i funduszów publicznych, dopóki w czynnej służbie zostają;

c) wojskowym, chociażby w czynnej służbie nie zostającym;

d) osobom liczącym przeszło 60 lat życia;

e) tym, którzy przez cały jeden perjod wyborczy piastowali posadę w Zwierzchności gminnej, jednak tylko na perjod bezpośrednio następujący;

f) tym, którym ułomności fizyczne, lub znacznie i trwale nadwątlone zdrowie, nie dozwalają obowiązków urzędowych wykonywać;

g) tym, którzy z powodu zwykłego zatrudnienia, corocznie często, lub przez dłuższy czas nie bywają w Gminie obecni;

h) zostającym w służbie prywatnej, jeżeliby przez przyjęcie wyboru w stosunku swoim służbowym uszczerbku doznać mogli;

i) tym, którzy podług §. 16. mają prawo należeć bez wyboru do Rady gminnej.

Kto bez takiego uwalniającego powodu wzbrania się przyjąć wybór, lub przyjęty urząd dalej sprawować, podpada karze pieniężnej, którą Rada gminna aż do wysokości 50 złr. w. a. wymierzyć może.

Przeciw takiemu orzeczeniu Rady służy odwołanie się do Wydziału powiatowego.

Kara pieniężna wpływa do kasy gminnej.

Perjod wyborczy.

§. 21. Członkowie Rady i ich zastępcy, tudzież członkowie Zwierzchności gminnej, obierani będą na lat trzy. Wszakże po upływie tego czasu pozostają oni w urzędzie aż do ukonstytuowania się nowej Reprezentacji gminnej.

Ustępujący mogą być na nowo wybrani, jeżeli przeszkoda prawna nie zachodzi.

Wybory uzupełniające.

§. 22. W razie opróżnienia w ciągu trzechletniego perjodu posady Naczelnika Gminy, jego zastępcy, assesora lub przysiężnego, winna Rada najpóźniej do dni 14 wybrać w jego miejsce innego na czas jeszcze pozostały.

W miejsce Radnego ubywającego przed końcem perjodu, lub nie mogącego czasowo brać udziału w czynnościach Rady powoła Naczelnik Gminy do Rady tego zastępcę, który największą ilość głosów otrzymał w tem samem kole wyborczem, w którem Radny, mający być zastąpionym wybrany został. W razie równości głosów roztrzyga los.

Gdyby jednak tyle Radnych brakowało, iżby liczba przez jedno koło wyborcze wybranych nawet przez powołanie z tego koła zastępców uzupełnioną być nie mogła, natenczas winno toż koło wyborcze przedsięwziąść niezwłocznie na podstawie ostatniej listy wyborczej wybór uzupełniający, na dalszy ciąg perjodu wyborczego.

Przyrzeczenie.

§. 23. Naczelnik Gminy, tudzież assesorowie lub przysiężni, winni w miejsce przysięgi złożyć przy objęciu urzędu w ręce Naczelnika Władzy powiatowe lub jego delegata, w obecności delegata Wydziału powiatowego i delegatów Rady gminnej przyrzeczenie, iż zachowają Cesarzowi wierność i posłuszeństwo, przestrzegać będą ustaw, i wypełniać sumiennie obowiązki swoje.

Płaca.

§. 24 Urząd radnego i jego zastępcy jest bezpłatny.

Rada gminna uchwali, czy i jakie wynagrodzenia od Gminy pobierać mają Naczelnik, jego zastępca i assesorowie lub przysiężni.

Wszystkim członkom Rady i Zwierzchności gminnej należy się od Gminy wynagrodzenie za wszelkie wydatki, połączone z ich urzędowaniem.

Ustąpienie z posady.

§. 25. Za przyzwoleniem Rady gminnej może każdy członek Reprezentacji gminnej urząd swój złożyć.

Członek Reprezentacji gminnej lub jego zastępca traci swój urząd, jeżeli zajdzie, lub wiadomą się stanie okoliczność, któraby pierwotnie jego obieralności lub uprawnieniu na członka Rady bez wyboru stała na przeszkodzie.

Jeżeli członek Reprezentacji gminnej lub jego zastępca popadnie w śledztwo z powodu jednego z czynów karygodnych w §§ 3 i 11. Ord. wyb dla Gmin wskazanych, lub jeżeli do jego majątku konkurs ogłoszony, albo postępowanie ugodne zarządzone zostanie, wtedy nie będzie mógł sprawować swego urzędu, dopóki trwa to postępowanie karne, krydalne lub ugodne.

Dział IV.

O zakresie działania Gminy.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O zakresie działania Gminy w ogólności.

§. 26. Zakres działania Gminy jest:

a) własny, i

b) poruczony.

Własny zakres działania.

§. 27. Własny zakres działania, t. j. zakres, w którym Gmina, z zachowaniem ustaw, samodzielnie zarządzać i rozporządzać może obejmuje w ogóle wszystko, co bezpośrednio dotyczy interesu Gminy, i w jej granicach własnemi jej siłami załatwionem i przeprowadzonem być może.

W myśl tego należą do własnego zakresu działania Gminy w szczególności:

a) wolny zarząd majątkiem gminnym, i załatwienie spraw, odnoszących się do związku Gminy;

b) czuwanie nad bezpieczeństwem osób i ich mienia;

c) staranie o zakładanie i utrzymanie gminnych dróg, mostów, ulic i placów, niemniej o bezpieczeństwo i łatwość komunikacji po drogach i wodach;

d) policja polowa;

e) dozór policyjny nad przedmiotami żywności, nad targami, nad miarą i wagą;

f) policja zdrowia;

g) policja nad czeladzią i wyrobnikami, niemniej wykonywanie przepisów o czeladzi służebnej;

h) policyjny dozór nad obyczajnością publiczną;

i) sprawy ubogich, opieka nad zakładami dobroczynnemi Gminy, zapobieganie żebractwu;

k) policja ogniowa, policja budownictwa, wykonywanie przepisów porządku budowniczego, i udzielanie policyjnego pozwolenia na budowy;

l) ustawą oznaczyć się mający wpływ na szkoły średnie, przez Gminę utrzymywane, i na szkoły ludowe; staranie o zakładanie, uposażenie i utrzymywanie szkół ludowych z uwzględnieniem istniejących jeszcze patronatów szkolnych i przepisów konkurencji do szkół; *)

m) jednanie stron w sporze będących przez mężów zaufania z Gminy wyrbanych;

n) przedsiębranie dobrowolnej sprzedaży ruchomości drogą licytacji.

Z wyższych względów Państwa mogą pewne czynności policji miejscowej w pojedyńczych gminach w drodze ustawy przekazanem być osobnym organom rządowym.

Poruczony zakres działania.

§. 28. Ustawy określają poruczony zakres działania Gminy, tj. jej obowiązek do współdziałania w sprawach publicznej administracji.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O zakresie działania Rady gminnej.

§. 29. Rada gminna jest w sprawach Gminy organem uchwalającym i nadzorującym.

Władza wykonawcza jej nie przysłuża.

Sprawy gospodarstwa Gminy.

§. 30. W sprawach gospodarstwa Gminy należą do obrad i uchwał Rady:

a) wszelkie rozporządzenia względem zakładowego majątku i dobra Gminy;

b) postanowienia o sposobie użytkowania i zarządu tego majątku i dobra; wydzierżawienie, wynajmowania, lokowanie kapitałów;

c) uchwalanie budżetu rocznego; staranie o pokrycie niedoboru;

d) sprawdzanie i załatwianie rachunków rocznych;

e) przyzwalanie na rozpoczęcie sporów prawnych, i na odstąpienie od nich; zatwierdzanie ugód spór umarzających; ustanawianie zastępców prawnych;

f) w ogóle wszelkie sprawy, nie należące do zwyczajnego zarządu majątkiem, i te, które sobie Rada względem tego zarządu zastrzeże.

Ustanawianie służby.

§. 31. Rada winna przydać Zwierzchności gminnej służbę potrzebną do załatwiania czynności wypływających z własnego i poruczonego zakresu działania.

Jeżeli Rada uzna potrzebę ustanowienia posad urzędowych lub służbowych, wtedy uchwali liczbę i płacę urzędników i sług, orzecze o warunkach i sposobie ich mianowania, i o ich zaopatrzeniu.

Sprawy policji miejscowej.

§. 32. O ile sprawowanie policji miejscowej nie jest mocą ustawy przekazane organom rządowym, może Rada w granicach istniejących ustaw, wydawać obowiązujące w obrębie Gminy przepisy, tyczące się policji miejscowej, i za przekroczenie tychże zagrażać karą pieniężną aż do wysokości 15 złr., lub w razie niemożności uiszczenia kary pieniężnej, karą aresztu do 5 dni. (Patrz także §. 59 i 60).

*) Ustawa o konkurencji do szkół patrz poniżej pod *I.*

§. 33. Rada winna uchwalać środki pieniężne na utrzymanie zakładów i urządzeń policji miejscowej, i jest odpowiedzialną za wszelkie zaniedbanie w tej mierze pochodzące z jej winy.

Odpowiedzialność Gminy.

§. 34. Gdyby kto poniósł szkodę z powodu zaniedbania przez Gminę obowiązków, względem policji miejscowej na nich ciążących, winna Gmina poniesioną szkodę wynagrodzić. W szczególności obowiązaną jest Gmina wynagrodzić szkodę, wyrządzoną w jej obrębie przez gwałt publiczny przy zbiegowisku dokonany, jeżeliby ani jeden ze sprawców nie był schwytanym, a na Gminie ciężyła wina niedbałości w zapobieżeniu temu gwałtowi.

Orzeczenie względem obowiązku wynagrodzenia szkody, wyda polityczna Władza powiatowa, za poprzedniem wysłuchaniem Wydziału powiatowego. Jeżeli co do wysokości wynagrodzenia porozumienie się między Gminą i poszkodowanym nie nastąpi, wynagrodzenie to ma być poszukiwanem zwykłą drogą prawa.

Zaopatrywanie ubogich.

§. 35. Rada winna czuwać nad tem, aby ubodzy w miarę ustaw zaopatrzeni byli.

Gdyby zakłady i fundusze na ten cel przeznaczone nie wystarczały, Rada postara się o potrzebne środki, i może oznaczyć sposób ich użycia.

Udzielanie zdania.

§. 36. Rada gminna ma na żądanie politycznej Władzy powiatowej, albo na żądanie Rady powiatowej, lub Wydziału powiatowego, udzielać swojego zdania.

Rozstrzyganie zażaleń.

§. 37. Rada rozstrzyga zażalenia przeciw rozporządzeniom Zwierzchności gminnej w sprawach własnego zakresu działania.

W jakich przypadkach takie zażalenia, polityczna Władza powiatowa rozstrzyga, stanowi §. 106.

Nadzorowanie Zwierzchności gminnej.

§. 38. Rada nadzoruje urzędowanie Zwierzchności gminnej.

Rada ma prawo ustanawiać osobne komisje tak w tym celu, jako też do nadzorowania przedsiębiorstw gminnych, niemniej do udzielania zdań i przedstawienia wniosków w sprawach gminnych.

Do takich komisyj powoływać może Rada także mężów zaufania z poza grona swego.

Rada winna zarządzać w ciągu roku kilkakrotnie rewizją kasy.

Zakłady gminne.

§. 39. Postanowienia §. 30, 31 i 38 dotyczą także zakładów Gminy, o ile akt fundacji lub umowa nie zawierają innych postanowień.

Dalsze uchwały Radzie zastrzeżone.

§. 40. Do zakresu działania Rady należy dalej:

a) wybór członków Zwierzchności gminnej;

b) nadawanie prawa przynależności do Gminy; nadawanie obywatelstwa miejskiego i honorowego; ustanawianie opłaty za nadanie prawa przynależności i obywatelstwa miejskiego (§§. 7 i 8);

c) wykonywanie przysługującego Gminie prawa patronatu lub prezentowania, nadawanie miejsc fundacyjnych, nie uwłaczając jednak prawom, na różnicy wyznań opartym;

d) uchwalanie w sprawach, odnoszących się do umów Gminy z innemi gminami lub z posiadaczami obszarów dworskich co do stosunków wskazanych w §§ 2, 3, 4, 95, 96, 97 tej ustawy i w §§. 2, 3 ustawy z dnia 12. Sierpnia 1866 o obszarach dworskich;

e) wybór mężów zaufania do jednania stron (§. 27 lit. *m*).

Zwoływanie Rady.

§. 41. Rada zbiera się na posiedzenie, ile razy zajdzie tego potrzeba, najmniej jednak raz na kwartał.

Naczelnik Gminy, lub w razie przeszkody jego zastępca zwołuje Radę na posiedzenie; każde posiedzenie, które nie jest tym sposobem zwołane, jest nieprawne, a powzięte na niem uchwały są nieważne.

Naczelnik Gminy musi zwołać Radę, jeżeli tego zażąda przynajmniej trzecia część Radnych, lub polityczna Władza powiatowa, albo też Rada powiatowa, lub Wydział powiatowy.

O nastąpić mającem posiedzeniu Naczelnik w każdym razie winien zawiadomić wszystkich w Gminie obecnych Radnych.

Komplet do uchwał.

§. 42. Rada nie może powziąść uchwały, jeżeli więcej niż połowa Radnych nie jest na posiedzeniu obecną. Do uchwały stanowiącej budżet, jako też do uchwały podlegającej wyższemu zatwierdzeniu, potrzebną jest obecność dwóch trzecich części Radnych.

Jeżeli na posiedzenie nie zbierze się ilość Radnych potrzebna do powzięcia uchwał, winien Naczelnik Gminy zwołać Radę powtórnie i zarazem zawezwać zastępców.

Na każdego Radnego i zastępcę, który nie stawi się na to drugie posiedzenie, i nie usprawiedliwi swojej nieobecności, może Naczelnik orzec karę pieniężną aż do wysokości 10 złr. w. a., i takową na rzecz Gminy ściągnąć.

Przeciw takiemu orzeczeniu Naczelnika służy odwołanie się do Wydziału powiatowego.

O komplecie Rady, potrzebnym do wyboru Zwierzchności gminnej, stanowi Ordynacja wyborcza dla Gmin.

Przeszkody uczestniczenia w obradach.

§. 43. Jeżeli przedmiotem obrady i uchwały jest urzędowanie członka Zwierzchności gminnej, lub Rady gminnej, winien członek ten wstrzymać się od głosowania, a na żądanie Rady oddalić się przed głosowaniem, musi jednak na wezwanie Rady stawić się dla udzielenia żądanych objaśnień.

§. 44. Członek Zwierzchności lub Rady gminnej, nie może być obecnym na posiedzeniu, jeżeli przedmiot obrady lub uchwały dotyczy jego własnych interesów prywatnych, lub też interesów jego żony, albo osób, z nim w pierwszym lub w drugim stopniu spokrewnionych lub spowinowaconych.

Przewodniczenie na posiedzeniach.

§. 45. Na posiedzeniach przewodniczy Naczelnik Gminy, a w razie przeszkody, jego zastępca. Posiedzenie bez zachowania tego przepisu odbyte, jest nieważne.

Przewodniczący zagaja i zamyka posiedzenie, kieruje rozprawami, i przestrzega porządku w zgromadzeniu.

Warunki ważności uchwał.

§. 46. Do ważności uchwały potrzebną jest bezwzględna większość głosów obecnych Radnych. Przewodniczący **głosuje przy wyborach**. Prócz tego głosuje on **tylko w razie równości** głosów, a wtedy to zdanie staje się uchwałą, które z doliczeniem jego głosu większość bezwzględną otrzymało.

Głosowanie odbywa się jawnie, wolno jest jednak Radzie uchwalić głosowanie tajne.

Jawność posiedzeń.

§. 47. Posiedzenia Rady odbywają się publicznie; wyjątkowo jednak może Rada uchwalić posiedzenie tajne. Posiedzenia na których przedmiotem obrad są budżet lub rachunki, są w każdym razie publiczne.

Gdyby publiczność mięszała się do obrad, lub w inny sposób przeszkadzała obradom, Przewodniczący ma prawo i obowiązek, po uprzedniem bezskutecznem napomnieniu, nakazać wydalenie publiczności z miejsca posiedzeń.

W domach szynkownych posiedzeń Rady odbywać nie wolno.

Księga uchwał.

§. 48. Uchwały Rady z każdego posiedzenia będą zapisywane w księgi uchwał. Zapis ten ma być stwierdzony podpisem Przewodniczącego, dwóch Radnych i pisarza. Każdemu członkowi Gminy wolno jest przeglądać tę księgę.

Regulamin.

§. 49. Rada ma prawo w granicach ustaw uchwalić porządek czynności i postępowania dla siebie i dla urzędów gminnych.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O zakresie działania Zwierzchności gminnej.

§. 50. Zwierzchność gminna jest w sprawach Gminy organem **zarządzającym i wykonawczym**.

Władza Naczelnika Gminy w ogólności.

§. 51. Naczelnik Gminy kieruje czynnościami Zwierzchności gminnej, i nadzoruje takowe.

Assesorowie lub przysiężni winni są Naczelnikowi pomoc w urzędowaniu, i mają według jego zarządzenia i pod jego odpowiedzialnością wykonywać czynności, które im poruczy.

Jeżeli dla jakiejkolwiek przeszkody Naczelnik nie urzęduje, wszystkie jego prawa i obowiązki przechodzą na jego zastępcę.

Władza dyscyplinarna.

§. 52. Naczelnikowi podlegają urzędnicy i słudzy Gminy: on wykonywa nad nimi władzę dyscyplinarną.

Naczelnik może **suspendować** w urzędowaniu nawet takich urzędników i takie sługi, których mianowanie Rada sobie zastrzegła; prawo jednak **oddalenia** ich ze służby ma tylko Rada.

Mianowanie delegatów.

§. 53. Do łatwiejszego sprawowania czynności policji lub innych spraw miejscowych, może Rada dla pojedyńczych części Gminy mianować delegatów z pomiędzy członków Gminy tamże zamieszkałych, do Rady obieralnych, którzyby Naczelnika w załatwieniu tych czynności wspierali.

Delegatów mianuje Rada na wniosek Naczelnika Gminy lub trzech Radnych.

Co do przyjęcia lub nieprzyjęcia tego mianowania, obowiązują przepisy §. 20.

Delegaci mają zastosować się przy sprawowaniu czynności do zarządzeń Naczelnika.

Reprezentacja na zewnątrz. Wydawanie dokumentów.

§. 54. Naczelnik reprezentuje Gminę na zewnątrz.

Dokumenta, mocą których Gmina przyjmuje zobowiązania względem trzecich osób, muszą być podpisane przez Naczelnika i jednego assesora lub przysiężnego.

Dokument dotyczący interesu, do którego zawarcia potrzebne jest przyzwolenie Rady lub wyższe zatwierdzenie, musi nadto być podpisany przez dwóch Radnych, i powołać się do tegoż przyzwolenia lub zatwierdzenia.

W każdym razie dokument, wydany imieniem Gminy, musi być zaopatrzony pieczęcią Gminy.

Wykonywanie i zawieszanie uchwał.

§. 55. Naczelnik przygotowuje przedmioty przeznaczone pod rozpoznanie Rady.

Uchwały Rady, powzięte w sposób zgodny z ustawami, winien Naczelnik wykonać, a jeżeli wyższe onych zatwierdzenie jest potrzebnem, postarać się przedtem o to zatwierdzenie.

Jeżeli jednak Naczelnik mniema, że powzięta uchwała przekracza zakres działania Rady, lub że się sprzeciwia ustawom, natenczas obowiązanym jest wstrzymać jej wykonanie, i udać się do politycznej Władzy powiatowej o rozstrzygnienie pytania, czy powzięta uchwała przekracza zakres działania Rady, lub sprzeciwia się ustawom (§. 105).

Polityczna władza powiatowa winna wydać to rozstrzygnienie w ośmiu dniach, i jeżeli sprawa należy do własnego zakresu działania Gminy, zawiadomić równocześnie o rozstrzygnieniu Wydział powiatowy.

Zarząd majątku.

§. 56. Naczelnik prowadzi zarząd majątku Gminy, nadzoruje użytkowanie i zarząd dobra gminnego, kieruje przedsiębiorstwami gminnemi, i czuwa nad ich wykonaniem, załatwia sprawy ubogich według ustaw i urządzeń, i rozporządza w sprawach gminnych, nie należących do zakresu działania Rady.

Naczelnik zawiaduje zakładami gminnemi, i nadzoruje zakłady, własny zarząd mające, o ile akt fundacji lub umowa nie zawierają innych postanowień.

Naczelnik zezwala na przedsiębranie dobrowolnej sprzedaży ruchomości drogą licytacji, i czuwa nad zachowaniem i ścisłem wypełnieniem istniejących w tej mierze przepisów.

Sprawowanie policji miejscowej.

§. 57. Do Naczelnika gminy należy odpowiednie ustawom i przepisom sprawowanie policji miejscowej (§. 27.), o ile pojedyńcze czynności tejże nie są przekazane w drodze ustawy organom rządowym.

Jest on obowiązanym zarządzić wszystko, czego wymaga wykonanie policji miejscowej i postarać się o potrzebne do tego środki pieniężne.

W nagłych wypadkach nieszczęścia, n. p. przy pożarach lub powodziach i t. p., ma Naczelnik prawo zarządzić wykonanie robót wszelkiego rodzaju, o ile są niezbędne do usunięcia niebezpieczeństwa chwilowego, i zmusić do tych robót każdego zdolnego do nich członka Gminy, a nawej i obcych.

Gdyby środki policji miejscowej w Gminie nie były dostateczne do zabezpieczenia dobra publicznego (jak n. p. w razie epidemii), lub gdyby własne siły Gminy nie wystarczały do odwrócenia grożącego niebezpieczeństwa, Naczelnik winien zawiadomić o tem natychmiast polityczną Władzę powiatową.

Poruczony zakres działania.

§. 58. Naczelnik załatwia wszystkie sprawy, należące do poruczonego zakresu działania Gminy, w sposób ustawami przepisany, lub przez Władzę wskazany. Jeżeli oznaczenie sposobu wykonania pozostawione jest w całości lub częściowo Gminie, Naczelnik winien zastosować się w tym względzie do uchwały Rady.

Wszakże w razach nadzwyczaj nagłych, gdzieby uchwała Rady bez szkody lub niebezpieczeństwa poprzednio nie mogła być zasięgniętą, może Naczelnik działać według własnego zdania, winien jednak następnie w jak najkrótszym czasie wyjednać sobie zatwierdzenie Rady.

Rząd może polecić załatwianie spraw, należących do poruczonego zakresu działania, w całości lub w części, na swój koszt organom własnym.

Zagrażanie karami.

§. 59. Naczelnik ma wyjątkowo (§. 32.) prawo zagrożenia karą pieniężną do 3 złr., lub w razie niemożności uiszczenia tej kary, karą aresztu do 24 godzin, jeżeli tego wymaga wykonanie przepisu tymczasowego policji miejscowej, nie dopuszczającego zwłoki.

Wykonywanie władzy karnej.

§. 60. O ile w ustawach i przepisach, które dotyczą policji miejscowej, należącej do zakresu działania Gminy (§. 27.), wyrzeczoną jest sankcja karna, i o ile przekroczenia tych ustaw i przepisów nie podlegają Ustawie karnej, służy Naczelnikowi Gminy wspólnie z dwoma assesorami lub przysiężnymi prawo orzekania kar za takie przekroczenia.

W ten sam sposób mają być także orzekane kary, zagrożone przez Radę gminną (§. 32.) lub przez Naczelnika Gminy (§. 59).

Tylko kary pieniężne, lub w razie niemożności ich uiszczenia, kary aresztu, mogą być orzekane.

Orzeczenie kary zapada większością głosów. W nagłych przypadkach może Naczelnik sam orzec karę, jednak tylko karę pieniężną.

Wszelkie orzeczenia kar mają być w osobną księgę wpisywane.

Tok instancyj.

§. 61. Od orzeczeń wydanych podług §. 60. odwołać się można do politycznej Władzy powiatowej.

Jeżeli orzeczenia tyczą się duchownych uznanych wyznań religijnych, nauczycieli publicznych, urzędników rządowych lub krajowych, zostających w czynnej służbie, członków Sejmu krajowego albo osób wchodzących bez wyboru do Rady gminnej (§. 16), natenczas winien Naczelnik przedłożyć to orzeczenie politycznej Władzy powiatowej do poprzedniego zbadania i zatwierdzenia.

Przeznaczenie kar pieniężnych.

§. 62. Kary pieniężne orzeczone podług §§. 60. i 61., wpływają na rzecz ubogich miejscowych lub funduszu zapomogi w Gminie.

Przeszkody do urzędowania.

§. 63. Członek Zwierzchności gminnej nie może brać udziału w załatwianiu sprawy, dotyczącej jego własnych interesów prywatnych, lub też interesów jego żony, albo osób z nim w pierwszym lub drugim stopniu spokrewnionych lub spowinowaconych.

Odpowiedzialność.

§. 64. Naczelnik jest za swoje czynności urzędowe odpowiedzialnym Gminie. Co do poruczonego zakresu działania, jest on odpowiedzialnym także Rządowi.

Obok tej odpowiedzialności Naczelnika, pozostaje nienaruszoną odpowiedzialność względem Gminy innych członków Zwierzchności gminnej i delegatów (§. 53.), za zaniedbanie lub nienależyte wykonanie czynności przez Naczelnika im przekazanych.

Pretensje Gminy do wynagrodzenia szkód, pochodzące z odpowiedzialności orzeczonej w tym paragrafie, mają być poszukiwane zwykłą drogą prawa.

Dział V.

O gospodarstwie gminnem, i o nakładaniu ciężarów na Gminę.

Inwentarz majątku.

§. 65. Wszelka ruchoma i nieruchoma własność, niemniej wszelkie prawa i przywileje Gminy i jej zakładów, winne być utrzymywane w ciągłej widoczności za pomocą dokładnego inwentarza.

Inwentarz ten ma być spisanym w ciągu pierwszego roku, po zaprowadzeniu niniejszej Ustawy, każda następna zmiana ma być w nim uwidoczniona.

Każdemu członkowi Gminy wolno jest przejrzeć ten inwentarz.

Utrzymywanie majątku zakładowego.

§. 66. Zakładowy majątek i dobro Gminy i jej zakładów mają być utrzymywane w całości i dobrym stanie.

Do podziału zakładowego majątku lub dobra między członków Gminy, potrzebna jest uchwała Sejmu krajowego.

Użytkowanie z majątku gminnego.

§. 67. Majątek Gminy i jej zakładów, dochód przynosić mogący, ma być w ten sposób administrowanym, aby przyniósł o ile można największy trwały dochód.

Nadwyżki roczne mają być użyte do pokrycia potrzeb w roku następnym, o ileby zaś na ten cel nie były potrzebne, należy je ulokować pożytecznie, i do majątku zakładowego przyłączyć.

Użytkowanie z dobra gminnego.

§. 68. Co do tego, komu i w jakim rozmiarze służy udział w pożytkach dobra gminnego, trzymać się należy d o t y c h c z a s o w e g o niezaprzeczonego z w y c z a j u.

Jeżeli i o ile nie istnieje taki niezaprzeczony zwyczaj, Rada gminna z uwzględnieniem istniejących specjalnych tytułów prawnych, uchwali postanowienie regulujące to uczestnictwo; przyczem może ustanowić opłatę za użytkowanie z dobra gminnego.

Nadwyżka dochodu z dobra gminnego, pozostająca po zaspokojeniu osób uprawnionych, wpływa do kasy gminnej.

Rok administracyjny.

§. 69. Rok administracyjny Gminy zaczyna i kończy się równocześnie z rokiem administracyjnym Państwa.

Budżet i rachunki roczne.

§. 70. Naczelnik Gminy winien corocznie ułożyć budżet Gminy i zakładów gminnych, na następny rok administracyjny.

Rada ma ten budżet uchwalić najpóźniej na miesiąc przed rozpoczęciem roku.

Rachunki z przychodów i wydatków Gminy i zakładów gminnych, winien Naczelnik najpóźniej we dwa miesiące po upływie roku administracyjnego przedłożyć Radzie do rozpoznania i załatwienia.

Tak budżet jako i rachunki roczne, zanim Radzie do rozpoznania przedstawione zostaną, winne być poprzednio najmniej przez dwa tygodnie złożone d o p r z e j r z e n i a przez członków Gminy, tych zaś spostrzeżenia będą przy rozpoznaniu wzięte pod rozwagę.

§. 71. Przy zawiadywaniu majątkiem należy trzymać się ściśle uchwalonego budżetu. Na wydatki, które odłożyć się nie dadzą, a w dotyczącej rubryce budżetu nie znajdują całkowicie lub w części pokrycia, potrzebne jest przyzwolenie Rady.

W razach bardzo nagłych, w których poprzednie przyzwolenie bez wielkiej szkody i bez niebezpieczeństwa nie może być uzyskane, może Naczelnik Gminy opędzić potrzebny wydatek, winien jednak pod własną odpowiedzialnością wyjednać sobie w przeciągu ośmiu dni zatwierdzenie Rady.

Pokrycie wydatków.

1) Z d o c h o d ó w.

§. 72. Wydatki na cele gminne mają być przedewszystkiem pokrywane z dochodów Gminy.

Z majątku osobnego.

§. 73. Jeżeli na pokrycie pewnych wydatków przeznaczony jest osobny majątek, należy przedewszystkiem dochody z tego majątku na ten cel obracać.

Przeznaczenie tych dochodów nie może być zmienionem.

W Gminach złożonych z kilku osad.

§. 74. W Gminach, złożonych z dwóch lub więcej osad albo miejscowości, wydatki przypadające na taką osadę lub miejscowość, która posiada własność swoję odrębną, opędzane będą dochodami z odrębnej własności do niej należącej; nadwyżka zaś z tych dochodów pozostaje jej wyłączną własnością.

Przepisy te nie mogą jednak naruszać praw, opartych na specjalnych tytułach.

Wydatki połączone z posiadaniem dobra gminnego.

§. 75. Podatki i inne opłaty, tudzież koszta dozoru i uprawy, z posiadaniem i użytkowaniem dobra

gminnego połączone, o ile do ich pokrycia dochody z dobra gminnego do kasy gminnej wpływające (§. 68.) nie wystarczają, mają być ponoszone przez uczestniczących w pożytkach z dobra gminnego, a to w miarę tego uczestnictwa.

Wydatki odrębne.

§. 76. Wydatki dotyczące tylko interesu pojedyńczych miejscowości, części Gminy, klas mieszkańców lub pojedyńczych posiadaczy gruntu, domu, mają być ponoszone przez same tylko strony interesowane, o ile nie istnieją inne urządzenia obowiązujące.

2) Prestacje.

§. 77. O ile dochody, w §. 72. oznaczone, nie wystarcza ą do pokrycia wydatków na cele gminne, może Rada nakładać:

a) dodatki do podatków bezpośrednich, lub do podatku konsumcyjnego;
b) inne opłaty nie należące do kategorji dodatków do podatków;
c) posługi i roboty na potrzeby Gminy.

a) Dodatki do podatków.

§. 78. Dodatki do podatków bezpośrednich mają być zazwyczaj na wszystkie w Gminie przypisane podatki bezpośrednie, i to na wszystkie równo (podług tej samej stopy procentowej) rozkładane.

Dodatki tę mają być rozkładane równo w całym obrębie Gminy.

Wyjątki od tych przepisów objęte są w §§. 83, 84 i 85.

§. 79. Dodatkiem do podatku konsumcyjnego można obciążać tylko konsumcję w obrębie Gminy; nie można nim obciążać produkcji i obrotu handlowego.

§. 80. Do nałożenia dodatków, przenoszących 10% podatków bezpośrednich, lub 20% podatku konsumcyjnego, potrzebne jest przyzwolenie Rady powiatowej.

Przyzwolenie to potrzebnem jest nawet do nałożenia dodatków przenoszących 5% podatków bezpośrednich, jeżeli tego żąda jeden z członków należących do Rady gminnej podług §. 16. (Radny bez wyboru.) Żądanie to musi jednak być wniesione do Rady gminnej na tem posiedzeniu, na którem dodatek uchwalonym został, lub też do Naczelnika Gminy, najpóźniej w 8 dni po tem posiedzeniu.

Dodatki, przenoszące 25% podatków bezpośrednich, lub 50% podatku konsumcyjnego, mogą być tylko na mocy Ustawy krajowej nakładane.

b) Inne opłaty.

§. 81. Do zaprowadzenia opłat nie należących do kategorji dodatków do podatków bezpośrednich, lub do podatku konsumcyjnego, jakoteż do podwyższenia istniejących już tego rodzaju opłat, potrzeba Ustawy krajowej.

c) Posługi i roboty.

§. 82. Za uchwałą Rady mogą być wymagane posługi i roboty tak ciągłe jak ręczne.

Rada winna corocznie, na rok administracyjny następujący, ustanowić cenę dziennych posług i robót.

Posługi i roboty będą wymagane kolejno. Wyjąwszy nagłe wypadki wskazane w §. 57., wolno jest każdemu, wymagane od niego posługi, lub roboty, albo osobiście, albo przez zdolnego zast pcę wykonać, albo też wykupić się od nich, składając do kasy gminnej ich wartość obliczoną podług cen przez Radę ustanowionych.

Wyjątki.

§. 83. Do opłacenia dodatków do podatków bezpośrednich, niemniej do posług i robót, nie mogą być pociągani:

a) urzędnicy i słudzy c. k. Dworu, Państwa, kraju, Gminy, zakładów krajowych i gminnych, nauczyciele publiczni, wojskowi, jako też wdowy i sieroty tych osób, co do ich płac służbowych i pochodzących ze stosunku służbowego pensyj, prowizyj, zapomóg i innych poborów;
b) pasterze dusz co do ich kongruy.

§. 84. W Gminie złożonej z dwóch lub więcej osad albo miejscowości, prestacje na odrębne potrzeby jednej z tych osad, mają być rozkładane tylko na obowiązanych w tej osadzie.

Na pokrycie wspólnych wydatków takiej Gminy, dodatki do podatków bezpośrednich, o tyle tylko rozkładane być mogą na osadę lub miejscowość, mającą swą odrębną własność, o ile dochód z tejże nie pokryje przypadającej na taką osadę lub miejscowość części wspomnionych wydatków.

Przepisy te nie mogą jednak naruszać praw, opartych na specjalnych tytułach.

§. 85. Do rozkładu dodatków na podatki bezpośrednie podług rozmaitej stopy procentowej, potrzebne jest przyzwolenie Rady powiatowej, jeżeli nie zachodzi przypadek w §. 84. wskazany.

Ogłaszanie uchwał, dotyczących prestacyj.

§. 86. Uchwała Rady, dotycząca prestacyj musi być w Gminie ogłoszona.

Jeżeli taka uchwała potrzebuje wyższego zatwierdzenia, wolno natenczas każdemu członkowi Gminy wnieść względem niej w ciągu ośmiu dni uwagi, które przy zasięganiu wyższego zatwierdzenia przedłożone być mają.

Pobór dodatków.

§. 87. Dodatki do podatków mają być pobierane przez te same organa, i ściągane za pomocą tych samych środków co podatki.

Inne należytości pieniężne, mające się uiszczać na cele gminne na podstawie Ustawy lub prawomocnej uchwały Rady gminnej, niemniej kary pienięże, orzeczone podług niniejszej Ustawy, pobiera Naczelnik Gminy przez swoje organa, a w razie nieuiszczenia ściąga je w drodze egzekucji na ruchomości w taki sam sposób, jak zaległości podatkowe.

Jeżeli obowiazany, nie wykupiwszy się od posługi lub roboty, wzbrania się ją wykonać, Naczelnik poleci wykonanie rzeczonej posługi lub roboty trzeciej osobie na koszt obowiązanego, i ściągnie ten koszt w sposób, przepisany dla ściągania innych należytości pieniężnych.

W nagłych wypadkach wskazanych w §. 57, mogą obowiązani wprost być zmuszeni do wypełnienia posług albo robót.

Konkurencje.

§. 88. Konkurencja do budowli kościelnych, parafialnych i szkolnych, tudzież do budowy dróg, jest przedmiotem osobnych ustaw.

Konkurencje do pewnych potrzeb, oparte na specjalnych tytułach prawnych, pozostają w swej mocy.

Dział VI.

O zawiadywaniu specjalnemi sprawami ludności chrześciańskiej i izraelickiej.

Prawa ludności chrześciańskiej i izraelickiej.

§. 89. W Gminach składających się z ludności chrześciańskiej i izraelickiej, pozostaje tak chrześc-

ańska, jak i izraelicka ludność przy własności, posiadaniu i używaniu zakładów i funduszów, przeznaczonych wyłącznie na swoje własne cele religijne, naukowe i dobroczynne, i opędza z własnych zasobów wydatki na takie zakłady i inne cele religijne, naukowe i dobroczynne, w których wyłączny udział tylko jej samej przysługuje.

O ile jednak te wydatki dotychczas opędzane były z ogólnych dochodów Gminy, powinny one i nadal z tychże dochodów być opędzane.

Zawiadywanie specjalnemi sprawami ludności chrześciańskiej.

§. 90. Specjalne sprawy ludności chrześciańskiej (§. 91), o ile zawiadywanie niemi podług ustaw należy do Reprezentacji gminnej, zawiadywane będą przez tę Reprezentację podług przepisów niniejszej ustawy z tem jednak ograniczeniem, że izraeliccy członkowie Reprezentacji (Rady i Zwierzchności) gminnej w głosowaniu nad temi sprawami i w załatwianiu tych spraw w ogólności udziału mieć nie będą.

Do ważności uchwał Rady gminnej w sprawach tego rodzaju potrzebną jest obecność więcej niż połowy chrześciańskich członków Rady, i bezwzględna większość głosów tychże członków.

§. 91. Do specjalnych spraw ludności chrześciańskiej należą:

a) sprawy kościołów i innych miejsc religijnych; sprawy obrzędowe; wykonywanie prawa patronatu; prezentowanie lub mianowanie pasterzy dusz: nauczyciele religii i sług kościelnych;
b) sprawy zakładów, fundacji, stypendjów i innych funduszów, przeznaczonych dla chrześcian lub na cele, w których tylko chrześcianie udział mają;
c) sprawy majątku, stanowiącego wyłączną własność ludności chrześciańskiej, lub przeznaczonego wyłącznie dla tej ludności, lub też zostającego w jej wyłącznem używaniu.

Zawiadywanie specjalnemi sprawami ludności izraelickiej.

§. 92 Zawiadywanie specjalnemi sprawami ludności izraelickiej pozostaje przy dotychczasowej zwierzchności religijnej tej ludności.

Do tych spraw należą:

a) sprawy bożnic, smętarzy, sprawy obrzędowe, mianowanie rabinów, kaznodziei, nauczycieli religii i sług obrzędowych;
b) sprawy zakładów, fundacji, stypendjów i innych funduszów, przeznaczonych dla izraelitów, lub na cele, w których tylko izraelici udział mają;
c) sprawy majątku, stanowiącego wyłączną własność ludności izraelickiej, lub przeznaczonego wyłącznie dla tej ludności, lub też zostającego w jej wyłącznem używaniu.

Prawa Reprezentacji Gminy.

§. 93. Prawo Reprezentacji Gminy do nadzoru, o ile takowe służy jej w ogóle na mocy ustaw, pozostaje nienaruszonem także względem przedmiotów w §§. 91 i 92 wymienionych.

§. 94. Nakładanie dodatków do podatków, jakoteż innych prestacyj (§. 77.) na członków Gminy, na cele w §§. 91. i 92 wskazane, nastąpić może tylko za przyzwoleniem Rady gminnej, o ile ustawy specjalne nie stanowią inaczej.

Przeciw uchwałom Rady w tej mierze służą te same środki prawne, co i przeciw innym jej uchwałom.

Dział VII.

O łączeniu Gmin dla wspólnego zawiadywania sprawami.

Dobrowolne łączenie.

§. 95. Gminom należącym do tego samego powiatu politycznego, wolno jest łączyć się z innemi Gminami lub też i z obszarami dworskiemi dla wspólnego zawiadywania wszystkiemi, albo tylko niektóremi sprawami tak własnego (§. 27), jako też poruczonego (§. 28) zakresu działania.

Umowa co do sposobu wspólnego zawiadywania sprawami potrzebuje zatwierdzenia politycznej Władzy krajowej, która to zatwierdzenie udziela w porozumieniu z Radą powiatową.

Konieczne połączenie.

§. 96. Gminy nie posiadające środków do wypełniania obowiązków, wypływających z poruczonego zakresu działania (§. 28), mają być w tym celu na tak długo, jak długo ten stan trwa, drogą Ustawy krajowej połączone z innemi Gminami tego samego politycznego powiatu.

Sposób wspólnego zawiadywania sprawami będzie Ustawą krajową oznaczony.

Jeżeli co do rozkładu dotyczących kosztów nie przyjdzie między połączonemi stronami do porozumienia, rozstrzyga Rada powiatowa.

§. 97. Jeżeli Gminy łączą się z innemi Gminami lub z Obszarami dworskiemi dla wspólnych zakładów w specjalnych celach ich zakresu działania, wolno jest interesowanym stronom ustanowić organa, potrzebne do zawiadywania temi zakładami, i oznaczyć zakres działania tych organów.

Gdyby strony interesowane nie mogły pogodzić się w tej mierze, Wydział powiatowy wyda stósowne rozporządzenia.

Przepisy tej ustawy, odnoszące się do zakładów gminnych, tyczą się także takich wspólnych zakładów.

Dział VIII.

O nadzorze nad Gminami.

§. 98. Rada powiatowa, a w jej zastępstwie Wydział powiatowy, czuwa nad tem, aby zakładowy majątek i zakładowe dobro Gmin i zakładów gminnych nie zostały uszczuplone.

Zatwierdzanie przez Radę powiatową.

§. 99. Do spraw, w których uchwały Rady gminnej muszą być przedkładane Radzie powiatowej do zatwierdzenia, należą prócz spraw wymienionych w §§. 2, 4, 80, 85 i 95 także następujące:

a) pozbywanie, zamiana, przeistaczanie, zastawianie, lub stałe obciążanie rzeczy, należącej do zakładowego majątku, lub dobra Gminy albo zakładów;
b) zaciąganie pożyczki lub przyjmowanie zobowiązania, jeżeli kwota pożyczki lub wartość ciężaru, wynikającego z zobowiązania, łącznie z długami już istniejącemi przewyższa roczne dochody Gminy, a względnie zakładów gminnych;
c) nabytki i przedsiębiorstwa, nie należące do zwykłego zarządu, jeżeli dla pokrycia wynikającego ztąd wydatku, potrzeba zaciągnąć pożyczkę lub obciążyć Gminę rozkładami;
d) wydzierżawienie na dłuższy czas, niż na lat 12, lub w inny sposób, niż przez publiczną licytację.

§. 100. Uchwały Rady gminnej, do których ważności potrzeba przyzwolenia Sejmu, mają być podawane do Rady powiatowej, która je wraz z swojem zdaniem przez Wydział krajowy Sejmowi przedłoży.

Rekurs do Wydziału powiatowego.

§. 101. Wydział powiatowy rozstrzyga rekursa przeciw uchwałom Rady gminnej, we wszystkich sprawach Gminie od Państwa nie poruczonych.

Przeciw dodatkom do podatków, rekurs o tyle zanoszonym być może, o ile dodatki te przechodzą wysokość ustawami dozwoloną, lub o ile w granicach tej wysokości nastąpił niestósowny rozkład.

Rekurs ma być wnoszony na ręce Naczelnika Gminy w nieprzekraczalnym terminie 14 dni, od dnia obwieszczenia uchwały, lub zawiadomienia o niej.

Władza dyscyplinarna nad Zwierzchnością Gminy.

§. 102. Wydział powiatowy może na członka Zwierzchności gminnej, przekraczającego lub zaniedbującego swe obowiązki w sprawach własnego zakresu działania Gminy, nakładać kary aż do 20 złr. Kary te wpływają do kasy gminnej.

W razie cięższego przekraczania lub ciągłego zaniedbywania obowiązków, może członek Zwierzchności gminnej być złożony z urzędu przez polityczną Władzę krajową, w porozumieniu z Wydziałem powiatowym.

Mianowanie zastępcy dla Gminy.

§. 103. Jeżeli w sprawie prywatnej, spornej między Gminą a pewną klasą członków Gminy, lub pojedyńczemi jej członkami, Rada gminna ze względu na prywatny interes Radnych, nie byłaby bezstronną, Wydział powiatowy starać się będzie sprowadzić dobrowolną ugodę, gdyby zaś ta do skutku nie przyszła, przeznaczy dla Gminy zastępcę do przeprowadzenia sprawy drogą prawa,

Prawo Rządu do nadzoru i do wstrzymywania uchwał.

§. 104. Rządowi służy prawo nadzoru nad Gminami w tym kierunku, aby takowe swego zakresu działania nie przekraczały, i nie działały wbrew ustawom.

To prawo nadzoru wykonywa polityczna Władza powiatowa.

W tym celu może ona żądać udzielenia sobie uchwał Rady gminnej i potrzebnych wyjaśnień.

Przełożony Władzy politycznej lub jego delegowany ma także prawo być obecnym na posiedzeniach Rady gminnej , może jednak zabierać głos tylko wtenczas, gdyby Rada zamierzała naruszyć ustawy lub przekroczyć swój zakres działania.

§. 105. Polityczna Władza powiatowa ma prawo i obowiązek zakazać wykonania uchwały, powziętej przez Radę gminną, jeżeli ta uchwała przekracza zakres działania Rady, lub sprzeciwia się ustawom. Przeciw takiemu zakazowi służy rekurs do politycznej Władzy krajowej.

Jeżeli sprawa należy do własnego zakresu działania Gminy, winna polityczna Władza powiatowa o wydanym zakazie zawiadomić równocześnie Wydział powiatowy.

§. 106. Polityczna Władza powiatowa ma także rozstrzygać zażalenia, przeciw rozporządzeniom Zwierzchności gminnej, naruszającym lub mylnie zastosowującym ustawy, o ile te rozporządzenia nie są oparte na takich uchwałach Rady gminnej, względem których rozstrzygnienie rekursów należy do Wydziału powiatowego (§. 101).

W sprawach poruczonego zakresu działania rekurs w każdym razie ma być wnoszony do politycznej Władzy powiatowej.

Środki zaradcze na koszt Gminy.

§. 107. Jeżeli Rada gminna zaniedbuje albo wzbrania się dopełnić obowiązków, w moc ustaw na Gminie ciążących, polityczna Władza powiatowa ma na koszt i stratę Gminy zarządzić środki zaradcze.

Jeżeli sprawa należy do własnego zakresu działania Gminy, a nie zachodzi przypadek naglego niebezpieczeństwa, polityczna Władza powiatowa winna przed zarządzeniem środków zaradczych, porozumieć się z Wydziałem powiatowym.

§. 108. Polityczna Władza powiatowa ma prawo nałożyć na Naczelnika Gminy, przekraczającego lub zaniedbującego swoje obowiązki w sprawach poruczonego zakresu działania, karę aż do 20 złr. Kara ta wpływa do kasy gminnej.

Jeżeli uchybienie obowiązków jest tego rodzaju, że sprawowanie czynności poruczonego zakresu działania nie może być dłużej zostawione Naczelnikowi Gminy bez narażenia dobra publicznego, i jeżeli Rada gminna na wezwanie temu nie zaradzi, może natenczas polityczna Władza powiatowa na czas trwania tego stanu, ustanowić na koszt Gminy inny organ do sprawowania rzeczonych czynności. Tak w tym razie, jak i w razach wskazanych w §. 107, należy postępywać z wszelką możliwą oszczędnością tak, aby Gmina więcej nad konieczną potrzebę obciążoną nie była.

Rozwiązanie Reprezentacji gminnej.

§. 109. Namiestnik może rozwiązać Reprezentację gminną.

Gminie służy rekurs do właściwego Ministerstwa. Rekurs ten nie ma mocy wstrzymującej.

Najdalej w sześć tygodni po rozwiązaniu winien być rozpisany nowy wybór.

Namiestnictwo w porozumieniu się z Wydziałem powiatowym, zarządzi co potrzeba dla tymczasowego załatwienia spraw aż do wprowadzenia nowej Reprezentacji gminnej.

Ustawa o Obszarach Dworskich.

Obszary Dworskie.

§. 1. Posiadłość ziemska, niegdyś dominikalna, obecnie do związku gminnego nie należąca, pozostanie i nadal wyłączoną ze związku gminnego.

Każda taka, ze związku gminnego wyłączona posiadłość, stanowi Obszar Dworski. Posiadłości jednak dominikalne, położone w obrębie miasta, winny być wcielone do związku Gminy tego miasta.

Wcielenie do Gminy.

§. 2. Obszar Dworski może, na żądanie posiadacza i za zgodą Gminy, zostać do Gminy wcielonym, jeżeli posiadacz Obszaru Dworskiego wniesie takie żądanie do politycznej Władzy powiatowej w przeciągu dni sześćdziesięciu od ogłoszenia niniejszej Ustawy, lub jeżeli przeciw takiemu żądaniu, wniesionemu po upływie wyżoznaczonego terminu, ani polityczna Władza krajowa ze względów publicznych, ani Wydział krajowy nic nie zarzuci.

Umowa z Gminą.

§. 3. Żądający wcielenia posiadacz Obszaru Dworskiego, może z Gminą zawrzeć umowę względem wymiaru ciężarów i sposobu uiszczania powinności, mających ze związku gminnego przypaść na Obszar Dworski.

Do ważności takiej umowy potrzebnem jest zatwierdzenie politycznej Władzy krajowej, w porozumieniu z Wydziałem krajowym.

Zarządzenie wcielenia.

§. 4. Skoro dopełnione zostaną warunki w §. 2. wskazane, polityczna władza krajowa zarządzi, w porozumieniu z Wydziałem krajowym, wcielenie Obszaru Dworskiego do Gminy.

Wyłączenie wcielonej posiadłości.

§. 5. Wyłączenie ze związku gminnego wcielonej do Gminy posiadłości niegdyś dominikalnej, może tylko w drodze Ustawy krajowej nastąpić.

§. 6. Wierzyciele na posiadłości ziemskiej hipotekę mający, lub te osoby, na które ta posiadłość przejść ma, nie mają żadnego wpływu na rozstrzygnienie pytania, czy ta posiadłość ma pozostać wyłączoną ze związku gminnego, lub być do niego wcieloną; ani też czy wcielona do Gminy posiadłość ma być z niej wyłączoną.

Zakres działania Obszaru.

§. 7. Obszar Dworski winien jest wypełniać w swoim obrębie wszelkie obowiązki i powinności Gminy.

Wszakże w karczmach i szynkowniach znajdujących się na parcelach, nie graniczących z resztą Obszaru Dworskiego, sprawowanie policji miejscowej należy do Gminy.

Przełożony.

§. 8. Każdy Obszar Dworski ma Przełożonego dla załatwienia spraw, ustawami Obszarom Dworskim przydzielonych. Posiadacz Obszaru Dworskiego może albo sam objąć urząd Przełożonego, albo też zdać ten urząd pod swoją odpowiedzialnością innej osobie.

Współposiadacze mianują Przełożonym jednego z pośród siebie, albo inną osobę.

Za osoby nie używające własnowolności, wykonywa prawa powyższe ich zastępca prawny.

§. 9. Można być Przełożonym w kilku Obszarach Dworskich, jeżli takowe leżą w jednym i tym samym powiacie.

Warunki osobiste.

§. 10. Przełożonym może być tylko obywatel Państwa Austrjackiego, używający własnowolnośc, względem którego nie zachodzi żadna z okoliczności wykluczających, w §§. 3. 11. Ordynacji wyborczej dla Gmin wskazanych.

Przełożony winien mieć stałe zamieszkanie w miejscu wymaganiom urzędowania odpowiedniem.

Mianowanie przez Rząd.

§. 11. Nazwisko i stałe zamieszkanie Przełożonego ma być podane do wiadomości politycznej Władzy powiatowej i Wydziału powiatowego.

Jeżli Przełożony nie posiada warunków według §. 10. wymaganych, polityczna Władza powiatowa wezwie posiadacza Obszaru Dworskiego, aby innego Przełożonego zamianował, a jeżli posiadacz mimo powtórnego napomnienia takiemu wezwaniu zadość nie uczyni, lub w ogóle nie poda nazwiska Przełożonego w naznaczonym przez Władzę terminie, polityczna Władza powiatowa na koszt i stratę posiadacza zamianuje Przełożonego.

Przyrzeczenie w miejsce przysięgi.

§. 12. Przełożony winien złożyć w ręce Naczelnika politycznej Władzy powiatowej przepisane dla Naczelnika Gminy (§. 23. Ustawy gminnej) przyrzeczenie w miejsce przysięgi.

Zakres działania Przełożonego.

§. 13. W celu załatwiania spraw przydzielonych Obszarowi Dworskiemu, wstępuje Przełożony w zakres działania Naczelnika Gminy, a co do policji miejscowej, także w prawa przysługujące Radzie gminnej według §. 32. Ustawy gminnej.

Prawo karania, przyznane Ustawą gminną Naczelnikowi Gminy, nie przysługa jednak Przełożonemu Obszaru Dworskiego. Prawo to wykonywa polityczna Władza powiatowa.

§. 14. Przełożony zastępuje Obszar Dworski na zewnątrz, we wszystkich sprawach ustawami Obszarom Dworskim przydzielonych. Wszelako jeżli sam posiadacz Obszaru Dworskiego nie jest oraz jego Przełożonym, nie może Przełożony, bez przyzwolenia posiadacza, przyjmować stałych na ten Obszar zobowiązań.

Utrata urzędu.

§. 15. Posiadacz Obszaru Dworskiego może w każdym czasie oddalić osobę, która za niego urząd Przełożonego sprawuje: winien jednak zawiadomić o tem polityczną Władzę i Wydział powiatowy.

Przełożony traci urząd jeżli zaszła, lub wiadomą się stała okoliczność, dla której nie mógłby był dopuszczonym być do objęcia urzędu, może jednak objąć urząd na nowo po usunięciu przeszkody.

Za ciężkie przekroczenie, lub ciągłe zaniedbywanie obowiązków, może Przełożony być usuniętym od urzędowania, czasowo przez polityczną Władzę powiatową w porozumieniu z Wydziałem powiatowym, na zawsze, przez polityczną Władzę krajową w porozumieniu z Wydziałem krajowym.

Ponoszenie wydatków.

§. 16. Obszar Dworski winien ponosić wszelkie połączone z obowiązkami jego wydatki, o ile Ustawy nie nakładają tych wydatków na inne osoby.

Stali lub czasowi mieszkańcy Obszaru Dworskiego o tyle tylko mogą być z powodu tych wydatków pociągani do opłat i prestacyj *), o ile są do tego obowiązani z prywatnych tytułów prawnych lub z mocy specjalnych ustaw.

Odpowiedzialność.

§. 17. Obszar Dworski jest odpowiedzialnym za wypełnianie obowiązków Ustawami na niego włożonych.

Względem pretensyj do Obszaru Dworskiego, z tytułu tej odpowiedzialności roszczonych, orzeka polityczna Władza powiatowa w porozumieniu z Wydziałem powiatowym a w drugiej i ostatniej instancji polityczna Władza krajowa w porozumieniu z Wydziałem krajowym.

Prawomocne orzeczenia wykonywane będą w drodze administracyjnej.

Użycie środków zaradczych przez Władzę rządową.

§. 18. Jeżeli Przełożony wzbrania się, lub pomimo napomnienia zaniedbuje, wypełniać obowiązki nałożone Ustawami na Obszar Dworski, ma polityczna Władza powiatowa na koszt i stratę Obszaru Dworskiego zarządzić odpowiednie środki zaradcze.

Podleganie Władzom.

§. 19. Co do podlegania Obszaru Dworskiego Władzom rządowym i Reprezentacji czy to powiatowej, czy krajowej, niemniej co do rekursów przeciw jego rozporządzeniom lub orzeczeniom, mają być według analogii zastosowane postanowienia Ustawy gminnej.

§. 20. Przeprowadzenie tej Ustawy polecam mojemu Ministrowi Stanu.

---

*) prestacje — daniny, datki w naturze, posługi.

Wiedeń dnia 12. Sierpnia 1866.

Franciszek Józef m. p.
Belcredi.

Z najwyższego polecenia: Bernard kawaler de Meyer.

Dział informacyjny.

Wykaz monarchów i książąt panujących.

Państwo	Nazwa monarchów	Czas urodzenia	Czas wstąpienia na tron	Nazwisko małżonka lub małżonki	Następca tronu
			Cesarstwa.		
Austrja	Franciszek Józef I.	18 sierpnia 1830	2 grudnia 1848	Elżbieta Bawarska	Rudolf Franciszek ur. 2 listop. 1858
Brazylja	Piotr III.	2 grudnia 1825	7 kwietnia 1831	Teresa Sycylijska	Izabella ur. 29 lipca 1846
Francja	Napoleon III. Ludwik	20 kwietnia 1808	2 grudnia 1852	Eugenia hr. Teba	Napoleon ur. 16 marca 1856
Meksyk	Maksymiljan I.	6 lipca 1832	10 kwietnia 1864	Marja Karol. Belgijska	— — —
Moskwa	Aleksander III.	29 kwietnia 1818	2 marca 1855	Marja Hessen-Darmst.	Aleksander ur. 10 marca 1845
Turcja	Abdul-Azis	9 lutego 1830	26 czerwca 1861	— — —	Jussuf ur. 20 października 1856
			Królestwa.		
Anglia	Wiktorja I.	24 maja 1819	20 czerwca 1837	— — —	Albert ur. 9 listopada 1841
Bawarja	Ludwik II.	25 sierpnia 1845	10 marca 1864	— — —	— — —
Belgja	Leopold II.	9 kwietnia 1835	— — —	— — —	— — —
Danja	Krystjan IX.	8 kwietnia 1818	16 listopada 1863	Ludwika Kaselska	Krystjan ur. 3 czerwca 1843
Grecja	Jerzy I.	24 grudnia 1845	6 czerwca 1863	— — —	— — —
Hanower	Jerzy V.	27 maja 1819	18 listopada 1851	Marja Altenbugska	Ernest ur. 21 września 1845
Hiszpanja	Izabella II.	10 październ. 1830	29 września 1833	Franc. Hiszpański	Alfons ur. 28 listopada 1857
Niderlandy	Wilhelm III.	19 lutego 1817	17 marca 1849	Zofia Wirtembergska	Wilhelm ur. 4 września 1840
Portugalja	Ludwik I.	31 październ. 1838	15 listopada 1861	Marja Pia Włoska	Karol ur. 28 września 1863
Prusy	Wilhelm I.	22 marca 1797	2 stycznia 1861	Augusta Saska	Fryderyk Wilh. ur. 18 paźdz. 1831
Saksonja	Jan Nepomucyn	12 grudnia 1801	9 sierpnia 1859	Amalja Bawarska	Albert ur. 23 kwietnia 1828
Szwecja i Norw.	Karol XV.	3 maja 1826	1 lipca 1859	Ludwika Niderlandzka	Oskar ur. 21 stycznia 1829
Wirtemberg	Karol I.	6 marca 1823	25 czerwca 1864	Olga Moskiewska	— — —
Włochy	Wiktor Emanuel II.	14 marca 1820	23 marca 1849	— — —	Humbert ur. 14 marca 1844

Wielkie księstwa.

Baden	Fryderyk	9 września 1826	5 września 1856	Ludwika Pruska	Fryderyk Wilh. ur. 9 lipca 1857
Hessen-Darmstadt	Ludwik III.	9 czerwca 1806	16 czerwca 1848	— — —	Karol ur. 23 kwietnia 1809
Meklenb. Szweryn	Fryderyk Franciszek	28 lutego 1823	7 marca 1842	Anna Hessen-Darmstadt	Fryderyk Franc. ur. 19 marca 1851
Meklenb. Strelitz	Fryderyk Wilhelm	17 październ. 1819	6 września 1860	Augusta ks. Cambrid.	Adolf Fryderyk ur. 22 lipca 1848
Oldenburg	Piotr	8 lipca 1827	27 lutego 1853	Elżbieta	Fryderyk August ur. 16 listop. 1852
Sasko-Weimar	Karol	24 czerwca 1818	8 lipca 1853	Zofia Niderlandzka	Karol ur. 31 lipca 1814

Elektorstwo.

Hessen-Kassel	Fryderyk Wilhelm I.	20 sierpnia 1802	20 listopada 1847	Gertruda Hanauska	— — —

Księstwa.

Anhalt	Leopold	1 październ. 1794	9 sierpnia 1817	— — —	Fryderyk ur. 29 kwietnia 1831
Brunswik	Wilhelm	25 kwietnia 1806	25 kwietnia 1831	— — —	Karol ur. 30 września 1804
Lichtenstein	Jan	5 październ. 1840	12 listopada 1858	— — —	— — —
Lippe-Detmold	Leopold	1 września 1821	1 stycznia 1851	Elżbieta Rudolstadt	— — —
Lippe-Szaumburg	Adolf Jerzy	1 sierpnia 1817	21 listopada 1860	Hermina ks. Waldek	Jerzy ur. 26 października 1846
Nassau	Adolf	24 lipca 1817	20 sierpnia 1839	Adelajda Dessauska	Wilhelm ur. 22 kwietnia 1852
Reuss-Greitz.	Henryk XXII.	28 marca 1846	8 listopada 1859	— — —	— — —
Reuss-Scheitz.	Henryk XLVII.	20 październ. 1789	19 czerwca 1854	Adelajda ks. Rejss	Henryk ur. 8 maja 1832
Rumunja	Aleksander I.	1820	17 stycznia 1859	— — —	— — —
Saks.-Altenburg	Ernest	16 września 1826	3 sierpnia 1853	Agnieszka Dessauska	Maurycy ur. 24 października 1829
Saks.-Koburg-Got.	Ernest II.	21 czerwca 1818	29 stycznia 1844	Aleksandra Badeńska	— — —
Saks.-Meiningen	Bernard	17 grudnia 1800	22 grudnia 1803	Marja Kasselska	Jerzy ur. 2 kwietnia 1826
Serbja	Michał Obrenowicz	16 września 1823	26 września 1860	— — —	— — —
Szwarzburg-Sond.	Ginter	24 września 1801	19 sierpnia 1835	— — —	Ginter ur. 7. sierpnia 1830
Szwarzburg-Rud.	Ginter Fryderyk	6 listopada 1793	28 kwietnia 1807	Marja Brokenburgska	Ginter ur. 3. czerwca 1860
Waldek	Jerzy Wiktor	14 stycznia 1831	13 maja 1845	Helena Nassauska	Wolrad ur. 24 stycznia 1833

Landgrafstwo.

Hessen-Homburg	Ferdynand	26 kwietnia 1783	8 września 1848	— — —	— — —

Rzeczpospolita.

Czarnogórze	Mikołaj książe	1840	— — —	— — —	— — —
Państwo kościelne	Pius IX.	13 maja 1792	6 czerwca 1846	— — —	— — —

Siły wojenne państw, ich han-

Państwo	WOJSKO					MARYNARKA								
	piechoty	kawalerji ludzi	kawalerji koni	I innej broni artyl.	Ogółem	pancern.	o sile koni	dział	parowc.	O sile koni	dział	inn. stat.	dział	ilość marynarzy
Austrja	—	—	—	—	565.465	—	—	—	64	11.325	348	?	—	—
Baden	13.382	2.291	—	2.251	17.924	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bawarja	151.748	22.569	—	7.000	181.317 ?	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Belgja	75.087	8.589	12.190	11.807	95.483	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Brunswik	3.030	481	—	331	3.842	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Danja	—	—	—	—	31.000	—	—	—	29	5.205	?	88	819	2.141
Francja	—	—	—	—	607.406	?	—	—	?	—	—	?	—	—
Frankfurt n. M.	693	110	—	66	869	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grecja z Jenję	—	—	—	—	11.000	—	—	—	—	—	—	?	154	1.200
Hamburg	1.916	440	—	23	2.379	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hanower	18.690	2.992	—	2.051	23.733	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hessen-Darmstadt	8.878	1.420	—	1.059	11.357	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Homburg	292	45	—	20	366	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Kassel	8.301	1.301	—	915	10.417	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hiszpania	—	—	21.160	—	236.301	7	—	244	63	—	669	26	376	24.645
Holsztyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Lauenburg	5.915	825	—	760	6.600	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Szlezwik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lichtenstein	79	12	—	—	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lippe-Detmold	1.025	162	—	—	1.297	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Szaumburg	306	48	—	—	385	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lubeka	612	—	—	—	697	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Meklenburg St.	1.097	—	—	220	1.317	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Szwerin	5.162	822	—	580	6.564	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nassau	6.039	17	—	604	6.720	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Niederlandy	—	—	—	—	61.088	—	—	—	57	—	796	87	994	—
Niemcy w ogóle	426.635	86.921	—	59.175	570.731	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Oldenburg	3.201	506	—	463	4.270	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Państwo kościel.	—	—	—	—	8.513	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Portugalia	—	—	—	—	68.450	—	—	—	16	—	124	21	204	3.281
Prusy	—	—	—	—	634.421	—	—	—	29	?	133	48	328	?
Reuss star.linii mł.	1.078	172	—	115	1.365	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rossja	694.511	49.183	—	64.976	808.670*a*)	—	—	—	243	37.007	2.387	62	1.304	58.791
Król. Polskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Saks Altenburg.	1.420	226	—	156	1.802	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Kob. Gotha	1.615	256	—	175	2.046	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Meiningen	1.667	264	—	179	2.110	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Weimar	2.910	461	—	314	3.685	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Saksonja	17.344	2.750	—	1.096	22.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szwajcarja	—	—	—	—	82.280*b*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szwarcburg R.	781	123	—	89	993	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Sondersh.	653	103	—	70	826	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szwecja i	—	—	—	—	134.000	—	—	—	24	—	—	237	1.215	7.356
Norwegja	20.500	1.270	—	2.230	24.000	—	—	—	10	—	—	125	400	?
Turcja cała	177.360	22.416	—	30.600	170.376*c*)	—	—	—	18	—	—	18	1.218	3.400
Rumunja	—	—	8.520	—	31.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Serbia	—	—	—	—	3.634*d*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Waldek	733	120	—	85	958	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Wielka Brytanja	—	—	—	—	72.000*e*)	?	—	—	361	123.265	9.432	38	702	76.000
Wirtemberg	19.219	3.199	—	3.167	25.585	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Włochy	215.263	23.216	—	141.243	379.722	4	2.600	128	71	18.360	882	17	198	?

a) Tyle wynosi armja czynna, prócz tego armja czynna miejscowa wynosi 127.925 ludzi, a rezerwy i inne wojska do armii nie wliczone, liczą 199.380 ludzi razem 1.135.380 ludzi. Do tego dodać należy 177.460 wojsk nieregularnych jak Kozaków i innych. Cyfry te pochodzą z r. 1864.
b) W r. 1859.
c) Prócz tego rezerwy (redysów 148.680, posiłkowych 100.000, nieregularnych 87.000.
d) Prócz tego gwardji narodowej 55.000 ludzi.
e) Prócz tego milicji ochotników 163.000 ludzi.

del zewnętrzny i budżet.

HANDEL		BUDŻET		
Wywóz	Przywóz	Dług państwa	Dochody	Wydatki
zł. w. a. 338,515.091	222,229.590	flor. 3.,061,660.814 (1864)	489.953.075	516.592.186
?	?	" 68,270.507 (1863)	17.751.097	17.751.308
?	?	" 342,903.514 (1862)	46,720.597	46,720.597
frank. 991,700.000	1,064,400.000	frank. 641,000,000 (1864)	157.782,790	129,380.585
?	?	talarów 11.251.000 (1861)	4,983.000	4,983.000
rixtal. 17,722.484	38.968.879	rixt. 12,576.000 (1864)	8,722.300	6.161.281
frank. 2,642,600.000	2,426,400.000	franców 1.,752.036.062 (1865)	1,871,386.023	1,869,774.593
—	—	flor. 15.551.000 (1864)	2,626.684	2.213.103
drach. 30,467.429	57,650.727	110.500.000 (1861)	25,000.000	24.967.467
—	frank. 738,665.510	58.127.518 (1864)	11.349.745	10.961.506
?	?	talar. ? (1865)	20.744.200	20.740.700
—	—	flor. 15.245.000 (1865)	9,292.963	9,031.835
—	—	" 742,700 (1865)	415.253	396.823
—	—	talarów 4.696.850 (1865)	5,117.340	4.933.400
real. 1,260,500.000	2.,020,594.000	15..500,355.441 (1865)	2,563,750.270	2,558.560.840
rixtal. 16.153.904	17,193.564	?	3,600.300	2.384.000
" 212.147	420.323	?	?	?
" 4,574.671	9,804.794	?	?	?
—	—	?	22.414	23.955
—	—	?	228.562	216.421
—	—	?	228.000	228.000
nie ma kontroli	mark. 61,967.421	12,750.000 (1864)	1.369.000	1,314.600
—	—	talarów 1.750.000	900.000	?
—	—	" 8.057.270 (1862)	—	?
—	—	flor. 35.357.000 (1864)	2,670.384	2,670.380
flor. 381,383.740	445,587.477	" 1.,005.229.081 (1864)	103,762.939	102,895.168
—	—	" 2.,469.585.680 (1863)	—	—
—	—	talarów 4,182.150 (1863)	2,181.140	2,259.040
—	—	skud. 80,000.000 (1864)	5,319.910	10.728.143
milreis 16,299.035	20.451.809	174,222.829 (1864)	19.536.747	19,536.745
?	?	talarów 267,835.704 (1864)	141,333.738	143,933.738
—	—	?	281.850	273.850
rubl. sr. 176,038.319	144,189.662	rubli 1,.633.146.099	354,732.333	401.094.798
14,441,631	16,132.181	talarów ? (1862)	20.305.447	20.305.437
—	—	" — (1862)	829.526	829.526
—	—	" 300.000 (1864)	1.546.233	1.332.973
—	—	flor. 3,715.963 (1862)	1.891.167	1,345.042
—	—	talarów 4,500.000 (1864)	1.658.558	1.654.558
—	—	" 68,480.642 (1864)	13.658.984	13,659.984
—	—	frank. — (1864)	17.806.300	17.806.300
—	—	talarów ? (1865)	480.970	488.970
—	—	" ? (1865)	628.970	611.359
rixd. 86,639.000	98.520.000	rixdt. 49.847.232 (1864)	33,647.355	40,530.193
tal. spec. 11,386.414	17,834.756	tal. spec. 8.218.000 (1861)	4.770.000	4.700.000
piastr. 1,064,000.000	1,182,000.000	funt. ster. 44.000.000 (1864)	3,249,190.459	3,[illegible]05,672.165
?	?	? (1864)	137.497.870	165.767.997
piastr. 94,220.497	63.481.896	? (1851)	22,255.340	24,487.515
—	—	talarów ? (1865)	511.801	514.135
ft. ster. 146,459.708	248,980.940	fnt. szter. 799.802.139 (1864)	83,958.412	83.958.412
—	—	flor. 76.575.892 (1864)	—	15,727.546
?	?	frank. 4,151,411.365 (1865)	625,502.718	853.819.024

Uwaga. Porządkowanie sprawy szlezwicko-holsztyńskiej przyprowadziły Austrję o stratę jednej z najpiękniejszych prowincyj; Prusy pozyskały cały Szlezwik-Holsztyn, Hanower, Nassau, Hesy i inne drobne państewka, a pozbawiły samodzielności Saksonię i prawie wszystkie sąsiednie państwa Rzeszy. Dzieła te przemawiają głośno i dowodnie o sprycie politycznym naszych dotychczasowych ministrów.

Kronika zdarzeń,

wojny austrjacko-prusko-włoskiej z roku 1866.

skreślił *L. P.*

Czerwiec. 7go Książę Augustenburg opuszcza Szlezwig Holsztyn. Brygada Kalik koncentruje się około Altony. — FMP. Gablenz protestuje przeciw złamaniu traktatu. Austrjacy opuszczają kraj.

„ 11go Prusacy rozpędzają bagnetami Zgromadzenie Stanów holsztyńskich w Jtzehoe. Austrjacy opuszczają Altonę.

„ 12go Posłowie opuszczają swe stanowiska wzajemnie. Prusy ogłaszają swoją reformę związku, Austrja wyłączoną.

„ 13go Poselstwo Napoleona III. do ciała prawodawczego. — Traktaty z r. 1815 sponiewierane; dążność do granic naturalnych Francji.

„ 14go Austrja żąda od związku mobilizacji armii, którą przyjęto 9ma głosami: (Bawarja, Saksonia, Hanower, Wirtemberg, Hesy elekt., Hesen Darmsztad, Nasau, Brunswik, Lichtenstein, Waldek, Reuss, Szaumburg Lipe i Lipe Detmold t. j. Kurija 16, nakońcu i Baden); przeciw 6 złożonych z reszty państewek.

Prusy uznają deklaracje związku jako wypowiedzenie wojny, złamanie aktu związkowego i protestują. Egzekucja przeciw Prusom postanowiona.

„ 15go Skarb saski do Wiednia przeprowadzony.

„ 16go Prusaki wpadają do Budziszyna, Loebau i Zitau. Obsadzają Hanower, Hesy elek. i Nassau. Król Hanoweru wychodzi z armią na południe.

„ 17go Manifest wojenny cesarza Austrji. — Saska familia królewska uchodzi do Pragi i Wiednia.

„ 18go Saska armia stoi około Cieplic; Benedek w Ołomuńcu.

Arcyksiąże Albrecht wódz naczelny południowej armii w Weronie.

Bawarczyki skoncentrowani w Aszafenbergu oczekują Hesko-Darmsztackich i Nassauczyków. W Frankfurcie 8my korpus związkowy pod ks. Heskim. — Król pruski w 11.000 pod Goetyngą.

Prusaki ogłaszają Hanower, Hesy elek. i Kasel jako własność zdobytą.

„ 19go Książę Koburski wstępuje do armii pruskiej. Prusaki w 12.000 wkraczają do Drezna.

„ 20go Książę heski wzięty do niewoli pruskiej; — idzie do Szczecina.

Włochy wypowiadają wojnę.

Czerwiec. 21go Prusy posyłają Austrji wypowiedzenie wojny do Oświecima i przekraczają granicę koło Warnsdorf.

Koło Passo Bruffione wpadają włoscy ochotnicy.

„ 22go Pruscy ułani pustoszą dworzec kolei w Boguminie.

„ 23go i 24go Bitwa pod Kustozzą; porażka Włochów, (5.000 niewolników, 23 dział).

„ 25go W Reichenbergu 50.000 prusaków.

„ 26go i 27go Potyczka pod Podolem, Münchengrätz, Nachod, Skalicami i Jozefstadem; w Galicji pod Oświęcimem. pod Turnowem potyczka z Sasami.

Gablenz pod Trutnowem; tegoż odwrót.

„ 28go Prusaki w Senftenbergu.

„ 29go Bitwy i porażki pod Giczynem, Kast. Chwałkowicami i Królowejdworem.

„ 30go Odwrót armii rakuzkiej. — Potyczki artyleryczne pod królowejdworem i Skalicami. — Rejterada z Giczyna.

Lipiec 3go Bitwa i porażka pod Königgrec.

„ 4go Austrja odstępuje Wenecję Napoleonowi.

Rokowanie rozpoczęte.

Arcyksiąże Albrecht mianowany naczelnym wodzem.

„ 13go Cialdini wkracza w 150.000 do Paduy.

Cesarska familia w Budzie.

Skarb banku i kasy rządowe w Komornie.

Wytężenie w Komornie ku powstrzymaniu pochodu Prusaków.

45.000 Prusaków król na czele, w Bernie.

„ 14go Prusaki ciągną na Berno, Iglawę, Ołomuniec ku Austrji.

Wiedeń stoi otworem chociaż ob szańcowania przygotowują pod Florisdorf, Mautern i Hainburg.

Południowa armia idzie do Wiednia.

Sasi w Kriegau.

„ 16go Burmistrz Wiednia wzywa mieszkańców do sformowania milicji.

„ 17go Namiestnik Niższej Austrji wzywa lud pod broń.

„ 18go Prusaki nad Thają w Lundenburgu.

„ 15go Cialdini idzie do Wizenzy. — Garibaldi potyka się pod Val-Chieze.

Prusaki znoszą inno-niemieckie wojsko pod Aszafenburg i Kissingen, wchodzą do Frankfurtu. Związkowe Zgromadzenie w Augsburgu.

Włoska flota pojawia się pod Lissą.

Oblężenie Moguncji. — Prusaki w Węgrzech około Theben.

Król hanowerski w Wiedniu.

Lipiec. 20go Powołanie do Landszturmu w Wyższej Austrji, Karyntii i Krainie.

Saska armia w 12.000 pod St. Poelten.

Wojska austrjackie ku obronie linii Dunaju ustawione.

Bitwa morska pod Lissą; — Włochy pobici zupełnie.

„ 22go Potyczka pod Blumenau koło Preszburga.

„ 23go Austrja przyjmuje ośmiodniowe zawieszenie broni we Włoszech, dla sformułowania pokoju.

„ 25go Zawieszenie broni z Prusakami na 5 dni. Włochy pod Trydentem w Pergino.

Lipiec. 27go Zawieszenie broni na 4 tygodnie.

„ 28go Preliminarze pokojowe ratyfikowane.

Austrja zapłaci 20 milionów talarów Prusakom. Odwrót wojsk pruskich.

Saksonia będzie należeć do północnego związku.

Północna część Niemiec konstytuuje się pod władzą Prus.

Sierpień 2go Preliminarze pokojowe z Włochami zawarte; — Francja zwraca Wenecję Austrji dla oddania jej Włochom.

Czworobok za pewnem wynagrodzeniem oddany Włochom.

Obrachowanie wymiaru czasu, monet austrjackich, miar i wag.

I. Wymiar czasu.

Rok pospolity ma 4 kwartały czyli ćwierćrocze, 12 miesięcy, 52 tygodni i jeden dzień, 8.760 godzin, 525 600 minut, 31.536.000 sekund, 1.792,169.000 tercyj, 5.676,480.000.

Jeden kwartał czyli ćwierćrocze ma 3 miesięcy, albo 13 tygodni.

Jeden miesiąc ma 30, także 31 dni.

Jeden tydzień ma 7 dni.

Jeden tydzień roboczy obejmuje tylko 6 dni roboczych (powszechnych).

Jeden dzień z nocą ma 24 godzin.

Jedna godzina ma 60 minut.

Jedna minuta ma 69 sekund.

Jedna sekunda ma 60 tercyj.

Jedna tercja ma 3 chwile.

Trzy powolne uderzenia pulsu zajmują dwie sekundy.

Rok przestępny, który co 4 lat przypada, ma 52 tygodni i dwa dni, czyli 366 dni. Dzień ten nadliczbowy przydaje się do miesiąca Lutego, który to miesiąc wtedy ma dni 29 zamiast 28.

Sto lat, począwszy od 1 włącznie do 100 licząc, tworzą wiek czyli stulecie. Wiek bieżący jest XIXtym od narodzenia Chrystusa.

Dziesięć lat począwszy od 1 włącznie do 10 licząc, tworzą jeden dziesiątek lat. Bieżący dziesiątek lat jest 7mym XIXgo wieku ery chrześciańskiej.

II. Monety.

Jeden złoty austrjacki, postanowiona w państwie austrjackim jednostka monetowa ma 4 ćwierćreńskówek, 10 szóstaków, 100 centów.

Jeden talar związkowy moneta (rachunkowa) zawiera 1 złr. 50 cent. wal. austr.

Species - talary, sztuki reńskowe, ćwierćreńskówki, szóstaki, bite są ze śrebra; czterocentówki, jednocentówki i półcentówki zaś z miedzi.

Szóstaki srebrne są monetą zdawkową.

Monety złote podlegają kursom w handlu.

Jeden złoty polski, moneta w niektórych obwodach Galicji używana, ma 30 polskich groszy.

Jeden złoty polski jako moneta rachunkowa liczy się po 25 cent. wal. austr.

III. Miary.

a) *Jeometryczne, budownicze i ekonomiczne miary.*

Na jeden stopień równika, idzie 15 mil niemieckich czyli jeograficznych.

Jedna mila niemiecka ma 3.905 sążni wiedeńskich i 4 stopy.

Jedna austrjacka mila pocztowa ma 4.000 sążni wiedeńskich lub 24.000 stóp wiedeńskich.

Jeden morg austrjacki ma 1600 sążni kwadratowych (czworobocznych).

Jeden sążeń kubiczny (sześcienny) ma 216 stóp kubicznych, to jest: 6 długości, 6 szerokości czyli grubości i 6 wysokości albo głębokości.

Jedna stopa kub. ma 1.728 cali kub., to jest: 12 długości, 12 szerokości i 12 wysokości.

Jeden sążeń kwadratowy ma 36 stóp kwadratowych to jest, 6 długości i 6 szerokości.

Jedna stopa kwadratowa ma 144 cali kwadratowych, to jest: 12 długości i 12 szerokości.

Jeden pręt ma 2 sążnie.

Jeden sążeń ma 6 stóp czyli 3 łokci.

Jeden łokieć ma 2 stopy.

Jeden łokieć wiedeński mierzy 2 stopy, 5 cali i prawie 7 linij.

Jedna stopa ma 12 cali.

Jeden cal ma 12 linij.

Jedna linia ma 12 punktów,

Jeden sztrych czyli piędź ma 4 cale.

Jeden arszyn lwowski równy jest $1^1/_8$ łokciom lwowskim.

100 łokci lwowskich równe są $76\ ^1/_4$ łokciom wiedeńskim.

Jeden tuzin ma 12 sztuk.

Jeden mendel ma 15 sztuk czyli wiązek.

Jedna kopa ma 60 sztuk lub łokci.

b) *Miary objętości rzeczy sypkich.*

Jedna meca wiedeńska ma 4 ćwierci albo 8 ósemek (achtlów).

Jenen Muth (miara rachunkowa) ma 30 mac wiedeńskich.

Jeden korzec ma 32 garnce.

Jeden garniec ma 4 kwarty.

Jeden korzec równa się 2 macom wiedeńs.

c) *Miary objętości płynów.*

Jedno wiadro wiedeńskie (miara rachunkowa) ma 40 miar (Mass) czyli 160 sejdlów.

Jedno wiadro wina ma 41 miar.

Jedno wiadro piwa ma $42^1/_2$ miar.

Jedna miara ma 4 sejdle.

Jeden sejdel ma 2 fifki.

Jedna fora (Fuder) wina ma 34 wiader.

Jeden droling ma 30 wiader.

Jedna beczka ma 10 wiader.

Jedna beczka piwa ma 2 wiader.

Jedna beczka lwowska ma 36 garnce.

Jeden garniec ma 4 kwarty.

Jedna kwarta ma 2 półkwarty (sejdle) czyli 4 kwaterek.

Jedno wiadro wiedeńskie ma w sobie 64 kwart lwowskich; dla tego też 3 kwarty lwowskie równają się niemal 2 miarom wiedeńskim.

Na Bukowinie.

Jedna oka równa się $1^1/_2$ lwowskim kwartom lub $1^7/_8$ wiedeńskiej halbie.

Jedna litra czyli $^1/_4$ oki zawiera w sobie $^3/_8$ lwowskiej kwarty czyli $^{15}/_{32}$ wiedeńskiej halby.

Jedna wadra gorzałki trzyma 12 oka.

Jedna wadra wina trzyma 10 oka.

d) *Miary papieru.*

Bela ma 10 ryz, albo 200 liber, 5000 arkuszy drukowego, albo 4800 arkuszy papieru do pisania.

Ryza ma 20 liber.

Libra papieru drukowego ma 25 arkuszy.

Libra papieru do pisania ma 24 arkuszy.

IV. Wagi.

a) *Ciężkie wagi.*

Cetnar ma 100 funtów.
Funt ma 32 łutów.
Łut ma 4 kwintle.
Kamień lwowski ma 32 funtów lwowskich.
Wielki kamień polski ma 36 funtów lwowskich.
Cetnar wiedeński równa się 138 funtom lwowskim.

Na Bukowinie.

Jeden kamień ma 16 oka czyli 48 funtów lwows.
Jedna oka ma 4 litry lub 3 funty lwowskich.
Jedna litra jest $^3/_4$ funta lwowskiego.

b) *Wagi aptekarskie.*

Funt ma 12 uncyj.
Uncja ma 8 drachm.
Drachma ma 3 skrupuły.
Skrupuł ma 20 granów.
Funt wagi aptekarskiej równa się 24 łutom wagi ciężkiej czyli handlowej.

c) *Waga złota.*

Cetnar ma 200 grzyw. wiedńs. albo 1.600 uncyj.
Grzywna ma 8 uncyj czyli 16 łutów.
Uncja ma 2 łuty. lub 3 karaty.
Karat ma 4 grany.
Gran ma 3 graniki.
Pięć grzywien wiedeńskich równa się 6 grzywnom wiedeńsko-kolońskim.

Na jedną grzywnę wiedeńską idzie $80^3/_4$ dukatów cesarskich, a na grzywnę kolońską 67 dukatów.

Pięć dukatów ważą prawie łut jeden, 160 dukatów ważą jeden funt wiedeński, a 16.056 dukatów jeden cetnar wiedeński.

Z jednej uncji złota można wyciągnąć cienki drut na 1000 sążni.

d) *Waga srebra.*

Grzywna ma 8 uncyj czyli 16 łutów.
Uncja ma 2 łuty.
Łut ma 4 kwintle.
Kwintel ma 4 półgroszki.
Dwa półgroszki mają 5 granów.
Na jedną dobrą grzywnę srebra idzie 21 złr. w. a.

e) *Waga drogich kamieni.*

Jeden karat drogich kamieni ma 4 grany, i dzieli się także na $^1/_2$, $^1/_4$, $^1/_8$ i t. d. karata.

f) *Szczególne obliczenia.*

Jedna maca wiedeńska pszenicy waży 81 funtów wiedeńskich i mieści w sobie 1,300.000 ziarn.
Jedna maca żyta waży 80 funt. i mieści 1,750.000 ziarn.
Jedna maca jęczmienia waży 70 funt. i mieści 1,030.000 ziarn.
Jedna maca owsa waży 45 funt. i mieści 821.000 ziarn.
Jedna maca kukurudzy waży 80 funt. i mieści 107.500 ziarn.
Jedna maca soczowicy waży 84 funt. i mieści 828.000 ziarn.
Jedna maca grochu waży 85 funt. i mieści 199.000 ziarn.
Jedna maca mąki montowa waży 55 funtów.
Jedna maca mąki na bułki waży 45 funtów.
Jedna maca mąki żytnej waży 47 funtów.
Jedna maca mąki z kartofli waży 75 funtów.
Z 100 funt. mąki piecze się w przecięciu 133 funt. chleba.
Jedno wiedeńs. wiadro wody waży w przecięciu 102 funt.
Jedno wiadro wina waży 100 funtów.
Jedno wiadro piwa waży 106 funtów.
Jedna miara wody waży przeszło $2^1/_2$ funta.

Przypadające w roku ciągnienia losów loteryjnych.

Dzień ciągnienia	Nazwa losów	Ilość wszystkich losów	Ilość losów do ciągnienia przeznaczonych	Cena losu zł.	Wygrana największa zł.	Wygrana najmniejsza zł.
2. stycznia	Losy Tryesteńskie	20.000	43	50	20.000	50
2. „	Losy z roku 1854	4.000	18	250	—	—
2. „	Como pokwitowania dochodu .	144 000	6.600	14	21.000	14
2. „	Losy kredytowe	420 000	1.600	100	250.000	145
15. „	Losy poż. ks. Salm	100.000	300	40	42.000	63
1. lutego	Losy z roku 1860	20.000	50	500	—	—
1. „	Losy poż. hr. St. Genois . . .	80.000	200	40	21.000	68 1/4
15. marca	Losy poż. ks. Palfy	93.000	250	40	52.500	63
30. „	Losy poż. ks. Klary	42 000	70	40	12.500	63
1. kwietnia	Losy z roku 1854	200 000	900	250	178.500	315
1. „	Losy kredytowe	420.000	1.900	100	200.000	145
1. maja	Losy poż. hr. Kegelewich . .	67.000	850	10	12.500	10 1/2
1. „	Losy z roku 1860	400.000	1.000	500	300.000	600
1. czerwca	Losy Tryesteńskie	24.000	208	100	26.250	105
15. „	Losy poż. ks. Esterhazego . .	175.000	4.000	40	42 000	70 1/2
15. „	Losy miasta Budy	50.000	200	40	20.000	60
1. lipca	Losy towarz. par. Dunaju . .	60.000	540	100	63.000	105
1. „	Losy z roku 1854	4 000	18	250	—	—
1. „	Losy kredytowe	420.000	1.600	100	250.000	145
15. „	Losy poż. ks. Salm	100.000	300	40	26 250	63
15. „	Losy poż. hr. Waldstein . . .	103.000	300	20	21.000	31 1/2
30. „	Losy poż. ks. Klary	42.000	70	40	12.000	63
1. sierpnia	Losy poż. hr. Genois	80.000	200	40	52.500	68 1/4
1. „	Losy z roku 1860	20.000	50	500	—	—
15. września	Losy poż. ks. Palfy	93.000	250	40	31.500	63
1. październ.	Losy z roku 1854	200.000	900	250	73.500	315
1. „	Losy kredytowe	420.000	1.900	100	250.000	145
2. listopada	Losy z roku 1860	400.000	1.000	500	300.000	300
1. grudnia	Losy poż. ks. Windischgrätz .	100.000	625	20	21.000	37 1/2
15. „	Losy poż. ks. Esterhazego . .	175.000	4.000	40	42.000	70 1/3

Część gospodarska.

Kilka uwag

o hodowaniu niektórych rodzajów ryb.

(Rozprawa czytana na walnem zebraniu Towarzystwa Rolniczego dnia 5. lipca 1865 r.).

Żadna z gałęzi gospodarskich nie zdaje się być tak widocznie u nas zaniedbaną, jak hodownictwo ryb, o czem miałem sposobność przekonać się podczas moich, chociaż nie częstych wycieczek nie tylko w tutejszej okolicy, ale i w dalszych miejscowościach Wielkopolski. Jak każda rzecz potrzebuje do ulepszenia swego, dokładniejszej znajomości praw podług których ulepszenie to postępuje, tak i hodowla ryb, o której kilka uwag, przez doświadczenie kikudziesięciu lat nabytych, podać tutaj zamierzam.

Głównie chcę podać sposób hodowania karpi po mniejszych i większych stawach, którebym rybami swojskiemi nazwał. Karp jest rybą europejską, znajduje się po większych rzekach i jeziorach, prędko rośnie i dochodzi przeszło 200 lat. Karmi się wodnemi roślinkami i robaczkami i tyje dość prędko. Trze się w czerwcu, a przy wczesnem cieple niekiedy i rychlej. Przez pomięszanie płodu karpiego z płodem karasi, powstaje karp-karaś; poznać go można po szerszym korpusie i po kolorze cokolwiek bielszym, niż u właściwego karpia.

Do rozmnożenia, czyli na tak zwany „strych" biorą się karpie od 4 — 10 lat mające, przedewszystkiem zdrowe, co po miękkim brzuchu poznać można. Pięć mleczaków na dziesięć ikrzaków wystarczy. Pierwsze po nieco przyschłym, ściągłym, a drugie po większym, wypukławym brzuchu poznać się dają. Ryby z twardym brzuchem są niezdrowe i do strychu niezdatne.

W stawach, przeznaczonych na rozmnożenie ryb, potrzeba w czasie zimy wodę albo wymrozić, albo, jeśliby to niepodobnem było, całkiem wypuścić; w marcu zaś, kiedy śniegi na dobre topnieć poczną, trzeba upust szczelnie zaopatrzyć, aby jak najwięcej śniegowej wody do stawu wpłynęło, woda bowiem śniegowa, spływając z pól, unosi z sobą wiele rozmaitych pożywnych cząstek.

Do stawku o jednej tylko mordze magdeburgskiej, przeznaczonego na strych, nie można więcej nad 15 karpi wsadzić, i to podług przestrogi poprzednio powiedzianej. Stosunek ten zachowuje się w stawach i o więcej morgach. Skoro karpie „strychły," do czego stawki nie źródelne, nie krzewiną, ani drzewem obrosłe, ale całkiem na ciepło słoneczne wystawione się zaleca, pokazują się najczęściej nad brzegami mnóstwo ikry, z której przez działanie słońca maleńkie powstają rybki czyli „strych," który się przez lato nieruszony zostawia, na zimę zaś się wyławia i do innego stawku przesadza.

Przestrzega się tu, ażeby do 15. lipca nad takim stawkiem nie pasać i bydła nie poić, ani też żadnego drobiu nie puszczać, gdyż w stopach przez bydło wyrobionych osadzić się może ikra, która w czasie suszy wyschnąć, a tem samem zmarnować by się mogła.

Stawek w ten sposób urządzony przynosi rocznej korzyści od 10 — 15 tal. na morgę. Jeżeli staw wynosi 5 lub więcej mórg, natenczas lepiej się wychodzi, kiedy zamiast karpi strychowych sam strych do takowego się wsadza, i to na morgę nie więcej jak 10 — 15 kóp. Prócz tego, jeżeli stawek nie jest zarosły trzciną lub sitowiem, może jeszcze na każdą morgę 5 karpi strychowych wpuścić. Samo się przez się rozumie, że żarłoczne ryby, jako to: szczupaki i okonie muszą być usunięte. Inne ryby, jak karaski, mogłyby tu być osadzone, lecz dla oszczędzenia żywności, której wiele więcej potrzebują niż karpie, nie wpuszcza się ich, tem więcej, żeby nastąpiła wielka mięszanina, i że karaski bardzo się rozmnażają.

Stawy, obejmujące 20 i więcej mórg, obsadza się dwuletnim wyrybiem od 3 — 5 kóp i i pięć karpi strychowych na jedną morgę. Jeżeli zaś staw dochodzi 50 i więcej mórg, wsadza się do niego nabytek trzyletni, na morgę 1—1¼ kopy, które przez lato na karpie, w przecięciu 6 tal. za kopę przynoszące, wyrastają. Do stawów tej objętości obok trzyletniego narybku i inne ryby, zwane cebrówką, jako to: małe szczupaki, małe okońki, liny i karaski wsadzić można, ale nie więcej, jak mackę takiej mięszaniny na morgę. Szefel cebrówki przynosi trzy ziarna przez jedno lato, co po 6 tal. za szefel rachując, 18 tal. wynosi. Większe sztuki z cebrówki i pojedyńczo sprowadzać można.

Łów nie powinien prędzej nastąpić, jak na końcu września lub na początku, albo też na końcu października, jeżeli stawków mało i to nie wielkich. Na czas łowu zwykle się woda ze stawu wypuszcza, a potem przy upuście w nieco głękbokim, na ten cel przysposobionym

dołku, lub wykopanym rowku ryby się gromadzą, które rękami lub kaszorkami wybierać można. Przy przewożeniu ich do handlarni lub innych stawków, trzeba o tem pamiętać, ażeby w beczki nie zbyt wiele nakładać; i tak do beczki na 200 kwart:

a) strychu jednorocznego pół szafla.

b) dwuletniego nabytku w czasie ciepła 6 kóp, a w czasie zimna 8,

c) nabytku trzyletniego w czasie ciepła 4 kopy, a podczas zimna 6.

Przedewszystkiem ścisły stosunek należy zachować przy nakładaniu karpi, mających się na sztuki sprzedawać, ażeby ich w czasie przewózki nie sparzyć, a przez to nie uspić. Cebrówki podczas ciepła 1 szefel, a w czasie zimna $1^1/_2$ do beczki się nakłada. Jeżeli transport jednę milę przechodzi, natenczas trzeba mniej więcej w połowie drogi wodę odmienić przy czystym bieżącym zdroju, lub w braku tego przy studni. Nadmienia się jeszcze i to, że połów, ile możności, jak najrychlej z dniem rozpocząć trzeba, dopóki chłodniejsza trwa temperatura.

Wypada mi jeszcze kilka słów powiedzieć o wsadzaniu strychu na zimę i utrzymaniu go i innych ryb w czasie niej.

Strych (także narybkiem jednorocznym zwany), w czerwcu powstały, na pierwszą zimę do większego, tak samo i na następne lato, po którem na drugą zimę, w jesieni wyłowiony, do obszerniejszego się stawu jako dwuletni narybek wsadza.

Tak strych jak i narybek, każdy przecież gatunek z osobna, wsadza się na zimę do stawu źródlanego lub mającego z jednym lub dwoma innemi stawami komunikację. Ażeby się przekonać, czy jest czysty i wolny od dzikich ryb, wypuszcza się woda z pierwszego t. j. najniżej położonego, a potem, po przekonaniu się, z drugiego w pierwszy itd. Gdy zaś nie ma źródła, ani żadnej z innemi stawami komunikacji; natenczas strych lub narybek w nich osadzony na niepewność się wystawia, i lepiej ten zrobi, kto go sprzeda.

Podczas zimy, kiedy woda zamarznie, trzeba o tem pamiętać, ażeby do stawu zarybionego świeżej dopuszczać wody, a to się dzieje za pomocą otworu, na pół cala kwadratowego w stawidle wyrobionego; taką samą ilość wody trzeba też i wypuszczać, ale wierzchem stawidła, dla jednostajnej ilości wody. Również w czasie wielkich mrozów wycina się na rano i wieczór dla zrobienia oddechu przerębie, które podczas zawiei snopkami trzciny pionowo się zatyka. Snopek ten musi się składać z łodyg bez kolanek, które dla ułatwienia przyjścia powietrza od każdej oderznąć należy.

Na zakończenie pozwalam sobie wynurzyć to usilne życzenie, ażeby szanowni posiadacze stawów, mianowicie niegdyś w ryby bogatych, opatrzonych w dobre i mocne groble, zechcieli ten w zapomnienie puszczony kapitał do życia powołać. Rozpoczęcie, będzie małego wymagało nakładu, bo głównie idzie o wydobywanie lub wyporządzenie upustu, ale to w rok lub dwa lata w trójnasób się wynagrodzi; będzie można mieć ryb dostatecznie nie tylko na swoją potrzebę, ale jeszcze i na sprzedaż, z czego wszelkie wydatki sowicie się powrócą.

(Ziemianin).

Winorośl i wino w naszym kraju.

W najnowszych czasach, dwie bardzo ważne okoliczności wypłynęły znakomicie na uprawę wina, tak, że teraz niemal z pewnością utrzymywać można, że w naszym kraju będziemy mogli mieć bardzo dobre i smaczne wino. Te dwie rzeczy podaję niniejszem do wiadomości szanownych ziomków, chcąc ich tym sposobem zachęcić do sadzenia winogradu szczególnie na miejscach pagórkowych ku południowi zwróconych, które wyłącznie na ten cel służyć mogą, a posłuchawszy mojej rady, z pewnością w krótkim czasie za swoje trudy i starania, sowicie wynagrodzeni będą.

Znakomity nasz naturalista X. Krzysztof Kluk, żyjący w połowie przeszłego wieku, w dziele swoim o roślinach, obszernie się rozpisuje i dowodzi, że u nas w Polsce były dawniej winnice i bydź teraz mogą; — opowiada przytem, że za jego jeszcze czasów były winnice w Wielkiej Polsce wydające wina surowe. W dawnych kronikarzach znajdujemy częste wzmianki o winnicach w naszym kraju. — Rzączyński powiada że koło Lwowa były winnice, z których książęta ruscy do 100 beczek wina dziesięciny pobierali. — W Czersku na Mazowszu nad Wisłą, królowa Bona założyła wielkie ogrody winne które obficie rodziły, a które dopiero niszczące wojny, zaniedbanie i upadek kultury, na ziemi polskiej zniszczyły. Nie ulega więc wątpliwości że w wielu okolicach naszego kraju, a szczególnie na Pobereżu naddniestrzańskim, wino z korzyścią da się hodować. — Dziś mianowicie, kiedy przez odkrycie gatunku nadzwyczaj wczesnego, i przez stósowne postępowanie z krzakiem winnym — dojrzałość winogron jeszcze o dwa tygodnie da się przyspieszyć, śmiało należy brać się do dzieła, i prawdziwie grzechem by było, zostawiać odłogiem obszary ziemi, które tak korzystnie mogą być użyte.

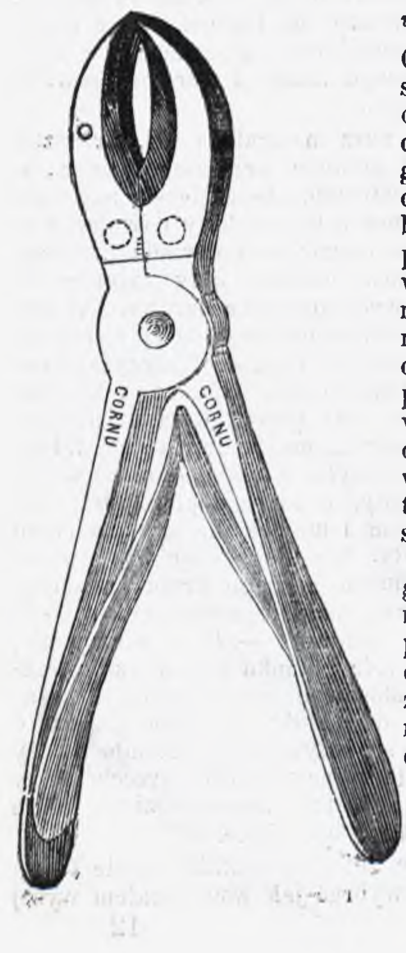
Chcąc więc mieć w krótkim czasie dobrą winnicę, należy wybrać jak wspomniałem wyżej

stósowne miejsce, zasadzić takowe winogradem nowego gatunku, amerykańskim, zwanym „Précoce Malingre,“ dochodzącym zwykle już przy końcu sierpnia. Gatunek ten zaleca się szczególniej prędkością rośnienia, obfitością owocu, pięknością i gęstością gron będących po dojrzeniu żółto-bursztynowego koloru, a przytem słodkich, i nadzwyczaj przyjemnego smaku.

Od kilku lat hoduję ten gatunek wina w moim ogrodzie, z doświadczenia więc przekonałem się, że takowy rok rocznie rodzi obficie, i dojrzewa jak wspomniałem, przy końcu sierpnia lub na początku września.

Zdarzyło się nawet w roku 1861, iż krzew winny zakwitł powtórnie, a że jesień była pogodna, w listopadzie dojrzał! — Grona zostawione na krzakach przez czas dłuższy, marszczą się, przesychają, i stają się podobne do rodzynków. W istocie niemam dość słów na polecenie tego gatunku. — Jak dalece, i czyli gatunek ten byłby dobrym do robienia wina, z pewnością powiedzieć nie mogę, bo nigdzie o tem nieczytałem, zdaje się jednak, że może być do tego przydatny, bo ma wielkie do tego własności. –

Obrączkowanie winorośli.

Operacja ta przyspiesza najmniej o dwa tygodnie dojrzenie winogron, tak, że kiedy niebieskie obrączkowane zupełnie już prawie dochodzą, nieobrączkowane zaledwie zaczynają dopiero przybierać barwę, a pojedyńcze jagody prawie dwa razy tak wielkie się stają, jak nieobrączkowane, grona zaś nabierają gęstości i zupełnego ukształcenia. Wynalazek obrączkowania przed niedawnym czasem zrobiono we Francji, zkąd już niemal w całych Niemczech się rozpowszechnił, tak dalece, że i chłopi zdziwieni wielką korzyścią tej operacji, zaczęli sobie sprowadzać maszynki do obrączkowania.

Wyczytawszy w pismach pomologicznych wiadomość o tem wynalazku i o zadziwiających jego skutkach, natychmiast sprowadziłem sobie takową maszynkę i z największą dokładnością odbyłem zamierzoną próbę. — Rezultat tej próby, wypadł nadzwyczajnie pomyślnie, gdyż ów gatunek wina „précoce malingre“ zaobrączkowany, już 4. sierpnia zaczął mięknąć, a 10. już niektóre grona były zupełnie dojrzałe. Inne gatunki wina, tym sposobem pielęgnowane, więcej niż dwa tygodnie przyspieszały swoją dojrzałość, a grona ich nabierały daleko więcej niż pierwej objętości. - Łatwo pojąć, jakie ztąd dobrodziejstwo dla naszego kraju mogłoby urosnąć·

Obrączkowanie odbywa się maszynką (jak obok będąca rycina przedstawia) za pomocą której, na pręcie do obrączkowania przeznaczonym to jest na jednorocznym pędzie, albo na składzie dwuletniego pędu zdejmuje się w około pasek kory w szerokości 2‴. — Operacja ta uskutecznia się na gałązkach zawsze poniżej, nigdy zaś powyżej grona, czas jej zwykle jest 8 do 14 dni po odkwitnieniu wina. — Obrączkować należy tylko te pędy, które na rok przyszły mają być obcięte.

Najlepsze maszynki do obrączkowania wyrabiają się u p. Cornu w Troyes we Francji.

Podając więc ten wynalazek przezemnie wypróbowany do wiadomości szanownych ziomków lubowników ogrodów winnych, upraszam ich najmocniej, ażeby sami o jego skuteczności raczyli się przekonać, i rezultata swoich doświadczeń celem dalszego rozszerzenia znowu do wiadomości powszechnej udzielili.

Zabińce dnia 16. sierpnia 1866.

Leonard Korczak Horodyski.

O uprawie i wyprawie lnu.

(Z dziennika rolniczego krakowskiego).

Uprawa lnu.

Roślinka lnu składa się z wysokiej bez odnóg łodygi, i ze skąpo liściastej korony. Potrzebuje z tego powodu atmosfery wilgotnej; z drugiej strony wymaga znów wielkiej i to starej siły rodzajnej w ziemi, albowiem len uprawiony na świeżym nawozie, traci wiele na sile włókien.

Uprawę zatem lnu w tych tylko okolicach z korzyścią zaprowadzić będziemy mogli, w których istnieją powyższe warunki.

Dzisiejszy stan uprawy lnu jest następujący: Wedle statystyki monarchji austrjackiej zbiór lnu wynosił 16.200 centnarów na 2.700 morgach ziemi.

Z tego przypada 7.000 centarów na len właściwy a 9.000 centarów na pakuły. Morg więc wydaje w przecięciu 6 centnarów włókien, a mianowicie 2 centnary 62½ funty lnu po 30 złr. centnar, razem 79 złr. 65 ct. i 3 centnary 38½ funty pakuł po 8 złr. centnar, razem 29 złr. 8 ct., — ogółem . . . 106 złr. 38 ct.

Nasienia 7 centn. po 6 złr. cent. razem	42 „	38 „
A więc dochód brutto z morga wynosi	148 złr.	83 ct.

Koszta wynoszą na morgu:

4 dni ciągłe po 2 złr. 50 ct.	10 „	— „
140 dni pieszych po 60 ct.	84 „	— „
Dobrego nasienia 3 mece po 8 złr.	24 „	— „
Podatek	2 „	— „
Razem	120 złr.	— ct.

Pozostaje więc czystego dochodu 28 złr. 83 centów.

Byłby to zaprawdę dochód nie bardzo do uprawy lnu zachwycający, gdyby nie to, że w niektórych okolicach Niższej Austrji, gdzie len staranniej hodują i z włóknami jego lepiej obchodzić się umieją, nawet dzisiaj przynosi on większy czysty dochód, a niżeli powyższe przeciętne cyfry wykazują.

Przyczyny tak małego dochodu leżą: w używaniu pod uprawę lnu pól wyjałowionych, wyczerpanych, które lichy tylko plon wydać mogą; w używaniu do siewu świeżego nasienia, które same tylko o krótkich łodygach wydaje rośliny; w rzadkiem wysiewie nasienia, przez co umniejsza się zbiór włókna; w zupełnem dojrzewaniu nasienia na łodygach lnianych, przeznaczonych głównie na włókno, bo klej roślinny w skutek spóźnionego żniwa twardnieje, a włókno traci na przędzielności, miękkości i gibkości; w mięszaniu podczas zbioru długich i krótkich łodyg, przez co produkt staje się nierównym i traci tem więcej na wartości, im większa zachodzi różnica długości między łodygami w jednym snopku będącemi. Przez rozszerzenie na rosie rozpuszcza się wprawdzie znowu potem klej roślinny, ale pozostaje przyczepiony do włókien, a jeżeli deszcz nie upadnie a do tego międlenie odbywa się przy użyciu wielkiego gorąca, klej twardnieje napowrót, włókno staje się szerokie i przy czesaniu bardzo wiele go na pakuły odchodzi, tak, że ten ubytek na pakuły przy wyrabianiu i blichowaniu płótna, wynosi 30 procent na wadze. Wreszcie przez złe klepanie i czesanie, len bardzo wiele traci na wartości.

Jeżeli więc jaki gospodarz dopuści się wszystkich tych błędów przy uprawie lnu, to nic dziwnego, że czysty dochód z takiej uprawy będzie tak mały, iż zupełnie do niej straci ochotę.

Powinniśmy się więc starać zarówno teorję jak i praktykę jak najlepiej wyzyskać, ażeby sobie przyswoić wszystkie korzyści, jakie z nich dla uprawy ziemi w ogólności, a jak na ten raz w szczególności dla uprawy lnu wypływają.

Pod *zasiew* lnu biorą się takie pola, które przed ostatnią uprawą tak mocno nawiezione zostały, że resztki nawozu i w drugim jeszcze roku dostateczne są, żeby len na nich wyrósł wysoko.

Nasienie lniane okryte jest warstwą komórek z galaretowatej istoty włoskowatej natury, to jest takiej, która przyciąga wilgoć z powietrza, przez co kiełek do siedmiu lat w świeżości się utrzymuje. Ponieważ zaś porównawcze próby dowiodły, że przy równych zresztą warunkach gruntowych z kilkuletniego nasienia wyższy len urasta, nastręcza się więc przypuszczenie, że proces roślinienia nasienia lnianego nie kończy się z jej dojrzeniem, ale że ono dojrzewa jeszcze ciągle przez lato całe, przez co wzmocniony kiełek wyższe wydaje łodygi. Należy więc siać nie tylko piękne, gruboziarniste, ale kilkoletnie, to jest 3 — 7 letnie nasienie. Rygskie nasienie, jak to porównawcze próby wykazały, dla tego tylko jest lepsze aniżeli rodzime nasze jednoroczne, że z powodu odległości, u nas sprzedaje się dopiero jako przynajmniej drugoroczne. Możemy sobie zatem wszystkich wydatków na drogie nasienie rygskie oszczędzić, jeżeli własne nasienie przez kilka lat przechowamy i wtedy dopiero używać go będziemy do siewu, gdy się podstarzeje. Próby ulepszenia świeżego nasienia przez wysuszenie tak, aby także długi len wydawało, a to z uwagi na to, jakoby w ziemi dokonywające się wsysanie nawozowych w wodzie rozpuszczonych pierwiastków miało len wzmacniać, nie udały się wcale.

Inaczej siać należy, jeżeli chcemy otrzymać nasienie, a inaczej jeżeli włókno. Na nasienie zasiew powinien być rzadki, 1½ n. a. mecy na morg, aby się główki nasienne mogły dobrze wykształcić; sieje się wzdłuż i w poprzek na głęboko zbronowanym polu, następnie zawłóczy się lekką broną, albo walcuje się jeźli ziemia jest pulchna. Jeżeli po zasianiu drobny deszcz upadnie, a następnie przyjdzie posucha, która utworzy na wierzchu roli skorupę, trzeba takową po wyschnięciu krótkiemi lekkiemi walcami pokruszyć; w przeciwnym bowiem razie kiełki pod ową sko-

rupą więdną i niszczeją, i przepada może większa część nasienia, jeżeli znów potem deszcz nie upadnie. W pulchnej ziemi niszczeją kiełki pod skorupą jeszcze bardziej niż w ciężkiej, gdyż nie ściśnięte ze wszech stron tak jak w ziemi ciężkiej, doszedłszy do skorupy zaginają się, podobnie jak się to dzieje przy jakimkolwiek zasiewie.

Plewienie powinno się zaczynać zaraz, jak tylko chwasty podrosną tyle że je uchwycić można, i powtarzać się ciągle dopóty, dopóki pole doskonale wyczyszczone nie zostanie.

Zbiór lnu nasiennego powinien wtedy następować, gdy wszystkie główki nasienne doskonale dojrzeją. Zbiór ten odbywa się w ten sposób, że w każdych trzech obok siebie idących robotników jeden wyrywa najdłuższe łodygi, drugi średnie a trzeci najkrótsze. Tak rozgatunkowany len wiąże się zaraz w snopki i zostawia, dopóki zupełnie nie wyschnie.

Czochranie lnu odbywa się zaraz po zwiezieniu snopków, przyczem trzeba uważać na to, aby łodyg nie pomierżwić. Główki nasienne zsypują się na ziemię, przerabiają się kilka razy szuflą aby się nie zagrzały, poczem zsypane na wysokie kupy, mogą leżeć przez kilka lat. Wtedy dopiero należy je młócić i nasienie sortować, gdy go potrzebujemy użyć. Kiedy mamy grunt dobry, a czas stosowny posłuży, z takiego nasienia otrzymamy zawsze wysoki, piękny len, a oszczędzimy sobie wydatków na droższe rygskie nasienie.

Na włókno sieje się dwa razy tak gęsto jak na nasienie, to jest trzy mece na morg. Sieje się również wzdłuż i w poprzek i zupełnie tak się postępuje jak przy poprzednim siewie.

Zato *zbiór lnu na włókno* następuje daleko *wcześniej*. Najlepsze, najmiększe włókno otrzymamy wtedy, jeżeli się weźmiemy do zebrania lnu, jak tylko tu i ówdzie główki nasienne żółknąć poczną, gdyż wtedy klej roślinny nie jest jeszcze zupełnie stwardniały, łatwo się rozpuszcza, a przez to przy rozdzielaniu włókien po roszczeniu, jaknajmniej odchodzi go na pakuły. Dozwolenie na lepsze rozwinięcie się i dojrzenie lnu, szkodliwie wpływa na jego dobroć i podzielność.

Wyrywanie i gatunkowanie łodyg lnu przeznaczonego na włókno, nader bacznie wykonywać trzeba, ażeby otrzymać produkt *równy* a zatem wyższą wartość mający. Len taki musi być starannie wedle długości dobierany, a nigdy nie powinien być mięszany.

Czochranie następuje zaraz po wyrwaniu, przyczem głównie na to się uważa, aby łodyg nie pomierżwić. Główki nasienne zsypują się na ziemię aby dojrzały, i przerabia się je często szuflą. Gdy zupełnie wyschną, główki te młócą się, a nasienie rozdzielone na dwa lub trzy gatunki, czyści się i idzie na sprzedaż. *Żadnego* atoli *z tych gatunków* na siew użyć nie można.

Roszczenie. Jeżeli zakłady roszczenia są w pobliżu, to można albo po prostu tam len swój sprzedać, po 2—4 złr. centnar, stosownie do jego dobroci, — albo też samemu go rościć i dalej przerabiać; tutaj bowiem gospodarz staje już na tym punkcie, że pracę swoję może wysoko spieniężyć, gdyż cena lnu, przez staranne rozszerzenie i dalsze przysposobienie włókien, może się od 25 a nawet do 100 złr. za centnar podnieść. A lubo zachodzi tu zawsze potrzeba wielkiej siły roboczej, jednak przy rozszerzonej uprawie lnu łatwo tej potrzebie zadość uczynić; albowiem rozszerzona uprawa lnu spoczywa właśnie zwykle w rękach drobnych właścicieli ziemskich, których tysiące mogą w niej brać udział, a każdy z nich ma zwykle tyle rąk w domu, że ich na należytą uprawę lnu korzystnie bardzo użyć może.

Trojaka jest *metoda roszczenia* lnu: zwyczajna za pomocą rosy, za pomocą zimnej wody, i za pomocą wody gorącej.

Roszczenie za pomocą rosy nie odpowiada celowi, albowiem przy rozkładaniu łodyg takowe się mierżwią, przez co następnie dużo na pakuły odpada; — prócz tego klej roślinny nie rozpuszcza się równo, a rozpuszczone, jeżeli deszcz nie nastąpi, pozostaje we włóknach, twardnieje napowrót, szkodzi ich rozdzielności i giętkości i staje się także przyczyną znacznych odpadków na pakuły. Roszczenie więc na rosie należy, gdzie tylko można, zaniechać.

Roszczenie za pomocą zimnej wody, przy którem wiązki lnu aż do zupełnego rozpuszczenia się roślinnego kleju pod wodą zostawać muszą, jest o wiele lepszem od poprzedniej metody; — tutaj bowiem łodygi się nie mierżwią, klej roślinny rozpuszcza się równo i całkowicie, a po rozpuszczeniu, przez polewanie wodą wypłókuje się zupełnie. Roszczenie zimną wodą odbywa się albo w wodach stojących, albo też w kadziach drewnianych, a to w ten sposób, że wiązki ustawia się wierzchołkami łodyg na dół obok siebie tak, aby nawet końce korzonków jeszcze woda pokrywała, pod którą przytrzymuje się je za pomocą żerdzi.

Układanie do góry korzonkami dlatego jest potrzebnem, że łyko w końcach korzonków bywa grubsze i twardsze, wymaga więc wyższej temperatury wody, ażeby klej roślinny i tutaj rozpuścił się o tym samym czasie co i w cieńszych końcach od wierzchołka; co najłatwiej osiąga się za pomocą powyższego układu, gdyż powierzchnia wody posiada zawsze wyższą temperaturę a niżeli niższe warstwy.

Stósownie do temperatury powietrza i wody klej roślinny rozpuszcza się zupełnie w 6—12 dniach. Chcąc się przekonać czy proces ten już ukończony, wyciąga się na próbę kilka łodyg i przesuwa się je od wierzchołka ku korzeniowi między silnie ściśniętemi palcami. Jeżeli przy tej operacji skórka na nich z trzaskiem się rozpęka, dowód to, że się łyko z łatwością i całkowicie od łodygi oddziela, a zatem się klej rozpuścił.

Na dwie okoliczności trzeba przy takiem roszczeniu zwrócić uwagę: najprzód żeby doń nie używać wody twardej, żelezistej, gdyż takowa utrudnia rozpuszczenie się kleju a len nabiera w niej czerwonej barwy, z trudnością daje się blichować i bardzo traci przez to na wartości; — powtóre, ażeby podczas upałów często zaglądać czy łyko w stojącej wodzie gnić nie zaczyna, bo przez to włókno traci wszelką wytrzymałość; dla tego też dobrze jest, jeżeli dno wody jest błotniste, wyłożyć je deskami albo nasypać piaskiem lub zwirem.

Roszczenie za pomocą wody gorącej jest najlepsze; ma się je zupełnie w swej mocy, można je w każdym czasie i w każdej porze roku wykonać, rozpuszcza ono klej roślinny najrychlej, bo w 6—10 godzinach, łatwo jest przy niem klej ten wypłókać, otrzymuje się najpodzielniejsze włókno i len najdelikatniejszy, którego bardzo mało na pakuły odchodzi. W tym celu układają się wiązki korzonkami do góry, prostopadle, w kadziach albo w naczyniach z desek listwami pospajanych, gęsto tuż obok siebie. Następnie rozgrzewa się wodę w kotle aż do zawrzenia i dodaje się po funcie sody na wiadro wody, która oprócz kleju roślinnego rozpuszcza także i pierwiastek barwnikowy. Wiadro wrzącego rozczynu sody wlewa się do dwóch wiader wody zimnej, która to mieszanina będzie miała 30°. Tę mięszaninę wlewa się na len tak, aby go pokryła, i nakrywa się następnie pokrywą leżącą na wodzie, która wpada w kadź i którą się poprzecznemi listwami do wody przyciska.

W głębokie kadzie można kłaść po 2 i 3 warstwy łodyg w wiązkach, jedna na drugą.

Po 6—8 godzinach klej bywa zwykle roz miękczony i wtedy wodę się wypuszcza. Następnie trzeba znowu zgotować wiadro wody i domieszać doń $^1/_2$ funta mydła poprzednio we wrzącej wodzie rozpuszczonego. Ten roszczyn mięsza się znów z dwoma wiadrami zimnej wody, i tem zalewa się len powtórnie.

Samo z siebie się rozumie, że kadzie z łodygami lnianemi powinny być powyżej tychże ciągle napełnione wodą, przyczem stosunek potrzebnej do tego wody 1 wiadro wrzącej na 2 zimnej zachować należy. Jeżeli woda jest twarda, trzeba dodać trochę potażu albo ługu z popiołu drzewnego aby się mydło doskonale rozpuściło, w przeciwnym bowie razie opadłoby na spód, i na nicby się nie zdało.

Po 6—8 znów godzinach, klej i barwnik do reszty się rozpuszczą, co się po tem poznaje, że gdy łodygę przeciągniemy między palcami, łyko oddziela się całkowicie i z łatwością od drzewa. Następnie woda się wypuszcza, a dla lepszego wypłókania nalewa się dopóty świeżą do 20° rozgrzaną wodą, dopóki takowa nie zacznie odpływać prawie bezbarwna.

Według Lefebure'a i Kropf'a można jeszcze skrócić cały ten proces, trzymając len za pierwszą kąpielą przez 4—6 godzin we wrzącej wodzie do której dodaliśmy 16—32 łutów sody na wiadro; za drugą kąpielą przez 1—2 godzin również we wrzącej wodzie, do której dodaliśmy 5—10 łutów mydła na wiadro.

Z tego co się powiedziało widzimy jasno, że obie te metody roszczenia za pomocą wody gorącej, dadzą się zastósować o każdej porze i dla najuboższego nawet hodowcy lnu są przystępne.

Suszenie lnu po roszczeniu zimną lub gorącą wodą. Chcąc czynność tę przyspieszyć, trzeba sobie utwierdzić na podstawie dwa walce 2 stopy długie a 6 cali średnicy mające w ten sposób, aby się walec górny za pomocą korby obracał. Wyjęte z kadzi wiązki lnu, m. w. 6 cali grubości mające, przepuszcza się kilka razy między te walce, które wyciskając z nich wodę, przyspieszają ich wyschnięcie. Tak zgniecone wiązki bierze się potem za końce i wstrząsa, aby napowrót napęczniały, i tak napęczniałe ustawia się w koziołki. Suszy się je na słońcu, a w czas słoty, i w małej ilości, można je suszyć i na boisku, przyczem trzeba starannie pomierzwienie łodyg unikać. Gdy zupełnie wyschną, składa się je w wiązkach pod szopy, w stodoły, albo w dobrze nakryte brogi, należycie wprzód podesławszy, poczem mogą leżeć dopóty, aż się znajdzie czas na międlenie i dalszą ze lnem robotę. Tutaj pilną uwagę na to zwracać należy, że wiązki które nie wyschły jeszcze dobrze, mogą się zagrzać, przez co włókno staje się kruchem; trzeba więc w takim razie wiązki czemprędzej rozrzucić.

Gdy gospodarz posługuje się metodą roszczenia za pomocą zimnej lub gorącej wody, i poczyna zbiór lnu zaraz jak tylko pierwsze główki nasienne dojrzewać zaczynają, rości go zaraz jak tylko zbierze z pola, zwłaszcza za pomocą wody gorącej, to bardzo prędko ukończy zbiór a zarazem i roszczenie, gdyż klej roślinny tem prędzej się rozpuszcza im mniej jest stwardniały, i w 12 dniach jeżeli zimną wodą, albo w jednym dniu a nawet w kilku godzinach jeżeli wodą gorącą albo wrzącą, można wiele

centnarów lnu wyrościć. W zimie zaś może mieć gospodarz podostatkiem czasu na międlenie, klepanie i czesanie.

Suszenie w suszarni i międlenie lnu. Przy wszystkich następnych robotach ze lnem na to szczególnie uważać należy, żeby się łodygi lniane nie krzyżowały ze sobą i nie mierżwiły, gdyż od tej ostrożności zależy mniejsza lub większa ilość odpadających pakuł, które, jeżeli ich dużo odchodzi, czysty dochód ze zbioru lnu znacznie pomniejszyć mogą.

Łodygi lnu suszą się w suszarni dla tego, aby się drzewiaste ich części, łatwiej połamać dały. Przy suszeniu takim trzeba na to zwracać uwagę, aby gorąco nie przechodziło 60 stopni, boby włókno straciło dużo na gibkości. Dlatego powolne suszenie lepsze jest od nagłego, odbywającego się przy wyższem stopniu ciepła. Suszarnia tak powinna być urządzona, żeby wilgotne powietrze z niej odchodziło. Na małą skalę, gdzie niema zresztą osobnych pieców do suszenia, można len suszyć i na zwyczajnych piecach piekarskich, albo zresztą już w jesieni na słońcu.

Międli się len zaraz po wyjęciu go z pieca, gdyż łodygi tem lepiej się łamią, im mniej odwilgną napowrót na powietrzu, dlatego też i w międlarni ciepło utrzymywać trzeba. Międlice są albo proste, ręczne, albo też są to maszyny ze żłóbkowanemi walcami o rozmaitej szerokości żłóbkach, z których używa się najprzód tych co mają żłóbki szerokie, a potem tych, co mają gęściejsze.

Dobrze jest bardzo, wiązki lnu przed międleniem drewnianemi młotkami przetłuc na drewnianej podłodze.

Im bardziej zmiędlone zostaną łodygi, to jest im na mniejsze części wewnętrzna drzewiasta część łodygi zostanie pokruszoną, tem łatwiej część oddzieli się od łyka nie matając go, i nie należy się nigdy zabierać do klepania, dopóki części drzewiaste nie zostaną doskonale pokruszone, tak, że tylko zaledwie wiszą między włóknem.

Klepanie odbywa się albo zwykłem sposobem za pomocą klepaczki, albo za pomocą mniej lub więcej skomplikowanych maszyn, w których klepaczki u walca są utwierdzone. Przy tej czynności baczyć trzeba, żeby się pojedyńcze pasma łyka nie pokrzyżowały z sobą, gdyż w takim razie klepaczki przy lada oporze potargają włókno. Łyko uwolnione od drzewiastych części przeciąga się jeszcze zlekka klepaczką aby się włókno wyrównało, co nader jest potrzebne jako przygotowanie do następnej czynności, to jest do czesania.

Czesanie albo *greplowanie* odbywa się znów albo po prostu za pomocą najprzód rzadkich a następnie gęstych grzebieni, albo też za pomocą stósownych maszyn. Im *dłużej się czesze na rzadkich grzebieniach,* tem się *piękniejszy len* i tem *mniej pakuł* otrzyma. Czas na to obrócony sowicie się opłaci.

Szczotkowanie. Chcąc len wyczesany jeszcze delikatniejszym uczynić, podaje się go jednej jeszcze manipulacji, a mianowicie rozciągnąwszy cienko na twardym pokładzie szczotkuje się go od ręki albo maszyną, przez co włókna rozdzielają się na najcieńsze jak tylko można nitki. Szczeć w szczotkach (albo też w szczotkowatych walcach maszyny) powinna być rzadka i w cieniuchnych wiązkach osadzona. Najprzód używa się szczotek twardych a potem idą dopiero miękkie bądź szczotki, bądź szczotkowate walce. Len trzeba często przewracać, szczotkę lekko przyciskać a strzedz się, żeby len nie mierżwić.

Na tem kończy się wszelka ze lnem robota.

Pakuły. Samo z siebie się rozumie, że pakuły przy każdej manipulacji odpadające, osobno się składa, gdyż pakuły z cieńszego włókna większą mają wartość niż grube, a tkacze z cienkich pakuł robią nawet piękne, cienkie płótno.

Rezultaty takiego postępowania w stosunku do postępowania zwykle tak pod względem zasiewu jak zbierania i wyprawy lnu są następujące:

Otrzymuje się len, którego mało odchodzi na pakuły; włókno jego jest miękkie i zupełnie oczyszczone z roślinnego kleju; włókna w każdym warkoczu są prawie całkiem równe; barwa lnu jest srebrzysto-biała; przy przędzeniu i blechowaniu bardzo mało, zaledwie 10 procent, na odpadek odchodzi. Centnar lnu w dobrym gatunku sprzedaje się po 80—100 złr., a nawet pakuły, stósownie do cienkości, po 10—20 złr. centnar. Morg zatem pola pod len uprawiony, jeżeli się z niego zbierze np. 7 centnarów lnu, następujący przedstawia rachunek:

2	centry lnu	po	100 złr.	. . . .	200 złr.
2	„ „	„	80 „	. . . .	160 „
1	„ „	„	30 „	. . . .	30 „
2	„ pakuł	„	10 „	. . . .	20 „
4	„ nasienia	„	6 „	. . . .	24 „
				Razem	434 złr.

Wydatki.

Robota: 4 dni ciągłe . . .	10 złr.	
240 dni pieszych po 60 ct.	144 „	
Nasienie 3 mece po 8 złr. .	24 „	
Podatek	2 „	
Drzewo, soda, mydło . . .	10 „	190 złr.
Zatem czysty dochód		244 złr.

Chociaż więc na czesanie i inne manipulacje przyjęliśmy tutaj o 100 dni roboczych więcej, to jednak pokazuje się czysty dochód przy racjonalnem postępowaniu, w stosunku do czystego dochodu ze zwyczajnej uprawy lnu wynoszącego 28 złr. 83 ct. o 215 złr. 17 ct. wyższy, a więc *osiem razy większy*. Jest to skutek lepszego użytkowania pracy, o czem już wspomnieliśmy na początku.

Zakończenie.

Teraz, kiedy amerykańska bawełna jeszcze długi czas będzie się trzymać w wysokiej cenie, gdyż tam dochód z wysokiego wywozowego cła od bawełny ma pokryć w części dług w skutek wojny powstały, jest właśnie pora podniesienia uprawy lnu, aby skorzystać z wysokich cen za dobry len ofiarowanych, o który obecnie nawet za granicą wielki jest popyt.

Jako pisma odnoszące się do uprawy lnu poleca się sprawozdania i wiadomości zebrane przez Ministerstwo handlu i rolnictwa (*Wien, Staatsdrukerei 1865*); — Książka o lnie i konopiach przez Henryka Sorge (*Flachs- und Hanfbüchel von Heinrich von der Sorge, Weimar, B. F. Voigt, 1859*); — Len, jego uprawa i wyprawa w Irlandji, z angielskiego J. Ward'a, tłumaczenie z niemieckiego p. Juliusza Holtzendorff (*Der Flachs, sein Anbau und seine Zubereitung in Irland, aus dem Englischen des James Ward übertragen von Julius von Holtzendorff, Leipzig, Wiegand 1865*).

Pisma te zawierają nader ważne wiadomości tyczące się podniesienia uprawy lnu, z których korzystanie jak najmocniej zalecam.

Racjonalna zatem uprawa lnu okazuje, że *pagórkowate i górskie* okolice obdarzone od natury wilgotną atmosferą, posiadają środek podniesienia dochodów z gospodarstw, i pozostaje tylko do życzenia, aby przekonanie o tem ku powszechnemu dobru jak najlepiej wyzyskane zostało.

Możemy i powinniśmy, o ile się tylko da, korzystać z każdej sposobności otwierania nowych źródeł dochodu, a rozszerzenia ich tam gdzie one już istnieją, jeżeli nie chcemy uledz pod ciężarami, jakie obecnie przygniatają uprawę ziemi.

O uprawie chmielu.

Wychodząca w Krakowie co tydzień raz *Gazeta Przemysłowa* (półroczna prenumerata jej wynosi 3 złr.), podaje w następującem tłumaczeniu rozprawę p. Johna Smitha, w angielskim języku wydaną i premijowaną. Chociaż uwzględnia ona przedewszystkiem stosunki angielskie, jednakowoż zawiera skazówki, z których nasi rolnicy korzystać mogą. Uważaliśmy więc za stósowne umieścić takową w naszem piśmie.

Chmiel jak wiadomo dojrzewa najlepiej w umiarkowanie ciepłych okolicach. Chmielarniom należy ile możności nadawać położenie południowo-wschodnie, zasłonięte od jesiennych wiatrów zachodnich, które wielkie szkody tymże wyrządzają, jak również jest ważnem, gatunki chmielu zastosować do własności gruntu. Tak chmiel zwany Reinette (Golding hop) najwłaściwszy jest dla gruntu suchego, sypkiego z płaszczystą lub kamienną warstwą spodnią, gdy biały Mathou dla gruntu więcej zbitego glinkowatego, inna znowu odmiana białego chmielu wprawdzie dobrego lecz nie znoszącego zimna zwanego Cooper, najwłaściwszą jest na grunta ciężkie gliniaste. Oprócz tego istnieją różne gatunki chmielu czerwonego, które najlepiej się udają na gruncie lekkim, lecz takowe od piwowarów nie są bardzo poszukiwane.

Upatrzywszy stósowne pole lub lepiej kawałek zapuszczonej łąki, należy skopać ziemię na głębokość 24 cali, tak iżby wyższa warstwa obrócona darnią na wewnątrz, została na wierzchu; następnie bronuje się tak okopane pole, walcuje ile możności, wyrównywa i przystępuje do zakładania plantacji. Przytem przedewszystkiem trzeba oznaczyć odległość rządków pojedyńczych roślinek. Najwłaściwsza odległość rządków od siebie, jest 7 do 8 stóp, dla pojedyńczych roślinek zaś $2^1/_2$ do 3 stóp; w gruncie urodzajnym i dobrze uprawnym, zachowuje się jednostajną odległość 7 stóp. Dobrze założona plantacja zapewnia obfitą ilość odrostków a przy dostatecznem słońcu dla dojrzewania owocu, wspomniana odległość jest wystarczającą do pielęgnowania roślin bez szkody młodej latorośli. Na pół morgi potrzeba 590 małych kijków 12 do 18 cali długich do podpierania małych roślinek, która to liczba odpowiednią jest ilości kupek czyli nasypek.

Na tak przygotowanem polu przystępuje się do właściwego obsiewu nasienia lub do sadzenia jednorocznych wysadków, które są korzystniejsze od obcinanych gałązek; odrzuciwszy ziemię łopatą z obydwóch stron tyczki w szerokości 2″ a głębokości 4 do 5 cali wystarczającej na umieszczenie korzonka. Dwa silne wysadki są dostateczne na jedną kupkę, mniej silnych bierze się trzy, jednak uważać pilnie należy by główka korzenia ile możności zbliżoną była do tyczki; następnie korzeń przysypawszy drobną ziemią, przyciska się mocno nogą.

Dla chmielarni wynoszącej 20 morgów, przy której zaprowadzone są potrzebne suszarnie i chłodniki do suszenia i chłodzenia płodu, najwłaściwszy jest podział następny: 5 morgów pod chmiel biały Cooper, lub 3 morgi pod Cooper,

a 2 morgi pod gatunek zwany Jones'a, i 6 morgów pod Mathou; 6 lub 7 morgów pod Reinette i 2 do 3 morgów pod gronowy (Grapes); zresztą rozdzielenie tych gatunków zawisłe jest od własności gruntu tak, iż gatunek, dla którego tenże jest najwłaściwszy, należy użyć w przeważnej ilości.

Cały plon powinien być w przeciągu trzech, najwięcej czterech tygodni zebrany, dla tego jest ważną rzeczą rozpoczynać od zbierania wczesnych gatunków jak Cooper białego lub Jones'a, następnie Mathou, Golding a wreszcie gronowego (Grapes) gdyż ten znosząc zimno, może zostać w polu do późna. Chmiel Jones'a nadaje się właściwie do spożytkowania starych tyczek, zbiór z tegoż dochodzi na tyczkach 7 stopowych niekiedy do 12⅔ centnarów z pół morgi. W chmielarniach gdzie jeden gatunek chmielu się produkuje, należy obrywanie rozpocząć przed zupełnem dojrzeniem chmielu, gdyż w przeciwnym razie przed ukończeniem zbioru większa część mogłaby zbrunatnieć.

Jeżeli na chmielarnię przeznacza się kawał zapuszczonego ornego gruntu, należy po 10 cali głęboko zorać, i pogłębiaczem przerobić, następnie postępuje się podobnie jak wyżej przy łące, jednak jamy należy wybierać na 2 stopy średnicy i tyleż głębokie, odkładając na jednę stronę ziemię wierzchnią lepszą, a na drugą mniej dobrą tak, aby ta ziemia nie przeszkadzała układaniu tyczek przy wypełnianiu jam. Następnie przysypawszy jamy do połowy dobrą ziemią, wypełnia się je za pomocą wideł lub łopaty gnojem, lub lepiej kompostem zmięszanym z dobrą ziemią i wkłada się w nie tyczki, a gdy ziemia się dostatecznie osiadła, sadzi się rośliny w zwyż opisany sposób. Przy sprzyjającej pogodzie i gdy wyrostki z korzeni silnie pędzą do każdej kupki, potrzebne są dwie tyki długie 6 do 7 stóp. W dobrym roku plon z pół morgi wydaje 4 do 5 centnarów. Przy sadzeniu obcinanych gałązek, właściciel rok traci.

Niekiedy między rządkami sadzą kartofle lub buraki, między pojedyńczemi kupkami zaś kapustę. Jakkolwiek wielu to ma za złe, jednakowoż jest to bardzo względne, zawisłe wiele od własności gruntu i od właściciela, by gruntowi w zimie nawozem to zwrócić co w lecie z niego ściągnął. Również można między chmielem siać rzepę, która zmięszana z makuchami lub zbożem, daje dobrą paszę dla bydła, przeto otrzymuje się tanim kosztem bardzo dobry nawóz na chmiel.

Marzec i połowa kwietnia są najwłaściwszym czasem do sadzenia i obcinania, lecz przedtem należy grunt zorać i okopać. Przy użyciu pługa zostawia się pas 12 do 14 cali szeroki, przy przekopywaniu zaczyna się od tego pasa, potem następuje oczyszczenie kupek i obcinanie korzonków, następnie tyczki się wyjmują i pojedyńcze rządki orzą, okopują i obcinają.

Po dwóch lub trzech tygodniach okazują się młode latorośle, wtenczas należy zakładać tyczki, co się odbywa podług sznura; tyki te mają 10 do 12 stóp długości. Latorośle te obwija się na tyczki wyrzucając przygłuchłe, które nadzwyczaj szybko rozrastają się, ale stosunkowo mało owocu wydają; przeciwnie na pozór słabsze wydają o wiele większy plon. Za wiązanie płaci się od od morgi, jednak robotnik musi przytem chmielarnię trzy do czterech razy przejść by wszystkie tyczki równo były rozdzielone, przyczem wszystkie zbyteczne odrostki i chwasty wyrywa; gdy się używa do wiązania drabin, płaci się osobno. W końcu porównawszy nasypki, przysypuje się je trochę ziemią by wypuszczeniu nowych odziomków przeszkodzić.

Różne gatunki chmielu wymagają różnej długości tyczek, jednak nie należy je za długie używać, gdyż często jest to szkodliwem; 14-stopowe są dostateczne dla każdego gatunku chmielu z wyjątkiem Reinette, dla którego jednak także nie używa się dłuższych nad stóp 15. Chmiel Jones'a dojrzewa na 8-stopowych, Grapes na 10 do 12, Cooper na 12-stopowych, wreszcie Mathou na 12 do 14 stopowych tyczkach, według położenia i własności gruntu. Po skończonem obwiązywaniu należy zaraz użyć plewnika, następnie broną zawlec. — Robota ta powinna być ukończoną do 1go a najdalej do 10go lipca, gdyż zapóźno wykonana, może być szkodliwą. Jeżeli na gałązkach znajdują się robaczki, to one same przez się zginą, lecz wówczas należy roślinom wszelkiemi sposobami świeżych sił dodawać.

Niektórzy gospodarze gnoją chmielarnie w zimie, inni tak w zimie jak w lecie co jest gorsze, gdyż sprowadza pleśń i szkodzi dobroci chmielu. Najlepiej jest dobry gnój lub kompost w lecie zwieść, z zebraną ziemią z pagórków zmięszać i zakopać, lub też kompost na powierzchni koło kupek rozłożyć i zakopać, poczem się przerabia ziemię plewnikiem i broną, uważać jednak przy tem należy, aby gnój nie wydostawał się na wierzch. Na tem kończy się robota, chybaby w razie, gdyby latorośle wymagały podparcia, kupki podsypać wypada.

Zbiór w wczesnych latach rozpoczyna się między 1ym a 8ym września, w późniejszych między 15ym i 20ym. Przystępując do niego, należy przedewszystkiem przygotować dostateczną ilość mat i wszystko potrzebne mieć w pogotowiu, jak również wymaganą liczbę robotników mieć zamówioną, by piece i suszarnie w ciągłej robocie utrzymać. Zbiór i mierzenie odbywa się według rozmaitej metody.

Najpraktyczniejsze jest ustawianie małych domków, tak zwanych zbiorników co sto kupek, które przez cały czas zbioru stoją. Tyczki należy ułożyć na dwie kupy na końcach zbiorników w najwygodniejszem miejscu do zdejmowania i układania chmielu, przez co oszczędza się wiele czasu i roboty. Skoro dostateczna ilość worków do wypełnienia jednego pieca została napełnioną (a co jeszcze przed śniadaniem powinno być wykonanem), znoszą się do suszarni i tak następnie aż wszystkie suszarnie zostaną wypełnione, co jednak przed wieczorem musi być wykończone.

Suszenie chmielu wymaga wielkiej uwagi, im wolniej się takowe odbywa, tym lepszy będzie chmiel. Suszenie następuje przez przepuszczanie gorącego strumienia powietrza, nie dozwalając przystępu płomienia. Po siedmiu lub ośmiu godzinach chmiel dostatecznie się wysusza, bezpieczniej jest jednak zostawić go w suszarni przez 12 godzin, nie dopuszczając jednak wyższego gorąca nad 35° do 36° R. Po wysuszeniu, ogień się gasi, chmiel zaś zostawia się na suszarni do zupełnego zmiękniena, aby zapobiedz kruszeniu się jego przy transportowaniu do chłodników. Tak postępując, można chmiel już drugiego dnia w worki pakować.

W kosztach uprawy chmielu stanowią tyczki niepoślednią rubrykę *), należy więc z niemi troskliwie postępować. Wartość tyczek się podwaja, smarując je $2^1/_2$ od góry kreozotem, używając do tego naczynia stosownego do wielkości chmielarni. Przy użyciu tego środka drzewo miękkie np. wierzbowe lub inne, staje się równie pożytecznem do użycia jak drzewo jasionowe lub inne twarde.

Autor tego artykułu posiada chmielarnią z 75 akrów (106 morgów) i kadź do napawania tyczek 12 stóp długą, 5' szeroką i $3^1/_2$' głęboką, obejmuje ona 1000 ustawionych tyczek i napełnioną jest kreozotem 8" poniżej wierzchu po ustawieniu tyczek, dla zabezpieczenia przeciw parowaniu nalewa się wolno na wierzch 2 cale wody; gotując w tak napełnionej kadzi tyczki przez 24 godzin, wyjmuje się je; uważać jednak przy tem należy, ażeby się nie zanadto gotowało, gdyż kreozot jest łatwo zapalnym. Autor w swej chmielarni używa tylko kreozotowanych tyczek, i jest bardzo z rezultatów zadowolnionym. Powtarzając takie napawanie tyczek kreozotem corocznie a przytem je starannie układając, otrzymuje większą trwałość tychże.

Chmiel ma wiele nieprzyjaciół, skoro tylko odziomki zaczynają się pokazywać, nawiedzają je zaraz pchły, którym wielką szkodę sprawiają, wstrzymując roślinność i nadając roślinie pozór brzydki i niezdrowy, chociaż na ilość plonu to nie wpływa. Dalej wielką klęskę sprawiają wołki czyli czerwy żytne, którym zapobiedz można najłatwiej, zakopując pod każdym korzonkiem $^1/_2$" pod powierzchnią pół kartofla, kartofel bowiem przynęca robaki te do siebie; odświeżając te kawałki kartofli codzień rano przez 14 dni, całkiem się robaków pozbędzie. Największym jednak nieprzyjacielem chmielu jest motylica (mszyca roślinna) lecz niestety dotychczas nie zbadano dokładnie przyczyny powstawania tejże. Częstokroć się zdarza, że gdy wieczorem nie było widać najmniejszego śladu wszy, nazajutrz rano na każdym listku 10 do 20 tychże znajdowano, które w tygodniu na miliardy się rozmnożyły. Motylica mnoży się w niektórych latach tak szybko, iż latorośl a przez co cały spodziewany plon całkiem przepada. W obserwacjach czynionych przez autora w latach 1860, 1861 i 1862 co do śnieci na chmielu, okazało się, iż taż na gruntach z wszelką troskliwością uprawnych okazywała się później i szkodliwie na plon wpływała; przeciwnie w plantacjach, gdzie niedbalej postępowano, i gdzie chwasty prawie do połowy tyczek powyrastały, latorośle zostały koloru żółtego i obfity plon wydały, w tych plantacjach bowiem robactwo z braku pożywienia z chmielu przeszło na chwasty.

W ostatnich latach do pakowania chmielu używają machin, co przy wielkich chmielarniach może być korzystnem zyskując na czasie przy pakowaniu, jednak ugniatanie nogami bardziej się zaleca, tylko trzeba uważać, by chmiel pod nogami się nie łamał.

Jeżeli chmiel z suszarni wyszedł za zimny, wtedy jest twardym i łatwo się łamie, dla tego wielką baczność trzeba zwracać na stan, w jakim się tenże znajduje przed pakowaniem. Również trzeba uważać, by do suszenia ile możności dawać kwiat sam bez liści; by suszenie następowało zwolna, i by chmiel w stanie miękkim nie kruchym z suszarni wychodził i zaraz był pakowanym, skoro dostatecznie wychłódł; a wówczas pod nogami nie będzie się łamał. Do suszenia używa się rozmaitego materjału. Suszarnie Cockle'go wymagają znacznej ilości siarki, gdy przy suszeniu na otwartym ogniu tylko małej ilości siarki domięszanej do węgli kamiennych lub koksu potrzeba. Siarka nadaje chmielowi połysku i świeżości, lecz w zbytniej ilości użyta, według zdania piwowarów sprowadza fermentację brzeczki.

W wielu okolicach szyją ośm worków z jednej sztuki płótna mającej 36 yardów (108 angielskich stóp). Waga napełnionego worka wynosi 1 do $1^1/_2$ centnara. Autor radzi z takiej sztu-

*) U nas gdzie tyczki nie są tak drogie jak w Anglii, utrwalenie tyczek drewnianych kreozotem zbytecznym byłoby wydatkiem.

ki szyć tylko 7 worków, co i u siebie wprowadził pakując do jednego $1\frac{1}{2}$ do $1\frac{3}{4}$ cetnara; korzystniejszem to ma być, gdyż przy cięższych workach płaci się mniej od wagi i transportu, i chmiel łatwiej się pozbywa. Dawniej było w zwyczaju walcowanie chmielu, i następnie przesiewanie lub też w inny sposób rozdrabnianie, przez co chmiel na wartości tracił, obecnie zarzucono ten zwyczaj.

Sposób przeciw księgosuszowi.

Kiedy bydle jest w pierwszym studjum tej chorowy, która się objawia oschłością skóry, daje się bydle do parowej łaźni, naciera się go mocno i okrywa kocami, potem daje się mu napój chłodzący, i pokarm lekki do strawienia. Właściciel który ów sposób podaje, leczył tym sposobem podczas krymskiej wojny na Ukrainie swe bydło na księgosusz, i kuracja tak skutkowała, że zginęło mu tylko 6 prc.

Słyszeliśmy o tym sposobie leczenia, polecono nam go rzeczywiście jako skuteczny. Gdyby komisja sanitarna przez nas proponowana istniała, i według umiejętności lekarskiej między innemi już podawanemi środkami i ten wzięła pod próbę, okazałoby się, czyli i jak dalece jest skuteczny, lecz bez tej instytucji zostanie jak wszystkie tego rodzaju podobne sposoby — luźną wiadomością dziennikarską.

Musimy tu jeszcze nadmienić, jakim sposobem na prędce przygotować na wsi takową łaźnie dla bydła. Robi się w ziemi dół, takiej objętości aby weń wprowadzić bydle, i przykrywa się takowy z wierzchu, zaś za pomocą rozpalonych kamieni do dołu wpuszczonych i polanych wodą, wydobywa się pare, która sprowadzi poty.

Produkcja rolni-

Kraj koronny	Rośliny handlowe				Drzewo	Oleje	
	Tytoń	Len	Konopie	Chmiel		Lanny	Rzepak
	cetnarów niższ. austrjackich				sągów niż. austrjac.	centarów niższ. austr.	
Austrja niższa	—	14.400	3.000	25	1,295.000	1.200	500
Austrja wyższa . . .	—	27.000	9.600	1.200	890.000	1.900	100
Salcburg	—	10.000	3.400	—	512.000	560	—
Styrja	—	29.000	9.000	950	2.289.000	4 500	1.400
Karyntja . . . . . - .	—	19.000	8.000	160	683.000	1 830	20
Kraina	—	14.000	8.000	—	531.000	1.400	100
Gorycja. Grodzisko, Istrja etc.	—	1.100	3.800	—	216.000	250	—
Tyrol i Voralberg . .	4.260	49.800	16.200	50	1,556.000	7.200	150
Czechy	—	137.600	7.000	52.000	3,035.000	11.000	16.400
Morawy	—	62 500	23.000	—	1,252.000	5.500	6.000
Szlązk	—	19.000	1.500	1.900	338.000	2.900	500
Galicja wschodnia . .	79.500	105.000	317.000	930	1,906.000	49 500	64.800
Galicja zachod. i Kraków.	„	149.000	161.000	570	604.000	66.300	15.900
Bukowina	—	11.900	24.800	100	477.000	8.900	—
Dalmacja	—	600	150	—	321.000	50	—
Lombardo-Wenecja . .	—	8.400	63.000	620	432.000	6.700	4000
Węgry	715.000	237.800	229.000	?	6,110.000	117.000	43.000
Wojew. Serbji i Banat .	146.800	26.000	341.000	?	484.000	8.900	17.000
Kroacja i Sławonja . .	24.600	15.000	79.000	50	1,063.000	3.000	4.900
Siedmiogród	25.000	34.000	235.000	1.207	3,225.000	5 200	4.700
Pogranicze) kroacko-sław.	1.100	17.000	22.390	—	1,000.000	—	—
wojskowe) sersko-banac.	1.900	3.000	18.900	—	500.000	—	—
Suma . .	999.160	991.100	1,581.740	59.762	28,719.000	297.790	179.470
Wartość w guldenach w. a.	9,538.160	22,894.000	29,104.000	3,686.000	98,465.000	5,003.000	2,154.000

Osika.

(Populus tremula) należy do rodzaju drzew liściowych wysokopiennych. Rozmnaża się bardzo łatwo z nasienia i udaje się doskonale na każdym gruncie, byle nie piaszczystym, rośnie nadzwyczaj szybko, tak, że wszystkie inne rodzaje drzew na młodym zrębie przygłusza, a że ma nasienie bardzo lekkie, skrzydlate i wczesne, bo z końcem maja dojrzewające, więc wiatr je bardzo daleko, często na pół mili zanosi, a gdzie zapadnie, tam w parę tygodni bujnie wschodzi, wytrzymując zarówno upały i mrozy. Niemieccy gospodarze lasowi, jak Bugsdorf, Cotha i inni z tej przyczyny przezwali osikę chwastem leśnym i wojnę jej na zabój wypowiedzieli, a nasi krajowcy, pochopni do każdego naśladownictwa toż samo robią, nie zastanowiwszy się, że kiedy w Niemczech, gdzie kultura lasowa stoi wysoko i lasów szpilkowych jest bardzo obficie, przywozy materjałów budulcowych drogami i kolejami żelaznemi łatwe, i sposób pokrywania dachów cynkiem, miedzią lub dachówką rozpowszechniony, łatwo bez osiki obejść się można, u nas zaś gdzie całkiem odwrotny zachodzi stosunek, osika rosnąca prosto do wysokości nawet stóp 50, i szybko, w 30 bowiem latach wyrasta; a zrąbana w przyzwoitym czasie, nie podlega w skutek właściwego swego soku toczeniu przez czerwotokę, jest nadzwyczaj trwałą, byleby nie była wystawioną na ciągłą zmianę powietrza, (chociaż i temu przez powleczenie jej pokostem zaradzić można), przytem jest bardzo lekką. Osika jest nieocenionym materjałem na balki, krokwie i łaty. Przekonano się w Podusilnie, w Wyspie i Bukowcach, że gonty doskonałe z osiczyny tanim kosztem wyrabiać można, które wszakże pokostowane być powinny, a wtedy nieustępują co do trwałości i lekkości żadnym innym gontom.

---

czo-gospodarska.

Produkta animalne czyli z zwierząt ect.							
Miód	Wosk	Mleko krowie	Mleko kozie	Masło	Sér	Wełna owcza	Kokony jedwab
centnarów niższ. austr.		eimerów niższ. austr.		centnarów w niższo-austrjackich			
6.970	1.300	6,160.000	214.000	110.000	7.000	10.000	11
2.300	450	6,396.000	108.000	114.000	14.000	5.000	—
670	150	2,592.000	234.000	58.000	7.000	4.000	—
42.780	4 970	7,685.000	198.000	270.000	23.000	6.000	—
16.870	1.870	2,403.000	204.000	56.000	6.000	7.000	4
35 100	3.900	1,248.000	138.000	42.000	2.000	2.800	52
10.100	1.120	765.000	84.000	11.000	5.000	11.300	1.250
12.150	1.300	7,140.000	834.000	233 000	176.000	17.000	35.000
46.350	8.240	17,046.000	816.000	608.000	351.000	35.000	7
22.500	3.500	4,988.000	330 000	169.000	161.000	14.000	—
3.820	850	1,740 000	54.000	22.000	60.000	3 200	—
41.620	6.470	7.182.900	205.000	263 000	259.000	19.800	—
22.500	5.900	4,840.000	48 000	200.000	192.000	5.600	—
4.270	650	876.000	96.000	21.000	24 000	4.300	—
10.100	18.000	494.000	2,544.000	17.000	10.000	24.400	650
22.700	3 960	10 368.000	360.000	511.000	922.000	11.700	163.786
103.500	1.800	9,995.000	590.000	559.000	121.000	183.000	5.300
44.550	7.920	1,716.000	84.000	53.000	8.000	27.500	315
21.600	3.920	1,449 000	162.000	45.000	4.000	5.200	61
56.900	10.120	3,930.000	936.000	93.000	22.000	58.000	10
36.220	6.440	1.062.000	522.000	17.000	8.000	8.400	900
		53,100.000	252 000	9.000	5.000	17.900	2.000
563.570	92.900	100,606.000	9,013.000	3,381.000	2,387.000	481.000	209.346
10,059.000	7,836.000	140,848.000	9,734.000	106,670.000	89,228.000	51,020.000	21,268.000

TARYFA OPŁATY KONSUMCYJNEJ

od wina, moszczu, bydła i mięsa

w okręgu zarogatkowym

miasta Lwowa.

Liczba porz.	PRZEDMIOT	Stopa wymiaru	Podatek konsumcyjny zł.	ct.	1/10	Dodatek 20% zł.	ct.	1/10	RAZEM zł.	ct.	1/10
1	Wino	wiadro n. a. o 40 miarach	1	40	.	.	28	.	**1**	**68**	.
2	Moszcz & zacier winny . .		1	05	.	.	21	.	**1**	**26**	.
3	Moszcz owocowy		.	35	.	.	07	.	.	**42**	.
1	Bydło rzeźne: woły, byki, krowy i cielęta nad rok wieku. .	sztuka	2	10	.	.	42	.	**2**	**52**	.
2	Cielęta do roku	„	.	35	.	.	07	.	.	**42**	.
3	Owce, barany, kozy, kozły, capy i skopy . . .	„	.	14	.	.	02	8	.	**16**	**8**
4	a) Jagnięta do 25 funtów wagi; prosięta do 8 funtów ważące	„	.	09	.	.	1	8	.	**10**	**8**
	b) Koźlęta	„	.	3	5	.	.	7	.	**4**	**2**
5	Warchlaki t. j. bezrogi od 9 do 35 funtów włącznie ważące .	„	.	26	5	.	5	3	.	**31**	**8**
6	Bezrogi nad 35 funtów bez różnicy	„	.	52	5	.	10	5	.	**63**	.
7	Mięso świeże, pojedyncze części z bydlęcia zabitego, mięso solone, wędzone i marynowane, salami i inne kiełbasy . .	cetnar	.	44	.	.	8	8	.	**52**	**8**

Uwaga. Od bydląt zabitych, którym tylko pojedyncze części jak głowa lub nogi odjęte zostały, wniesioną ma być opłata podług taryfy za całą sztukę przypadająca — (Ustawa z 17. sierpnia 1862 roku).

Tabelka stęplowa.

Skala I.
na Weksle

					Należytość stęplowa zlr.	cent.
	Do	. . .	60	zlr.	—	5
Nad	60	do	120	„	—	10
„	120	„	240	„	—	20
„	240	„	360	„	—	30
„	360	„	480	„	—	40
„	480	„	600	„	—	50
„	600	„	720	„	—	60
„	720	„	840	„	—	70
„	840	„	960	„	—	80
„	960	„	1080	„	—	90
„	1080	„	1200	„	1	—
„	1200	„	2400	„	2	—
„	2400	„	3600	„	3	—
„	3600	„	4800	„	4	—
„	4800	„	6000	„	5	—
„	6000	„	7200	„	6	—
„	7200	„	8400	„	7	—
„	8400	„	9600	„	8	—
„	9600	„	10800	„	9	—
„	10800	„	12000	„	10	—
„	12000	„	13200	„	11	—
„	13200	„	14400	„	12	—
„	14400	„	15600	„	13	—
„	15600	„	16800	„	14	—
„	16800	„	18000	„	15	—

itd. od każdych 1200 zlr., o 1 zlr. więcej, a każde 1200 niespełna liczy się za całość.

Skala II.
na Dokumenta.

					Należytość stęplowa zlr.	cent.
	Do	. . .	20	zlr.	—	7
Nad	20	do	40	„	—	13
„	40	„	60	„	—	19
„	60	„	100	„	—	32
„	100	„	200	„	—	63
„	200	„	300	„	—	94
„	300	„	400	„	1	25
„	400	„	800	„	2	50
„	800	„	1200	„	3	75
„	1200	„	1600	„	5	—
„	1600	„	2000	„	6	25
„	2000	„	2400	„	7	50
„	2400	„	3200	„	10	—
„	3200	„	4000	„	12	50
„	4000	„	4800	„	15	—
„	4800	„	5600	„	17	50
„	5600	„	6400	„	20	—
„	6400	„	7200	„	22	50
„	7200	„	8000	„	25	—

Nad 8000 zlr., od każnych 400 zlr. opłaca się nadwyżki po 1 zlr. 25 cent. — przyczem sumy niżej 400 zlr., uważają się za pełne.

Skala III.

					Należytość stęplowa zlr.	cent.
	Do	. . .	10	zlr.	—	7
Nad	10	do	20	„	—	13
„	20	„	30	„	—	19
„	30	„	50	„	—	32
„	50	„	100	„	—	63
„	100	„	150	„	—	94
„	150	„	200	„	1	25
„	200	„	400	„	1	50
„	400	„	600	„	3	75
„	600	„	800	„	5	—
„	800	„	1000	„	6	25
„	1000	„	1200	„	6	50
„	1200	„	1600	„	10	—
„	1600	„	2000	„	12	50
„	2000	„	2400	„	15	—
„	2400	„	2800	„	17	50
„	2800	„	3200	„	20	—
„	3200	„	3600	„	22	50
„	3600	„	4000	„	25	—

Nad 4000 zlr. od każdych 200 zlr. nadwyżka 1 zlr. 25 cent. — ilość nie dochodząca 200 zlr., uważa się za całkowitą.

Uwaga ogólna. Stronom dozwolone jest wszystkie opłaty skal powyższych, jeżeli przewyższają kwotę 20 zlr. (czyli z dodatkiem nadzwyczajnym 25 zlr.), albo za pomocą marek stęplowych, albo przez zapłacenie opłaty w gotówce, w urzędzie do poboru należytości upoważnionym uspokoić.

Wyciąg alfabetyczny z ustawy stemplowej

z dnia 13. Grudnia 1862

obejmujący należytości od spraw, dokumentów, pism i czynności urzędowych i prywatnych.

	zł.	ct.
Absolutorja tyczące się studjów lub rachunków, od arkusza	—	50
Allegata do podań podlegających opłacie stemplowej (wyjąwszy świadectwa ubóstwa), od arkusza	—	15
Assygnacje, obacz **Przekazy.**		
Awizacje sądowe, od arkusza	—	36
— nie sądowe, jak długo nie służą do użytku sądowego, są wolne od stemplu.		
Cedulki wagi, jeżeli się z nich nie robi użytku sądowego lub urzędowego, są uwolnione.		
Cessje, bezpłatne jak darowizny; od arkusza .	—	50
— prócz tego zaś pomiędzy małżonkami nierozwiedzionemi, rodzicami i dziećmi, według wartości 1%; pomiędzy innem pokrewieństwem aż włącznie dziećmi rodzeństwa, według wartości 4%; bezpłatne we wszelkich innych wypadkach, według wartości 8%. (Dodatek 25%).		
— płatne, lecz nie opiewające na pretensje długu, lecz na inne prawa, równają się ugodom kupna lub sprzedaży, według wartości pieniężnej, skala III.		
— na wekslach (Gira), są wolne od opłaty stemplowej nawet w razach gdy służą za allegata.		
— dotyczące innych pretensji dłużniczych, według wartości nie pretensji, lecz zapłaty; skala II.		
— na spisach ładunkowych, spisach składowych, certyfikatach zaliczki na okręta, policach zabezpieczeń morskich, na rzekach i przekazach bankowych, od każdej cessji	—	5
Darowizny między żyjącymi podlegają podwójnej opłacie stemplowej od arkusza . .	—	50
— na wypadek śmierci, od arkusza . .	1	—
Jako opłata procentowa według wartości przedmiotu ustanowiona jest przy darowiznach między żającymi.		
1) pomiędzy nierozłączonemi w czasie darowizny małżonkami, między rodzicami a dziećmi ślubnemi lub nieślubnemi i tychże potomkami, między rodzicami przybranemi i dziećmi przybranemi, od wartości przedmiotu 1%. (Dodatek 25%).		
2) między innem pokrewieństwem aż włącznie do dzieci rodzeństwa 4%. (Dotatek 25%).		
3) we wszelkich innych przypadkach 8%. (Dodatek 25%).		
Należytość opłaca się dopiero po rzeczywistem odbieraniu; obacz **Przeniesienia majątku.**		
Dekreta posady, według wartości wszystkich przychodów rocznych, podług skali III.		
Dokumenta adoptacji, tj. ugody przyjęcia za dziecię, od arkusza	—	50
Dokumenta kaucji, postanowienia lub poświęcenia (oddania na pewny cel) według wartości, skala II.		
Dupliki w procesie cywilnym, od arkusza .	—	36
— w przedmiotach niżej 50 złr., od arkusza .	—	15
Extabulacje, wolne od opłaty.		

	zł.	ct.
Korespondencje handlowe i profesyjne, jeżeli nie stanowią wydania dokumentu, są wolne od opłaty stemplowej.		
Gazety krajowe, każdy numer . . .	—	1
— zagraniczne, każdy numer . . .	—	2
Kalendarz, od sztuki	—	6
Karty, od talii	—	15
Karty ładunkowe, konosamenty żeglarzy, spisy ładunkowe, spisy składowe, warranty, od sztuki	1	—
— wszelkie inne od sztuki . . .	—	5
— każde przeniesienie na tychże . . .	—	5
Kodycylle, od arkusza	1	—
Konta kupców i przemysłowców, od arkusza .	—	5
— bilansowe, od arkusza	—	50
Książeczki długów, jako notatki do własnego użytku, uwolnione.		
Książki (druki) są nawet jako allegata wolne od opłaty stemplowej.		
— inne, obacz **Księgi handlowe.**		
Księgi handlowe i professyjne, księgi główne, konta-korrente, soldo-konto kupców, fabrykantów i profesjonistów od arkusza mierzącego najwięcej 726 cali kwadratowych . .	—	25
— wszelkie inne, oprawione, zeszywane lub w w pojedynczych arkuszach albo kartkach, od arkusza nie mierzącego nad 380 cali kwadr.,	—	5
mierzącego nad 380 lecz nie nad 726 cali kw.	—	10
mierzące nad 726 cali kw.	—	15
Księgi zawierające kopie listów są uwolnione od opłaty stemplowej.		
Kwity na rzeczy szacowne, według wartości, skala II; na sumy poniżej 2 złr. wolne od opłaty stemplowej.		
Legalizacje, *a*) od urzędów za potwierdzenie podpisu jednej osoby	1	—
za każdą dalszą osobę	—	50
— *b*) od notarjuszów za potwierdzenie podpisu jednej osoby	—	50
za każdą dalszą osobę	—	25
Listy ładunkowe, od sztuki . . .	—	5
Losy, stosunkowo do stawki, skala II. (uiszcza się przed wydawaniem losów).		
— na które przypada wygrana, która przechodzi kwotę stawki, przy loterji liczbowej od wygranej podług skali III., przy innych przedsiębiorstwach loteryjnych 4%.		
Odpisy urzędowe pojedyncze wydane przez sąd od arkusza	—	36
— wydane przez inne władze . . .	—	50
— urzędowne, widymowane, od arkusza . .	1	—
— sporządzone przez stronę a widymowane przez urząd lub notarjusza, od arkusza . .	—	50
Oferty, od arkusza	—	50
Oszacowania, od każdego arkusza . .	—	50
— w postępowaniu spornem, jeżeli przedmiot sporu wartości 50 zł. nie przenosi, od arkusza	—	15
Paszporta i dokumenta podróżne dla służących, czeladzi, wyrobników, także książki wędrownicze	—	15
— dla innych osób	1	—

	zł.	ct.
Pełnomocnictwa, od każdego arkusza	—	50
Pertraktacje spadkobiercze, podanie w takowych od każdego arkusza	—	36
Jeżeli spuścizna, bez odtrącenia długów nie przechodzi 25 złr., są wolne od opłaty stempl.		
Podania czyli prośby o udzielenie wolności zarobkowania, zgłoszenia o rozpoczęciu zawodu zarobkowego, podania o udzielenie koncesji przemysłowych lub o dozwolenie agencji publicznej, w Wiedniu	6	—
— w miastach mających nad 50.000 ludności	4	—
— w miastach liczących 10 do 50.000 ludności	3	—
— w miastach liczących 5 do 10.000 ludności	1	50
— o wszelkie inne upoważnienia	1	—
— o przypuszczenie do praktyki urzędowej, o udzielenie adjutum lub o nadanie publicznej posady albo służby lub beneficjum, od arkusza	1	—
— o uzyskanie posady służbowej sług, od ark.	—	50
— o obwieszczenie licytacji publicznej, tudzież podania do sądów cywilnych o wydanie edyktów, lub których należyte załatwienie wymaga wydania edyktu; o paszporta do wprowadzenia, wyprowadzenia i przeprowadzenia towarów; o pozwolenie do ustanowienia lub powiększenia, do zamiany przeistoczenia lub zadłużenia fidejkomisu, od arkusza	1	—
— o udzielenie, potwierdzenie, przeniesienie szlachectwa, godności, tytułu, odznaczeń i t. d. od pierwszego arkusza	5	—
— o udzielenie przywil. przemysłowych i innych	3	—
— o nadanie praw obywatelstwa lub mieszczańśtwa, o przyjęcie do związku gminnego	2	—
— o intabulacje, prenotacje albo extabulacje w księgach publicznych, od arkusza pierwszego	1	50
— o sekwestracje, od każdego arkusza	—	36
— o zaprotokółowanie istniejących lub zmienionych firm albo ugody spólnictwa; o zaprotokółowanie składów filialnych, od 1go ark.	10	—
— o protokółowanie prokury, za każdego pełnomocnika	5	—
— o likwidacje	5	—
— o protokółowanie praw majątkowych, które żona kupca nabywa mocą intercyzy małżeńsk.	5	—
— nadzwyczajne o ułaskawienie w postępowaniu w przestępstwach dochodowych, od ark.	1	—
— o dyspenzę do publ. władz i urzędów, od ark.	—	36
— małżonków w sprawach rozwodu, orzeczenia nieważności ślubów; od arkusza	—	36
— w postępowaniu sądowem, karnem lub niekarnem, od arkusza	—	36
— wszelkie inne od arkusza	—	50
Policy i ugody zabezpieczenia, stosownie do premii, skala II.		
Poręczenia, jeżeli zobowiązanie nie można oszacować, od arkusza	—	50
Poręczenia, jeżeli zobowiązanie da się oszacować, wedle wartości, skala II.		
Potwierdzenia otrzymania zastawu ręcznego, od arkusza	—	50
— zaliczki na papiery pieniężne lub towary, jeżeli zaliczki ze strony upoważnionych do tego zakładów, wydawane są tylko na 3 miesiące, równie jak każda prolongacja na nie więcej jak 3 miesiące, według kwoty zaliczki skala I.		
— wszelkie inne, według skali II.		
Pozwolenia na małżeństwo od osób prywatnych, od każdego arkusza	—	50
Prolongacje wekslowe uważać należy za nowe weksle, i stosują się do wartości podług skali I. Jeżeli zaś prolongacja termin 6, lub dla zagranicy 12 miesięcy przekracza, należytość opłacana być ma według skali II.		

	zł.	ct.
Prośby obacz „**Podania.**"		
Protesta wekslowe, podniesione przez notarjusza, od arkusza	1	—
— od sądu przy wekslach do 200 złr.	2	—
— nad 200 złr.	3	—
Przekazy (assygnacje) od kupców lub do kupców, jeżeli przedmiot stanowią pieniądze, jak weksle podług skali I.: jeżeli przedmiotem nie są pieniądze, według skali II, jednak nie więcej jak od arkusza	—	50
— inne (nie od kupców lub nie do kupców) według kwoty przekazanej, skala II.		
Przeniesienia majątku między żyjącymi (obacz **darowizny i ugody kupna**).		
— z powodu śmierci: 1. z rodziców na dzieci od wartości 1% (dodatek 25%); 2. na innych krewnych aż włącznie do dzieci rodzeństwa 4%; 3. na osoby, które do spadkodawcy w stosunku najemniczym lub służbowym stały, jeżeli spuścizna albo legat nie więcej jak roczny dochód 50 złr. wynosi, albo jeżeli suma kapitału 500 złr. nie przechodzi 1%; 4. we wszelkich innych wypadkach 8% (dodat. 25%). Jeżeli spuścizna jest nieruchomością, opłaca się jeszcze należytość 1½% (obacz darowizny (Dodatek 25%)		
— dokument sam od arkusza	1	—
Rachunki obacz **Konta.**		
Recepisy obacz **kwity i potwierdzenia.**		
Rekursa przeciw owym orzeczeniom i wyrokom które wydane są na stemplu nie przenoszącym 5 złr., od pierwszego arkusza połowę jak wyrok pierwszej instancji.		
Rekursa w każdym innym razie od pierw. ark.	5	—
Rewersa, jeżeli przedmiot jest szacownym, od wartości skala II.		
— jeżeli przedmiot nie jest szacownym, od każdego arkusza	—	50
Rezolucje i zezwolenia urzędowe na podania intabulacyjne, są uwolnione.		
Rubra czyli **Rubryki**, od sztuki	—	15
Saldowania, potwierdzenia na kontach, rachunkach albo wykazach, które są opatrzone stemplem 5 centowym, wolne; na innych nie od kupców lub rzemieślników, podług skali II.		
Skargi wezwawcze, od arkusza	—	36
— jeżeli przedmiot sporu wartości 50 złr. nie przenosi, od arkusza	—	15
Testamenta, od arkusza	1	—
Tłumaczenia (przekłady), przez przysięgłych tłumaczy sporządzone; od każdego arkusza	1	—
Ubodzy, których ubóstwo prawnie wydanem świadectwem potwierdzone, są uwolnieni od opłaty stemplowej.		
Ugody dzierżawy, według wartości czynszu skala II.		
— **kupna** ruchomości, stosunkowo do wartości podług skali III.		
— nieruchomości, od arkusza jako stempel	—	50
jako należytość zaś zapłacić należy od wartości przedmiotu kupna: 3½%. (Dodatek 25%). Jako wartość uważa się kwotę kupna.		
— **spólnictwa**:		
1. jeżeli spólnicy łączą tylko swe trudy w celu, którego przedmiot nie stanowi rzeczy szacownej, od arkusza pierwszego	2	—
2. w celu nie mającym zadania niesienia zysku spólnikom, od pierwszego arkusza	5	—
3. jeżeli spólnicy swe rzeczy i trudy łączą, w towarzystwach akcyjnych lub komandytowych według skali III.		

	zł.	ct.
— we wszelkich innych razach według skali II		
— **najmu**, stosownie do czynszu, wedł. skali II.		
Układy (komplanacje), jeżeli przedmiot nie jest szacowny, od każdego arkusza	—	50
— jeżeli w skutek takowych następuje przeniesienie własności lub posiadania nieruchomości z jednej strony na drugą, dokument sam, od każdego arkusza	—	50
układ zaś sam według wartości 3½%. (Dodatek 25%).		
— we wszelkich innych razach podług wartości, na którą się zgadza, skala II.		
Ugody zastawu, według wysokości długu, skalaII.		
Uwadomienia na osobnym arkuszu, którego powierzchnia nie wynosi więcej jak 180 wiedeńskich cali kwadr., od sztuki	—	1
w formacie większym jak 187 cali kwadr., od sztuki	—	2
— w gazetach za każdorazowe umieszczenie	—	30
Weksle wystawione w kraju tutejszym, należytościom podległym a najdalej w 6 miesiącach wypłatne, dalej wystawione za granicą, przeniesione do kraju tutejszego, a najpóźniej we 12 miesięcy płatne, według wartości, skala I.		
— wszelkie inne według skali II.		
— za okazaniem, do których prezentacji zastrzeżone są najwięcej 6 miesięcy jeżeli są w kraju, a 12 miesięcy jeżeli zagranicą wystawione, według wartości, skala I. Weksle za okazaniem, w kraju wystawione i w 6 miesiącach, lub za granicą wystawione i w 12 miesiącach od dnia prezentacji płatne, według wartości, skala II.		
Sekunda- i tercia-weksle podlegają tym samym należytościom jak pierwszy egzemplarz wekslu.		
Wyciągi czyli extrakty (z ksiąg publicznych, tabularnych, depozytowych) od arkusza	1	—
Wyroki lub orzeczenia pierwszej instancji względem nakazania wiecznego milczenia, względem skarg z powodu naruszania posiadania, skarg względem pierwszeństwa w konkursie i przy podziale szacunku licytacyjnego, względem ważności awizacji kontraktu dzierżawy lub najmu; od wyroku	2	50
— likwidacji w konkursie, od każdego arkusza	1	25
— pierwszej instancji w sporach nawiasowych, jeżeli wartość przedmiotu 50 zlr. nie przechodzi od wyroku	1	50
— we wszelkich innych wypadkach	2	50
— pierwszej instancji w rzeczach głównych do 50 zlr. wartości	1	50
nad 50 do 200 zlr.	2	50

	zł.	ct.
nad 200 do 800 zlr.	5	—
nad 800 złr., od wartości ½%.		
— (prawomocne) jako ostateczne, jeżeli mocą takowych w razach gdzie wartość przedmiotu spornego przechodzi 50 złr., orzeczona bywa własność, użytkowanie lub prawo używania nieruchomości w myśl rozporządzenia prawnego, pomimo prawnej sukcesji nie zaś w myśl jakiego tytułu prawnego polegającego na układzie; podług wartości przyznanego przedmiotu 3½%. (Dodatek 25%).		
Wyroki klassyfikacyjne o majątku czynnym masy ½%.		
— jeżeli przedmiot sporu nie jest szacownym, od każdego wyroku	12	—
Zaciąg czyli prenotacje prawa własności, użytkowania lub prawa użycia nieruchomości, jeżeli od interesu prawniczego należytość za przeniesienie majątku już uiszczoną została, są wolne od opłaty stemplowej; inaczej 1½%; od zaciągnienia innych praw rzeczowych, jeżeli przedmiot jest szacownym i więcej jak 100 złr. wartujący, ½%; w innych razach wolne od opłaty stemplowej.		
Zapisy długu i obligacje, według wartości wypożyczonej rzeczy, skala II.		
— **hypoteczne,** według wartości zobowiązania, na które hypoteka w zastaw się oddaje, skala II.		
Jeżeli zaś przedmiot zobowiązania nie jest rzeczą szacowną, dokumentem, od arkusza	—	50
Zapowiedzenia apelacji, rewizji, jeżeli stała opłata stemplowa od orzeczenia pierwszej instancji nie więcej jak 5 złr. wynosiła, również tyle jak od orzeczenia pierwszej instancji; we wszelkich innych wypadkach od pierwszego arkusza	10	—
Zaskarżenia, od arkusza	—	36
Jeżeli przedmiot sporu wartości 50 złr. nie przechodzi od arkusza	—	15
Zaświadczenia, wystawione przez władze i urzęda państwa, od arkusza	1	—
— wystawione przez inne władze lub urzęda, albo przez osoby prywatne, od arkusza	—	50
— dla służących, czeladzi, terminatorów, wyrobników itd. od arkusza	—	15
— szkolne i uniwersyteckie od arkusza	—	15
— uwolnione: ubóstwa, moralności, do otrzymania dokumentu podróżnego lub certyfikatu swojszczyzny.		
— szczepienia ospy, są uwolnione.		
— wyzwolenia z terminu, od arkusza	—	50
Zażalenia w ogóle (jednak nie rekursa), od arkusza	—	36

Przegląd

odchodzących i przychodzących pociągów i poczt we Lwowie.

Do	Pociąg lub poczta	Dzień i czas odchodu	Z	Pociąg lub poczta	Dzień i czas przychodu
Krakowa	pociąg kolei żelaznej Nr. 2.	codzień o 5tej 20. min. wieczór	**Krakowa**	pociąg kolei żelaznej Nr. 1.	o 8mej 30 min. rano
	pociąg kolei żelaznej Nr. 4.	codzień o 5tej 10. min. rano		pociąg kolei żelaznej Nr. 3.	o 8mej 40 min. wieczór
Janowa	poczta posłań. wozow.	codzień o 1szej po południu	**Janowa**	poczta posłań. wozow.	codzień o 11tej przed połud.
Jaryczowa	poczta posłań. wozow.	w poniedziałek, środę i piątek o 12tej w południe	**Jaryczowa**	poczta posłań. wozow.	w poniedziałek, środę i piątek o 10tej przed połud.
Stanisławowa	wóz pakunkowy	codzień o 12. w południe	**Stanisławowa**	wóz pakunkowy	codzień o 11tej przed połud.
Husiatyna przez **Tarnopol**	wóz pocztowy	codzień o 2. po połud.	**Husiatyna** przez **Tarnopol**	wóz pocztowy	codzień o 9tej rano
Sambora przez **Lubień**	wóz pocztowy	w poniedziałek, środę i piątek o 7mej wieczór	**Sambora**	wóz pocztowy	codzień o 5tej 25 min. rano
Manasterzysk	wóz pocztowy	codzień o 8mej wieczór	**Monasterzysk**	wóz pocztowy	codzień o 6tej 25 min. rano
Żółkwi	posłaniec	w poniedz., środę piątek i sobotę o 12. w połud.	**Żółkwi**	posłaniec	w poniedz., wtor. czwart., i sobotę o 8mej rano
Bełzca	wóz pocztowy	w niedzielę, wtorek i czwar. o 7mej wieczór	**Bełzca**	wóz pocztowy	w niedz., środę i piątek o 5tej min. 5 rano
Brodów	wóz pocztowy	codzień o 12. w nocy	**Brodów**	wóz pocztowy	codzień o 1szej 40 min. po poł.
Czerniowiec przez **Halicz** i **Otynią**	pociąg kolei Nr. 1.	codzień o 10tej wieczór	**Czerniowiec** przez **Halicz** i **Otynią**	pociąg kolei Nr. 2.	codzień o 5tej po południu
Czerniowiec przez **Halicz** i **Otynią**	pociąg kolei Nr. 3.	codzień o 10tej wieczór	**Czerniowiec** przez **Halicz** i **Otynią**	pociąg kolei Nr. 4.	codzień o 5tej rano

Pociągi kolei żelaznej między Lwowem i Krakowem

z oznaczeniem ceny od osób.

Stacje	Mile	Ceny jazd I. klasa	II. złr.	III. cnt.	Stacje	Mile	Ceny jazd I. klasa	II. złr.	III. cnt.
ze **Lwowa**					do Trzciany . . .	26½	9.54	7.16	4.77
do Mszany . . .	2	—.72	—.54	—.36	„ Sędziszowa . .	28	10. 8	7.56	5. 4
„ Kamienobrodu .	3½	1.26	—.95	—.63	„ Ropczyc . . .	29	10.44	7.83	5.22
„ Gródka . . .	4	1.44	1. 8	—.72	„ Dembicy . . .	30½	10.98	8.24	5.49
„ Sądow. Wiszni .	6½	2.34	1.76	1.17	„ Czarnej . . .	32½	11.70	8.78	5.85
„ Mościsk . . .	9	3.24	2.43	1.62	„ Tarnowa . . .	35	12.60	9.45	6.30
„ Medyki . . .	11	3.96	2.97	1.98	„ Bogumiłowic .	36	12.96	9.72	6.48
„ Przemyśla . .	13	4.68	3.51	2.34	„ Słotwiny . . .	38½	13.68	10.26	6.84
„ Żurawicy . .	15	5.40	4. 5	2.70	„ Bochni . . .	40½	14.58	10.94	7.29
„ Radymna . . .	16	5.76	4.32	2.88	„ Klay	41½	14.94	11.21	7.47
„ Jarosławia . .	18	6.48	4.86	3.24	„ Podłęża . . .	43	15.48	11.61	7.74
„ Przeworska . .	20	7.20	5.40	3.60	„ Bierzanowa . .	44	15.84	11.88	7.92
„ Łańcuta . . .	22½	8.10	6. 8	4. 5	„ **Krakowa** . .	45½	16.38	11.29	8.19
„ Rzeszowa . .	24½	8.82	6.62	4.41					

Pociągi kolei żelaznej między Lwowem i Czerniowcami

z oznaczeniem ceny od osób.

Stacje	Mile	Ceny jazd I. klasa	II. złr.	III. cnt.	Stacje	Mile	Ceny jazd I. klasa	II. złr.	III. cnt.
ze **Lwowa**					do Jezupola . . .	16½	5.94	4.46	2.97
do Staregosioła .	3	1. 8	—.81	—.54	„ Stanisławowa .	18½	6.66	5.—	3.33
„ Wybranówki .	5½	1.98	1.49	—.99	„ Ottyni . . .	21½	7.38	5.54	3.69
„ Borynicz . . .	6½	2.34	1.76	1.17	„ Korszowa . .	23½	8.46	6.35	4.23
„ Chodorowa . .	8½	3. 6	2.30	1.53	„ Kołomyi . . .	25½	9.18	6.89	4.59
„ Bortnik . . .	9	3.24	2.43	1.62	„ Zabłotowa . .	28½	10.26	7.70	5.13
„ Bukaczowiec .	11½	4.14	3.11	2. 7	„ Sniatyna . . .	30½	10.98	8.24	5.49
„ Bursztyna . .	13	4.68	3.51	2.34	„ Łużan	33	11.88	8.91	5.94
„ Halicza . . .	14½	5.22	3.92	2.61	„ **Czerniowicc** .	35	12.60	9.45	6.30

W miarę zmieniającej się wysokości ażja, zmieniają się ceny jazdy i frachtów.

SPIS
uprzywil. jarmarków w Galicji i na Bukowinie.

Alwernia Krak.: 15 stycz., 26 lut., 19 marca, 24 kwiet., 16 maja, 24 czerw., 18 lipca, 17 sierpn., 23 września, 21 paźdz., 23 listop. i 23 grudnia.
Andrychów Wadow.: 19 marca, 24 sierp. i 21 grudnia.
Babice Przem.: 6 stycz., 4 maja, 24 sierp. i 29 wrześn.
Baligród Sanoc.: 14 września i każdego poniedz. targ.
Belz Żółk.: 9 i 31 stycznia, 17 marca, 28 kwietnia, 24 czerwca, 2 lipca, 1 sierpnia, 13 paźdz., 26 listopada, 12 grudnia. Co piątku targ.
Biała Wadow.: 3. poniedziałku po trzech królach, 2 poniedz. po ś. Janie Nep., 1 poniedz. po ś. Jakubie Ap., 1 poniedz. po ś. Szymonie i Judzie. Każdej soboty targ
Biały-kamień Złocz.: 2 stycznia, 2 lutego, 1 marca, 2 kwietnia, 15 maja, 29 lipca, 14 wrześn., 25 listopada, 6 grudnia. W środy i piątki targi.
Biecz Tarnows.: w poniedz. po następ. dniach: po 1 styczniu, po 25 stycz., 25 lut., po 25 mar., po 20 kwiet., po 25 maju, po 29 czerwcu, po 10 sierpniu, po 15 wrześniu, po 17 paźdz., po 21 listop. i po 6 grudniu. Nadto co poniedziałek targ.
Bircza Sanoc.: 2 stycz, 29 czerw., 4 paź. Co środę targ.
Bobowa Sandeck.: 25 stycznia, 4 lutego, 1 i 16 maja, 3 lipca, 10 i 25 sierp., 9 września, w niedzielę po ś. Franciszku Wyzn., w poniedziałek po Wszystkich św., 11 listopada, 14 grudnia. Co wtorek targ.
Bochnia Krak.: 2 stycznia, w poniedziałek po niedzieli Sexagesima, w poniedz. po 3 niedzieli postu na konie i bydło (trwa aż do piątku tego samego tygodnia), potem jarmark we czwartek każdego tygodnia aż do piątku po Wniebowst. Pańskiem, w piątek po Bożem Ciele, 24 i 30 czerwca, 22 lipca, 10 sierpnia, w poniedziałek po niedzieli po Podwyższeniu św. Krzyża, w poniedz. po Różańcu, 11 i 25 listop. Co czwartku targ.
Bohorodczany Stanisł.: (podług star. kalen.) 14 stycz., 14 marca, 7 lipca, 8 listop. Co wtorku i piątku targ.
Bojan na Bukow.: (jarmarki na bydło podług star. kal.) 8 dnia po Wniebowst., 27 czerwca, 25 lipca, 14 września, 21 października i 21 listopada.
Bolechów Stryj. (podług star. kalen.): 6 stycznia, 23 kwietnia, 29 czerwca i 14 września.
Bolszowce Brzeżańs.: 2 i 28 stycznia, 8 marca, 16 lipca 13 września, i 21 listopada.
Brody Złocz.: 18 stycznia, 5 maja i 30 października.
Brzesko Krak.: ma 17 jarmarków co 3ci wtorek, a w każdy inny wtorek targ tygodniowy.
Brzeżany miasto obw. ma 4 wielkie, a 6 małych jarmar.: 13 stycznia now. stylu, w środopoście rusk. kalen., we wtorek po Ziel. św. rusk. kal. i 6 sierpn. now. stylu: mniejsze: 3 lutego, 21 maja, 20 wrześn., 13 paźd., 26 listop. i 18 grudnia. Co poniedziałku i piątku targ.
Brzozów Sanoc.: 6 stycz., 6 lutego, w poniedziałek po Środopościu, na św. Wojciecha, na Zielone św., 29 czerwca, 22 lipca, na św. Hyacynta, 14 wrześ., 4 paź., 1 listop. i 18 grudnia. Co poniedziałku targ.
Buczacz Stanisł.: 18 stycznia, 14 lutego, 29 marca, 6 kwiet., 5 maja, 2 i 24 czerwca, 13 sierp., 7 września, 13 paźdz., 11 listop., i 12 grudnia. Co czwartku targ.
Budzanów Czort. odbywają się targi co czwartku.
Bukaczowce Stryjsk.: 1 stycznia, w ostatni czwartek zapust. rusk. kalen., we wtorek Wielkiejn. rusk. kal., trzeciego d. po Ziel. św. rusk. kal., na św. Jana rus. kal., 8 sierp., 10 wrześn., 1 listop. i 3 grudnia.
Bukowsko Sanoc.: ma 1 jarmark na tuczne woły 24 lutego, który trwa dni 4, prócz tego każd. czwrt. targ.
Busk Złocz. (podł. star. kalen.) 7 stycznia, w poniedz. po niedzieli Zapustnej, w dzień następ. po św. Teodorze, w środę w środku św. Wielkiejnocy, w dzień po Zwiastow. N. M. P., 9 maja, 13 i 30 czerwca, 6 sierp., 1 i 18 paźdz. 7 grudnia. Co piątku targ.
Chocimirz Kołom.: w ostatni dzień postu, 29 marca, 20 maja, 5 lipca, 19 listop., 17 i 31 grudnia.
Chodorów Brzeż.: 14 stycznia, 5 maja 21 lipca, 12 października przez dwa tygodnie. Co czwartku targ.
Chołojów Złoczow.: 8 stycznia, 14 lutego, 10 marca, 7 kwietnia, 6 i 20 maja, 9 czerwca, 13 sierpnia, 13 września, 13 paźdz., 7 i 20 listopada.
Chrzanów Krak.: w 2gi poniedz. po 3 Królach, w poniedz. po N. M. P. Gromn., 12 marca, 1 maja, 24 czerw., 13 i 25 lipca, 15 sierp., 10 i 28 paźd., 11 list., 6 grud.
Chyrów Samb.: każdego wtorku targ.
Ciężkowice Sandec.: w poniedz. po Nowym Roku, w 1szy poniedz. postu, w poniedz. po niedz. Laetare, w poniedz. po ś. Wojciechu, w poniedz. po Wniebowst., w poniedz. po oktawie Bożego Ciała, w poniedz. po ś. Małgorzacie, w poniedz. po ś. Jakubie, w poniedz. po ś. Jacku, w dzień podwyż. ś. Krzyża, w ponied. po ś. Franc. Seraf., w poniedz. po ś. Jędrzeju, w ponied. po posw. kościoła. Co poniedziałku targ.
Czchów Krak.: jarmarki co trzeci wtorek.
Czernichów Krak. 12 jarmarków: a to w poniedz. po następ. świętach: po 3 Królach, po N. M. P. Gromn., po ś. Józefie, po ś. Wojciechu, po Wniebowz. N. M. P., po ś. Trójcy, po ś. Jakókie, po ś. Bartłomieju, po ś. Mateuszu, po śś. Szymonie i Judzie, po ś. Katarzynie i po ś. Tomaszu.
Czerniowce m. na Bukowinie: 12 lipca przez 14 dni i 12 list. przez 8 dni. Co poniedziałku targ.
Czortków: 2 lutego, 21 marca, 12 maja, 11 lipca, 27 sierpnia, 7 listopada, 20 grudnia. Co piątku targ.
Delatyn Stanisł.: 2 jarm. na wełnę pospolitą i na owce: na Wniebowz. N. M. P. obrz. rusk. i na ś. Michała obrz. rusk. Co poniedziałku i piątku targi.
Dembica Tarnows.: 2 styczn., 2 lut., 25 kwiet., 14 maja, na Boże Ciało, 24 czerw., 20 lip., 15 paźd. i 4 grud.
Dembowiec Sandec.: 24 lutego, we wtorek po Ziel. św., 24 sierpnia, 14 września. Co poniedziałku targ.
Dobczyce Krak.: w roku całym odbywa się 12 jarmarków, a to co pierwszego czwartku w miesiącu.
Dobromil Sanoc.: 29 stycz. starego stylu, w dzień po Wniebowst. obr. rus., 11 czerw. starego stylu, 26 lip. przez 4 tyg., 29 września przez 2 tyg. Co piątku targ.
Dolina Stryjsk.: 14 lutego, 12 maja, 6 lipca, 1 sierpn., 13 paźdz., 21 grud. Co poniedz. i czwartku targi.
Dombrowa Tarnows: jarmark 4 dnia przed Zielonemi świętami na konie.
Drogińia Krak.: na św. Walentego, na św. Wojciecha, na N. M. P. Szkaplerzną.
Drohobycz Samborsk.: 19 marca, we wtorek po Ziel. św. ruskie. obrz., 6 września, 3 grudnia, każdy trwa przez 4 dni. Co piedziałku targ.
Dubiecko Sanock.: 25 stycz. i 30 czerw. Co wtor. targ.
Dukla Sanock.: 7 stycznia, 25 lutego, 19 marca, na Wniebowstąp. Pań., na Boże Ciało, 24 czerw., 22 lip., 29 sierpnia, 25 listop. i 21 grudnia.

Dunajec czarny Sandec.: (jarmarki na płótna) w ostatni poniedziałek zapustny, w poniedziałek w wielkim tygodniu, w poniedz. po ś. Trójcy, w pon. po Wniebowzięciu N. M. P., 2 list., w pon. ostatn. tyg. Adw.
Dunajów Brzeż.: 2 stycznia now. stylu, w poniedziałek po przewod. niedzieli obrząd. rusk., 24 czerwca now. stylu, 18 paźdz. star. stylu.
Dynów Sanock.: 17 stycz., 8 maja, 29 wrześ. i 30 list.
Felsztyn Samb.: 13 kwiet., 20 wrześ. każd. po 8 dni.
Fredropol Przem.: 2 stycz., 15 mar, 12 sierp., 19 list. Co piątku targ.
Gliniany Złoczowsk.: 2 stycznia star. stylu, 13 lutego, w środę po Wielkiejn. obrz. rusk., 8 maja, wponied. po pierw. niedz. po Wielkiejn. obrz. rusk., 23 maja, 20 lipca, 6 i 20 list., 18 grudnia. Co piątku targ.
Głogów Rzesz.: 2 i 21 stycznia, 24 lutego, 12 marca, 8 maja, 24 czerwca, 22 lipca, 6 sierpnia, 9 i 30 wrz., 15 paźd., 16 list. 5 grudnia. Co wtorku i piątku targi.
Gologóry Złocz.: 26 lutego, 21 marca, 7 maja, 15 czer., 26 lipca, 20 wrześ. i 15 paźdz.
Gorlice Sandec. ma 12 jarmarków we wtorki po nast. ś.: po 3 Królach, po ś. Macieju, po nied. Palm., po ś. Filipie i Jakubie, po Wniebowst. Pań., po ś. Janie chrzc., po ś. Marji Magd., po Wniebowz. N. M. P., po Nar. N. M. P., po ś. Franciszku Ser., po ś. Marcinie, po trzeciej niedzieli Adwentu.
Gródek Lwows.: w poniedz. po Bożem Ciele, 14 wrz. Co czwartku targ.
Grodzisko Rzeszows.: 6 stycz., 2 lut., 3 i 19 marca, 3 i 20 maja, 29 czerwca, 14 wrześn., 1 list. i 4 grud.
Grybów Sandec.: 21 stycznia, 4 marca, w pon. środop., we wtorek po Wielkiejn., 3 maja, we wtorek po Ziel. św., w ponied. po św. Janie Chrz., 26 lipca, w pon. po św. Wawrzyńcu, w poniedz. po Narodz. N. M. P., 21 września, 27 grudnia. Co piątku targ.
Grzymałów Tarnop.: 17 marca, 4 maja, 9 i 17 wrześn. Co czwartku targ.
Gwoździec Kołom.: 28 stycznia, 21 marca, 26 lipca, 4 paźdz. Co piątku targ.
Haczów Sanoc.: 20 wrześn., 12 list. Co sobotę targ.
Halicz Stanisł.: 7 stycz., 5 kwietn., 5 lipca, 12 paźdz. Co piątku targ.
Holosko wieś pode Lwowem: 25 lipca star. stylu.
Horodenka Kołom. (podług star. kal.): 1 stycz., 2 lut., w drugi poniedział. postu, 25 marca, 23 kwietnia, na Wniebowst. P., 29 czerw., 15 sierpn. 26 paźdz.
Husiatyn Czortk.: 24 czerw., 21 września.
Husaków Przemysk.: 8 maja, 27 sierpnia, 18 grudnia. Co czwartku targ.
Jaćmierz Sanoc.: 12 marca, 8 maja, 24 czerw., każden trwa przez trzy dni.
Jagielnica Czortk: 8 i 28 stycznia, 14 i 20 lutego, w środę środopostn. obrz. rusk., 20 marca, w pierwszy poniedz. po Wielkiejn., 6 kwietnia 6 lipca, 30 paźdz., 16 list., 18 grudnia. Co piątku targ.
Janów Lwowsk.: (podług star. kal.) 2 stycznia, 17 maja, 8 list., każdy przez 8 dni.
Jarosław Przemysk.: 12 stycznia, 10 marca, 13 czerwca, 2 września, każdy trwa przez 8 dni. Co poniedziałek i piątek targi.
Jaryczów Lwowsk.: 21 stycznia, 31 maja, 19 wrześn., 11 grudnia. Co piątku targ.
Jasienica Sanoc.: 2 lipca, 5 sierpnia, 9 grudnia. Co piątku targ.
Jaśliska Sanoc.: na 3 Króli obrzd. rusk., 2 lutego, na wstępną środę, na niedz. kwietną, 3 maja, 13 czerw., 20 lipca, 15 sierp., 23 wrześn., 18 paźdz., 25 listop., 13 grud. Jarm. trwają przez trzy dni, Co wtorku targ.
Jasło Tarnow.: 6 styczn., 3 lut., 23 kwiet., 20 lipca, 15 sierpn., 21 wrześ., 1 listop. Co piątku targ.
Jawornik Rzeszów.: 2 stycznia, 24 lutego, na tydzień przed Wielkanocą, 1 maja, 24 czerwca, 21 września, 28 paźdz., 30 listop. Co czwartku targ.
Jaworów Przemysk.: 6 maja, 1 sierp., 20 paźdz., 12 grudnia. Co poniedziałku i piątku targi.
Jedlicze Sanock.: 25 lutego, 20 kwiet., 18 czerw., 9 sierpnia, 29 września.
Jeleń Krak.: w dzień now. Roku, w niedz. starozapust., 19 marca, 3 maja, 3 czerwca, w niedz. po św. Janie Chrzc., 25 lipca, w drugą niedz. po św. Wawrzyńcu M., 14 wrześ., w niedz. po ś. Franciszku Ser., w niedzielę po wszyst. Świętych, w niedz. po ś. Mikołaju.
Jezierna Złoczow.: 12 stycznia, w dzień po Wielkiejn. obrz. rusk., 20 lipca, 20 paźdz.
Jezupol Stanisł.: 27 lipca.
Jordanów Wadow.: 24 lut., 24 kwiet., w siódmy poniedziałek po Ziel. św., 29 grudnia, każdy trwa 3 dni.
Kałusz Stryjs.: 18 stycznia, 6 czerw., 19 lipca, 27 wrz., 25 paźdz. przez 8 dni, 11 listopada. Co poniedziałku i piątku targi.
Kalwarja Wadow.: 25 stycznia, 4 maja, 17 sierpnia, 19 listop. Co środy targ.
Kamionka Strumiłowa Złoczowsk.: 1 stycz., 21 marca, 7 kwiet., 24 czerwca, 11 lipca, 18 sierp., 15 paź., 21 list. Co piątku targ.
Kańczuga Rzeszowsk.: 6 styczn. 2 lutego, 25 kwiet., 29 czerwca, 22 lipca, 15 sierpnia, 29 września, 4 list., 4 grudnia. Co wtorku i piątku targ.
Kenty Wadow.: 13 stycz., 12 maja, 15 wrześ., 15 grud. Co sobotę targ, a co poniedz. targ na bydło.
Kimpolung mołdawski na Bukowinie: (podług star. stylu) 20 styczn., 21 maja, 8 listop., Co ponied. targ.
Knihynicze Brzeż.: 19 stycz., 11 lut., 21 marca, w poniedz. po niedz. kwietn. obrz. gr., 21 maja, 6 lipca, 18 sierp., 20 wrześ. 7 list. i 18 grud., Co środę targ.
Kołomyja na Wniebowst. obrząd. rusk., 3 sierpnia, 13 wrześn., 18 grud. Co poniedz. i piątku targi.
Komarno Samb.: w poniedz. po św. Trójcy, w ponied. po śś. Szymonie i Judzie. Co poniedz. targ.
Kąkolniki Brzeż.: 24 marca, now. stylu, 2 lipca now. st., 15 sierp. str. st., 9 i 26 paź. str. st., 9 grud. st. st.
Korczyna San.: 3 kwiet., 15 czerw., 30 sierp. i 1 grd.
Korolówka Czortk.: 29 styczn., w środę środopostną obrz. rusk., na Wniebowstap. obrz. rusk., 24 czerw., 8 sierp., 30 wrzś., 19 list. 18 grudn. Co piątku targ.
Kossów Kołom.: (podług star. st.) we czwartek pierwszego tygodnia w wielkim poście przez 2 dni, na Wniebowstąp. P., 15 sierpn., 1 paźdz. przez dwa dni. Co poniedziałku i piątku targi.
Kozłów Rzeszowsk.: 9 stycz., w czwartą środę wielkopostną, w pierwszy poniedz. po Zielon. świętach obrz. rusk., w poniedz. po Bożem Ciele obrząd. rusk., 10 sierp., 14 wrześ., 18 paźdz. star. stylu.
Kraków miasto stołeczne ma główne jarmarki na św. Wojciecha 23 kwietnia i na św. Michała 29 wrześn., każdy trwa 14 dni. Targi na bydło i konie: 3 marca i 1 października po 5 dni.
Krakowiec Przemys.: 2 stycz. star. stylu, w poniedz. po nast. niedz. po Wielkiejnocy obrz. rusk., 25 lip., 27 wrześ. 18 paźdz. 25 list. Co czwartku targ.
Krościenko Sand.: we wtorek po Zielonych świętach, 26 czerwca, 30 wrześn., 1 listop. Co poniedz. targ.
Krosno Sanock.: 1 stycznia, w sobotę po Wielkiejnocy, w poniedziałek po św. Trójcy, 31 lipca, 28 paźdz.
Krukienice Przemys.: 18 stycznia, 5 marca, 23 kwietn., 11 lipca, 13 września, 13 paźdz.
Krzywcze Przemys.: 18 stycznia, 2 lutego, 4 marca, 6 i 23 kwietnia, 31 maja, 29 czerwca, 10 sierpnia, 20 września, 8 paźdz., 11 listop. 18 grud. Co środę targ.

Krzywcze Czortk. (jarmarki na bydło): 18 stycznia, 30 kwietnia, 10 lipca, 8 grudnia. Co poniedziałek targ.
Kulaczkowce Kołom.: 9 stycznia, 15 lut., 6 marca, 19 kwietnia, 24 maja, 6 czerwca, 18 i 27 sierp., 6 wrześ., 12, 21 i 29 grudnia.
Kulików Żołk.: (podług star. kal.) w dzień now. Roku, w dzień strytenie, na Wniebowstąp., w dzień N. P. Zielnej, w dzień Pokrowy, na ś. Dymitra. Co wtor. targ.
Kuty Kołom.: 30 stycznia, 22 maja, 26 wrześ., 13 list. Każden trwa przez 4 dni. Co poniedz. i piątku targi.
Lanckorona Wadow.: w poniedz. po 3 Król., 21 stycz., 4 marca, 7 maja, we wtor. po Ziel. św., w poniedz. po św. Trójcy, na św. Wojciecha, 24 czerwca, 25 lip.
Leżajsk Rzesz.: 21 stycznia, 23 kwiet., na Wniebowst. 24 sierp., 4 paźdz., 6 grud. Co wtorku i piątku targ.
Limanowa Sandeck.: 2 stycznia, 3 lutego, w poniedz. po Laetare, w poniedz. po niedz. Conductus, 1 maja, we wtorek po Ziel. św., 25 lipca, 10 sierp., 30 wrześ., 1 i 2 listopada, 29 grudnia.
Lipnica Krak.: co 3ci poniedziałek.
Lisiatycze Stryjsk. 18 styczn., 24 czerw. Co środę targ.
Lisko Sanock.: 3 lutego, w poniedz. po niedz. Rogate. Co wtorek targ.
Liszki Krak. ma 12 jarm.: w 1szy poniedz. każ. mies.
Lubomierz Sandec.: 2 stycznia, 12 marca, 9 września.
Lutowiska Sanoc.: (podług starego stylu) 2 stycznia, 2 lutego, w środę środopostną, 23 kwietnia, w poniedziałek Zielonych św., 29 czerwca, 6 sierpnia, 8 wrz., 18 października, 6 grudnia. Co czwartku targ.
Lwów miasto główne w Galicji: 4 maja przez 4 tyg., 20 czerw., 12 paźdz. przez 2 tyg. Co wtor. i piąt. targi.
Łańcut Rzesz.: 7 styczn., 3 lutego, 15 marca, 16 maja, 13 czerwca, 10 i 26 lipca, 25 sierpnia, 6 paźdz., 11 i 30 listop. Co piątku targ.
Łącko Sand.: co 3ci poniedziałek targ.
Łukowice Sand.: 3 lutego, w poniedz. po niedz. Misericordia, 4 maja, 15 i 30 wrześ. i 1 grudnia
Łysiec Stanisł.: 11 lutego, 24 czerwca, 26 listop. Tudzież 6 targów: 1 stycznia, 8 marca, 5 maja, 11 lip., 18 sierp., 26 paźdz.
Maciejowa Sand.: 24 czerwca starego kal.
Maków Wadow. 29 stycznia, 2 maja, 7 sierp., 19 list. Co czwartku targ.
Manasterzyska Stanisł.: 8 stycz., 14 lutego, w 1szy i 5ty poniedz. po Wielkiejnocy, we wtorek po Zielon. św., 20 czerwca, 30 lipca, 18 sierpn., 13 września, 26 paźdz., 7 list., 18 grudnia. Co piątku targ.
Meketyńce Stanisł.: 14 kwiet., 1 i 14 maja, w dzień po Bożem Ciele.
Mielec Tarnows.: 5 jarmarków a to zawsze we czwartek po następ. dniach po 2 lut., po św. Trójcy, po 15 sierpniu, po 21 wrześniu, po 11 list. Co czwart. targ.
Mikołajów Stryjs.: (podług starego kalen.) 1 stycznia, 6 sierpnia, 8 września, Co wtorku targ.
Mikulińce Tarnop.: 2 stycznia, 3 i 25 lutego, 25 mar., w dzień po Wielkiejnocy ob. rus., 21 maja, 24 czerw., 20 lipca st. kal., 24 sierp. now kal., 9 wrze st. kal., 18 października star. kalen., 7 grudnia star. kal. Co wtorku i piątku targi.
Milówka Wadow.: w 1szy poniedz. każdego mies.
Mościska Przemys.: 25 lutego, 24 czerwca, 10 sierpnia, 1 list., główne jarmarki na konie. Na tydzień przed temi jarmar. bywa znaczny handel na płótna i futra.
Mosty wielkie Żółkiew.: 5 kwietnia.
Mrzygłód Sanoc.: 7 stycznia star. kal., dzień po Bożem Ciele, 16 sierpnia star. kal.
Muszyna Sand.: 1 stycznia, 3 lutego, w dzień po Wniebowstapieniu, 22 lipca, 29 września, w dzień po niedzieli obar. N. P. M. Co poniedziałku targ.
Myślenice Wadow.: 7 stycz., we wtor. po Zielon. św., 25 lip. Każdy trwa przez 2 dni. Co wtor. i piąt. targi.
Nadwórna Stanisł.: 6 stycz. star. kal., 22 kwiet. n. kl., 29 czer. st. kl., 1 paźd. st. kl. Co poned. i piąt. targi.
Narajów Brzeż.: 18 stycz., 29 marca, 6 kwietnia, 14 maja, 6 lip., 6 sierp., 26 wrześ., 3 grud. Co piąt. targ.
Narol Żołk.: 19 marca, 24 sierpnia. Co czwartku targ.
Nawarya Lwowsk.: 18 stycz., 14 lut., 11 lip., 18 sierp., 26 wrześ., 10 listop. Co środę targ.
Niebylec Sand.: 15 lut., 1 wrześn., 7 listop., 26 grud., Co poniedz. targ.
Niegowice Krakow.: 7 stycznia, 1 czerw., 26 lipca, 21 paźdz. Co sobotę targ.
Niemirów Żółk.: 18 stycz., 12 listop. Co czwartku targ.
Niepołomice Krak.: 7 stycz., w poniedz. po niedz. zapust., w poniedź. po niedz. palmowej, 8. maja, w poniedz. po ś. Trój., 24 czerw., 27. lip., 13. wrześ. 4 list.
Niżankowice Przemys.: (według star. kal.) na ś. Trójcę i 6 grudnia. Co środę targ.
Niżniów Stanisł.: 1 i 19 stycz., 11 lut., 29 marca, 5 maja, 24 czerw., 6 lip., 13 sierp., 20 wrześ., 7 paźdz., 20 listop., 3 grudnia.
Nowa góra Krak. 4 jarm.: a to w poniedz. po następn. świt. po ś. Agnieszce, po znal. ś. Krzyża, po ś. Michale, po ś. Tomaszu apost.
Nowe miasto Sanoc.: 23 kwiet., 9 list., Co czwar. targ.
Nowotaniec Sanoc.: 1 maja, w pon. po św. Trójcy, na N. P. M. Anielską, 11 listop. Co piątku targ.
Nowy-Sącz: 2 i 21 stycz., w 1 ponied. w poście, w poned. po nied. Palm., 8 kwiet., 3 i 7 maja, 30 czerw., w pon. po ś. Małgorz., 7 sierp., 13 wrześn., 12 listop. Co piątku targ.
Nowytarg Sandec.: w ponied. po 3 Królach, 22 stycz., 6 lut., 19 marca, w pon. po ś. Wojciechu, 16 maja, we wtorek po Zielon. św., na św. Jana Kant., 25 lipca, 29 sierp., w pon. po narodz. N. M. P., 29 wrześ., w pon. po św. Katarzynie, 13 grudn. Co sobotę targ.
Obertyn Kołom.: 18 stycz., 6 kwiet., 7 maja, 24 czerw., 18 lipca, 1 i 18 sierp., 20 wrześ., 13 paźdz., 9 listop., 12 i 23 grudnia.
Olesko Złoczowsk.: 14 lut., 14 kwiet., 21 maja, 6 lipca, 20 wrześn., 7 list., 18 grudnia.
Oleszyce Żółk.: 24 lut., 13 grudnia.
Oświęcim Wadowic. zawsze w ponied. przed lub nast. św.: po 3 Królach, po N. P. Gromn., po nied. Oculi, po nied. palm., po św. Wojciechu, po Wniebowst., po śś. Piotrze i Pawle, po ś. Piotrze w Okowach, po św. Egidyuszu, po ś. Franciszku Seraf., przed ś. Marcinem, po Niep. Pocz. N. M. P. Każdy trwać może przez 8 dni.
Otynia Stanisł. (podług star. kal.) na ś. Jakuba, na ś. Piotra, na ś. Prokopa, na ś. Annę, w dzień Strytenie, w dzień pochwalonej, na ś. Łukaszą, na św. Michała.
Paczołtowice Krak.: ma co drugi wtorek jarmarki.
Peczeniżyn Kołom.: (podług star. kal.) 6 stycz., 25 marca, po Ziel. św., 16. sierp., 14 wrzesn., 27 paźdz.
Pilzno Tarnowsk.: 7 stycz., w ponied. po pierw. niedz. po N. P. Gromn., 19 marca, we Wtorek po Wielkiej., 8 i 24 kwiet., 7 maja, w pon. po Ziel. św., 24 czerw. targ na płótna, 22 lipca, 15 sierp., 29 i 30 wrześ., na św. Jana Kant., 11 list., w pon. po 3 nied. Adwentu.
Pistyń Kołom.: (podług star. kal.) 31 grud., 5 stycz., 17 marca, we czwartek po Wielkiejn., w pon. po Ziel. Św., 30 czerw. przez 2 dni, 4 i 27 lipca, 29 sierp., 18 paźdz., 8 i 30 listopada.
Piwniczna Sandec.: 2 stycz., w pon. po nied. Laetare, we wtor. po Ziel. ś., 25 lipca, 24 sierp. Co środę targ.
Podbiedz Wadow.: w środę po N. P. Gromn., w środę po ś. Wojciechu, w środę po ś. Janie Chrzc., w środę po Wniebowz. N. M. P., w środę po św. Michale, w środę po św. Łucyi.

Podgórze Krak.: 13 stycz., 16 lut., 19 marca, 30 kwiet., 22 maja, 8 czerwca, 8 lipca, 2 sierpnia, 15 wrześ., 15 paźdz., 9. listop., 6 grud. Co wtorku i piątku targi.
Podhajce Brzeżańsk.: (podług star. kal.) 6 stycz., w nied. syrop., w środop., w pon. po 1 niedz. po Wielk., na Wniebowst., 26 czerw., 15 sierp., 14 wrześ., 18 paź., 8 list., 6 grudn. Co wtorku i piątku targ.
Podhorodce Stryjsk.: 13 lut., 17 maja, 18 września, 2 grudn. Co czwartku targ.
Pomorzany Złocz.: (podł. star. kal.) 17 marca, 12 czer., 26 wrześ., 17 grudnia. Co czwartku targ.
Probużna Czort.: targi co tygodnia we wtorek.
Pruchnik Przem.: 21 stycz., 3 lut., 19 marca, 23 kwiet., w piątek po Bożem Ciele, 30 czerw., 25 lipca, 9 sier., 17 paźdz., 12 list., 6 grud. Co pon. i czwartku targi.
Przemyśl: 26 czerw., 6 grud.; każden przez 14 dni. Co poniedziałku i piątku targi.
Przemyślany Brzez.: 1 stycznia, 14 lut., 28 marca, 29 maja, 11 czerwca, 11 listop. Co piątku targ.
Przeworsk Rzesz.: 2 stycz., 19 marca, 1 maja, 25 lipca, 5 paźdz., 19 listop. Co poniedz., środ. i piąt. targi.
Radowce na Buk.: 1 maja, 20 list. Co piątku targ.
Radomyśl w obw. Rzesz.: 6 stycznia, 4 marca, 23 kwiet. na Wniebowstąp., 24 czerw., 10 sierp., 20 wrześ., 26 listopada.
Radymno Przem.: 25 maja, 20 sierpnia, 20 września, 20 grudnia.
Radziechów Złocz.: 19 stycznia, 11 lut., 12 marca, 10 kwiet., 21 maja, 24 czerwca, 1 i 18 sierp., 26 wrześn., 30 paźdz., 13 listop., 18 grudnia.
Rogi Sanoc.: 26 lip., 4 sierp., 6 grud. Co środę targ.
Rohatyn Brzeż.: 9. stycz., 3 lut., 26 lipca, 1 paźdz. Co piątku targ.
Ropczyce Tarnowsk.: 7 stycz., 12 lut., 26 kwietn., 26 maja, 22 lipca, 18 sierp., 28 paźdz., 9 grudnia.
Rozdół Stryjs.: Co poniedziałku targ.
Rożniatów Stryjs.: 3 stycz. star. kal., w środę środp. we wtor. po Ziel. św., 30 czerw., 1 sierp., 9 i 29 wrześ.
Ruda Stryjs.: 1 stycz. star. stylu, 24 czerw. star. stylu. Co poniedziałku targ.
Rudki Samb.: 26 marca, 30 czerw., 27 wrześ., 6 grud., Co wtorku targ.
Rudnik Rzesz.: 17 stycz., 9 marca, 5 kwiet., 21 wrześ., 21 paźdz., 30 list. Każdy trwa 8 dni.
Rybotycze Sanoc.: 14 wrześ., 10 grud. Co czwar. targ.
Rymanów Sanoc.: 25 lip., 10 sierp., 8. wrześ., 6 grud. Każdy po dni sześć. Co poniedz. targ.
Rytarowice Przem.: 13 stycz., 13 lipca.
Rzeszów: 19 marca, 23 kwietn., na ś. Trójcę, 2 lipca, 21 wrześ., 2 list., 21 grud. Co wtorku i piątku targi.
Sadogóra Buk.: (jarmarki na bydło) 6 lut., we czwar. przed niedz. palm., 1 sierp., 6 wrześ., 13 paźdz., 5 i 28 listop., 24 grud. Co czwartku targ.
Sądowa Wisznia Przemys.: 1 stycz., na Ziel. święta obrz. rusk., 26 lipca, 27 wrześn. Co środę targ.
Sambor: 3 lut., 1 maja, 21 wrześ., 30 list., każdy przez dni 14. Co czwartek targ.
Sanok: we wtor. przed Ziel. świętami, w poniedz. przed Bożym Narodz. W każdy piątek targ.
Sasów Złocz.: 14 lut., 24 czerw., 30 wrześ., 6 grudnia. Co poniedz. i piątku targ.
Sędziszów Rzesz.: 19. mar., 23 kwiet. na konie, 3 czer., 2 lip., 21 wrześ., 2 listop., 21 grud. Co piątku targ.
Seret Bukow.: (podł. star. kal.) 2 lut., na Wniebowst., 15 sierp., 6 grud., każdy przez 3 dni.
Sieniawa Przem.: 22 stycz., 4 kwiet., 24 czerw., 2 list.
Skałat Tarnop.: 6 i 30 stycz. star. kal., 1 i 23 kwiet., w pierw. dzień po Ziel. świet. obrz. rusk., 12 lipca, 21 wrześ., 8 paźdz. Co wtorku targ.
Skawina Wad.: 2 stycz., 9 kwiet., 16 sierp., 4 paźdz.
Smorze Stryjs.: na dydło) w niedzielę syropustna obr. rusk., 31 maja star. stylu, 24 czerwca, na św. Ilię, 15 lipca, 14 wrześn., w święto Usiki obrz. rus., 18 paźd., 9 listop., 9 grudnia.
Śniatyn Kołom.: (podł. star. kal.) w środę środopust. we wtorek po Ziel. św., 25 czerwca, 20 lipca, 9 wrześ. Co poniedz. środa i piątek targi.
Sokal Żółk.: 18 stycz., 23 kwiet., 12 lipca, 4 paźdz., 20 listop. Co piątku targ.
Sokolów Stryjs.: 7 kwiet., 13 czerw., 19 sierp., 4 grud.
Sokołów Rzesz.: 29 czerw., a targi tyg., 7 stycz., 13 lut., 4 i 26 marca, 23 kwietn., 16 maja, 16 i 25 lipca, 24 sierp., 24 wrześn., 28 paźdz., 11 listop., 18 grudn.
Sołotwina Stanisł.: (na bydło pod. star. kal.) 2 lutego, ósmego dnia po Wielkiejnocy, na Wniebowst., 20 lip., 3 listop., 6 grud. W każdy piątek targ.
Stanisławów: 1 maja, (na bydło) 2 sierp., na Porciunkulę, 5 wrześ., w dzień ścięcia ś. Jana obrz. rusk., 18 paźdz., w dzień św. Tomas. rusk., 18 list., w dzień po ś. Dym. obrz. rusk. W każden pon. i czwart. targ.
Starosól Sambors.: 2 stycz., w dzień po Bożym Ciele, 25 września. Co poniedziałku i piątku targi.
Staremiasto Samb.: 12 marca, 24 czerwca przez 12 dni na płótna, 20 wrześ., 12 paźdz. Co wtorku targ.
Stary-Sącz Sandec.: zawsze w środę i tak: po 3 Królach, przed nied. postu, po popielcu, przed nied. białą, po Wielkiejn., przed św. Stanisł., przed ś. Trójcą, przed ś. Janem Chrzc., przed ś. Jakób., przed Wniebowz. P. M., przed Narod. P. M., przed ś. Michałem, przed ś. Szymonem i Judą, przed ś. Elżbietą, przed ś. Tomaszem Ap. Co czwartku targ.
Stryj: (podł. star. kal.) w pierwszym tyg. wielkiego postu, w dzień tak zwany Fedorówka przez 8 dni, w marcu na św. Mikołaja przez 8 dni, 15 sierp. przez 14 dni, 6 grud. przez 8 dni. W poniedz. i czwart. targi.
Sucha Wadowic.: w poniед. po Now. roku, na ś. Wojciecha, w pon. po Wielkiejn., 15 sierpn., 8 wrześn., 15 paźdz., 11 listop., 8 grudnia.
Suczawa na Bukow.: (podł. star. kal.) 2 stycz., we wtorek po Ziel. św., 8 lipca, 20 sierp., 24 wrześ., 25 paźdz. Co czwartku targ.
Szczerzec Lwows.: 2 stycz., w pierw. dzień po Ziel. św., 13 lipca, 30 wrześ. Co czwartku targ.
Szczucin Tarnowsk.: 6 lut., 4 maja, na ś. Trójcę, 22 lipca, 15 paźdz., 4 grudn. Co piątku targ.
Tarnobrzeg Rzesz.: ma 12 targów w ostatni dzień powszedni każdego miesiąca.
Tarnopol m.: 2 stycz., 24 lut., w środop. obr. rusk., w pon. po Wielkiejn. obrz. rusk., 24 czerw., 26 lipca, (główn. jarm. na konie), 18 sierp., 26 wrześ., 20 list.
Tarnów m.: 3 lut., w pon. po niedz. Cantate, 22 lip., 14 wrześ., każdy przez 14 dni.
Tartaków Żółk.: 14 lutego, 31 maja, 6 sierpnia, 31 październ., 18 grudnia.
Tłumacz Stanisł.: 23 maja, 6 grud. Co środę targ.
Trembowla Tarnopol.: w środę popielcową, 8 i 19 lip., 15 grudnia. Co piątku targ.
Trzciana Krakow.: w poniedz. po niedz. palmowej, 20 lipca, 29. wrześ., 12 listop.
Trzebinia Krak.: w pon. po 3 Król., w pon. po N. M. P. Grom. w pon. po niedz. białej, 23 kwietn., 8 maja, 29 czerwca, w poniedz po. św. Jakóbie, 25 sierp., 21 wrześ., w pon. po św. Szymonie i Judzie, w niedz. po św. Katarzynie, 21 grudnia.
Turka Sambors.: 11 Stycz., 7 kwiet., 10 lipca, 25 sierp., 11 paźdz.; każdy trwa przez 2 dni. Co środę targ.
Tyczyn Rzesz.: 2 i 25 stycz., 26 marca, 11 czerwca, 21 wrześ., 25 listop. Co poniedz. targ.

Tylicz Sandec., 7 stycz., w poniedz. po niedz. *Conductus Paschae*, we wtorek po Ziel. św., 30 czerwca, 2 listop., 30 grudnia.
Tymbark Sandec.: w pon. po Bożem Ciele, 25 lipca, 9 wrześ., 17 paźdz. Ce środę targ.
Tyrawa Wołoska Sanoc.: 16 lipca, jarmark na bydło. Co środę targ.
Tyśmienica Stanisł.: (na bydło i konie) 24 marca, 30 kwietnia, 3 lipca, 27 września. Co piątku targ.
Ulanów Rzesz.: 2 Stycz., 1 marca, 2 i 23 kwietnia, na Wniebowst., w pon. po św. Trójcy, 20 lipca, 24 sierp., 29 września, 11 listop., 4 grudnia.
Ulaszkowce Czortk.: 24 czerwca star. kalen.
Uniów Złocz.: 25 sierp., przez 6 lub 7 dni.
Uścieczko Czort.: 14 lut., 11 i 31 marca, 6 i 29 kwiet., 12 czerw., 10 lipca, 13 paźdz., 13 list., 18 grudnia.
Uście solne Krak.: 23 kwiet., 23 czerwca, 24 sierpnia, 21 października.
Ustrzyki Sanoc.: 2 stycz., 4 kwietn., 8 lipca, w paźd. na św. Franciszka Wyznawcy. Co czwartku targ.
Wadowice m. w 1 poniedz. każ. mies. Co czwart. targ.
Wieliczka Krak.: w poniedz. przed św. Agnieszką, w poniedz. przed N. P. Grom., w ostatni pon. w miesiącu lutym, w pon. przed ś. Kazimierzem, w poniedz. po niedzieli palm., w pon. przed Znalez. św. Krzyża, we wtorek po Zielon. św., w pon. przed św. Janem, w pon. przed ś. Jakóbem, w pon. przed ś. Hiacynt., w pon. przed ś. Michałem, w pon. przed śś. Szymonem i Judą, w pon. przed ś. Klemensem, w pon. przed ś. Tomaszem. Co czwartku targ.
Wielkie Oczy Przem.: 6 lut., 29 kwiet., 10 czerw., 15 lipca, 10 wrześ., 17 listopada.
Wilamowice Wadowic. w pon. po następ. św.: po Nawrócen. ś. Pawła, po ś. Janie Nepom., po ś. Bartł., po ś. Jądw.; każdy trwa przez 3 dni. Co środę targ.
Wiśnica Krak.: 6 stycz., 2 listop., 21 grudnia.
Wisznicz na Bukow., 25 stycz., 20 kwietn., 5 lipca, 13 sierpn., 20 września, 6 list. Co poniedz. targ.
Witków Złocz.: 14 lut., 23 marca, 11 lipca, 1 paźdz., 1 grudnia. Co czwartku targ.
Wojnicz Krak.: Co trzeci poniedz. jarmark, a co drugi poniedziałek targ.
Wojniłów Stryjsk.: 13 stycz., 5 maja na bydło przez 3 dni, 11 lipca, 18 sierpnia.
Wola mihowa Sanoc.: 12 lut., w piątek w pierwszym tyg. wielk. postu rusk., 5 maja, 12 lipca, 21 wrześn., 21 listop. Co wtorek targ.
Zabłotów Kołom.: (podł. star. kal.) 6 i 30 stycznia, 25 marca, 23 kwietnia, 29 czerw., 16 września, 1 i 26 paźdz., 30 listopada.
Zakluczyn Krakowsk.: Co trzeci poniedz. jarmark, i co czwartku targ.
Zaleszczyki m.: 6 stycz. star. kal., 21 marca, na Wielkanoc obrz. rusk., 4 października, 20 listopada. Co środę i piątku targi.
Załoźce Złoczowsk.: 14 stycz., 12 lutego, 14 marca, 11 i 12 kwiet., 12 maja, 24 czerwca, 14 lipca, 3 sierp., 18 wrześn., 13 paźdz., 8 listopada, 4 grudnia. Co pon. i piątku targi.
Zarszyn Sanoc.: 24 kwietn., na Wniebowst., 17 lipca, 12 paźdz. Co środę targ.
Zator Wadow.: 28 stycz., 18 kwiet., 30 czerw., 22 wrz.
Zbaraż Tarnop.: (podł. star. kal.) 7 lut., 24 kwiet., 5 lipca, 12 wrześ. Co poniedziałku i piątku targi.
Zborów Złoczowsk.: 25 marca, 5 lip., 17 sierp., 25 wrz.
Zbyszyce Sand.: 20 stycz., 14 lut., 19 marca, 25 kwiet., 16 maja, 24 czerw., 26 lipca, 24 sierp., 21 wrześ., 18 paźdz., 15 listop., 21 grudnia.
Złoczów miasto: 19 stycz., 1 lut., 1 kwiet., 1 maja, 9 czerw., 2 sierp., 10 wrześ., 7 listop. Co poniedz. środę i piątku targi.
Żmigród Sanoc.: 2 lut., w środopoście, 23 kwietnia, 24 czerw., 25 lipca, 17 paźdz., 13 grudnia.
Żółkiew: 19 stycz., 8 maja, 30 czerw., 13 sierp., 12 listop., 14 wrześ., 5 paźdz. Co wtorku i piątku targi.
Żołynia Rzesz.: w niedz. palmową, na ś. Trójcę, 10 sierp., 21 grud. (na len, przędziwo i płótno, każdy przez 2 dni), tudzież 25 stycz., 24 lut., 11 maja, 22 lipca, 8 i 21 wrześ., 8 paźdz., 21 listop. Co piątku targ.
Żurawno Stryjs.: 15 marca, jarmark na konie przez 8 dni, 7 kwiet., przez 6 dni, 11 czerwca przez 6 dni, 15 paźdz. przez 8 dni na konie, 6 listop. przez 4 tygodni.
Żurów Stryjs.: 14 lutego, 6 kwiet., 8 maja, 12 lipca, 6 sierpnia, 26 listopada.
Żydaczów Stryjs. (podł. star. kal.) 6 stycz., 29 sierp., 20 listop.
Żywiec Wadow.: w pon. po 3 Królach, po Wniebow., po śś. Piotrze i Pawle i po ś. Michale.

Jarmarki zagraniczne.

Berlin w Prusiech jarmarków 5, na Lactare, na ś. Filipa i Jakuba, w 8 dni po Bożem Ciele, na ś. Wawrzyńca i na Wszystkich Świętych.
Buda (Ofen) na Węgrzech, jarmarków 4, 1 marca, 27 czerwca, 14 września i 30 listopada.
Debreczyn na Węgrzech, jarmarków 3, 17 stycznia, na ś. Wawrzyńca i na ś. Dyonizego.
Frankfurt nad Menem, we wtorek po Wielkiejnocy, 13 kwietnia i 9 września.
Gdańsk w Prusiech, na ś. Dominika, na ś. Marcina.
Koszyce na Węgrzech, 11 — 18 stycznia, 1 — 3 maja, 26—29 czerwca, 16—18 sierpnia, 20—22 listopada.
Lipsk w Saksonii, jarmarków 3, na Nowy rok, w pierwszy poniedz. po Wielkiejnocy i w pierwszy poniedz. po ś. Michale.
Ołomuniec w Morawii, w poniedz. po nied. w oktawie 3 Król., w poniedz. przed ś. Jerzym, po ś. Janie Chrzc. i po ś. Michale.
Peszt na Węgrzech, na ś. Józefa, na ś. Medarda, na ścięcie ś. Jana i ś. Leopolda; każdy trwa dni 14.
Poznań, 3 jarm., w niedzielę wstępną, na ś. Jana, na ś. Michała i na ś. Łucyę.
Praga w Czechach, jarmarków 3, w środop., na ś. Wita i na ś. Wacława, trwa każdy po 9 tygodni.
Tryest 29 września i 3 listopada po 8 dni.
Wrocław, w Środopościu, w niedz. pierw. po Wielkiejnocy, w pon. po Zielonych świętach, na ś. Jana Chrzciciela, w poniedz. przed Narodzeniem N. Maryi Panny, na ś. Michała i na ś. Elżbietę.

Tablica procentów.

Po 3 od sta.

Kapitał	na 1 rok		na ½ roku		na miesiąc	
złr.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł	cnt.
1	—	3	—	1½	—	¼
2	—	6	—	3	—	½
3	—	9	—	4½	—	¾
4	—	12	—	6	—	1
5	—	15	—	7½	—	1¼
6	—	18	—	9	—	1½
7	—	21	—	10½	—	1¾
8	—	24	—	12	—	2
9	—	27	—	13½	—	2¼
10	—	30	—	15	—	2½
20	—	60	—	30	—	5
30	—	90	—	45	—	7½
40	1	20	—	60	—	10
50	1	50	—	75	—	12½
100	3	—	1	50	—	25
200	6	—	3	—	—	50
300	9	—	4	50	—	75
400	12	—	6	—	1	—
500	15	—	7	50	1	20
1000	30	—	15	—	2	50
5000	150	—	75	—	12	50
10000	300	—	150	—	25	—

Po 4 od sta.

Kapitał	na 1 rok		na ½ roku		na miesiąc	
zł.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł	ct.
1	—	4	—	2	—	⅓
2	—	8	—	4	—	⅔
3	—	12	—	6	—	1
4	—	16	—	8	—	1⅓
5	—	20	—	10	—	1⅔
6	—	24	—	12	—	2
7	—	28	—	14	—	2⅓
8	—	32	—	16	—	2⅔
9	—	36	—	18	—	3
10	—	40	—	20	—	3⅓
20	—	80	—	40	—	6⅔
30	1	20	—	60	—	10
40	1	60	—	80	—	13⅓
50	2	—	1	—	—	16⅔
100	4	—	2	—	—	33⅓
200	8	—	4	—	—	66⅔
300	12	—	6	—	1	—
400	16	—	8	—	1	33⅓
500	20	—	10	—	1	66⅔
1000	40	—	20	—	3	33⅓
5000	200	—	100	—	16	66⅔
10000	400	—	200	—	33	33⅓

Po 4½ od sta.

Kapitał	na 1 rok		na ½ roku		na miesiąc	
zł.	zł.	cnt.	zł	cnt.	zł	cnt.
1	—	4½	—	2¼	—	⅜
2	—	9	—	4½	—	¾
3	—	13½	—	6¾	—	1⅛
4	—	18	—	9	—	1½
5	—	22½	—	11¼	—	1⅞
6	—	27	—	13½	—	2¼
7	—	31½	—	15¾	—	2⅝
8	—	36	—	18	—	3
9	—	40½	—	20¼	—	3⅜
10	—	45	—	22½	—	3¾
20	—	90	—	45	—	7½
30	1	35	—	67½	—	11¼
40	1	80	—	90	—	15
50	2	25	1	12½	—	18¾
100	4	50	2	25	—	37½
200	9	—	4	50	—	75
300	13	50	6	75	1	12½
400	18	—	9	—	1	50
500	22	50	11	25	1	87½
1000	45	—	22	50	3	75
5000	225	—	112	50	18	75
10000	450	—	225	—	37	68

Po 5 od sta.

Kapitał	na 1 rok		na ½ roku		na miesiąc	
1	—	5	—	2½	—	5/12
2	—	10	—	5	—	⅚
3	—	15	—	7½	—	1¼
4	—	20	—	10	—	1⅔
5	—	25	—	12½	—	2 1/12
6	—	30	—	15	—	2½
7	—	35	—	17½	—	2 11/12
8	—	40	—	20	—	3⅓
9	—	45	—	22½	—	3¾
10	—	50	—	25	—	4⅙
20	1	—	—	50	—	8⅓
30	1	50	—	75	—	12½
40	2	—	1	—	—	16⅔
50	2	50	1	25	—	20⅚
100	5	—	2	50	—	41⅔
200	10	—	5	—	—	83⅓
300	15	—	7	50	1	25
400	20	—	10	—	1	66⅔
500	25	—	12	50	2	8⅓
1000	50	—	25	—	4	16⅔
5000	250	—	120	—	20	83⅓
10000	500	—	250	—	41	66⅔

Po 5½ od sta.

Kapitał	na 1 rok		na ½ roku		na miesiąc	
1	—	5½	—	2¾	—	11/24
2	—	11	—	5½	—	11/12
3	—	16½	—	8¼	—	1⅜
4	—	22	—	11	—	1⅚
5	—	27½	—	13¾	—	2 7/24
6	—	33	—	16½	—	2¾
7	—	38½	—	19¼	—	3 5/24
8	—	44	—	22	—	3 5/12
9	—	49½	—	23¾	—	4 1/12
10	—	55	—	7½	—	4 7/12
20	1	10	—	55	—	9 1/12
30	1	65	—	82½	—	13¾
40	2	20	1	10	—	18⅓
50	2	75	1	37½	—	22 11/12
100	5	50	2	75	—	45⅚
200	11	—	5	50	—	91⅔
300	16	50	8	25	1	37½
400	22	—	11	—	1	83⅓
500	27	50	13	75	3	29⅙
1000	55	—	27	50	4	58⅓
5000	275	—	137	50	22	91⅔
10000	550	—	275	—	45	83⅓

Po 6 od sta

Kapitał	na 1 rok		na ½ roku		na miesiąc	
1	—	6	—	3	—	½
2	—	12	—	6	—	1
3	—	18	—	9	—	1½
4	—	24	—	12	—	2
5	—	30	—	15	—	2½
6	—	36	—	18	—	3
7	—	42	—	21	—	3½
8	—	48	—	24	—	4
9	—	54	—	27	—	4½
10	—	60	—	30	—	5
20	1	20	—	60	—	10
30	1	80	—	90	—	15
40	2	40	1	20	—	20
50	3	—	1	50	—	25
100	6	—	3	—	—	50
200	12	—	6	—	1	—
300	18	—	9	—	1	50
400	24	—	12	—	2	—
500	30	—	15	—	2	50
1000	60	—	30	—	5	—
5000	300	—	150	—	25	—
10000	600	—	300	—	50	—

BALSAM VETORINIEGO.

Aprobowany przez fakultet medyczny we Lwowie i c. k. gubernium Galicji, tudzież przez ces. rosyjskie kolegium gubernii wołyńskiej, dla nadzwyczajnej skuteczności w rozmaitych chorobach i cierpieniach. — Upoważnieniem komisji rządowej spraw wewnętrznych i policji Królestwa Polskiego, po dokładnem przekonaniu się o zbawiennych skutkach na chorych w lazaretach warszawskich, lubelskich i innych, na mocy raportu rady ogólnej lekarskiej do sprzedaży uprawnionym został. — Od lat kilku również w c. k. lazaretach wojskowych wiedeńskich z najlepszym skutkiem używany bywa. W najnowszym zaś czasie ministerstwo spraw wewnętrznych w Wiedniu upoważniło sprzedaż tego balsamu w całej Monarchii.

Ten nieporównany przez różne towarzystwa uczone aprobowany i zalecany, i dla zadziwiającej skuteczności w rozmaitych słabościach od lat wielu w kraju i za granicą używany środek, bez reklam i przechwałek z każdym dniem niezbędniejszym i poszukiwańszym się staje.

Części ciała słabością nerwów, kurczem, reumatyzmem i t. p. dotknięte i tak zwane *tic doulereux* w najkrótszym czasie, nacieraniem zupełnie uzdrawia. Przy reumatyzmie i gośćcu nacierają się części zbolałe dwa razy na dzień z rana i wieczorem, osobliwie po parowej kąpieli obwinąwszy te części flanelą, by łatwiej do potu je przyprowadzić. — Fluksję i ból głowy cudownie prawie odejmuje. — Od szumu w uszach uwalnia i ból zębów całkowicie uśmierza, kładąc trochę bawełny napojonej tym balsamem w uszy albo na ząb chory; w szkorbucie zastępuje wszelkie najbardziej zalecone środki. Do płukania dziąseł i zębów zepsutych używa się w ten sposób, by do pewnej ilości wody tyle dodać balsamu, aby woda dobrze zabielała, toż samo w ten sposób używa się przy zapaleniu gardła tej mieszaniny. Przy piegach ogólnie nieczystościach skóry po obmyciu tych części zwyczajną wodą — późniéj obmywa się wyż wspomniona mieszaniną te części. Na rany, skaleczenia i poparzenia wszelkiego rodzaju — nalewa się na miejsca uszkodzone czysty balsam — późniéj się te miejsca bandażuje, to jest obwija się czystem płótnem — w pół godziny zaś robią się tylko okłady tak często, by zupełnie nie wyschły, maczane w jednej czwartej części balsamu, a trzech części wody; w ten sposób używany, w zadziwiająco krótkim czasie najskuteczniej goi i dla tych swoich nadzwyczajnych własności w wojskowych lazaretach upowszechnionym został. W kurczach żołądka najgwałtowniejszych, w objawach choleryny a nawet cholery, i wszelkich gwałtownych rozwolnieniach i wymiotach, z najlepszym skutkiem używa się w następujący sposób: bierze się kawałek cukru zmaczanego w wodzie i daje się 10 do 15 kropli a jeżeli kurcz w 10 minutach nie ustąpi, powtarza się taż sama dosis, przy czem powierzchownie naciera się żołądek czystym balsamem, również części od kurczu zaatakowane. W zapaleniach ócz okazał się balsam Vetoriniego bardzo skutecznym używając go w następujący sposób: do półkwaterki wody czystej źródłowej wpuszcza się 10 do 15 kropel balsamu, poczem woda zabieleje i późniéj umaczawszy płócienną cienką szmatkę, przemywa się lekko oko kilka razy — toż samo można robić okłady z tejże mieszaniny.

Jako środek hygieniczno-toaletowy zajmuje także balsam ten niepospolite miejsce, używając go w małej ilości z wodą nietylko piegi niszczy i opalenie od słońca całkowicie zdejmuje, ale skórę w czerstwości zachowuje i zmarszczki gładzi. — Do płukania ust z wodą użyty, dziąsła wzmacnia, zęby od psucia, a szczególnie od tak zwanej *caries* zachowuje, nieprzyjemny wreszcie z ust odór zupełnie oddala. Balsam kroplami na gorącą łopatkę spuszczony najprzyjemniejszą woń wydaje i najkosztowniejsze zagraniczne pachnidła do odświeżenia powietrza w salonach zupełnie zastępuje.

Zaszczytne i nader korzystne zaświadczenia najznaczniejszych lekarzy, w urzędowo legalizowanych odpisach przejrzeć można w głównych składach.

Skład główny utrzymują:

W Agram pan *Mihie.* — W Altonie p. *Priester.* — W Arad pp. *Jan Szarka. Karol Ring* i *Jan Tedeschi.* — W Baja p. *Bart. Pollermann*, aptek. — W Becskerek pp. *Kellner* i *Heydeger*, apt. — W Bernie pp. *Schottola* i *Kropatschek.* — W Bilsku p. *Johany*, apt. pod czarnym orłem. — W Bukareszcie pp. *Gustaw Graeff* i *Dymitr Kozma.* — W Czerniowcach p. *I Schnürch.* — W Debreczynie pp. *Ferdynand Göltl* i *Franciszek Borsos.* — W Dreźnie p. *Kooh.* — W Esseg p. *Stefan Deszathy* — W Fünfkirchen p. *Ferdynand Kunz*, apt. — W Gałaczu p. *J. A. Cikierski.* — W Gracu pp. *J. Purgleitner et J. Eichler.* W Grosswardein p. *Józef Molnar.* — W Hamburgu pp. *Gotthelf Voss* i *Louis James Mayor.* — W Hermanstadzie p. *J. Zöhrer.* — W Jassach pp. *Konya* i *Immervoll.* — W Konstantynopolu pp. *Velits* i *Spółka.* — W Koszycach pp. *Edward Eschwig* i *Syn.* — W Krakowie pp. *J. Jahn*, *J. N. Walter* i *W. Redyk* apt. pod barankiem. — W Lincu pp. *A. Hofstätter*, *Vielguth* i *Syn.* — W Lugosz p. *Franciszek Kronetter.* — We Lwowie pp. *A. Berliner* (dawniej *Laneri*) *P. Mikolasch*, *Z. Rucker* (dawniej *Tomanek*) i *B. Stiller.* — W Miskolcz p. *Józef Beszormanyi.* — W Neusatz p. *Ferdynand Schreiber* i *C. B. Grossinger.* — W Nowym Jorku p. *Berendsohn.* — W Odessie pp. *Lemme* i *Kronstein.* — W Ołomuńcu p. *Gehrhauser.* W Opawie p. *Adolf Hanke.* — W Pancsova pp. *Herrmann Graf*, *B D. Nikolics* i *Spółka.* — W Peszcie pp. *J. Török*, *A Thalmajer* i *Spółka.* — W Peterwardein p. *L C. Junginger.* — Pradze pp. *B. Fragner J. Fürst* i *Fr. Vsetecka.* — W Preszburgu p. *A. Fr. Heinrizi.* — W Rzeszowie pp. *J. Schaitter* i *Spółka.* — W Salzburgu pp. *J. Hinterhuber* i *G. Bernhold.* — W Semlinie p. *A. D. Joanovics.* — W Szegedynie pp. *Michał* i *Albert Kovacs.* — W Temeszwarze pp. *Pecher, Roth, Kraul* i *Beogradaz.* — W Washingtonie p. *Juliusz Lesser* — W Werschetz p. *Sebastian Herzog.* — W Wiedniu pp. *Fr. Pleban*, *J. D. Pohlmann*, *Filip Neustein*, *J. Voigt*, *J. Weiss* i *Pezoldt et Süss.*

Pojedyncze składy mają:

W Backey p. B. Pöck, w Berładzie pp. Max i Brettner, w Bernie p. E. Eder. w Białej p. R. Fialkowski. w Bilsku p. J. Hanke i A. Stańko, w Bóbrce p. Czernik, w Bochni p. Paweł Niedzielski i p. Dołkowski, w Bohorodczanach p. Krzywobłocki, w Borszczowie p. Niemczewski. w Botuszanach p. Emil Pollaczek, w Brodach

p. Gomuliński apt., w Bruck p. Witmann apt., w Brzeżanach p. E. Moerl, p. Fadenhecht i p. Żminkowski, w Brzostku p. Porfiry Zieniewicz apt., w Buczaczu p. Kerzel i p. W. Lewicki, w Budzie węgierskiej p. Ludwik Bakacz, w Bursztynie p. Nęcki apt., w Cieszynie p. J. Schröder, w Cilli p. Baumbach apt., w Czortkowie p. M. Fränkel, w Dembicy p. Józef Masłowski apt., w Drohobyczy p. Kleczkowski, w Dzikowie p. Narcyz Girzyński, w Efferding p. Bendl, w Folticzeni p. C. Worcel, w Freibergu pp. Kosta i Bochumiński, w Freisztadzie p. J. Schiffner, w Glinianach p. N. P. Helm apt., w Gorlicach p. W. Rogawski, w Gródku p. Tomaszewski apt. i Praszil, w Hall p. Karol Richter, w Hamburgu pp. Louis Krüger, William et Robertsohn, Solcher i Brenner, w Husiatynie gal. p. Feliks Michalewicz, w Horodence p. Axentowicz, w Igławie p. V. Inderka, w Jarosławiu p. J. Rohm apt., w Jaśle p. W. Pik, w Jaworowie p. Lachowicz, w Kałuszu p. Schlessinger apt., w Kamieńcu Podolskim p. D. Petąlas apt., w Kentach p. S. Mrozowski, w Kolbuszowie p. L. Feresz, w Kołomyi p. J. Sidorowicz apt., w Komarnie p. Emperle, w Kozowej p. Antoni Dobrzański, w Krajowy p. Ed. Ludwig, w Krakowcu p. Feresz apt., w Krakowie p. Stockmar apt. pod złotym słoniem, w Kremsmünster p. W. Koffler, w Krośnie p. W. L. Chodacki apt., w Krumau p. J. Amort, w Krzeszowicach p. Steblik, w Leżajsku p. Maresch apt., w Limanowie p. J. Haverland, w Lubaczowie p. Frankowski apt., w Łopatynie p. Grünfeld apt., we Lwowie p. Ebenberger apt. pod węgierską koroną, p. Torosiewicz apt. pod cesarzem rzymskim, apteka pod złotym słoniem, Dr. Zarzycki, apteka pod złotym lwem, p. A. Horn, Kleina wdowa i Gebhardt, p. Bochnak, p. A. Bogdanowicz, p. J. Reiss, W. Królikowski, J. Zalplachta, braci Łazowskich apteka pod jeleniem, w Lisku p. Barański apt., w Łańcucie p. Swoboda apt., w Marburgu p. Bancalari apt., w Mielcu p. W. Satkowski apt., w Mościskach p. J. Szalbot apt., w Narolu p. Federbusz, w Nyamtz p. A. Dylski, w Oświęcimie p. Wł. Polaszek apt., w Pettau p. Baumeister apt., w Pilznie pp. E. Kahler i J. Peithner, w Podebrad p. E. Hellich, w Prerau p. A. Kramer, w Przemyślu pp. Bayer i Nahlik apt., p. Praczyński i p. Machalski, w Przemyślanach p. Międlicki apt., w Pzeworsku p. Feliks Świtalski apt., w Radziechowie p. Aleksander Jaśkiewicz apt., w Rawie p. Distl apt., w Rozdole p. Kornberger apt., w Radowcach p. I. Schnürch, w Rozwadowie p. Karol Marecki, w Rymanowie p. E. M. Burski apt., w Sanoku p. Jaklisch i Verderber wdowa, w Samborze pp. Karol Maresz apt., Riedl i Józef Kriegseisen apt., w Sączu p. Kosturkiewicza spadkobiercy, w Sędziszowie p. Jan Kownacki apt., w Sieniawie p. Edward Mańkowski, w Skoczau p. Górniak, w Skałacie p. Dziembowski apt., w Skalitz czes. p. Otto Szklencka, w Sobotce p. M. Hruska, w Sokalu p. Grott i p. Ormezowski, w Sokołowie p. Danczak apt., w Stanisławowie pp. W. Majewski i Stecher apt., w Stejer p. J. Stiegler i p. A. Beil, w Strumieniu p. Różycki, w Stryju p. Edward Kornberger apt., w Strzyżowie p. Zajączkowski apt., w Suczawie p. Botisat i p. Langer, w Tarnopolu p. A. Morawetz, Soter i Zelner, w Tarnowie p. J. Jahn, w Trembowli p. St. Lipnicki apt., w Turce p. M. Piątek apt., w Tyśmienicy p. Nęcki apt., w Unchost p. J. Barcal, w Wadowicach p. Górecki, w Wels p. Ferd. Vielguth, w Wieliczce p. F. J. Wontorek, w Zaleszczykach p. J. Kodrębski, w Zatorze p. Winnicki apt., w Złoczowie p. Pettesch apt. i p. Wolf Korkus, w Żmigrodzie p. W. Łagoński, w Żółkwi p. Krzyżanowski apt., w Żurawnie p. Postępski apt.

PP. Przedsiębiorcy, którzyby sobie życzyli mieć ten balsam w swoim składzie, raczą się zgłosić do jednego z głównych składów wyżej wymienionych lub wprost do podpisanego.

Cena dla Austrji jednej flaszeczki 1 złr. 50 centów w. a. Dla Niemiec 1 pruski talar. Dla Rosji 1 rubel w srebrze. Dla Anglii 3 szylingi. Dla Francji 4 franki. Dla Turcji 20 piastrów. Dla Ameryki 1½ dolara.

Każdy flakonik opatrzony jest moją pieczęcią i własnoręcznym podpisem.

Felix Mizerski,
we Lwowie, ulica Szeroka Nr. 564¾.

Ces. król. uprzywilejowana Woda zwana

ROSÉE de BEAUTÉ

(Rosą piękności)

która służy do upiększenia skóry, usunięcia piegów, zgładzenia dołków w skutek ospy pochodzących i spędzenia wszelkich jakichkolwiek nieczystości skóry, tak na twarzy, jak i na całem ciele. Szczegółowo zaś wygładza zmarszczki, tak przedwczesne, jak i w skutek wieku pochodzące. Ta woda nadaje skórze miękkości, delikatności i połysku aksamitnego, ponieważ jest z naturalnej rosy majowej chemicznie przyrządzana. Podobne środki wielorakie w tym celu były dotychczas li tylko z zagranicy sprowadzane; jednak wynalazek ten, jako pierwszy w kraju i najdoskonalszy utwór przy chemicznym rozbiorze c. k. wydziału lekarskiego w Wiedniu uznany, otrzymał wyłączny c. k. przywilej.

Flaszeczka z instrukcją kosztuje 1 złr. 30 cnt. wal. austr.

We Lwowie na składzie mają: PP. Piotr Mikolasch i A. Berliner apt., J. Bochnak, A. Bogdanowicz, J. Żalplachta, Ebenberger apt., Kleina Wdowa i Gebhardt, W. Dworski, A. Horn, F. W. Królikowski, J. Reiss, Z. Rucker apt., B. Stiller, A. Steifa synowie, Karol Glanz. Janowski, Dr. Zarzycki apt., Apteka pod złotym lwem, bracia Łazowscy apt. pod złotym jeleniem, F. Ehrlich, Hofman Wdowa i Fr. Schubuth. — W Krakowie J. Jahn, J. Göbl, J. N. Walter i Redyk.

Na prowincji mają: W Bochni PP. P. Niedzielski, w Brodach Gomuliński, w Brzeżanach E. Mörl i Fadenhecht, w Brzostku Zieniewicz, w Buczacu Kercel, w Cieszynie Schröder, w Czerniowcach J. Schnürch, w Gródku Praschill, w Horodence Aksentowicz, w Husiatynie Michalewicz, w Jaworowie Lachowicz, w Jarosławiu J. Rhom, w Kołomyi Sidorowicz, w Kozowy Ant. Dobrzański, w Łańcucie Swoboda, w Leżajsku St. Maresch, w Lisku Barański, w Mielcu W. Satkowski, w Oświęcimie Polaczek, w Przemyślu Praczyński, w Przeworsku Świtalski, w Rzeszowie J. Schnitter i Spółka, w Samborze Kriegseisen apt., Katarzyna Ferderber i Karol Maresch, w Sanoku J. Jaklitsch, w Skałacie Dziembowski, w Sokalu Grot, w Stanisławowie Beil, w Stryju Edw. Kornberger, w Tarnopolu Morawetz i Soter, J. Zellner, w Tarnowie J. Jahn, w Trembowli Lipiński, w Zaleszczykach Kodrębski, w Złoczowie Pettesch i Wolf Korkus, w Żółkwi Krzyżanowski, w Żurawnie Postępski.

A. MAŃKOWSKI,

we

Lwowie, przy ulicy halickiej p. Nr. 17-m.

poleca swój

najlepszemi towarami obficie

zaopatrzony

HANDEL

mianowicie znaczny wybór

herbaty chińskiej,

cukru, kawy i innych kolonialnych towarów, również znaczny zapas **łakoci** angielskich, francuzkich, niemieckich i włoskich, zaopatrzony w **rum** kolonialny, Cognac, Armagnac, Genewer holenderski, Whiskey irlandzki, sławną gdańską i francuzką **wódkę**, **likwory** krajowe i zagraniczne, jakoteż **wina** austryjackie, węgierskie, mozelskie, reńskie, francuzkie, portugijskie, hiszpańskie i francuzkie z Szampanii z najznakomitszych domów handlowych; także utrzymuje

osobny pokój do śniadań

polecając do tychże prócz wymienionych trunków i win **porter** i **piwo angielskie**, mięsiwa, marynaty, séry i inne przekąski w najrozmaitszych gatunkach w każdej porze roku.

Wszystkie towary sprzedają się podług jakości ***po cenach najumiarkowańszych.***

Zamówienia na prowincję przyjmuje i uskutecznia najsumienniej i w jak najkrótszym czasie.

Handel korzenny

KAROLA BAŁŁABANA,

przy ulicy Halickiej, pod l. 296,

sprzedaje towary w dobrym gatunku

po taniej cenie.

JERZY PACALI,

nauczyciel tańców,

zawiadamia Szanowną Publiczność, że udziela w domach prywatnych, jakoteż w swojem pomieszkaniu nauki wszystkich towarzyskich, narodowych i Solo-tańców, w sposób najłatwiejszy.

Osoby życzące sobie pobierać naukę tańców, raczą się zgłosić do mieszkania jego przy ulicy wyższej Ormiańskiej pod l. 123, w kamienicy pana Olszewskiego, nad kancelarją urzędu menniczego, na drugiem piętrze.

HANDEL

towarów żelaznych i norymberskich

A. CHRZANOWSKIEGO

we Lwowie,

przy rogu ulicy i placu Halickiego pod l. 299.

poleca swój **SKŁAD** w znacznym wyborze a mianowicie: kuchnie angielskie, piece gładkie i ozdobne, naczynia kuchenne, pługi Zugmayera, ruchadła, noże do sieczkarń angielskie i styryjskie, piły tartakowe trackie i poprzeczne, rzezaki, kosy, sierpy i inne narzędzia gospodarcze, szczotki, zgrzebła, różne łańcuchy, wagi decymalne, nożyce do strzyżenia owiec, gwoździe do gontów i wszelkie inne narzędzia dla rzemieślników, okucia do zabudowań mieszkalnych i gospodarczych i t. d.

Oraz ma znaczny wybór krzyżów i monumentów. Przyjmuje wszelkie zamówienia dotyczące się tego handlu, które będą jak najstaranniej i najspieszniej wykonane po cenach najumiarkowańszych.

O. T. Winckler,

we Lwowie, pod l. 78 miasto, poleca:

Masę do froterowania

posadzek, **żółto-brunatną**, ciemnożółto-brunatną, ciemno-brunatna i barwy mahoniowej jakoteż i **bezbarwną**. Ostatnia (bezbarwna) używa się do posadzek, które zatrzymując swą barwę naturalną, pierwotną, nadać się im usiłuje jedynie piękny połysk. Rozpuszczone w wodzie kipiącej wszystkie te masy, po natarciu posadzki szczotką murarską lub zużytą szczotką pokojową, wysechają w dwie godziny po przeniesieniu na podłogę. Zapuszczoną posadzkę trzeba tylko po osuszeniu twardą szczotką lub kawałkiem sukna wytrzeć, ażeby najpiękniejszy połysk otrzymać.

Odświeżać można posadzki używając co ośm dni prawdziwego wosku do nacierania, natarłszy je silnie następnie szczotką lub suknem. Funt wagi wied. po **44** cnt. w. a., masy bezbarwnej po **54** cnt. w. a.

Lakier do lakierowania podłóg,

natychmiast wysechający, a który czyszczony bywa z pomocą mokrego kawałka sukna. Funt wiedeński po **90** cnt. w. a.

Lakier tak zwany wojskowy,

o wydoskonalonej najczarniejszej barwie i najznakomitszym połysku, do lakierowania wszelkich czarnych rzemieni, potrzebnych w zawodzie c. k. wojskowym, tudzież do powozów, przyrządów zaprzęgowych i t. p. najstosowniej dający się użyć.

Oraz wszelkiego rodzaju lakier

do **powozów**, **okien**, **drzwi**, **mebli** i wszelkich sprzętów drewnianych lub żelaznych, jak najtańszy.

Farby wodne i olejne

dla **malarzy i lakierników etc.** Wszelkich barw farby olejne, najdoskonalej z pokostem lnianym przetarte tak gęste, jakoteż rozcieńczone już do pociągania przedmiotów gotowe, polecam po cenach jak najtańszych. Szczególniej zalecają się farby rzeczone dla gospodarstw wiejskich, każdy bowiem zwykły robotnik pociąganie onemi uskutecznić może. Potrzebnych do tego pędzli znajduje się zapas obfity. Zlecenia załatwiają się jak najrychlej, czy to przez pocztę czy przez furmanów przekazane; udziela się oraz żądanych objaśnień co do użycia farb przy pociąganiu niemi przedmiotów. Zwracam nakoniec uwagę, iż wszelkie farby, których dostarczam, są **prawdziwe** i zachowane w pierwotnym stanie, **trwałe i silnie przysychające**, której to własności zupełnie brakuje farbom zwykłym, przemięszanym z kredą funt za kilka centów, a którą mięszają tak do farb w stanie suchym jako i przy rozcieraniu.

Minium żelaza

nowa kruszcowa farba, najpierwszy wypróbowany środek do uchronienia dachów i wszelkich pokryć kruszcowych od rdzy. Pociąga się, używając jak przy każdej innej farbie czystego pokostu lub oleju lnianego.

Technikom i przedsiębiorstwom technicznym

polecam wszelkie w ich zakres wchodzące drobiazgowe towary, a mianowicie: Chemikalia, kwasy, lakier, farby, gumy, **lakier introligatorski** biały i żółty, **oliwę** do smarowania maszyn, trybów i t. p. po cenach najtańszych.

Herbaty chińskiej

utrzymuje zawsze znaczny zapas z najwyborniejszych gatunków, o smaku wybornym, po cenach najtańszych. Zachwalanie herbaty orzeczeniem: **karawanowa** herbata, jest na fałszywsze, albowiem ani karawany herbaty tej nie sprowadzają, ani młode, zwiedłe listki barwy białawej, które w każdym zresztą gatunku herbaty znaleźć można — nie są kwiatem. Również pewna część **sproszkowanej** herbaty nie jest najgorszą, przeciwnie, są to często najdoskonalsze cząstki jakie herbata zawiera, jeżeli naturalnie nie jest domieszana innemi substancjami, bo rodzaj sproszkowanej herbaty powstaje w skutek tarcia. Tylko dokładna znajomość powyższego artykułu przy zakupnie, może konsumentowi zaręczoną korzyść przynieść. **Wszelkie doświadczenie**, uczynione pod tym względem, może o prawdzie mojego wypowiedzenia przekonać; zdolne jest oraz zalecić jak najlepiej doskonałą **herbatę** moją, tudzież ochronić mię od zachwalania i krzykactwa jarmarcznego, teraz szczególniej w modzie będącego.

Mydło weneckie

z najlepszej oliwy (nie oleju) sporządzone, jako najwyborniejszy środek do zachowania ciała, lepszy od wszelkich w tym rodzaju mydełek toaletowych, które za wiele substancyj ostrych zawierają — polecam funt wagi wiedeńskiej po **70** cnt. w. a.

Farbka do bielizny,

płynna, do użytku już gotowa, z najwyborniejszego Indigo sporządzona, niezawierająca kwasu — jako najprostszy i najlepszy sposób dla nadania bieliźnie barwy pięknej. Zważyć należy, iż zwykle używana woda sina, nietylko zażółca bieliznę, lecz wywiera oraz szkodliwy wpływ, przegryza bowiem bieliznę zawartym w niej zawsze kwasem. — Farbkę powyższą polecam **miarę** wied. po **60** cnt. w. a. — w małych zaś flaszeczkach po **10** cnt. w. a.

Polecam uwadze

PP. destylatorów, farbiarzy i cukierników

farby **anilinowe**, bez części zjadliwych, wytwarzające najpiękniejsze barwy **purpurowe**, **niebieskie**, **fioletowe i bronzowe**. Najdoskonalsze jakie dotychczas wyprodukowane być mogły.

Niezawodna woda

do wywabiania plam, z potraw — oleju — masła, łoju, stearyny, smoły, mazi, olejnych farb, z pomady i t. p. bez uszkodzenia lub zmienienia barw w jedwabnych, aksamitnych, skórzanych materjach na sukniach lub meblach. Najlepszy i najtańszy środek czyszczenia rękawiczek glansowanych i różnobarwnych wyłogów lub kołnierzy pp. c. k. wojskowych. Flaszeczka **20** c. w. a.

Śmierć molom!

Ta, ludziom i zwierzętom domowym nieszkodliwa **tynktura**, jest najniezawodniejszym środkiem ochronnym przeciw molom, do przechowania wszelkich rodzajów futer i rzeczy wełnianych. Jedna flaszka tynktury kosztuje **25** cnt. w. a.

Śmierć pluskwom!

Najnowsza, ludziom i zwierzętom nieszkodliwa **tynktura**. Środek ten na pluskwy niszczący nawet ich zarod w jajach, sporządzony z domorodnych ziół jest najpewniejszym; flaszka kosztuje **25** cnt. w. a.

Proszek czyszczący

wszelkie kruszce niewyłączając **złota i srebra**. — Proszkiem rzeczonym czyści się wszystko i poleruje przy pomocy kawałka wełnianego, używając go najlepiej na sucho; proszek ten do czyszczenia przewyższa wszelkie inne w tym rodzaju. — W pudełkach po **6** i **12** ct. w. a.

Tynktury te, niszczące owady znajdują się na składach: W Krakowie: u p. *Jawornickiego*, *Konrada Wencla i H. Blauta*, w Czerniowcach: u p. *Jana Weissa*, w Brodach u p. *M. Streichera*, w Przemyślu: u p. *Winc. Praczyńskiego*, w Tarnopolu: u p. *A. Moraweca* i w Zaleszczykach: u p. *Józefa Kodrębskiego*.

Ignacy Miłaszewski,

zegarmistrz,

we Lwowie, przy ulicy Halickiej pod l. 239,

poleca swój wielki skład

zegarków kieszonkowych,

z sławnej fabryki Genewskiej

Patek, Philippe & Comp.

i innych znakomitych fabryk;

Wielki wybór najmodniejszych

zegarów stołowych ściennych i w podróży używanych.

☛ Wszelkie naprawy i zamówienia uskutecznia w najkrótszym czasie za poręczeniem rocznem.

HANDEL

Jana Jaskólskiego,

we Lwowie, przy placu Marjackim w domu p. Wieczyńskiego, pod l. 361 miasto,

poleca

dobrze zaopatrzony skład papierów i wszelkich potrzeb

do pisania, rysowania i malowania, jakoteż papiery listowe z literami biało wyciskanemi, lub też z kolorowemi monogramami, karty wizytowe litografowane i wyciskane, wszelkie zamówienia na roboty litograficzne, wielki wybór papierów, jakoteż innych przyborów do robienia kwiatów, ram gotowych do fotografij i listew złoconych i bronzowych do obrazów olejnych i papierowych. — Różne fotografie, jako to: portrety i zdjęcia z obrazów.

Wielki skład obrazów odbić olejnych

z pierwszej fabryki Hölzla w Olomuńcu, między któremi znajduje się

Zgon hetmana Czarneckiego w szerokich złoconych ramach.

Magazyn towarów galanteryjnych, albumów na fotografie, perfum, mydeł i pomad francuzkich i angielskich, prawdziwa woda kolońska, portmonetki, pularesy, portefeuilles na papiery, podróżne urządzone toalety, gry towarzyskie, francuskie papierki cygarowe w książeczkach, jakoteż do maszynek i t. p.

Zamówienia na prowincję uskuteczniają się w jak najkrótszym czasie po cenie umiarkowanej.

Handel towarów bławatnych i płòcien

E. KNAUERA

pod Złotym Lwem,

we Lwowie, przy placu katedralnym pod l. 46.

poleca swój

świeżo i obficie zaopatrzony handel

mianowicie:

Materyj wełnianych na suknie damskie, **mohairów, rypsów, tybetów, kaszemirów, czarnych materyj jedwabnych, aksamitów i manszestru czarnego**, damskich **szalów i chustek**, letnich i zimowych, **plaidów i szalów** męzkich, różnych **kap** do pokrycia łóżek, **serwet** wełnianych i nicianych, **flanelki** białej i kolorowej, **kamizelek**, **krawatek**, **chustek** do nosa, **pończoch** damskich 4drutowych lipskich, bawełnianych; także **szkarpetek**, **pończoch** wełnianych strzeleckich, **kaftaników i spodni** bawełnianych (trykotowych) wełnianych (flanelowych i merynosowych), **barchanów** kolorowych i białych, **perkalów**, **dymek**, **dreliszków**, **płócienek**, **zapału i nankinu** na poszwy, **nici** do szycia i pończoszkowych robót, **bawełny Pottendorfera i francuskiej** do haftu, **podszewki** rozmaitego gatunku, **białej bielizny męzkiej**, **cyraty**, **guziczków** do koszul, **tasiemek i t. p.**

Utrzymuje też skład watowanych **kolder**, i przyjjmuje nań zamówienia, które w najkrótszym czasie wykonuje.

Niemniej poleca **swój bogato zaopatrzony skład płócien i bielizny stołowej, chustek do nosa, ręczników, serwet, obrusów tak pojedyńczo jak i w garniturach, płótna na prześcieradła bez szwu z najpierwszych i najsławniejszych fabryk.**

Utrzymuje też skład komisowy

PŁÓCIEN i BIELIZNY STOŁOWEJ,

z fabryki krajowo uprzywilejowanej

F. & A. HEINCÓW.

które to zewsząd za najlepsze uznane po cenach stałych fabrycznynh według cennika, jakoteż wszelkie do tego handlu należące towary po cenach nader nizkich poleca.

Wszelkie zamówienia z prowincji uskuteczniają się jak najlepiej i najspiesznie.

Przyciehnięcie wrzawy wojennej, długie wieczory i jesienne deszcze, uprawniają literaturę piękną, iby się przypomniała pięknej i niepięknej Publiczności naszej. Jakoż wychodzący od lat piętnastu we Lwowie, i celujący pracami wielu znakomitszych pisarzy:

Dziennik literacki

ogłasza, iż i nadal wychodzić będzie pod temiż samemi warunkami, t. j. raz na tydzień w dwóch arkuszach, kosztując:

Z dodatkiem powieściowym z przesyłką pocztową rocznie 12 zlr. 50 cnt., półrocznie 6 zlr. 30 cnt., kwartalnie 3 zlr. 20 cnt. — Z dodatkiem powieściowym w miejscu rocznie 10 zlr. 40 cnt., półrocznie 5 zlr. 20 cnt., kwartaln e 2 zlr. 60 cnt.

Bez dodatku powieściowego z przesyłką pocztową rocznie 10 zlr. 50 cnt., półrocznie 7 zlr. 30 cnt.. kwartalnie 2 zlr. 60 cnt. — Bez dodatku powieściowego w miejscu rocznie 8 zlr. 40 cnt., półrocznie 4 zlr. 20 cnt., kwartalnie 2 zlr. 10 cnt., miesięcznie 75 cnt.

= ***Numera z roku bieżącego od stycznia począwszy są jeszcze w zapasie.*** =

DZIENNIK LITERACKI zamieszcza: Powieści historyczne i społeczne, pamiętniki, poezje, pogadanki o literaturze i sztuce, studja historyczne, rozprawy naukowe, korespodencje literacko-artystyczne z różnych dzielnic Polski i najgłówniejszych punktów oświaty europejskiej, rozbiory dzieł najcelniejszych, recenzje teatralne, przeglądy pism polskich, zapiski bibliograficzne.

☞ ***„Dziennik Literacki" zamieszcza rocznie w przecięciu*** **dziesięć powieści** ***w swych szpaltach, zaś w formie Dodatku daje około*** **sześć tomów** ***rocznie powieści, utworów dramatycznych, lub ciekawych pamiętników.***

Zwracamy zresztą uwagę Szanownej Publiczności, iż posiadamy jeszcze pewien zapas roczników z lat 1862, 1863, 1864 i 1865 i możemy je pozbyć za mniej niż ***połowę ceny pierwotnej*** t. j. po ***5 zlr. w. a.*** za rocznik.

Oprócz tego następne jeszcze czynimy ulżenie:

Za ***22 zlr.*** dajemy cztery wymienione roczniki i cały „Dziennik Literacki" od początku b. r., zobowiązując się przesyłać następujący tegoż kwartał aż do końca r. 1866, pod wskazanym adresem.

Za ***20 zlr.*** ofiarujemy w podobnyż sposób cały „Dziennik Literacki" aż do końca b. r. z dodatkiem trzech dawniejszych roczników.

Za ***17 zlr.*** dwa dawniejsze roczniki z dodatkiem „Dziennika Literackiego" aż po koniec b. r.;

Za ***13 zlr.*** toż samo „Dziennik Literacki" od 1. stycznia aż do końca roku 1866 z dodatkiem jednego z przeszłych roczników wedle wyboru.
Cztery powyżej wymienione roczniki „Dziennika Literackiego" mieszczą w sobie około ***czterdziestu powieści, szkiców i opowiadań***, obok wielu poezyj i artykułów literackich.

Tak prenumeratę jak i wszelkie zamówienia adresować należy wprost: **Do Redakcji „Dziennika Literackiego" we Lwowie l. 838¼.**

F. POPOWICZ,

WE LWOWIE, PRZY PLACU FERDYNANDA,

poleca swój

handel towarów żelaznych i norymberskich,

żelaza sztabowego, pługów Zugmayera i ruchadeł, narzędzi garbarskich, stolarskich, mularskich, ślusarskich, szewskich i tokarskich; jakoteż wszelkich **okuć do drzwi, okien i szaf, kos, rzezaków angielskich i styryjskich do sieczkarń, pił trackich i poprzecznych, różnego rodzaju noży stalowych, żelazek do prasowania, lichtarzy mosiężnych żelaznych i pakfongowych, naczyń kuchennych emaliowanych, skrzyń żelaznych, kłódek, kuchni angielskich**, oraz znaczny wybór **krzyżów** żelaznych, pozłacanych i czarno lakierowanych

po cenach najumiarkowańszych.

GAZETA NARODOWA

DZIENNIK POLITYCZNY

wychodzi codzień o godz. 3ciej po poł.

Przedpłata wynosi:

W miejscu:

całorocznie	15 złr.	— cnt.
półrocznie	7 „	50 „
kwartalnie	3 „	75 „
miesięcznie	1 „	30 „

Z przesyłką pocztową w państwie austrjackiem:

całorocznie	19 złr.	20 cnt.
półrocznie	9 „	60 „
kwartalnie	4 „	80 „
miesięcznie	1 „	60 „

Z przesyłką pocztową za granicą:

Do Prus i do Rzeszy niemieckiej	**kwartalnie** 7 zł. reńskich	50 cnt.	—	(4 talary 15 sr. gr).
do Szwecji i Danii	„ 11 „	10 „	—	(6 talarów).
do Francji i Anglii	„ 9 „	30 „	—	(23 franków).
do Belgii i Szwajcarji	„ 7 „	50 „	—	(18 franków).
do Włoch	„ 11 „	10 „	—	(25 franków).
do Turcji i Księstw Naddunajskich	„ 7 „	50 „	—	(18 franków).

Przedpłata przyjmuje się **tylko** od **1.** i **16.** każdego miesiąca.

Numer pojedyńczy kosztuje 8 centów.

Przedpłatę i ogłoszenia przyjmują:

We Lwowie: Bióro Administracji „GAZETY NARODOWEJ“ przy ulicy Nowej pod liczbą 291. **W Krakowie:** Księgarnia *Józefa Czecha* w rynku. **W Paryżu:** na całą Francję jedynie p. *Ludwik Płoński*, rue des Tournelles, 20. **We Wiedniu:** p. *Alojzy Oppelik*, Wollzeile, 22, tudzież pp. *Haasenstein et Vogler*, Wollzeile, 9. **W Frankfurcie nad Menem i w Hamburgu:** pp. *Haasenstein et Vogler.*

OGŁOSZENIA przyjmują się za opłatą **6** cnt. od **miejsca objętości jednego wiersza drobnym drukiem,** oprócz opłaty stemplowej 30 cnt. za każdorazowe umieszczenie.

Razem z przedpłatą na Gazetę można przysyłać przedpłatę na **Wydawnictwo dzieł tanich i pożytecznych** w kwocie 11 złr. — Na broszurę **„Rozprawy o funduszach krajowych“** 65 cnt. Na dramat ś. p. Józefa Dzierzkowskiego pod tytułem **„Krzywda i Odwet“**, którego czysty dochód ze sprzedaży przeznaczony na postawienie pomnika, po zniżonej cenie 50 cnt. — Na **Kartę Polski** 2 złr. — Na **Krakowianina**, kalendarz na rok 1867 cnt. 60 — Na dzieło o **Rachunkowości** L. Pierożyńskiego 1 zł. 80 cnt. — Na **Kalendarz krakowski** Józefa Czecha na rok 1867 ct. 42, z ryciną Kazimierza **Wielkiego** cnt. 50. — Na **Sprawozdanie z posiedzeń sejmowych 1865/6 kompletny egzemplarz** 5 złr.